

BlauMachen

#4#

3 Editorial

9 Communisation: Η ιστορική παραγωγή της επανάστασης της τρέχουσας περιόδου

55 Théorie Communiste

78 Επίμετρο: Από την TC 14 στη θεωρία της απόκλισης

89 Η παρέμβαση και το ρεύμα της κομμουνιστικοποίησης (Bernard Lyon)

97 Δημοκρατία: καμία διέξοδος (προκήρυξη)

«Η ισχύς της αποπληθωριστικής τάσης, και ο βαθμός στον οποίο το κράτος την αντισταθμίζει, θα καθορίσουν πόσο γρήγορα αυτή [η κρίση] θα μετατραπεί σε κρίση εμπιστοσύνης στο κράτος, το δολάριο, το ευρώ κλπ. Όταν φτάσουμε σ' αυτό το σημείο, δεν υπάρχει άλλη ανώτερη δύναμη που να μπορεί να προσφέρει σωτηρία. Ο καπιταλισμός γίνεται ό,τι πιο επικίνδυνο όταν η φυγή προς τα εμπρός είναι η μόνη εναπομείνουσα εναλλακτική».

Crisis of value, Sander, στο Internationalist Perspective #51, Ιούνιος 2009

«Είμαστε σε πόλεμο»

Γ. Παπανδρέου, Μάρτιος 2010

Πριν ενάμιση χρόνο, κι ενώ είχε ήδη διαγραφεί η αρχική φάση της παγκόσμιας καπιταλιστικής κρίσης, με καταρρεύσεις χρηματοπιστωτικών εταιριών, κλείσιμο παραγωγικών μονάδων και χιλιάδες νέους απολυμένους και άστεγους, οι ταραχές του Δεκέμβρη στην Ελλάδα ξέσπασαν ως μια μη διεκδικητική κριτική που άγγιζε το σύνολο των σύγχρονων κοινωνικών σχέσεων, αποτελώντας ιστορικό ορόσημο για την ταξική πάλη σε πλανητικό επίπεδο. Λίγους μήνες μετά, γραφόταν στο editorial του 3^{ου} τεύχους ότι «ο Δεκέμβρης μας άλλαξε». Αν το διαπιστευμένο τέλος της εξέγερσης διατήρησε για κάποιο καιρό μια μελαγχολία, ο θεωρητικός απολογισμός της, της δύναμης που ήταν ταυτόχρονα και το όριο της εξέγερσης, έθετε συγκεκριμένους προβληματισμούς: Πώς μια περίοδος ύφεσης των προλεταριακών αγώνων -με τους όρους που μέχρι τότε κατανοούσαμε την ταξική πάλη, αντλώντας από την ιστορική παράδοση της κομμουνιστικής αριστεράς και της εργατικής αυτονομίας- παρήγαγε «τα πιο σημαντικά ιστορικά γεγονότα των τελευταίων 35 χρόνων στην Ελλάδα»; Ποια ήταν η σύνδεση των καταστροφικών πρακτικών του Δεκέμβρη με την κρίση αναπαραγωγής των καπιταλιστικών σχέσεων; Πώς σχετιζόταν η εξέγερση και ο μη διεκδικητικός της χαρακτήρας με τους εν εξελίξει καθημερινούς προλεταριακούς αγώνες; Και τελικά, γιατί δεν επεκτάθηκε στο πεδίο παραγωγής υπεραξίας και αναγκαστικά υποχώρησε; Οι παραπάνω προβληματισμοί αναζητούσαν επίμονα μια θεωρητική επαναδιαπραγμάτευση.

Τα πρώτα βήματα αυτής της επαναδιαπραγμάτευσης παρουσιάστηκαν στο κείμενο 'Δεκέμβρης 2008: Μια προσπάθεια να ανιχνεύσουμε τη δύναμη και τα όρια του αγώνα μας'. Ήδη από τότε ήταν εμφανές ότι η επιρροή του θεωρητικού συστήματος της ομάδας **Théorie Communiste** (TC) ήταν σημαντική. Αποτιμώντας την εξέγερση του Δεκέμβρη και προσπαθώντας να αποσαφηνίσουμε τη σχέση της με τους σύγχρονους της προλεταριακούς αγώνες, από τις ταραχές στα γαλλικά προάστια και το κίνημα ενάντια στη CPE μέχρι το φοιτητικό κίνημα των καταλήψεων του 2006-07 και τις κινητοποιήσεις των καθαριστριών της ΟΙΚΟΜΕΤ, καταλαβαίναμε ότι τα φαντάσματα του παρελθόντος έπρεπε να εγκαταλειφθούν. Η επανάσταση δεν μπορεί πλέον να αντιμετωπίζεται ως το αποτέλεσμα της συσσωρευτικής πορείας ενδυνάμωσης και ενοποίησης της τάξης, μέσα από την ολοένα και πιο αυτόνομη έκφραση των αγώνων της. Αυτό που μας χωρίζει από τις προηγούμενες επαναστάσεις δεν είναι μόνο μερικές δεκαετίες, αλλά ο μετασχηματισμός της ίδιας της εκμεταλλευτικής σχέσης -άρα του ορίζοντα της ταξικής πάλης- που προκλήθηκε από τις αντεπαναστάσεις που τις ακολούθησαν και αντιστοιχούσαν στο ιστορικό περιεχόμενό τους. Επομένως, απέναντι στην απογύμνωση του πλούτου των προλεταριακών πρακτικών της εξέγερσης σε συνδικαλιστικά και κομμουνιστικά ή σε εξεγερσιακό ακτιβισμό, έγινε αναγκαία η θεωρητικοποίηση της κομμουνιστικής επανάστασης στη μοναδική της πραγματικότητα, δηλαδή όπως την παράγουν οι αγώνες που δίνονται κάθε μέρα σήμερα, οι οποίοι επιβεβαιώνουν ότι πλέον «από τους διεκδικητικούς αγώνες μέχρι την επανάσταση δεν μπορεί παρά να υπάρξει μία ρήξη, ένα ποιοτικό άλμα», όπως έγραφε η TC πριν μερικά χρόνια.

Από τότε που γραφόταν το 3^ο τεύχος ζήσαμε ραγδαίες εξελίξεις. Η παγκόσμια καπιταλιστική κρίση υπερσυσώρευσης παρουσιάζεται πλέον ως κρίση χρέους κρατών που τείνει να γενικευτεί και απειλεί να μετατραπεί σε νομισματική κρίση, καταρχήν στη ζώνη του ευρώ: «Διακεκριμένοι ειδικοί του City άρχισαν να αναγείρουν την πρόβλεψη μιας 'Μεγάλης Ύφεσης II' εν μέσω ανησυχιών ότι η ευρωπαϊκή οικονομική κρίση θα μπορούσε να πυροδοτήσει ένα βαθύτερο ξέσπασμα χάους», έγραφε η βρετανική Telegraph στις 21 Μαΐου. Τα αφεντικά σε πλανητικό επίπεδο προσπαθούν να αποκαταστήσουν την κερδοφορία εμβαθύνοντας την αναδιάρθρωση ενάντια σε κάθε ανελαστικότητα στην αναπαραγωγή της εργατικής τάξης. Σ' αυτή τη φάση μάλιστα, στοχεύουν στρατηγικά την Ευρώπη: «με χαμηλή ανάπτυξη, χαμηλό ρυθμό γεννήσεων και μεγαλύτερο προσδόκιμο ζωής, η Ευρώπη δεν μπορεί πλέον να σηκώσει οικονομικά τον άνετο τρόπο ζωής της, τουλάχιστον όχι χωρίς μια περίοδο λιτότητας και σημαντικών αλλαγών» (New York Times, 22 Μαΐου). Στην ατζέντα βρίσκεται η μαζική απαξίωση μεταβλητού κεφαλαίου, που σημαίνει την ολοένα και πιο επισφαλή προλεταριακή αναπαραγωγή, μέσα από μια σειρά εκσυγχρονισμένων προγραμμάτων δομικής προσαρμογής. Μάλιστα, η Ελλάδα έγινε το πειραματικό εργαστήριο της απόπειρας έναρξης αυτής της νέας φάσης της αναδιάρθρωσης στην Ευρώπη. Με το κέρδος που αντλείται από το προλεταριάτο που ζει και εργάζεται στη χώρα να πέφτει από το 2006, τις εξαγωγές να συρρικνώνονται και την οικονομία να βρίσκεται επίσημα σε ύφεση από τις αρχές του 2009, ως τοπική εκδήλωση της παγκόσμιας έλλειψης υπεραξίας, οι πρωτοβουλίες του κάθε ατομικού κεφαλαίου για διασφάλιση της κερδοφορίας του (περικοπές θέσεων εργασίας, εφαρμογή της εκ περιτροπής εργασίας, προσπάθεια συμπίεσης των μισθών, κλείσιμο εργοστασίων) και οι επιμέρους κρατικές απόπειρες εξορθολογισμού ήταν ανεπαρκείς. Το κράτος, ως καθολικός εγγυητής της αναπαραγωγής της σχέσης εκμετάλλευσης, όφειλε να προχωρήσει σε μια 'θεραπεία σοκ', κεντροποιώντας και επιταχύνοντας την απαξίωση μεταβλητού κεφαλαίου, χρησιμοποιώντας το δημόσιο χρέος ως τρομοκρατία ενάντια στην εργατική τάξη.

Ταυτόχρονα, καθώς το παγκόσμιο κεφάλαιο έχει κηρύξει τον πόλεμο στο παγκόσμιο προλεταριάτο, το τελευταίο διάστημα βίαιοι αγώνες πολλαπλασιάστηκαν στην Κίνα και σε ολόκληρη την νοτιοανατολική Ασία, στελέχη επιχειρήσεων σκοτώθηκαν από εξαγριωμένους εργάτες τόσο στην Κίνα όσο και στην Ινδία, καμιά πενηνταριά εργοστάσια πυρπολήθηκαν κατά τη διάρκεια εργατικών ταραχών στο Μπαγκλαντές, εργάτες απήγαγαν αφεντικά ή απειλούσαν να ανατινάξουν εργοστάσια στη Γαλλία, ενώ άλλοι κατέλαβαν παραγωγικές μονάδες μπύρας στο Βέλγιο, απαλλοτριώνοντας και χαρίζοντας κιβώτια μπύρας. Εκτεταμένες λεηλασίες καταστημάτων έγιναν μετά τους σεισμούς σε Αϊτή και Χιλή, ενάντια στις οποίες ο αμερικάνικος στρατός κινητοποιήθηκε σε ρόλο πλανητικής αστυνομίας με στόχο την επανένταξη της επιβίωσης στην εκμεταλλευτική σχέση. Σημαντικές ταραχές συνέβησαν στο Ιράν, την Αλγερία και την Καραϊβική -το περιεχόμενο των οποίων σε κάθε περίπτωση καθορίστηκε από την ιδιαιτερότητα της αναπαραγωγής του κεφαλαίου σε κάθε χώρα- και καταλήψεις πανεπιστημιακών κτιρίων στην Καλιφόρνια και τη Νέα Υόρκη. Στην Ελλάδα, παράχθηκε μια αύξηση της προλεταριακής βίας στο δρόμο, όπως αυτό αποτυπώθηκε στις απεργιακές διαδηλώσεις των τελευταίων μηνών. Αποκορύφωμα ήταν η 5^η Μαΐου, όπου στη διαδήλωση που είχαν καλέσει η ΓΣΕΕ και η ΑΔΕΔΥ την ημέρα που «συζητιόταν» στη Βουλή το «πακέτο διάσωσης της ελληνικής οικονομίας» συμμετείχαν διακόσιες χιλιάδες άνθρωποι μόνο στην Αθήνα και έλαβαν χώρα εκτεταμένες επιθέσεις ενάντια στην ιδιοκτησία, ενώ έγιναν τουλάχιστον τρεις μαζικές προσπάθειες εισβολής στο χώρο του κοινοβουλίου, με τα συνθήματα «να καεί το μπουρδέλο η Βουλή» και «μπάτσοι γουρούνια δολοφόνοι» να εκφράζουν την αυθόρμητη οργισμένη αντίδραση ενός μεγάλου αριθμού διαδηλωτών¹. Ακόμα και τις ημέρες που γράφονταν αυτές οι

1. Αυτή η βίαιη αντίδραση του προλεταριάτου στα μέτρα λιτότητας που εκδηλώθηκε στις διαδηλώσεις προσωρινά διακόπηκε από τον θάνατο των τριών αναγκαστικά εργαζομένων την ημέρα της απεργίας στο υποκατάστημα της τράπεζας Marfin στην οδό Σταδίου που πυρπολήθηκε. Βέβαια, αυτή η εξέλιξη δεν μπορεί να έχει μόνιμο χαρακτήρα, καθώς η αναδιάρθρωση θα εξελίσσεται και οι συνέπειες στην

γραμμές, σχολεία και αστυνομικά τμήματα δέχονταν επίθεση στο 'μικρό Μογκαντίσου' της Στοκχόλμης από πιτσιρικάδες μετανάστες δεύτερης γενιάς, ενώ σε σφοδρές συγκρούσεις με την αστυνομία εμπλέκονταν απεργοί απασχολούμενοι στη διοργάνωση του παγκόσμιου κυπέλλου ποδοσφαίρου στη Νότια Αφρική. Φαίνεται ότι είχε δίκιο ο Mike Davis όταν έλεγε, σχολιάζοντας την εξέγερση του Δεκέμβρη, «ότι όλος ο κόσμος έχει πάρει φωτιά και η Αθήνα είναι η πρώτη σπίθα».

Το 4^ο τεύχος είναι μια πιο συγκροτημένη προσπάθεια έκθεσης μιας συγκεκριμένης θεωρητικής αποσαφήνισης της σύγχρονης ιστορικής περιόδου της ταξικής πάλης, στην οποία η επανάσταση παράγεται ως άμεση κομμουνιστικοποίηση της ζωής, μέσα στη χαοτική ανάδυση των σύγχρονων προλεταριακών αγώνων, που παρά τον πολλαπλασιασμό τους παγκόσμια και την αύξηση της βιαιότητάς τους εξαιτίας της κρίσης αναπαραγωγής της σχέσης εκμετάλλευσης, δεν ενοποιούνται ως ανασύνθεση μιας ισχυρής εργατικής τάξης. Πουθενά η εργατική τάξη δεν επιβεβαιώνεται ως μια κοινωνική ολότητα που επιδιώκει να θριαμβεύσει απέναντι στην αντίπαλη τάξη. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι προλεταριακοί αγώνες παραμένουν διάχυτοι και τεμαχισμένοι, καθώς αυτή είναι σήμερα η πραγματική ύπαρξη της τάξης μέσα στην καπιταλιστική αναπαραγωγή. Όμως, εντός τους παράγονται στιγμές που προεικονίζουν την άμεση αμφισβήτηση της ίδιας της προλεταριακής κατάστασης. Αλλά αν βλέπουμε την επανάσταση σήμερα να προεικονίζεται στις πρακτικές που έρχονται σε ρήξη με αυτό που έχει γίνει το γενικό όριο της ταξικής πάλης, δηλαδή την ίδια την δράση του προλεταριάτου ως τάξης, η οποία μπορεί πλέον μόνο να βρίσκει συνεχώς μπροστά της την επιβεβαίωση του κόσμου του αναδιάρθρωμένου καπιταλισμού, αυτό δεν σημαίνει ότι απλά περιμένουμε τον Δεκέμβρη να επαναληφθεί, ελπίζοντας να είναι περισσότερο διευρυμένος. Στον αναδιάρθρωμένο καπιταλισμό, το προλεταριάτο ούτε εξαφανίστηκε αλλά ούτε μετατράπηκε σε μια καθαρή αρνητικότητα. Η επανάσταση όμως πλέον δεν παράγεται ως επιβεβαίωσή του σε τάξη-για-τον-εαυτό της, γιατί η ίδια η εκμεταλλευτική σχέση έχει μεταμορφωθεί. Μέσα στην καθημερινή εξορισμού διεκδικητική ταξική δράση πρέπει να αναζητηθεί ό,τι προεικονίζει την αυτο-κατάργηση της τάξης στο ξεπέρασμα του κεφαλαίου:

«Δεν μπορεί κάποιος να θέλει ταυτόχρονα την ενότητα του προλεταριάτου και την κομμουνιστική επανάσταση, δηλαδή αυτή την ενότητα ως συνθήκη ή προϋπόθεση για την επανάσταση. [...] Οι εργάτες χαλκεύουν τον εαυτό τους σε επαναστατική τάξη επαναστατικοποιώντας τις κοινωνικές σχέσεις, δηλαδή ό,τι αυτοί είναι στις κατηγορίες της ανταλλαγής και της μισθωτής εργασίας. Εντός των μισθολογικών αγώνων [ΣΤΜ: του τρέχοντος κύκλου αγώνων], δεν βλέπουν την εμφάνιση μιας «δύναμης» ή ενός «σχεδίου», αλλά την αδυνατότητα ενοποίησης χωρίς την επίθεση στην ίδια την ύπαρξη της τάξης εντός του καταμερισμού της εργασίας και όλων των διαχωρισμών της μισθωτής σχέσης και της ανταλλαγής που σημαίνει, χωρίς την αμφισβήτηση της ίδιας της τάξης, χωρίς μια επαναστατική πρακτική. Η μόνη ενοποίηση του προλεταριάτου είναι αυτή που πραγματοποιεί καταργώντας τον εαυτό του, δηλαδή είναι η ενοποίηση της ανθρωπότητας. Τα μέτρα κομμουνιστικοποίησης, εκκινώντας από οποιοδήποτε σημείο του καπιταλιστικού κόσμου (θα πρέπει να είναι μια πλειάδα σημείων ταυτόχρονα), θα έχουν το αποτέλεσμα της ταχείας κομμουνιστικοποίησης ή θα συντριβούν»².

καθημερινή ζωή των ανθρώπων θα γίνονται περισσότερο εμφανείς. Αλλά προσωρινά κατάφερε να επιταχύνει τον εκφυλισμό των προλεταριακών αντιδράσεων σε αραιές απογευματινές ειρηνικές διαδηλώσεις, οι οποίες στην πλειοψηφία τους δεν συνοδεύονται από κήρυξη απεργίας.

2. Théorie Communiste, Self organisation is the first act of the revolution; it then becomes an obstacle that the revolution has to overcome, 2005.

Η ιστορική παραγωγή της επανάστασης της τρέχουσας περιόδου

Η αναδιάρθρωση του κεφαλαίου και η σημερινή μορφή της σχέσης κεφάλαιο

Η αντίφαση της αναδιάρθρωσης: επίλυση της «κρίσης του '73» και φορέας της σύγχρονης κρίσης

Η ιστορική εξέλιξη της αντίφασης κεφαλαίου-προλεταριάτου, μέσα στην πραγματική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο,¹ έχει οδηγήσει, σήμερα, στην εποχή της κρίσης του συνεχώς και επιταχυνόμενου κεφαλαίου. Η σύγχρονη μορφή του κεφαλαίου και η κρίση του έχουν παραχθεί από την αναδιάρθρωση της ταξικής πάλης που ακολούθησε την κρίση του 1973. Τα βασικά σημεία της ανάλυσης της σύγχρονης μορφής του κεφαλαίου είναι τα ακόλουθα:

(Α) Η ιστορική περίοδος που διανύουμε έχει ως αφετηρία της την «κρίση του 1973», η οποία αποτελεί την αρχή του τέλους του κύκλου αγώνων της κεϋνσιανής μεταπολεμικής περιόδου συσσώρευσης του κεφαλαίου. Η περίοδος από το 1973 και μετά είναι ουσιωδώς διαφορετική σε ότι αφορά τη συσσώρευση του κεφαλαίου και τους ταξικούς αγώνες, που αποτελούν συστατικό στοιχείο αυτής της συσσώρευσης. Η σύγχρονη περίοδος χαρακτηρίζεται από την αναδιάρθρωση της καπιταλιστικής εκμεταλλευτικής σχέσης σε όλα τα επίπεδα. Η αναδιάρθρωση συμπύκνωσε την ανατροπή σημαντικών τρόπων λειτουργίας και ρύθμισης της καπιταλιστικής σχέσης, που είχαν εδραιωθεί στο προηγούμενο μοντέλο συσσώρευσης. Η αναδιάρθρωση ήταν η απάντηση του κεφαλαίου στην πτώση της κερδοφορίας που ξεκίνησε (στις ΗΠΑ) το 1964² και ήταν ταυτόχρονα αντεπανόσταση, αντεπίθεση της καπιταλιστικής τάξης στο προλεταριάτο, με συγκεκριμένα αποτελέσματα που επέτρεψαν την ανάκαμψη του ποσοστού κέρδους. Κομβικό χρονικό σημείο για την αντεπανόσταση ήταν το 1979³, ενώ η ανάκαμψη του ποσοστού κέρδους εμφανίζεται από το 1982. Σκοπός της αντεπανόστασης ήταν η πλήρης απελευθέρωση του κεφαλαίου από τα

1. Δες Παράρτημα I (σελ. 50) για την έννοια της πραγματικής υπαγωγής.

2. Σύμφωνα με τις περισσότερες πηγές, το ποσοστό κέρδους στις ΗΠΑ αρχίζει να πέφτει το 1964 και η πτώση του συνεχίζεται μέχρι το 1982. Στην Ιαπωνία το ποσοστό κέρδους αρχίζει να πέφτει το 1971 και στην Ευρώπη περίπου στα μέσα της δεκαετίας του 1970 για τις σημαντικές βιομηχανικές χώρες.

3. Τον Αύγουστο του 1979 η ομοσπονδιακή τράπεζα των ΗΠΑ αλλάζει τη χρηματοπιστωτική πολιτική. Η πιο σημαντική απόφαση που πάρθηκε στο πλαίσιο της νέας στρατηγικής ήταν η απότομη αύξηση των επιτοκίων από 11,2 σε 20% το 1981. Με την κίνηση αυτή κηρύσσει την έναρξη της αντιπληθωριστικής πολιτικής που είναι κεντρική στο αρχικό στάδιο του νεοφιλελευθερισμού και είναι ταυτόχρονα η εναρκτήρια συνθήκη για την αύξηση του δημόσιου και ιδιωτικού χρέους, η οποία θα προκύψει σε συνδυασμό με τη μείωση του άμεσου και έμμεσου μισθού. Επίσης το 1979 είναι η χρονιά που έχει τελειώσει οριστικά ο «κύκλος αγώνων του 1968».

στοιχεία του τρόπου συσσώρευσής του, τα οποία οδήγησαν στην κρίση του. Τα αποτελέσματα της αντεπανάστασης ήταν:

(α) Το τέλος του μαζικού εργατικού κινήματος του καπιταλιστικά ανεπτυγμένου κόσμου και η διάλυση της εργατικής ταυτότητας ως καθοριστικό στοιχείο της ταξικής πάλης,

(β) το τέλος των εθνικών και περιφερειακών περιορισμών στην κυκλοφορία του κεφαλαίου και την αναπαραγωγή της εργατικής τάξης και

(γ) το τέλος της ειδικής μορφής του κρατικού καπιταλισμού, του «σοσιαλισμού». Το στοιχείο αυτό συνδέεται άμεσα με το (α) και το (β).

Ο αναδιρθρωμένος καπιταλισμός έχει ενσωματώσει στον τρόπο λειτουργίας του την επίθεση στην αξία της εργατικής δύναμης σαν αναγκαίο, μόνιμο διαρθρωτικό χαρακτηριστικό του. Το ιδιαίτερο στοιχείο αυτής της ιστορικής φάσης της πραγματικής υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο (που ξεκίνησε με την αναδιάρθρωση) είναι ότι πρόκειται για μια διαδικασία που δεν μπορεί να θεωρηθεί ποτέ ολοκληρωμένη. Πρόκειται για μια διαδικασία που συνεχίζεται από τη δεκαετία του 1970 μέχρι σήμερα με ολοένα και μεγαλύτερη ένταση.

(B) Βασικό στοιχείο αυτής της αναδιάρθρωσης αποτελεί η επιτάχυνση της διεθνοποίησης του κεφαλαίου, η οποία είναι μια διαδικασία που από το 1989 και μετά εξελίσσεται πια με ραγδαίους ρυθμούς και συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Η απόσυρση της συμφωνίας Bretton-Woods το 1971 σήμανε την έναρξη της διαδικασίας άρσης των εθνικών περιορισμών στις ξένες επενδύσεις και στην κυκλοφορία του κεφαλαίου. Το στοιχείο αυτό οριοθετεί το περιεχόμενο της αναδιάρθρωσης και παίζει τον πιο σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της αναδιάρθρωσης, της ανάπτυξης του κεφαλαίου της περιόδου από τη δεκαετία του 1980 μέχρι πρόσφατα και της κρίσης του κεφαλαίου σήμερα. Το κεφάλαιο, από τη σκοπιά της καταστροφής του, αντιμετωπίζεται αναγκαστικά ως παγκόσμιο κοινωνικό κεφάλαιο. Όπως σωστά αναλύει ο D. McNally⁴, «...πρέπει να αντιμετωπίσουμε την παγκόσμια οικονομία σαν μια ολότητα που είναι κάτι παραπάνω από ένα άθροισμα των μερών της. Αυτό μπορεί να φαίνεται κοινοτυπία αλλά παραμένει κάτι που συχνά αμφισβητείται. Μεγάλο μέρος της συζήτησης της νεοφιλελεύθερης περιόδου έχει εστιάσει σε έναν αριθμό ανεπτυγμένων καπιταλιστικά κρατών -συνήθως των ΗΠΑ, της Γερμανίας και της Ιαπωνίας- και αντιμετωπίζει την παγκόσμια οικονομία σαν ένα μίγμα αυτών των μερών. Αυτό είναι ταυτόχρονα μεθοδολογικά λανθασμένο και εμπειρικά παραπλανητικό. Οι νόμοι του καπιταλισμού έχουν την πλήρη και πραγματική ισχύ τους στο επίπεδο της παγκόσμιας οικονομίας. Ο νόμος της αξίας βρίσκει την εφαρμογή του στο πεδίο του συνολικού κοινωνικού κεφαλαίου, και το επίπεδο της παγκόσμιας αγοράς είναι αυτό στο οποίο το χρήμα αποκτά τη μορφή του παγκόσμιου χρήματος. «Είναι μόνο το εξωτερικό εμπόριο, η ανάπτυξη της αγοράς σε παγκόσμια, που κάνει το χρήμα παγκόσμιο και την αφηρημένη εργασία κοινωνική εργασία», λέει ο Μαρξ. Από αυτά προκύπτει ότι μια αξιολόγηση του παγκόσμιου καπιταλισμού δεν μπορεί να στραφεί γύρω από την αξιολόγηση «της επίδοσης των ανεπτυγμένων καπιταλιστικά οικονομιών», όσο σημαντική κι αν είναι αυτή. Τα έθνη- κράτη και οι «εθνικές οικονομίες» δεν μπορούν να αποτελούν τα βασικά σημεία της ανάλυσης, όσο και αν πρέπει να δώσουμε προσοχή στη σημασία τους ως σημεία συσσώρευσης μέσα στο σύστημα. Αλλά ο καπιταλισμός είναι

ένα παγκόσμιο σύστημα του οποίου επιδίωξη είναι το ανεμπόδιο κινήσι της συσσώρευσης, και όχι η ανάπτυξη «εθνικών οικονομιών». Γι' αυτό το λόγο, η προτεραιότητα στην ανάλυση για την κατανόηση πρέπει να δοθεί στην λειτουργία του καπιταλισμού ως παγκόσμιου συστήματος».

(Γ) Την περίοδο από το 1982 μέχρι σήμερα, παρά την ανάκαμψη του ποσοστού κέρδους, το κεφάλαιο ολοένα και περισσότερο «επενδύεται» στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η συνεχής σχετική μείωση του μισθού επιτάχυνε την περαιτέρω «επένδυση» στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και την αύξηση του χρέους της εργατικής τάξης. Η αντιφατική διαδικασία της αναδιάρθρωσης ήταν ταυτόχρονα η δυναμική της συσσώρευσης της περιόδου και η υπονόμευση της συσσώρευσης.

Η καπιταλιστική ανάπτυξη που χαρακτηρίζει κάθε περίοδο μεταξύ των ιστορικών καπιταλιστικών κρίσεων είναι η ίδια που φέρει μέσα της τις αιτίες της κρίσης. Η εκμετάλλευση είναι μια αντίφαση σε κίνηση της οποίας δομικό στοιχείο αποτελούν οι κρίσεις υπερσυσσώρευσης. Η αντίφαση της εκμετάλλευσης του προλεταριάτου από την καπιταλιστική τάξη είναι η ιστορία της συσσώρευσης του κεφαλαίου και παράγει δομικά την υπερσυσσώρευση, δηλαδή, την αδυναμία του συνεχώς αναπαραγόμενου κεφαλαίου να εκμεταλλευθεί αποδοτικά το προλεταριάτο κατά τρόπο που να εξασφαλίζει τη διευρυμένη αναπαραγωγή του συνολικού κοινωνικού κεφαλαίου. Η αδυναμία αποδοτικής εκμετάλλευσης είναι η τάση να μην αρκεί η υπεραξία που αντλείται από την εκμετάλλευση του προλεταριάτου για τη διευρυμένη αναπαραγωγή του κεφαλαίου. Η υπεραξία, που παράγεται από την εκμετάλλευση του προλεταριάτου, μετασχηματίζεται σε κέρδος και μέρος του κέρδους αυτού επενδύεται εκ νέου με σκοπό την άντληση νέας υπεραξίας κ.ο.κ. Η απόδοση των επενδύσεων αυτών και η προοπτική νέων αποδοτικών επενδύσεων κρίνει (μόνο εκ των υστέρων) αν ο βαθμός άντλησης υπεραξίας είναι αρκετός για την αναπαραγωγή της καπιταλιστικής σχέσης. Η ιστορικά παραγόμενη αδυναμία αποδοτικής εκμετάλλευσης είναι η αντικειμενική κίνηση της αντίφασης μεταξύ των τάξεων, δηλαδή, ο καπιταλισμός είναι σύμφυτος με την κρίση.

Η ταξική πάλη δεν είναι ένας παράγοντας της καπιταλιστικής σχέσης, μια ανεξάρτητη μεταβλητή ανάμεσα σε άλλες. Οι πόλοι του κεφαλαίου είναι συνδεδεμένοι μεταξύ τους με μια σχέση αντιφατική. Η ύπαρξη του κάθε πόλου της σχέσης και η δραστηριότητά του, προϋποθέτουν την ύπαρξη και τη δραστηριότητα του άλλου πόλου. Το κεφάλαιο είναι ο κυρίαρχος πόλος της σχέσης, και ο μόνος παραγωγικός, γιατί η εργασία του προλεταρίου είναι δραστηριότητα του κεφαλαίου. Οι δραστηριότητες και των δύο πόλων είναι η ιστορική κίνηση αυτής της σχέσης τους. Οι αγώνες του προλεταριάτου δεν είναι η έκφραση της αυτόνομης στρατηγικής του ή η απάντηση σε μια αυτόνομη στρατηγική του κεφαλαίου. Οι αγώνες του προλεταριάτου δεν αποτελούν τη δράση ενός αυτόνομου από τη διαδικασία παραγωγής αξίας υποκειμένου, δεν διαταράσσουν μια υποτιθέμενη αρμονική αξιοποίηση του κεφαλαίου. Ο καπιταλισμός δεν είναι σύστημα κυριαρχίας: οι έννοιες του «κεφαλαίου» και του «καπιταλισμού» εμπεριέχουν εξ ορισμού το προλεταριάτο. Η σχέση κεφαλαίου εργασίας είναι αντίφαση και όχι αντίθεση ανεξάρτητων μεταξύ τους υποκειμένων. Η καθημερινή δραστηριότητα των δύο πόλων του κεφαλαίου, είναι οι δύο όψεις της ίδιας

4. David McNally, 'From financial crisis to world slump: accumulation, financialization, and the global slowdown', *Historical Materialism*

διαδικασίας. Η προσπάθεια άντλησης ολοένα και μεγαλύτερης υπεραξίας (μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας και της εντατικότητας της εργασίας) από το κεφάλαιο, πράγμα που οδηγεί και στην ολοένα αυξανόμενη ένταση του ανταγωνισμού μεταξύ των επιμέρους κεφαλαίων, και η άλλη όψη της, η διεκδίκηση του άμεσου και έμμεσου μισθού από το προλεταριάτο αποτελούν την ιστορική κίνηση του κεφαλαίου προς την κρίση αναπαραγωγής του. Η κρίση σε κάθε ιστορική περίοδο είναι η αναγκαία έκφραση της συσσώρευσης των συγκεκριμένων αντιφάσεων που ορίζουν το κεφάλαιο στη συγκεκριμένη περίοδο που παράγει την κρίση, και πάντα είναι υπερσυσώρευση κεφαλαίου ανεξάρτητα με το πώς εμφανίζεται. Η μορφή εμφάνισης της, όμως, είναι η απτή πραγματικότητα της κρίσης, είναι αυτή που εκφράζει τις συγκεκριμένες αντιφάσεις, δηλαδή το περιεχόμενο της ταξικής πάλης στη συγκεκριμένη περίοδο. Η κρίση *δεν συνεπάγεται* επανάσταση, αλλά είναι πασιφανές ότι οι καπιταλιστικές κρίσεις συνδέονται αιτιωδώς με τις παγκόσμιες ιστορικές επαναστάσεις και τους σημαντικούς πολέμους. Επίσης η κρίση σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει κατάρρευση του καπιταλισμού. Σημαίνει όμως αναγκαστικά, μέχρι σήμερα, όπως διδάσκει η ιστορία, μετασχηματισμό της εκμετάλλευσης μέσα από όξυνση της ταξικής πάλης.

Η συνεχιζόμενη διαδικασία πραγματικής υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο, η απορρόφηση όλο και περισσότερων ανθρώπινων δραστηριοτήτων στην εμπορευματική σφαίρα, η μεταφορά της βιομηχανικής παραγωγής έξω από τα δυτικά κέντρα συσσώρευσης, η δημιουργία του παγκόσμιου υπερπληθυσμού, η επισφαλειοποίηση της προλεταριακής αναπαραγωγής σε παγκόσμιο επίπεδο, *είναι* ταυτόχρονα *οι καθημερινοί αγώνες* που δίνονται ολοένα και περισσότερο τα τελευταία χρόνια έξω από τη διαδικασία παραγωγής της υπεραξίας, στη δύση, οι άγριες απεργίες στα νέα κέντρα συσσώρευσης, οι «ταραχές για την τροφή» στα κράτη που βρίσκονται στα χαμηλότερα σκαλιά της καπιταλιστικής ιεραρχίας. Όλοι αυτοί οι αγώνες, είναι, σε τελική ανάλυση, αγώνες διεκδίκησης της απειλούμενης αναπαραγωγής που δίνονται από το παγκόσμιο προλεταριάτο.

Το γεγονός ότι οι σύγχρονοι αγώνες στα ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη της δύσης δεν εμφανίζονται με τη μορφή του μαζικού εργατικού κινήματος, οργανωμένου συνδικαλιστικά και επικεντρωμένου στη διεκδίκηση αύξησης του άμεσου μισθού, είναι βασικό στοιχείο της ιστορικής εξέλιξης του σύγχρονου αναδιάρθρωμένου τρόπου καπιταλιστικής συσσώρευσης. Το γεγονός ότι στα νέα κέντρα συσσώρευσης οι μισθολογικοί αγώνες επίσης δεν είναι οργανωμένοι από συνδικάτα, αποτελεί έκφραση της σύγχρονης παραγωγικής διαδικασίας στα νέα κέντρα συσσώρευσης. Οι σύγχρονοι αγώνες του προλεταριάτου αποτελούν συστατικό στοιχείο του αναδιάρθρωμένου καπιταλισμού. Το γεγονός ότι, σε ολόκληρο τον κόσμο, οι προλετάριοι δεν ορίζουν τη διεκδίκηση τους ως ένα πολιτικό πρόγραμμα επανάστασης αποτελεί όψη του αναδιάρθρωμένου καπιταλισμού και της ιστορικής πορείας προς την επανάσταση που παράγεται από τη σύγχρονη περίοδο.

Σήμερα, η σύγχρονη περίοδος, που ξεκίνησε με την κρίση του 1973, έχει φτάσει σε ένα *κομβικό σημείο κρίσης*. Η τρέχουσα οικονομική κρίση, τα πρώτα σημάδια της οποίας εμφανίστηκαν το 2007, είναι πολύ πιο σημαντική από τις

προηγούμενες της περιόδου⁵. Πρόκειται για κρίση αναπαραγωγής του καπιταλιστικού συστήματος σε παγκόσμιο επίπεδο. Το κεφάλαιο επιχειρεί, ως απάντηση, την επιτάχυνση και εμβάθυνση της αναδιάρθρωσης. Η οικονομική κρίση σήμερα (Ιούνιος 2010) είναι ήδη κρίση χρέους που μετατρέπεται σε νομισματική κρίση ξεκινώντας από το ευρώ, και αποτελεί το *ξεκίνημα της προσπάθειας επιβολής της δεύτερης φάσης της αναδιάρθρωσης*.

Η δυναμική και τα όρια του σύγχρονου μοντέλου συσσώρευσης: οι βασικές διαστάσεις της αναδιάρθρωσης.

Σύμφωνα με τις περισσότερες διαθέσιμες πηγές, υπήρξε ανάπτυξη της κερδοφορίας στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες από το 1982 έως το 1997 και νέα ανάκαμψη της κερδοφορίας από το 2002 έως το 2007, μετά την κρίση του 1997-8 και τη dotcom φούσκα του 2000-01. Παρά το ότι η κερδοφορία δεν έφτασε στο επίπεδο της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου, η ύπαρξη της ορίζει τον σύγχρονο κύκλο συσσώρευσης, ο οποίος σήμερα βρίσκεται σε κατάσταση γενικευμένης κρίσης. Παρά το ότι οι βασικές διαστάσεις της αναδιάρθρωσης του κεφαλαίου υλοποιήθηκαν από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1980, η σύγχρονη περίοδος, από το 1973 μέχρι σήμερα, διαρθρώνεται ως συνεχιζόμενη επίθεση του κεφαλαίου στην εργατική τάξη. Η τάση της φάσης αυτής της πραγματικής υπαγωγής είναι ο μετασχηματισμός της εργατικής τάξης από συλλογικό υποκείμενο με το οποίο διαπραγματεύεται η καπιταλιστική τάξη σε άμορφη μάζα εξατομικευμένων προλετάρων, που ο καθένας σχετίζεται ατομικά με το κεφάλαιο, χωρίς τη μεσολάβηση μιας εργατικής ταυτότητας και των αντίστοιχων οργανώσεων που τον κάνουν μέρος ενός αναγνωρισμένου «κοινωνικού εταίρου», αποδεκτού για συμμετοχή στο τραπέζι συλλογικών διαπραγματεύσεων. Πρόκειται για μια διαδικασία ρευστοποίησης της εργατικής τάξης που στην πραγματικότητα δεν έχει τέλος ακριβώς επειδή το οριακό σημείο της θα ήταν η παραγωγή υπεραξίας χωρίς μεταβλητό κεφάλαιο, το κεφάλαιο χωρίς προλεταριάτο. Η διαδικασία αυτή εκφράζεται ως συνεχής ανάγκη του ήδη αναδιάρθρωμένου κεφαλαίου για αναδιάρθρωση. Η αντιφατική φύση αυτής της διαδικασίας έχει ως παράπλευρο αποτέλεσμα η τρέχουσα περίοδος να χαρακτηρίζεται, από αρκετές τάσεις του κεφαλαίου και του κινήματος, ως περίοδος διαρκούς κρίσης του κεφαλαίου και να εξηγείται ως αποτέλεσμα της πτώσης της κερδοφορίας που ξεκίνησε από το 1964⁶.

5. Κατά την περίοδο 1970-2007, έλαβαν χώρα τουλάχιστον 124 τραπεζικές κρίσεις, 208 νομισματικές κρίσεις και 63 κρίσεις εθνικού χρέους. (André Orléan, dndf.org). Η ιστορική εξέλιξη της φάσης της πραγματικής υπαγωγής από τη δεκαετία του 1970 υπερκαθορίζει τις κρίσεις της, οι κρίσεις αυτές αποτελούν δομικό στοιχείο της.

6. Η ανάλυση αυτή παρουσιάζει την περίοδο 1945-73 ως περίοδο ανάπτυξης του κεφαλαίου και τη σύγχρονη ως περίοδο κρίσης του κεϋνσιανού μοντέλου συσσώρευσης της προηγούμενης περιόδου. Οι λόγοι που γίνεται κάτι τέτοιο είναι πολιτικοί. Από τη σκοπιά των σοσιαλδημοκρατών η περίοδος 1945-73 παρουσιάζεται ως περίοδος «σταθερού καπιταλισμού» και η σύνδεση των μισθών με την παραγωγικότητα, που επιτυγχάνεται με πολιτικό συμβιβασμό μεταξύ των τάξεων, ως η λύση για όλα τα προβλήματα της αναπαραγωγής του κεφαλαίου. Οι κάθε λογής σοσιαλδημοκράτες παρακάμπτουν το γεγονός ότι αυτός ακριβώς ο συμβιβασμός και η «επιτυχία του» οδήγησαν στην κρίση του κεϋνσιανισμού. Σήμερα, μετά την αποτυχία του κρατικού καπιταλισμού τύπου Σοβιετικής Ένωσης, ο πολιτικός συμ-

Η κρίση της δεκαετίας του 1960 ήταν αποτέλεσμα της διαδικασίας συσσώρευσης της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου. Η κερδοφορία του κεφαλαίου υπονομεύθηκε στην πορεία από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960 από την ίδια τη διαδικασία της αύξησης της. Η σύνδεση μισθού-παραγωγικότητας τοποθέτησε την ταξική σύγκρουση μέσα στο εργοστάσιο και όρισε το μισθολογικό αίτημα ως κεντρικό πεδίο της. Η άλλη όψη αυτής της διαδικασίας ήταν η αυξητική τάση της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου (φетиχοποιημένη έκφραση της ταξικής πάλης μέσα στην πραγματική υπαγωγή). Η εξέλιξη αυτών των τάσεων, στις οποίες βασιζόταν η ανάπτυξη του κεφαλαίου στα πρώτα χρόνια μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, οδήγησε τελικά στο «1968» και στην «κρίση του 1973». Το κεφάλαιο, μέσα στην αντιφατική διαδικασία της συσσώρευσης του, στη συνέχεια έπρεπε να αναδιαρθρωθεί, να αυξήσει το ποσοστό υπεραξίας και να μετριάσει ή τουλάχιστον να καθυστερήσει την αναπόδραστη επίδραση της αναγκαστικής αύξησης της οργανικής του σύνθεσης στο ποσοστό κέρδους. Η ίδια η αύξηση της οργανικής σύνθεσης παρήγαγε την ανάγκη του ελέγχου της κατανάλωσης σταθερού και παγίου κεφαλαίου, και του καλύτερου ελέγχου της εργασιακής διαδικασίας συνολικά, δηλαδή, την προσπάθεια μείωσης της επίδρασης που

βιβασμός που προτείνεται από τη μόνη σοσιαλδημοκρατία της εποχής μας, η οποία εκφράζεται από μεγάλο μέρος της «ριζοσπαστικής αριστεράς» και μικρό μέρος του ευρύτερου αναρχικού-αυτόνομου χώρου, είναι μια κολεκτιβιστικού τύπου δραστηριότητα κοινωνικοποίηση του κεφαλαίου, ένας «εφικτός εναλλακτικός κόσμος» με «οικονομία αλληλεγγύης», «δικαίο εμπόριο», «σχολεία που παρέχουν γνώση», δηλαδή μια πιο δημοκρατική εκμετάλλευση. Από τη σκοπιά των τάσεων που είναι κριτικές στο κεφάλαιο η ίδια συνθήκη (σύνδεση μισθού-παραγωγικότητας) παρουσιάζεται ως συνθήκη που είναι προς όφελος της εργατικής τάξης με την έννοια ότι οι προλετάριοι αγωνίζονται από καλύτερη θέση. Στην Ελλάδα η άποψη αυτή εκφράζεται καλύτερα από το περιοδικό *Ta Παιδιά της Γαλαρίας*. Η ενδυνάμωση της διαπραγματευτικής δύναμης της εργατικής τάξης μέσω δυναμικών διεκδικητικών αγώνων, σύμφωνα με την άποψη αυτή, μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την «έφοδο στον ουρανό». Το ζήτημα είναι η ανάπτυξη των υποκειμενικών δυνατοτήτων του προλεταριάτου οι οποίες ούτως ή άλλως είναι η αιτία της ενδυνάμωσης του στο εσωτερικό του κεφαλαίου. Οι περισσότεροι σοσιαλδημοκράτες αποδέχονται την ύπαρξη της αναδιάρθρωσης αλλά νοσταλγούν την επιστροφή στο παρελθόν. Η ριζοσπαστική τάση, όπως εκφράζεται στην Ελλάδα αλλά και από ομάδες και άτομα στο εξωτερικό, δεν αποδέχεται την ύπαρξη μιας συνολικής αναδιάρθρωσης, αλλά μόνο επιμέρους κλαδικών αναδιαρθρώσεων οι οποίες δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση ένα «νέο σταθερό μοντέλο συσσώρευσης». Η τάση αυτή αντιμετωπίζει την υποχώρηση των εργατικών αγώνων από την αρχή της δεκαετίας του 1980 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990 ως αποτέλεσμα δύο παραγόντων: της υποχώρησης της αγωνιστικότητας των εργατών και της απειθυσίας του κεφαλαίου. Η τάση αυτή χαρακτηρίζεται από την ανάγνωση της ταξικής πάλης από τη σκοπιά του υποκειμενισμού (την σκοπιά αυτή μοιραζόταν και το περιοδικό *Blaumachen*, αν και με αντιφατικό τρόπο, καθώς εξαρχής έδινε μεγάλη σημασία στο νέο περιεχόμενο της αναδιρθρωμένης σχέσης του κεφαλαίου). Αγνοεί την ιστορική εξέλιξη καθώς ορίζει το περιεχόμενο της επανάστασης α-ιστορικά ως «ανθρώπινη κοινότητα» και αντιμετωπίζει το σημαντικό μετασχηματισμό της ταξικής πάλης που αποτέλεσε η αναδιάρθρωση ως επιφανειακή αλλαγή. Το πρόβλημα με αυτή την ανάγνωση είναι ότι αντιμετωπίζει το προλεταριάτο ως «φύσει επαναστατικό», ως το συλλογικό υποκείμενο που φέρει μέσα του δι-ιστορικά την «ανθρώπινη κοινότητα», η οποία όμως δεν έχει ακόμη κατορθώσει να εκδηλωθεί πλήρως λόγω της υποκειμενικής αδυναμίας του προλεταριάτου να φέρει σε πέρας το έργο της επανάστασης. Έτσι, η τάση αυτή, προκειμένου αφενός να εξηγήσει την εξέλιξη της ταξικής πάλης και αφετέρου να τοποθετηθεί σε σχέση με το περιεχόμενο των σύγχρονων αγώνων, μετασχηματίζει την αντίφαση μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας, σε απλή αντίθεση και μεταφέρει την αντίφαση στο εσωτερικό του προλεταριάτου.

έχει στο ποσοστό κέρδους, η αύξηση της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου. Η αναδιάρθρωση ως αλλαγή των εργασιακών σχέσεων και διαδικασιών έχει σε μεγάλο βαθμό να κάνει, πέρα από την προσπάθεια αύξησης του ποσοστού εκμετάλλευσης και με τις οικονομίες στη χρήση σταθερού κεφαλαίου, δηλαδή, την προσπάθεια μείωσης της ταχύτητας με την οποία επιδρά η αύξηση της οργανικής σύνθεσης στο ποσοστό κέρδους. Η αναδιάρθρωση αναμφισβήτητα πέτυχε. Η αύξηση του ποσοστού εκμετάλλευσης της εργατικής δύναμης σε παγκόσμιο επίπεδο έγινε με την επίθεση στην εργατική τάξη των ανεπτυγμένων κρατών και την εντεινόμενη διεθνοποίηση, δηλαδή την εντατικότερη εκμετάλλευση εργατικής δύναμης σε (ή από) άλλα σημεία του πλανήτη. Η εξοικονόμηση σταθερού κεφαλαίου επιτεύχθηκε με τη γενίκευση της just in time παραγωγής και την αποδόμηση της δύσκαμπτης φορντιστικής αλυσίδας παραγωγής. Η πραγματική υπαγωγή προχώρησε ανατρέποντας όλες τις πιυχές της σχέσης εργασίας κεφαλαίου και η νέα μορφή της σχέσης εκφράζεται στους αγώνες του τρέχοντος κύκλου: αγώνες ανέργων, αγώνες στην εκπαίδευση, κίνημα αντι-παγκοσμιοποίησης, κίνημα άμεσης δράσης, μισθολογικοί αγώνες στα κέντρα συσσώρευσης στην ανατολή, αγώνες ενάντια στην απαλλοτρίωση της κοινής γης στην Ασία. Αυτοί οι αγώνες δεν είναι ένα αποτέλεσμα της αναδιάρθρωσης, είναι συστατικό στοιχείο της αναδιάρθρωσης, είναι σε τελική ανάλυση η αναδιάρθρωση της ταξικής πάλης. Η αναδιάρθρωση, ως εμβάθυνση της πραγματικής υπαγωγής και επιτάχυνση της διεθνοποίησης του κεφαλαίου, μετέφερε το κέντρο της αντίφασης στο επίπεδο της αναπαραγωγής της σχέσης κεφαλαίου. Το περιεχόμενο της επιτυχίας της αναδιάρθρωσης ήταν ταυτόχρονα υπεύθυνο και για την πορεία του μοντέλου συσσώρευσης που παρήγαγε προς την σύγχρονη κρίση. Η κρίση αυτή είναι κρίση αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης, κρίση του αναδιρθρωμένου κεφαλαίου και των αγώνων του προλεταριάτου μέσα και ενάντια στην αναδιάρθρωση. Η προσπάθεια αντιμετώπισης αυτής της κρίσης, όπως αυτή εκτυλίσσεται μέχρι σήμερα, προκαλεί περαιτέρω προβλήματα στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου και, ειδικότερα, του προλεταριάτου.

Η πρώτη διάσταση της αναδιάρθρωσης είναι η ολοένα και μεγαλύτερη διάσπαση των συμπαγών τμημάτων του προλεταριάτου που αποτέλεσαν το μαζικό εργατικό κίνημα της περιόδου του κεϋνσιανισμού. Η διάσπαση εξελίσσεται στην περίοδο από το 1973 μέχρι σήμερα προς τον κατακερματισμό, την εξατομίκευση της «σύμβασης εργασίας» (της θεσμικής αποκρυστάλλωσης της μορφής της σχέσης κεφαλαίου στο πεδίο της παραγωγής αξίας) και η διαδικασία αυτή συναντάται με διαφορετική ένταση σε κάθε κράτος (ανάλογα με τη θέση του στην ιεραρχία του κεφαλαίου). Η κοινοποίηση αυτή έχει ως αποτέλεσμα, σήμερα πλέον, την αμφισβήτηση της ίδιας της σύμβασης εργασίας και αποτελεί τη διαδικασία μετασχηματισμού του συμπαγούς «εργάτη μάζα» σε ένα ρευστό εργατικό δυναμικό προσαρμοσμένο στις ανάγκες της just in time παραγωγής και διανομής της αξίας. Η διάσταση αυτή επιτυγχάνεται

(α) με το συνεχή μετασχηματισμό της τεχνικής σύνθεσης του κεφαλαίου μέσω της πληροφορικής και των τεχνολογιών επικοινωνιών που επέτρεψε τη διάλυση της καθετοποιημένης παραγωγής και συνεπώς τη διάλυση του «εργάτη μάζα»,

(β) το συνεχή μετασχηματισμό των εργασιακών διαδικασιών που επέτρεψε τη σταδιακή επιβολή της ατομικής διαπραγμάτευσης και συνε-

πώς τον έλεγχο κάθε εργαζόμενου από το αφεντικό του,

(γ) τη μεταφορά ολοένα και περισσότερων αναπαραγωγικών δραστηριοτήτων από την κρατική στην ιδιωτική καπιταλιστική σφαίρα, δηλαδή τη μείωση του έμμεσου μισθού, η οποία επέβαλλε τη μεγάλη αύξηση του αριθμού των γυναικών που ενσωματώθηκαν στις τάξεις των μισθωτών⁷, και

(δ) την ολοένα και μεγαλύτερη σημασία της καταστολής στην κοινωνική αναπαραγωγή του κεφαλαίου⁸.

Τα τέσσερα αυτά στοιχεία αποτελούν την στρατηγική για την αύξηση του ποσοστού εκμετάλλευσης και την εξοικονόμηση πόρων σταθερού κεφαλαίου⁹. Το (α) (αλλαγή της τεχνικής σύνθεσης) αντιστάθμισε σε κάποιο βαθμό την εκρηκτική αύξηση της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου και την πληθωριστική τάση που δημιουργεί η τρομερή αύξηση του συνολικού χρήματος που κυκλοφορεί στην οικονομία, αλλά, κυρίως υποβοήθησε το (β), τις αλλαγές στις εργασιακές διαδικασίες και συνεπώς στις εργασιακές σχέσεις καθώς ευνοούσε την κινητικότητα και τη γενίκευση της just in time παραγωγής. Ταυτόχρονα, τα στοιχεία (α) και (β) συνδέονται άμεσα μεταξύ τους και ορίζουν *το σύγχρονο καθεστώς επισφάλειας*, το σπάσιμο του διαχωριστικού ορίου μεταξύ εργασίας και ανεργίας, το οποίο σηματοδοτεί την πλήρη διάλυση της εργατικής ταυτότητας και ορίζει το ιστορικό πεδίο παραγωγής της σύγχρονης επανάστασης. Το στοιχείο (γ) μετασχηματίζει σε πολύ σημαντικό βαθμό την κοινωνική σχέση του φύλου και αποσαθρώνει την πυρηνική οικογένεια, συνεπώς διαταράσσει τις εσωτερικές ιεραρχίες και ισορροπίες μέσα στο προλεταριάτο. Το στοιχείο αυτό αλλάζει σε πολύ μεγάλο βαθμό τις δι-ατομικές σχέσεις μέσα στο προλεταριάτο. Επιτείνει την αμφισβήτηση του αναπαραγωγικού ρόλου της γυναίκας και καθιστά αναπόδραστη την ταύτιση της καταστροφής της σχέσης φύλο με την καταστροφή της εκμεταλλευτικής σχέσης. Το στοιχείο δ) σηματοδοτεί, ως διαχείριση του σχετικού υπερπληθυσμού, το όριο της δυνατότητας ενσωμάτωσης του προλεταριάτου στην καπιταλιστική παραγωγική διαδικασία και το όριο των προλεταριακών αγώνων σήμερα.

Η δεύτερη διάσταση της αναδιάρθρωσης του κεφαλαίου ήταν και είναι η ολοένα και εντεινόμενη διεθνοποίηση του. Μέχρι το 1989 η διεθνοποίηση αφορούσε κυρίως την αναπτυσσόμενη δύση και την Ανατολική Ασία πλην της Κίνας. Στη συνέχεια η διαδικασία διεθνοποίησης επεκτάθηκε συστηματικά στο πεδίο του πρώην ανατολικού μπλοκ και στην Κίνα. Το διεθνές κεφάλαιο έχει σήμερα πλέον μεταφέρει μεγάλο μέρος των βιομηχανικών μέσων παραγωγής στην Κίνα, γιατί εκεί εκμεταλλεύεται το βιομηχανικό προλεταριάτο με πολύ υψηλότερο ποσοστό εκμετάλλευσης απ' ό,τι θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί το προλεταριάτο των δυτικών ανεπτυγμένων κρατών. Η ταχύτερη αυτή αύξηση του ποσοστού υπεραξίας, που επιτεύχθηκε με την μεταφο-

7. Το ποσοστό του γυναικείου πληθυσμού που ανήκει στο εργατικό δυναμικό ανέβηκε από το 40-45% στις αρχές της δεκαετίας του 1970 στο 60-65% στις αρχές της δεκαετίας του 2000 σε Ευρώπη και ΗΠΑ.

8. Σύμφωνα με τον Economist (2/2010) το 25% των εργαζομένων στην ΗΠΑ απασχολούνται στον τομέα της «ασφάλειας» (κρατικό και ιδιωτικό).

9. Η εξοικονόμηση πόρων σταθερού κεφαλαίου μέσω της χρήσης τεχνολογιών υπολογιστών και επικοινωνιών είναι μια αντιφατική διαδικασία, καθώς η χρήση αυτών των τεχνολογιών ταυτόχρονα αυξάνει την οργανική σύνθεση του κεφαλαίου (δες και ar.semod.googlepages.com/8.pdf). Το ζήτημα όπως πάντα είναι το σχετικό μέγεθος που δείχνει ποια από τις δύο τάξεις υπερισχύει για μια ορισμένη περίοδο.

ρά της παραγωγής, είναι η, συμπληρωματική της πρώτης διάστασης της αναδιάρθρωσης, αιτία της διατήρησης της κερδοφορίας του κεφαλαίου, τουλάχιστον μέχρι το τέλος της προηγούμενης δεκαετίας.

Η ύπαρξη πληθυσμού σε άλλα σημεία του πλανήτη, έξω από τα παραδοσιακά κέντρα συσσώρευσης του κεφαλαίου, πληθυσμού διαθέσιμου προς προλεταριοποίηση ή ήδη προλεταριοποιημένου, που όμως το κόστος της αναπαραγωγής του - όπως ορίζεται από την κοινωνική πραγματικότητα της καπιταλιστικής σχέσης στο κράτος που ζει - είναι χαμηλότερο, μπορούσε ταυτόχρονα να κάνει δυνατή: i) την άντληση περισσότερης υπεραξίας (με ένα συνδυασμό άντλησης απόλυτης και σχετικής υπεραξίας), ii) τη μείωση των μισθών των προλετάρων στα ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη μέσω του έμμεσου ανταγωνισμού με τους εν δυνάμει εργαζόμενους στις διεθνοποιημένες καπιταλιστικές επιχειρήσεις στην περιφέρεια και iii) τη δραστική κατά κανόνα μείωση της φορολόγησής των επιχειρήσεων που επένδυαν στα νέα κέντρα συσσώρευσης, συνεπώς να κάνει δυνατή τη διευρυνόμενη αναπαραγωγή του κεφαλαίου σε παγκόσμιο επίπεδο (μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990). Η συνέχιση και επιτάχυνση της διεθνοποίησης επέκτεινε το βιομηχανικό σύστημα παραγωγής σε ολόκληρο τον πλανήτη (πλην της Αφρικής). Εργοστάσια μεταφέρθηκαν ή δημιουργήθηκαν στην Κεντρική και Νότια Αμερική, στη Νοτιοανατολική Ασία και μετά το 1989 στις χώρες του πρώην σοβιετικού στρατοπέδου και στην Κίνα και την Ινδία¹⁰.

Η διαδικασία αυτή είναι άρρηκτα δεμένη με την ανάπτυξη του χρηματιστικού κεφαλαίου, το οποίο είναι ο κλάδος του κεφαλαίου που ορίζει τις διαδικασίες της διεθνοποίησης, και παρακολουθεί το επίπεδο κερδοφορίας ώστε να μεταφέρεται το κεφάλαιο συνεχώς σε επενδύσεις που (προβλέπεται ότι θα) είναι το περισσότερο δυνατό κερδοφόρες. Όπως είναι λογικό η ανάπτυξη και αναδιάρθρωση αυτού του κλάδου του κεφαλαίου¹¹, σε συνδυασμό με τις κυμαινόμενες νομισματικές ισοτιμίες και την τεράστια

10. Σε κάθε περίπτωση το κεφάλαιο ψάχνει τη χαμηλότερη τιμή εργατικής δύναμης. Έτσι ακόμη και η ανάπτυξη βιομηχανικής δραστηριότητας σε ένα κράτος είναι συνεχώς επισφαλής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ταχύτατη απομάκρυνση των εργοστασίων από τα maquilas του Μεξικού και η μεταφορά τους στην Κίνα. Στη συνέχεια οι εργάτες από τα παράλια της Κίνας έχουν να ανταγωνιστούν τους εργάτες από την ενδοχώρα κ.ο.κ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αναγκαστικού ανταγωνισμού για τους χειρότερους όρους εργασίας επίσης, αποτελεί η αποδοχή στις 22 Ιουνίου 2010 από τους εργάτες της FIAT στο Pomigliano D'Arco της σημαντικής μείωσης των μισθών τους, με ψηφοφορία, υπό την απειλή της μεταφοράς του εργοστασίου στην Πολωνία.

11. Το 40% των συνολικά παραγόμενων κερδών στις ΗΠΑ το 2006 ανήκει στον τραπεζικό τομέα. Το ποσοστό αυτό ήταν 10% το 1980 και το ποσοστό του εργατικού δυναμικού δύναμης που απασχολείται στον τομέα αυτό το 2006 είναι 5%. (Peter Gowan, Crisis in the Heartland, New Left Review). Το τραπεζικό σύστημα έχει αναδιρθωθεί σε πολλά επίπεδα από τη δεκαετία του 1970 μέχρι σήμερα. Οι πιο σημαντικές πτυχές της αναδιάρθρωσης είναι δύο: Πρώτον, οι τράπεζες έχουν μετατρέψει τα νοικοκυριά και τους ιδιώτες σε πηγή κερδοφορίας και δεύτερον έχουν στραφεί στην διαμεσολαβητική χρηματοπιστωτική αγορά για να κερδίσουν από τις προμήθειες που αποφέρουν οι αγοραπωλησίες χρηματοπιστωτικών προϊόντων, δηλαδή, προς τον κλάδο της επενδυτικής τραπεζικής. (Financialisation and capitalist accumulation: structural accounts of the crisis of 2007-9, Costas Lapavistas, Research on Mmoney and Finance).

αύξηση του χρήματος που κυκλοφορεί σήμερα σε σχέση με πριν το 1971, έδωσαν τη δυνατότητα σε ολοένα και περισσότερες φράξιες του κεφαλαίου να κερδοσκοπούν μέσα από χρηματοπιστωτικές σπέκουλες.

Τα δύο αυτά χαρακτηριστικά της αναδιάρθρωσης (κατακερματισμός της εργατικής τάξης σε όλα τα επίπεδα και διεθνοποίηση μέσω της ανάπτυξης του χρηματιστικού κεφαλαίου) επέτρεψαν στο κεφάλαιο να ξεπεράσει τη μεγάλη κρίση της δεκαετίας του 1970 και ταυτόχρονα αποτέλεσαν τα βασικά στοιχεία της συσσώρευσης που οδήγησαν στην τρέχουσα ακόμη μεγαλύτερη κρίση:

Η διάσταση της αλλαγής των εργασιακών διαδικασιών οδήγησε και στη σχετική μείωση του μισθού στα ανεπτυγμένα κράτη του κεφαλαίου. Με την αλλαγή της τεχνικής σύνθεσης, που κυρίως αφορούσε την πολύ μεγάλη βελτίωση στις μεταφορές και επικοινωνίες επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό τη διανομή και τον έλεγχο του ρυθμού παραγωγής, έγινε πιο εύκολη η διάλυση των καθετοποιημένων δομών παραγωγής, η ολοένα και μεγαλύτερη χρήση των εξωτερικών εργολαβιών. Έτσι ανοίχθηκε ο δρόμος στις ατομικές συμβάσεις και σε στρατηγικές μείωσης του εργατικού κόστους του κεφαλαίου (ημιαπασχόληση, εκ περιτροπής εργασία κτλ).

Αυτή όμως η αλλαγή της τεχνικής σύνθεσης δεν αποτέλεσε ταυτόχρονα την «τρίτη τεχνολογική επανάσταση» που θα απαιτούνταν για να δημιουργηθούν οι συνθήκες διατήρησης των ρυθμών ανάπτυξης μέσω μιας σημαντικής αύξησης της παραγωγικότητας ή/και μέσω της δημιουργίας ενός νέου (μετα-)βιομηχανικού τομέα. Η ανάπτυξη ενός νέου τομέα, ή/και ενός νέου προϊόντος (technical fix) που θα έθετε τις βάσεις για νέα δυναμική ανάπτυξη του κεφαλαίου όπως αυτή της κεϋνσιανής περιόδου πιθανόν χωρίς να χρειάζεται μαζική απαξίωση κεφαλαίου, δεν έγινε πραγματικότητα. Αντ' αυτού, έγινε, και γίνεται ακόμη, προσπάθεια εύρεσης κερδοφόρας διεξόδου στην «παραγωγή καινοτομιών», η οποία δεν είναι τίποτε άλλο από την δημιουργία τεχνητών μονοπωλιακών καταστάσεων. Με τη δέσμευση πατεντών ή/και την τεράστια δύναμη του marketing οι ισχυροί καπιταλιστές υπονομεύουν τη δυνατότητα ανταγωνισμού από τους πιο αδύναμους ή/και δεσμεύουν τα πιο αδύναμα κράτη στην υποχρεωτική κατανάλωση των προϊόντων τους¹².

12. Ο πιο σημαντικός κλάδος για την τάση της οικονομίας να βασιζείται σε τεχνητή έλλειψη είναι ο κλάδος πληροφορικής, στον οποίο η εγγενής τάση του καπιταλισμού να μειώνει την αξία των εμπορευμάτων εκφράζεται στην πιο ακραία μορφή της. Από τη στιγμή που δεν κοστίζει σχεδόν τίποτα να αναπαραχθεί ένα ψηφιακό προϊόν, η κοινωνική του αξία, με τους όρους του Μαρξ, είναι επίσης μηδαμινή. Στην πραγματικότητα, τα ψηφιακά αγαθά υπάρχουν σε αφθονία, και η παραγωγή τους μπορεί να γίνει κερδοφόρα μόνο μέσω σαμποτάζ του νόμου της αξίας, περιορίζοντας τον ανταγωνισμό και εμποδίζοντας την αγορά να καθορίσει την τιμή τους ελεύθερα. Επιχειρήσεις άλλων κλάδων που βασίζουν επίσης τη στρατηγική τους για κερδοφορία στην τεχνητή έλλειψη, αποτελούν κι αυτές μέρος της ίδιας τάσης. Το πραγματικό κόστος παραγωγής των εμπορευμάτων τους είναι συνήθως πολύ χαμηλό αλλά η κερδοφορία τους όχι. Ποια είναι τότε η πηγή αυτής της κερδοφορίας; Από τη στιγμή που απαιτείται ολοένα και λιγότερος χρόνος εργασίας για την αναπαραγωγή των προϊόντων τους (το κόστος έρευνας και ανάπτυξης των προϊόντων μπορεί να είναι υψηλό αλλά δεν επιβαρύνει το κόστος αναπαραγωγής), το απλήρωτο μέρος του χρόνου αυτού, η υπεραξία, μειώνεται αναγκαστικά και γι' αυτό δεν μπορεί να προκύψει από κει το αυξημένο κέρδος. Το κέρδος που παράγεται προέρχεται από υπεραξία αλλά αυτή προκύπτει από αλλού: από τους πελάτες. (Artificial Scarcity in a World of Overproduction: An Escape that Isn't, Sander, metamute.org).

Η ολοένα και πιο πλήρης ενσωμάτωση της αναπαραγωγής της εργατικής τάξης στον κύκλο του κεφαλαίου επέφερε αύξηση της ζήτησης για υπηρεσίες από την πλευρά του προλεταριάτου (υγεία, εκπαίδευση κτλ), η οποία όμως δεν μπορούσε να ικανοποιηθεί από το κεφάλαιο γιατί, λόγω των εγγενών ορίων παραγωγικότητας στον τομέα των υπηρεσιών η κίνηση, αυτή υπονόμωσε τη διαδικασία της συσσώρευσης¹³. Κατ' αυτή την έννοια, και μόνο, δημιουργείται μια ρήξη ανάμεσα στις «κοινωνικές ανάγκες» και τις ανάγκες αξιοποίησης του κεφαλαίου. Έτσι, το μοντέλο βασίστηκε για όσο γινόταν στη δημιουργία νέων κέντρων συσσώρευσης και στη δομική μείωση του κόστους (κυρίως του εργατικού) αλλά και στην εξοικονόμηση σταθερού κεφαλαίου μέσω της αλλαγής της τεχνικής σύνθεσης.

Ο πολλαπλασιασμός των κέντρων συσσώρευσης είχε ως αποτέλεσμα αφενός να εφαρμοστεί το αναδιρθρωμένο μοντέλο συσσώρευσης, με ποικίλες συνέπειες για κάθε ένα από τα κράτη ανάλογα με την ιστορική φάση συσσώρευσης του κεφαλαίου σ' αυτό, αλλά και να απαξιωθεί κεφάλαιο στα βασικά κέντρα συσσώρευσης του ανεπτυγμένου καπιταλιστικού κόσμου. Η διεθνοποίηση πέρα από τη μεταφορά των παραγωγικών μονάδων περιλαμβάνει και την επιβολή των προγραμμάτων δομικής προσαρμογής (ΠΔΠ) σε μη ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη. Το αποτέλεσμα της επιβολής των ΠΔΠ ήταν η εισροή εργατικού δυναμικού χαμηλού κόστους από μη ανεπτυγμένα κράτη προς τα ανεπτυγμένα, η επιτάχυνση της δημιουργίας του πλεονάζοντος για το κεφάλαιο πληθυσμού σε πλανητικό επίπεδο και η αναγκαστική πρόσδεση αυτού του πλεονάζοντος πληθυσμού στην ανεπίσημη ανταλλακτική οικονομία. Έτσι εμφανίστηκαν περιοχές «τρίτου κόσμου» στα μητροπολιτικά κέντρα του «πρώτου κόσμου» και ζώνες τύπου δυτικής ανάπτυξης στα «αναπτυσσόμενα κράτη». Η γενική τάση συμπίεσης των μεσαίων στρωμάτων του προλεταριάτου και αποκλεισμού των κατώτερων, όμως, κάνει τις πόλεις ολοένα και περισσότερο να αποτελούν εκφράσεις των εκρηκτικών αντιφάσεων της συσσώρευσης της τρέχουσας περιόδου.

13. Η μείωση του ποσοστού της ζωντανής εργασίας που επιφέρει στους παραγωγικούς κλάδους η συνεχής εκμηχάνιση της παραγωγής έχει ταυτόχρονα δημιουργήσει αναπτυξιακές τάσεις στους τομείς των υπηρεσιών που αφορούν την αναπαραγωγή του κεφαλαίου. Το πρόβλημα είναι ότι σε αυτούς τους τομείς η τάση είναι να αυξάνονται συνεχώς τα έξοδα και φαίνεται αδύνατο να αυξηθεί η παραγωγικότητα: «Ο λόγος για τον οποίο η κατασκευαστική βιομηχανία είναι «τεχνολογικά προοδευτική» έχει να κάνει με τις εγγενείς της ιδιότητες- η παραγωγή σε αυτόν τον τομέα μπορεί εύκολα να τυποποιηθεί, και κατά συνέπεια, οι πληροφορίες που είναι απαραίτητες για την παραγωγή μπορούν να μορφοποιηθούν σε ένα σύνολο οδηγιών το οποίο μπορεί έπειτα να αναπαραχθεί εύκολα. Στην περίπτωση των υπηρεσιών, υπάρχουν μεγάλες διαφορές ανάμεσα στις διάφορες δραστηριότητες όσον αφορά τη σχέση τους με την ανάπτυξη της παραγωγικότητας. Κάποιες υπηρεσίες που είναι απρόσωπες, όπως οι τηλεπικοινωνίες, εμφανίζουν παρόμοιες ιδιότητες με αυτές της βιομηχανίας και γι' αυτό, μπορούν να είναι «τεχνολογικά προοδευτικές». Παρόλα αυτά, οι προσωπικές υπηρεσίες, όπως κάποια είδη ιατρικής περίθαλψης, δεν μπορούν να τυποποιηθούν εύκολα και να υπαχθούν στις ίδιες μεθόδους μαζικής παραγωγής που χρησιμοποιούνται στη βιομηχανία. Έτσι, τέτοιες υπηρεσίες θα είναι «τεχνολογικά στάσιμες». Γενικά, αν υπάρχουν δύο δραστηριότητες εκ των οποίων η μία είναι «τεχνολογικά προοδευτική» και η άλλη «τεχνολογικά στάσιμη», τότε σε βάθος χρόνου ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης θα καθοριστεί από εκείνη τη δραστηριότητα όπου η ανάπτυξη της παραγωγικότητας είναι η πιο αργή». (ΔΝΤ, Απρίλιος 1997)

Η διεθνοποίηση ενίσχυσε επίσης τη συγκέντρωση του κεφαλαίου σε «επενδυτικά funds». Η τεράστια δύναμη των συγκεντρωμένων «επενδυτικών» κεφαλαίων έχει, σήμερα πλέον, ως αποτέλεσμα να εκδηλώνονται «κερδοσκοπικές επιθέσεις» (ένας χιουμοριστικός όρος του οικονομικού τύπου) ακόμη και σε κράτη. Έτσι τα funds κερδίζουν άμεσα από την αύξηση των επιτοκίων και συμβάλουν στην επιτάχυνση της αναδιάρθρωσης των εργασιακών σχέσεων μέσω της οποίας διασφαλίζονται τα κέρδη τους. Αυτό όμως το δομικό και αναμενόμενο («κερδοσκοπικό») στοιχείο δεν είναι το «κακό πρόσωπο» του χρηματιστικού κεφαλαίου, σε αντίθεση με το υποτιθέμενο «καλό πρόσωπο», που θα είχε ένα περισσότερο τιθασειμένο χρηματιστικό κεφάλαιο το οποίο απλώς θα βελτιστοποιούσε την παραγωγική διαδικασία. Η ολοένα εντεινόμενη, με την πάροδο των χρόνων, τάση «επενδύσεων» του κεφαλαίου σε χρηματοπιστωτικά προϊόντα (εκ των υστέρων αποδεικνύεται ότι επρόκειτο για τζόγο) ήταν η ένδειξη της επερχόμενης κρίσης υπερσυσσώρευσης.

Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 άρχισε να διαφαίνεται πώς τα στοιχεία που ήταν υπεύθυνα για το δυναμισμό της συσσώρευσης ταυτόχρονα την υπέσκαπταν. Το 1997 εκδηλώθηκε η κρίση στην Ασία, και επεκτάθηκε, μέσω διαταραχών στην πετρελαϊκή αγορά, στη Ρωσία και από κει στην κατάρρευση του Long Term Capital Management (την πρώτη κατάρρευση ενός κολοσσιαίου fund). Το μοντέλο άρχισε να βασίζεται πλέον ολοένα και περισσότερο στις φούσκες και στα δανεικά (η απαιτούμενη ένεση ρευστού για τη «διάσωση» της οικονομίας τότε ανήλθε στα 3,6 δις δολάρια) με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη dotcom φούσκα. Η κρίση στη Νοτιοανατολική Ασία έδειξε ότι ο βαθμός άντλησης της υπεραξίας στα κέντρα συσσώρευσης της περιοχής δεν ήταν πλέον αρκετός για τη διευρυμένη αναπαραγωγή του παγκόσμιου κεφαλαίου και επιτάχυνε τη μαζική μεταφορά μέσων παραγωγής στην Κίνα και το dotcom ήταν η τελευταία (;) απόπειρα μαζικής επένδυσης στην προσδοκία διατήρησης της κερδοφορίας μέσω της εξοικονόμησης σταθερού κεφαλαίου.

Τον κυριότερο ρόλο, παράλληλα με τη χρηματοπιστωτική σπέκουλα¹⁴, στην περίοδο μετά το 2001, ανέλαβε η επέκταση των νέων εργασιακών σχέσεων και η συνεχής σχετική μείωση του άμεσου και έμμεσου μισθού των ντόπιων εργαζομένων στα αναπτωγμένα καπιταλιστικά κράτη¹⁵. Παρά το γεγονός

14. Η παροχή ενυπόθηκων δανείων αυξήθηκε ραγδαία μετά το 2001 λόγω της πτώσης των επιτοκίων. Ο κλάδος αυτός έφτασε σε κορεσμό, όπως άλλωστε και η αγορά στεγαστικών δανείων συνολικά το 2003. Σ' αυτό το σημείο ξεκινάει η ραγδαία άνοδος της αγοράς ενυπόθηκων δανείων υψηλού ρίσκου (subprime), η οποία στηρίζει ολόκληρη την αγορά στεγαστικών δανείων. Η ταχύτερη αυτή άνοδος κατέστη εφικτή χάρη στο γεγονός ότι το 80% των ενυπόθηκων δανείων υψηλού ρίσκου είχαν τιτλοποιηθεί [...] Μια πραγματική χρηματοπιστωτική φούσκα δημιουργήθηκε το διάστημα 2001-07, η οποία τροφοδοτήθηκε από την ενυπόθηκη πίστωση και διατηρήθηκε μέσω της τιτλοποίησης των δανείων. Οι τράπεζες και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αύξησαν θεαματικά γρήγορα την κερδοφορία τους στις ΗΠΑ και τη Βρετανία και τη διατήρησαν μέσω της ολοένα και αυξανόμενης μόχλευσης. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου οι αποδόσεις της πραγματικής οικονομίας ήταν μέτριες, και ειδικά στην Αμερική οι επενδύσεις μειώθηκαν. (Financialisation and capitalist accumulation: structural accounts of the crisis of 2007-9, Costas Lapavistas).

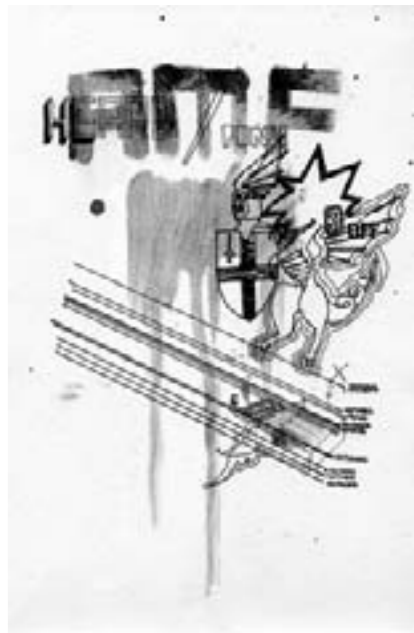
15. Η μείωση μισθών δεν ήταν για όλους η ίδια. Οι μισθοί μειώθηκαν περισσότερο σαν αγοραστική δύναμη στη Γερμανία από ότι στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης. Επίσης δε μειώθηκαν οι μισθοί όλων των εργαζομένων. Υπήρξε ένα κομμάτι στελεχών επιχειρήσεων του οποίου οι μισθοί αυξήθηκαν και μάλιστα αρκετά. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η επισφάλεια ακόμη και στα υψηλότερα κλιμάκια συμ-

ότι το εργατικό δυναμικό σαν ποσοστό του πληθυσμού αυξήθηκε με την είσοδο πολλών γυναικών στην αγορά εργασίας, η μείωση του ποσοστού της παραγόμενης αξίας που αντιστοιχούσε στο μισθό ήταν τόσο μεγάλη, που το συνολικό εισόδημα της εργατικής πυρηνικής οικογένειας μειώθηκε τελικά, συγκρινόμενο με το μέσο επίπεδο κοινωνικής αναπαραγωγής της εργατικής τάξης της προηγούμενης ιστορικής περιόδου. Επίσης το ξεπέραςμα του μοντέλου της πυρηνικής οικογένειας και η αύξηση των ατομικών νοικοκυριών επέδρασε, σε συνδυασμό με την επισφάλεια και τη μετατροπή της υπο-απασχόλησης σε δομικό στοιχείο της αγοράς εργασίας, στην αδυναμία στήριξης του επιπέδου αναπαραγωγής από το μισθό. Η αναπαραγωγή της εργατικής τάξης σιγά σιγά έγινε εφικτή μόνο με τη συμπλήρωση του ολοένα και μειούμενου χαμηλότερου μισθού με δάνεια¹⁶. Οι προλετάριοι, για να διατηρήσουν το επίπεδο αναπαραγωγής τους, βρέθηκαν χρεωμένοι σε ατομικό επίπεδο στις τράπεζες, και το μέλλον της αναπαραγωγής τους σε συλλογικό επίπεδο επίσης βρέθηκε υποθηκευμένο, μέσω της εμπλοκής των συνταξιοδοτικών τους ταμείων (που είναι οι «θεσμικοί επενδυτές») στο χοντρό χρηματοπιστωτικό παιχνίδι με τα παράγωγα CDS¹⁷. Ο μισθός έπαψε να αποτελεί το μόνο μέτρο του επιπέδου της αναπαραγωγής της ερ-

ψηφίζεται με μεγάλες αποδοχές ώστε να επιλυθεί μερικώς έστω η αντίφαση «του συμφέροντος της εταιρίας» με το «συμφέρον του ατόμου». Ακόμη αυξήθηκαν οι μισθοί κάποιων μεσαίων στελεχών που η δουλειά τους απέκτησε αντικειμενικά περισσότερο διοικητικές δραστηριότητες με την αύξηση της οργανικής σύνθεσης και την ανάπτυξη της πληροφορικής διάστασης των εργασιακών διαδικασιών. Σε καμιά περίπτωση όμως αυτά τα λεπτά στρώματα δεν μπορούν να ισορροπήσουν τη σχετική μείωση των μισθών της μεγάλης πλειοψηφίας των εργαζομένων.

16. Η εμπλοκή του χρηματοπιστωτικού κλάδου του κεφαλαίου στη διαχείριση του εισοδήματος των εργαζομένων σχετίζεται άμεσα με τη στασιμότητα ή την πολύ αργή αύξηση των πραγματικών μισθών από τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Σχετίζεται επίσης με την υποχώρηση της κρατικής πρόνοιας από μια σειρά υπηρεσιών: στέγαση, συντάξεις, εκπαίδευση, υγεία, μεταφορές κτλ. Σ' αυτό το πλαίσιο η κατανάλωση της εργατικής τάξης ιδιωτικοποιείται ολοένα και περισσότερο και διαμεσολαβείται από το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Οι τράπεζες και άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα παράγουν κέρδος που προέρχεται απευθείας από το μισθό των εργαζομένων και όχι από την αντλούμενη υπεραξία. Επίσης παράγουν κέρδη μέσω των «ενεργητικών κεφαλαίων της εργατικής τάξης», κυρίως λόγω της ιδιωτικοποίησης του συνταξιοδοτικού συστήματος, η οποία έχει οδηγήσει στη δι-οχέτευση των αποταμιεύσεων των εργαζομένων σε ιδιωτικά συνταξιοδοτικά προγράμματα και ασφαλιστικές εταιρίες και μέσω αυτών στο χρηματιστήριο. Αυτή η «χρηματοπιστωτικοποίηση» του εισοδήματος και γενικότερα της κατανάλωσης και των αποταμιεύσεων της εργατικής τάξης χαρακτηρίζει την τρέχουσα περίοδο. Η κρίση του 2007-09 φέρει τη σφραγίδα αυτής της «χρηματοπιστωτικοποίησης». Οι σχέσεις όμως μεταξύ των τραπεζών και των εργατικών νοικοκυριών είναι ποιοτικά διαφορετικές από τις σχέσεις μεταξύ των τραπεζών και του βιομηχανικού κεφαλαίου. Οι πρώτες αφορούν χρηματοδότηση που δεν εμπλέκεται άμεσα στη διαδικασία παραγωγής υπεραξίας και συσσώρευσης κεφαλαίου. Ακόμη περισσότερο σκοπός των εργαζομένων, γενικά μιλώντας, είναι να αποκτήσουν αξίες χρήσης ενώ τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και το βιομηχανικό κεφάλαιο μοιράζονται τον ίδιο σκοπό, δηλαδή, την παραγωγή κέρδους. (Financialisation and capitalist accumulation: structural accounts of the crisis of 2007-9, Costas Lapavistas)

17. Τα CDSs (credit default swaps) και τα CDOs (collateralized debt obligations) υποτίθεται ότι είναι τα χρηματοπιστωτικά εργαλεία πάνω στα οποία βασίστηκε η υποτιθέμενη εξασφάλιση των επενδύσεων που γίνονταν σε περιβάλλοντα υψηλού ρίσκου. Στην πραγματικότητα η μαζική στροφή του διεθνούς επενδυτικού κεφαλαίου προς αυτά ειδικά μέχρι το 2006 δείχνει ότι το επενδυτικό αδιέξοδο ήταν σαφές και απλώς γινόταν προσπάθεια κερδοσκοπίας πάνω στο αδιέξοδο αυτό.

γατικής τάξης, δηλαδή, η αναπαραγωγή της εργατικής τάξης, που ζει στα κράτη που βρίσκονται πιο ψηλά στην καπιταλιστική ιεραρχία, έτεινε να αποσυνδεθεί από το μισθό.

Too big to fail is also too big to move on: η κρίση αναπαραγωγής του συνολικού κοινωνικού κεφαλαίου και η προσπάθεια επιβολής της δεύτερης φάσης της αναδιάρθρωσης

Η τρέχουσα κρίση εμφανίστηκε αρχικά ως αδυναμία αποπληρωμής στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ, δηλαδή ως σχετική αδυναμία αναπαραγωγής του προλεταριάτου στην πρωτεύουσα του παγκόσμιου καπιταλισμού, αποκαλύπτοντας με τον πιο άμεσο τρόπο ότι το μοντέλο συσσώρευσης έφτασε στα όρια του. Η εξέλιξη της αντίφασης της αναδιάρθρωμένης εκμεταλλευτικής σχέσης οδήγησε σε μια πολύ σημαντική μεταβολή. Το κεφάλαιο, μέσα από τη συνεχή του κινητικότητα και την προσπάθεια βελτιστοποίησης της διαδικασίας άντλησης υπεραξίας, με πολύπλοκες μετρήσεις και μαθηματικά μοντέλα, προσπαθεί εναγωνίως να αποφεύγει, όσο είναι δυνατό, να διαπραγματευτεί με το προλεταριάτο για την τιμή της εργατικής δύναμης. Η εργατική δύναμη κοστολογείται πλέον μόνο ως έξοδο και δε λαμβάνεται υπόψη ως παράγοντας ανάπτυξης του κεφαλαίου, μέσω, για παράδειγμα, της διεύρυνσης της αγοράς. Στον ολόενα και πιο διεθνοποιημένο καπιταλισμό, το κάθε εθνικό ή περιφερειακό προλεταριάτο τείνει να αντιμετωπίζεται με αφηρημένο τρόπο, σαν μέρος του συνολικού παγκόσμιου προλεταριάτου, απολύτως εναλλάξιμο με οποιοδήποτε άλλο μέρος του. Το κεφάλαιο τείνει να συμπίπτει την τιμή της εργατικής δύναμης, τάση η οποία οδηγεί αντικειμενικά, αν και όχι άμεσα, στην ομογενοποίηση της τιμής αυτής διεθνώς. Η παραγωγικότητα τείνει να αποσυνδεθεί πλήρως από το μισθό και η αξιοποίηση του κεφαλαίου τείνει να αποσυνδεθεί από την αναπαραγωγή του προλεταριάτου, ενώ μέσω της εμβάθυνσης της πραγματικής υπαγωγής το κεφάλαιο τείνει να γίνει ο μοναδικός οριζοντας αυτής της αναπαραγωγής. Από αυτή την αντίφαση παράγεται η αναγκαιότητα της δεύτερης φάσης της αναδιάρθρωσης για το κεφάλαιο και το όριο των σύγχρονων ταξικών αγώνων.

Ταυτόχρονα, η γενική τάση είναι η σχετική μείωση των θέσεων εργασίας ακόμη και στους τομείς των υπηρεσιών και της πραγματοποίησης της αξίας και η αναπαραγωγή του επισφαλούς/άνεργου προλεταριάτου αφήνεται υπό το βάρος της κρίσης χρέους ολόενα και περισσότερο στην καταστολή. Η ύπαρξη του προλεταριάτου αντιμετωπίζεται ως αναγκαίο κακό. Καθώς το κεφάλαιο όμως είναι αξία σε κίνηση και αναπαράγεται διευρυμένα μέσω της υπεραξίας που μπορεί να αντληθεί μόνο από την εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης, η τάση αυτή είναι ένα αδιέξοδο που σήμερα ορίζεται ως προλεταριακός υπερπληθυσμός σε πλανητικό επίπεδο. Υπολογίζεται ότι περίπου 2 δισεκατομμύρια άνθρωποι σήμερα δεν είναι δυνατό να αξιοποιηθούν αποδοτικά από το κεφάλαιο. Αυτή η κατάσταση δεν είναι συγκυριακή, το προλεταριάτο ως πόλος της αντιφατικής σχέσης του κεφαλαίου έχει την παράδοξη ιδιότητα πάντα να χρειάζεται και πάντα να περισσεύει, ακριβώς επειδή το προλεταριάτο υπάγεται ως εργατική δύναμη στο κεφάλαιο και ακολουθεί την πορεία της συσσώρευσης του. Η συσσώρευση του κεφαλαίου επιβάλλει τη δυναμική της αύξησης του πληθυσμού (που θα είναι διαθέσιμος ως εργατική δύναμη) αλλά η ίδια η εξέλιξη της συσσώρευσης προς την κρίση οδηγεί στη μετατροπή ενός μέρους αυτού του πληθυσμού σε υπερπληθυσμό από τη σκοπιά του

κεφαλαίου¹⁸. Στις προηγούμενες ιστορικές περιόδους η αναπαραγωγή του κεφαλαίου γινόταν περισσότερο ελεγχόμενα σε τοπικό επίπεδο από τη μορφή έθνος-κράτος. Με τη διαμεσολάβηση αυτής της πολιτικής μορφής επιλύθηκαν προσωρινά οι σημαντικές κρίσεις και ηττήθηκαν οι ιστορικές προλεταριακές επαναστάσεις. Σήμερα η αναδιάρθρωση, μέσα από τη βασική διάσταση της παγκοσμιοποίησης της just in time παραγωγής, έχει οδηγήσει στην έκρηξη της αντίφασης που από τη σκοπιά του κεφαλαίου λέγεται υπερπληθυσμός της γης¹⁹ και έχει οδηγήσει το κεφάλαιο στην υιοθέτηση της κατασταλτικής διαχείρισης αυτής της αναγκαιότητας αλλά και επικίνδυνης για τη συσσώρευση του εξέλκους.

Η οικονομική κρίση ορίζει το σημείο στο οποίο το μοντέλο που βασίστηκε στην αναδιάρθρωση και την επιταχυνόμενη περαιτέρω διεθνοποίηση φτάνουν στα όρια τους. Και οι δύο πολώνες της αναδιάρθρωσης σε δύση και ανατολή που στήριζαν την ανάκαμψη του ποσοστού κέρδους παρήγαγαν την κατάρρευση του. Στο τέλος της περιόδου που διανύουμε το κεφάλαιο απαντάει με την αναγκαστική προσπάθεια επιβολής της νέας φάσης της αναδιάρθρωσης βασιζόμενο, αναγκαστικά, στους ίδιους πολώνες. Αφενός, επεκτείνει την εργασιακή ανασφάλεια και στους εργαζόμενους που έχουν απομείνει με συμβάσεις αορίστου χρόνου (ακόμη και στους «δημόσιους» υπαλλήλους του κάθε κράτους) και εμβαθύνει τον έλεγχο της κατανάλωσης σταθερού κεφαλαίου. Αφετέρου συνεχίζει την προσπάθεια της διεθνοποίησης, της μέγιστης δυνατής εκμετάλλευσης πληθυσμών και πόρων σε κάθε σημείο του πλανήτη.

Σ' αυτό το σημείο καμπίς στο οποίο αναδείχθηκε η αδυναμία επαρκούς για την αναπαραγωγή του κεφαλαίου εκμετάλλευσης, υπό το βάρος των διάσπαρτων αλλά εντεινόμενων κοινωνικών αναταραχών, σε πολλές χώ-

18. Υπερπαραγωγή κεφαλαίου δεν σημαίνει ποτέ κάτι άλλο από υπερπαραγωγή μέσω παραγωγής, μέσω εργασίας και μέσω συντήρησης που μπορούν να λειτουργήσουν σαν κεφάλαιο, που μπορούν δηλαδή να χρησιμοποιηθούν για την εκμετάλλευση μισθωτής εργασίας με ένα δεδομένο βαθμό εκμετάλλευσης. Γιατί η πτώση αυτού του βαθμού εκμετάλλευσης κάτω από ένα δοσμένο σημείο προκαλεί διαταραχές και σταματήματα του κεφαλαιοκρατικού προτύπου παραγωγής, κρίσεις, καταστροφή κεφαλαίου. Δεν αποτελεί αντίφαση το γεγονός ότι η υπερπαραγωγή αυτή του κεφαλαίου συνοδεύεται από ένα λίγο-πολύ σημαντικό σχετικό υπερπληθυσμό. Οι ίδιες οι συνθήκες που ανέβασαν την παραγωγική δύναμη της εργασίας, αύξησαν τη μάζα των παραγμένων εμπορευμάτων, διέδρυναν τις αγορές, επιτάχυναν την συσσώρευση του κεφαλαίου και σαν μάζα και σαν αξία και μείωσαν το ποσοστό κέρδους, αυτές οι ίδιες οι συνθήκες δημιούργησαν και δημιουργούν συνεχώς ένα σχετικό υπερπληθυσμό που δεν χρησιμοποιείται από το πλεονάζον κεφάλαιο, εξαιτίας του χαμηλού βαθμού εκμετάλλευσης της μισθωτής εργασίας που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί, ή τουλάχιστον εξαιτίας του χαμηλότερου ποσοστού κέρδους που θα επέφερε η χρησιμοποίησή του με το δεδομένο βαθμό εκμετάλλευσης. (Κ. Μαρξ, Το Κεφάλαιο, εκδ. Σύγχρονη Εποχή).

19. Ο πληθυσμός στα ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη αυξάνεται με πολύ χαμηλούς ρυθμούς αναλογικά με την αύξηση πληθυσμού που παρατηρείται στις χώρες της Ανατολικής Ασίας και του παγκόσμιου νότου και ο μέσος όρος ηλικίας του αυξάνεται με πολύ μεγαλύτερους ρυθμούς. Οι επενδύσεις του κεφαλαίου στους παραγωγικούς κλάδους αν και αυξάνονται με ολόενα και μικρότερο ρυθμό παγκόσμια τείνουν να γίνονται έξω από τα ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη σύμφωνα με τις περισσότερες πηγές. Αυτό σημαίνει ότι η διαθέσιμη εργατική δύναμη στο σύνολο της αυξάνεται παγκόσμια και οι συνθήκες συγκλίνουν ολόενα και περισσότερο στο «ράλι» για τη χαμηλότερη τιμή εργατικής δύναμης.

ρες, τέθηκε, στο εσωτερικό του καπιταλιστικού στρατοπέδου σε ένα οριακό-περιθωριακό επίπεδο, το ζήτημα της αλλαγής πορείας και της εγκατάλειψης του «νεοφιλελεύθερου μοντέλου συσσώρευσης». Ακόμη όμως και η αδυναμία έκφρασης μιας συμπαγούς θέσης από τις φράσεις του κεφαλαίου που έθεσαν το ζήτημα αυτό κάνει εμφανές ότι δεν υπάρχει τέτοια περίπτωση, τουλάχιστον υπό τη μορφή «στρατηγικής αλλαγής μοντέλου». Η *διόγκωση του παγκόσμιου χρέους* από τη μία πλευρά²⁰ και η *απελευθέρωση τεράστιων ροών κεφαλαίου* από την άλλη είναι οι πολύ ισχυροί παράγοντες που στρέφουν το παγκόσμιο κεφάλαιο προς τη συνέχιση της αναδιάρθρωσης που ξεκίνησε τη δεκαετία του 1970 με μεγαλύτερη ένταση πλέον.

Η σημερινή *κρίση χρέους*, η οποία έχει το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ότι εξελίσσεται σε ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη και τείνει να γενικευθεί,²¹ δεν προέκυψε ξαφνικά, φέρει μέσα της όλη την ιστορία του σύγχρονου μοντέλου συσσώρευσης και είναι επίσης έκφανση της κρίσης υπερσυσσώρευσης. Η καπιταλιστική ιεραρχία μεταξύ των κρατών όρισε το πλαίσιο στο οποίο τα πιο ισχυρά κράτη προώθησαν τη διεθνοποίηση μέσω των διεθνών οργανισμών που ελέγχουν, στρατηγική η οποία είναι πάντα αντιφατική και στην οποία εκφράζονται και οι συγκρούσεις μεταξύ τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα επιβολής της στρατηγικής των ισχυρών πόλων του κεφαλαίου αποτελεί η «κρίση χρέους των αναπτυσσόμενων κρατών» του 1982-85. Από τότε μέχρι σήμερα υπάρχει μια χρονο-γεωγραφική εξέλιξη του συσσωρευμένου χρέους, μια επιταχυνόμενη διόγκωση του και υπερχειλίση του από την περιφέρεια προς το κέντρο. Η διαδικασία αυτή συνδέεται με την εντατικοποίηση της διεθνοποίησης του κεφαλαίου και την ενδυνάμωση των υπερεθνικών καπιταλιστικών οργανισμών, δηλαδή τη δημιουργία μιας «διεθνούς των ισχυρών του κεφαλαίου». Η αντίφαση πια εντοπίζεται στο τεραστίων διαστάσεων χρηματιστικό κεφάλαιο, το οποίο μη έχοντας αλλού να στραφεί επιδιώκει να κερδοσκοπήσει απομυζώντας ακόμη και τα «περιουσιακά στοιχεία» των ισχυρών

20. Η διόγκωση του χρέους αποτελεί δομικό στοιχείο της χρηματιστικοποιημένης οικονομίας. Εμποδίζει τη διάδοση των πληθωριστικών πιέσεων που παράγονται από το γεγονός ότι η συσσώρευση βασίζεται στη συνεχή παροχή ρευστότητας.

21. Ήδη από το Νοέμβριο του 2008 οι σύντροφοι από το Internationalist Perspective έγραψαν: «[...] Αναγκαστικά θα αυξηθούν οι δημόσιες δαπάνες για να καταπολεμηθεί η ύφεση. Θα υπάρξουν άμεσες κρατικές παρεμβάσεις, περισσότερος «κρατικός καπιταλισμός». Στο τέλος τίποτα δε θα έχει αλλάξει : Θα έχει δημιουργηθεί ακόμη περισσότερο χρέος ώστε να εξουδετερώσει την απαξίωση του παλαιότερου χρέους. Η εξέλιξη αυτή θα μεταφέρει το πρόβλημα εμπιστοσύνης από τις τράπεζες στον δανειστή έσοχτης ανάγκης, το κράτος. Για πολλές χώρες που βρίσκονται στο χείλος της ύφεσης η εμπιστοσύνη έχει ήδη κλονιστεί. Αλλά για χώρες με μεγάλα χρηματικά αποθέματα όπως η Ιαπωνία και οι ΗΠΑ (ο θεματοφύλακας του παγκόσμιου συστήματος), η εμπιστοσύνη ενισχύεται προσωρινά καθώς το κεφάλαιο αναζητά καταφύγιο από την αβεβαιότητα της χρηματοπιστωτικής θύελλας στα κρατικά ομόλογα. Έτσι η ζήτηση για αμερικανικά ομόλογα αυξήθηκε, παρά τη μικρή τους απόδοση, όπως και για δολάρια. Σε κάπως πιο μακροπρόθεσμο ορίζοντα όμως καθώς τα κρατικά χρέη θα διογκώνονται και θα αποκτούν τεράστιες διαστάσεις, αυτή η εμπιστοσύνη θα γίνεται ολοένα και πιο εύθραυστη. Θα είναι ολοένα και πιο αμφίβολο κατά πόσο θα μπορούν οι κυβερνήσεις να σταματήσουν, μέσω συντονισμένης δράσης, μια μαζική έξοδο κεφαλαίων την ώρα που τα χρέη θα συσσωρεύονται και θα απομυζούν τα χρηματικά τους αποθέματα. Η κρίση θα επιστρέψει και θα κάνει την τρέχουσα κρίση να μοιάζει παιχνιδάκι μπροστά της (<http://internationalist-perspective.org/blog/2008/11/15/crisis/>)».

καπιταλιστικών κρατών²². Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, η κρίση σήμερα τείνει να λάβει πλέον τη μορφή γενικευμένης κρίσης δημόσιου χρέους κρατών και ήδη μετατρέπεται σε *νομισματική κρίση*, θέτοντας ειδικά στην περίπτωση της Ευρώπης σε κίνδυνο στρατηγικές καπιταλιστικές συμμαχίες²³. Η αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης από την πλευρά του κεφαλαίου ορίζει την έναρξη μιας νέας επίθεσης της καπιταλιστικής τάξης στο προλεταριάτο. Αν η κρίση επιλυθεί προσωρινά θα οδηγήσει στη *δεύτερη φάση αναδιάρθρωσης* του σύγχρονου καπιταλισμού (θεωρώντας την πρώτη φάση αναδιάρθρωμένου καπιταλισμού το διάστημα από το 1973 μέχρι σήμερα).

Στο σημείο αυτό κρίσης του αναδιάρθρωμένου καπιταλισμού (η έκβαση της οποίας διακυβεύεται στους τρέχοντες ταξικούς αγώνες), επιβεβαιώνεται ρητά το γεγονός ότι *το προλεταριάτο περισσεύει και τείνει να αντιμετωπιστεί ως μια δεξαμενή η οποία θα ανακλυώνεται και θα ανανεώνεται συνεχώς ανάλογα με τις "just in time" ανάγκες της καπιταλιστικής παραγωγής*. Δύο είναι τα στοιχεία που την ορίζουν: (Α) Η αγορά εργασίας αλλάζει συνεχώς χαρακτηριστικά, ρευστοποιείται όλο και περισσότερο και η εργασία και η ανεργία είναι δύο καταστάσεις στις οποίες θα εναλλάσσονται ολόκληρες κατηγορίες εργατικού δυναμικού για σύντομα χρονικά διαστήματα. (Β) Η νέα μεταφορά κεφαλαίου στη χρηματιστική σφαίρα, δηλαδή η μεταφορά του προβλήματος στο μέλλον. Στις 9 Μαΐου του 2010, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σε συνεργασία με το ΔΝΤ πρόσφερε στις ευρωπαϊκές τράπεζες περίπου 1 τρις δολάρια. Η παροχή αυτή γίνεται μόνο με τον όρο της περαιτέρω ρευστοποίησης της αγοράς εργασίας και επανορίζει την κρίση ως νομισματική κρίση (καταρχήν κρίση του ευρώ).

Η εμβάθυνση της κρίσης δεν θα χαλιναγωγήσει το χρηματιστικό κεφάλαιο. Αντίθετα, όλο και περισσότερο κεφάλαιο θα μεταφέρεται στη χρηματιστική σφαίρα, όλο και περισσότερο το κεφάλαιο θα συγκεντρώνεται και σε αυτή την έκφανση του. Όλο και περισσότερη σπέκουλα θα παράγεται από αυτό το γεγονός, δηλαδή όλο και περισσότερο θα παρακάμπτεται τελικά η διαδικασία παραγωγής υπεραξίας για να παράγεται κέρδος και να αποφεύγεται η, αναγκαία σήμερα πλέον, αλλά ιδιαίτερα επώδυνη, απαξίωση του χρηματιστικού κεφαλαίου. Ο κίνδυνος κρίσης του νομισματικού

22. Πρώτα στις ΗΠΑ, έπειτα στην Ευρώπη και στην Ασία, διέθεσαν τεράστια ποσά, άνω των 10 τρις. δολ. (περίπου το 15% του ετήσιου παγκόσμιου ΑΕΠ) για να διασώσουν την διεθνή τοκογλυφία, το τραπεζικό σύστημα. Και πώς το διέσωσαν; Δανείστηκαν (πάλι από το τραπεζικό σύστημα!) και εκτίναξαν το κρατικό χρέος και τα δημοσιονομικά ελλείμματα στις χώρες-διασώστες. Έτσι η κρίση μεταλλάχθηκε σε δημοσιονομική κρίση, κρίση δημόσιου χρέους και τελικά κρίση δανεισμού στην εφιαλτική εκδοχή της Ελλάδας. Στο μεταξύ, η κρατική διαχείριση της τραπεζικής κρίσης έδωσε την ευκαιρία στις διασωθείσες τράπεζες (αφού ξεφορτώθηκαν τα σαπάκια του τραπεζικού ανταγωνισμού) να επιστρέψουν θριαμβευτικά στην κερδοφορία μέσα σε ενάμιση χρόνο. Μας το ανακοίνωναν αλαζονικά μάλιστα, σαν να επρόκειτο για μεγαλειώδες επίτευγμα των μετόχων και των στελεχών τους. (Chinamerica, Chermany, Chineuropa. ΚΙΜΠΙ, 26/6/2010)

23. Σύμφωνα με το Eurozone Crisis Report του Μαρτίου 2010 από το Research on Money and Finance οι πιο σημαντικές αιτίες για την επιμονή της Γερμανίας στις «ορθόδοξες» μεθόδους ανάκαμψης είναι η επιτυχής άσκηση της πολιτικής αυτής στο προλεταριάτο που ζει στη Γερμανία (μεγαλύτερη μείωση άμεσου και έμμεσου μισθού σε ολόκληρη την Ευρώπη) και φυσικά το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που δημιουργεί το φτηνό ευρώ. Η επιμονή αυτή μπορεί να οδηγήσει στην θεομοθέτηση της «Ευρωζώνης δύο ταχυτήτων» ή ακόμη και στη διάλυση της.

συστήματος, δηλαδή κρίσης της μετρησιμότητας της αξίας που ενέχει αυτή η εξέλιξη, είναι πραγματικός αλλά δεν οφείλεται σε κάτι άλλο από την υπερ-συσσώρευση του κεφαλαίου η οποία είναι υπεύθυνη και για τα προβλήματα πραγματοποίησης της αξίας. Κάθε προσπάθεια να αποδοθεί δομικά ο κίνδυνος αυτός σε προβλήματα πραγματοποίησης της αξίας, ανεξάρτητα από τη διαδικασία παραγωγής της, έχει απολογητικό χαρακτήρα²⁴.

Η νομισματική κρίση σύντομα πρόκειται να πάρει τη μορφή της *κρίσης εθνικής κυριαρχίας των κρατών* (η περίπτωση της Ρουμανίας είναι το πρώτο παράδειγμα) και μέσα από αυτή την εξέλιξη διαφαίνεται η τάση αυτονομής της «διεθνούς του κεφαλαίου». Το διεθνές αυτό κύκλωμα κυκλοφορίας κεφαλαίου μπορεί να συνεχίσει να υπάρχει με αυτή τη μορφή όσο τροφοδοτείται από εθνικές ή/και υπο-εθνικές ζώνες των οποίων η αναπαραγωγή θα απαιτεί ολοένα και περισσότερη καταστολή. Η αυτονομία της χρηματιστικής λειτουργίας του κεφαλαίου, είναι τόσο προχωρημένη, που έχει επιτευχθεί σχεδόν πλήρης κινητικότητα και ρευστότητα. Η υπέρμετρη επιτυχία της κατάργησης των φραγμών έχει οδηγήσει σε μια εξωφρενική «μόχλευση»: τα ποσά που διακυβεύονται είναι πάρα πολλές φορές μεγαλύτερα από το παγκόσμιο ΑΕΠ. Η υπέρμετρη επιτυχία του χρηματιστικού κέρδους έχει, αφενός, στρέψει τους παραγωγικούς καπιταλιστές στη χρηματιστική κερδοσκοπία και, αφετέρου, έχει προεξοφλήσει/ δεσμεύσει (σύμφωνα με υπολογισμούς) πάνω από μισό αιώνα παραγωγής κέρδους, δηλαδή, σε τελική ανάλυση υπεραξίας. Η υπέρμετρη επιτυχία της χρηματιστικοποίησης έχει μετατρέψει τη χρηματιστική λειτουργία του κεφαλαίου σε κατ' εξοχήν εκπρόσωπο του κέρδους γενικά, ακόμα και για τις παραγωγικές επιχειρήσεις.

Η διαφανόμενη επικράτηση, όμως, της παγκοσμιοποιημένης χρηματιστικοποίησης είναι ταυτόχρονα και η αχίλλειος πτέρνα της. Η κατάσταση που δημιουργεί η επικράτηση αυτή δεν είναι καθόλου σταθερή και βασίζεται τελικά, σε πολύ μεγάλο βαθμό, στην απόσπαση απόλυτης υπεραξίας, η οποία όμως έχει και απόλυτα όρια. Υπάρχει το ενδεχόμενο η κρίση αυτή, ως όξυνση της ταξικής πάλης, να οδηγήσει σε σοβαρές ενδοκαπιταλιστικές αντιπαραθέσεις, οι οποίες ενδεχομένως να οδηγήσουν ακόμη και στην κατάρρευση του διεθνούς εμπορίου και στην επιστροφή σε εθνικές περιχαρκαώσεις και εθνικά νομίσματα. Για να πραγματοποιηθεί όμως ένας τόσο σημαντικός και τόσο μεγάλου μεγέθους μετασχηματισμός, είναι αναγκαία η μαζική απαξίωση κεφαλαίου, η εξάλειψη ενός μεγάλου μέρους του χρηματικού (πάντα υπό επένδυση σε κάποιο αόριστο μέλλον στην παραγωγή) κεφαλαίου, το οποίο μέχρι και σήμερα απαιτεί με στρατιωτικο-αστυνομική πειθώ να αποσπά κέρδη ενώ ταυτόχρονα ονομαπάρει την πηγή τους: την παραγωγή υπεραξίας. Κάτι

24. Αν [το πρόβλημα της πραγματοποίησης] ήταν όντως ένα ανεξάρτητο πρόβλημα, και δε συνδεόταν με το πρόβλημα της παραγωγής αξίας, τότε η αιτία του αλλά και η λύση του (ή ο λόγος για τον οποίο δεν υπάρχει λύση) δε θα συνδεόταν με τις αντιφάσεις στην παραγωγή. Αν η ανεπάρκεια της αγοράς είναι ένα ανεξάρτητο πρόβλημα, η λύση του, αν υπάρχει τέτοια, είναι προφανής: η επέκταση της αγοράς. Η αύξηση των μισθών ώστε να τονωθεί η κατανάλωση από τους εργάτες. Η παρέμβαση του κράτους ώστε να επιτευχθεί το Χ-Ε, δηλαδή η μετατροπή του χρήματος σε εμπορεύματα, κάτι που το ιδιωτικό κεφάλαιο αρνείται να κάνει. Αν κάποιος πιστεύει ότι η ανεπάρκεια της αγοράς είναι ένας ανεξάρτητος παράγοντας, που δε συνδέεται με το τι συμβαίνει στη σφαίρα της παραγωγής, δύσκολα θα μπορούσε να του αντιταχθεί κάτι σε αυτό του το όραμα, το οποίο είναι της αριστερής πτέρυγας του κεφαλαίου. (Sander, Internationalist Perspective 53).

τέτοιο θα μπορούσε να συμβεί αν, όπως φαίνεται αυτή τη στιγμή λογικό, αποφασίζοταν ότι, προκειμένου να χρεοκοπήσει ένα σημαντικό καπιταλιστικό κράτος (π.χ. Βρετανία) με όλες τις συνέπειες που θα είχε κάτι τέτοιο, θα ήταν προτιμότερο να χάσουν τα κεφάλαια τους οι πιστωτές της. Αυτό το ακραίο σενάριο, που περιλαμβάνει ραγδαία απαξίωση κυρίως χρηματιστικού κεφαλαίου, είναι πιθανό να πάψει να είναι ακραίο σε περίπτωση που αποδειχθεί ότι η διαγραφόμενη εξέλιξη δεν αποκαθιστά τη διαταραγμένη λειτουργία της παραγωγής αξίας, κάτι που σημαίνει ότι από την αντλούμενη υπεραξία δεν προκύπτει επαρκές ποσοστό κέρδους (έστω και μέσω της δυνατότητας που δίνει η χρηματιστικοποίηση να παράγεται κέρδος *έμμεσα*, παρακάμπτοντας το σκληρό πεδίο της παραγωγής).

Η εμπλοκή, πάντως, του ΔΝΤ στην «προσπάθεια διάσωσης της Ελλάδας από τη χρεοκοπία», που οδήγησε στη δημιουργία ευρωπαϊκού μηχανισμού στήριξης στις 9 Μαΐου 2010, ορίζει την έναρξη της εμβάθυνσης της αναδιάρθρωσης στα ευρωπαϊκά κράτη²⁵, στα οποία έχουν απομείνει περισσότερες «ανελαστικές» ρυθμίσεις της προηγούμενης περιόδου. Η Ελλάδα αποτελεί το πρώτο βήμα της στρατηγικής που το κεφάλαιο ακολουθεί για να επιβάλλει τη δεύτερη φάση της αναδιάρθρωσης. Το γεγονός ότι μια μειοψηφία του επισφαλούς προλεταριάτου εξεγέρθηκε τον Δεκέμβρη του 2008 κάνει το χώρο και το χρόνο εφαρμογής της έναρξης της παγκόσμιας επίθεσης ιδιαίτερα επικίνδυνο. Ο κίνδυνος φάνηκε άμεσα από την προλεταριακή αντίδραση, που κορυφώθηκε (έως τώρα) στη διαδήλωση της 5ης Μαΐου 2010, η οποία αποτέλεσε μια ένδειξη για το ότι η προσπάθεια επιβολής μιας δεύτερης φάσης αναδιάρθρωσης είναι πιθανό να προκαλέσει αντιδράσεις οι οποίες μπορεί να γενικευθούν σε εξέγερση. Παρά τον κίνδυνο όμως, ο μόνος τρόπος, να συνεχίσει το κεφάλαιο την πορεία του και να επιβραδύνει την επερχόμενη αναγκαστική απαξίωση είναι η επιβολή της δεύτερης αυτής φάσης της αναδιάρθρωσης, η οποία προοιωνίζεται πολύ πιο σκληρή από την πρώτη. Η σύγκρουση είναι αναπόφευκτη και η εμβάθυνση της κρίσης, επίσης.

Η κρίση της μισθωτής εργασίας

Κάθε καπιταλιστική κρίση είναι έκφανση μη αποδοτικής λειτουργίας του νόμου της αξίας²⁶ και κατάσταση που απαιτείται η βίαιη εκ νέου επιβολή του. Η μη αποτελεσματική λειτουργία του νόμου της αξίας σημαίνει μεταξύ άλλων ότι ο τρόπος μέτρησης της αξίας έχει διαστρεβλωθεί. Σήμερα η πραγματικότητα της κρίσης ως κρίσης χρέους, που τείνει να γίνει νομισματική και η κρίση αξιοπιστίας όλων των περίπλοκων μοντέλων μέτρησης και διαχείρισης κινδύνου επενδύσεων, θέτει το ζήτημα της κρίσης μετρησιμότητας της αξίας, δηλαδή, του χρόνου αφηρημένης εργασίας που απαιτείται για την παραγωγή των προϊόντων. Η σημερινή κρίση είναι υπαρξιακή κρίση της εργασίας, που εκφράζεται καταρχήν ως «κρίση της σύμβασης εργασίας».

25. Δες παράρτημα II, σελ 52.

26. Οι καπιταλιστές στην πορεία προς την παρούσα κρίση προσπαθούσαν να παρακάμψουν τον νόμο της αξίας, κερδίζοντας προσωρινά από την αναγκαία υπεραξία για την αναπαραγωγή του κεφαλαίου που ακόμα όμως δεν είχε παραχθεί και ποντάρωντας στο ότι αυτή θα παραχθεί σε ικανοποιητική ποσότητα στο μέλλον.

Η «κρίση της σύμβασης εργασίας» θα μετατραπεί σε κρίση της εργασίας συνολικά μέσω της τάσης να απονομιμοποιηθούν οι μισθολογικές διεκδικήσεις²⁷. Η συνεχής μείωση των μισθών²⁸ και η γενίκευση της κατάστασης επισφάλειας ορίζει το πεδίο των αναγκαστικά αμυντικών διεκδικήσεων «διατήρησης του μισθού». Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τη μείωση του ποσοστού της διαθέσιμης εργατικής δύναμης που αξιοποιείται παγκόσμια ορίζει το περιεχόμενο της κρίσης της εργασίας ως κρίση αναπαραγωγής του προλεταριάτου και συνεπώς ως κρίση αναπαραγωγής της σχέσης κεφάλαιο. Η αναγκαία εργασία για την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης γίνεται μικρότερη σαν τμήμα της εργάσιμης ημέρας αλλά η εργατική δύναμη που δεν έχει πρόσβαση στην εργασία αυξάνεται με ρυθμούς που θέτουν σε κίνδυνο τη διατήρηση του επιπέδου του πληθυσμού στα ανεπτυγμένα κράτη ακόμη και με τη στρατηγική του «μοιράσματος της φτώχειας».

Ο τρόπος κατανομής του προλεταριακού υπερπληθυσμού στον πλανήτη αυτή τη στιγμή κάνει ιδιαίτερα δύσκολο το ενδεχόμενο ενός γενικευμένου παγκοσμίου πολέμου μεταξύ κρατών, ο οποίος θα αποτελούσε την καλύτερη μέθοδο της απαιτούμενης ραγδαίας απαξίωσης κεφαλαίου. Οι δύο όψεις της διεθνοποίησης, δηλαδή, το ξεπέρασμα του έθνους-κράτους ως σχετικά αυτόνομης μονάδας αναπαραγωγής των καπιταλιστικών σχέσεων και η συνεχής μετανάστευση προς όλες τις κατευθύνσεις με επακόλουθο τη διάχυση πολλών ειδών κουλτούρας στο μητροπολιτικό περιβάλλον, καθιστούν ιδιαίτερα δύσκολη την επιβολή μιας κλασσικής ενδοταξικής αναμέτρησης στο στυλ του πρώτου ή/και του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου του 20^{ου} αιώνα. Η προσπάθεια επιβολής της δεύτερης φάσης της αναδιάρθρωσης είναι ο πόλεμος που κήρυξε το παγκόσμιο κεφάλαιο στο παγκόσμιο προλεταριάτο ξεκινώντας από την Ευρώπη. Πρόκειται για «πόλεμο με άλλα μέσα», χαμηλότερης έντασης αλλά με καλύτερη δυνατότητα στόχευσης²⁹.

27. Ένα οριακό παράδειγμα απονομιμοποίησης της διεκδικητικής απεργίας αποτελεί η πρόσφατη περίπτωση της απεργίας στην British Airways. Με εντελώς γελοίες δικαιολογίες σχετικά με την τυπική διαδικασία κήρυξης της απεργίας η εταιρεία προσέφυγε στο δικαστήριο και κατόρθωσε να αναστείλει προσωρινά την ήδη αποφασισμένη με μεγάλη πλειοψηφία 20ήμερη απεργία (μέσω της οποίας διεκδικείται η μη περαιτέρω μείωση των μισθών, η μη περεταίρω ελαστικοποίηση και η αναίρεση των απολύσεων). Το ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι η εταιρεία δεν ενδιαφέρεται πια να διαπραγματευθεί επί της ουσίας των αιτημάτων. Το μόνο ενδιαφέρον της είναι να καταστείλει. Χαρακτηριστικές είναι οι δηλώσεις ενός στελέχους της British Airways στην εφημερίδα Guardian (27/6/2010): «Εκφράζουμε τις ανησυχίες μας μόνο στους πιο έμπιστους μας συνεργάτες. Όλο αυτό δεν έχει να κάνει μόνο με την εξοικονόμηση κόστους αλλά με τη διάλυση του πρωτοβάθμιου σωματίου BASSA (σωματίου αεροσυνοδών) και του δευτεροβάθμιου Unite. Όπως και τα πληρώματα καμπίνας έτσι κι εμείς αισθανόμαστε ότι όποιος διατυπώσει απλώς διαμαρτυρία για το ύψος της διαχείρισης της κατάστασης κινδυνεύει με απόλυση».

28. Σύμφωνα με το ΔΝΤ στις χώρες του G7, το ποσοστό των μισθών επί του ΑΕΠ έπεσε κατά 5,8% ανάμεσα στο 1983 και το 2006, εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης το ποσοστό έπεσε κατά 8,6% και στη Γαλλία 9,3% (Michel Husson: Η πτωτική τάση του ποσοστού των μισθών).

29. Η κρίση επέβαλλε το ΔΝΤ ως σωτήρα και καθοδηγητή της αναδιάρθρωσης στην Ισλανδία, την Ουγγαρία, την Λιθουανία, το Πακιστάν το 2009 και στην Ελλάδα το 2010. Η συμφωνία της 9^{ης} Μαΐου ουσιαστικά επιβάλλει προληπτικά μέτρα αντίστοιχα με αυτά που ελήφθησαν στην Ελλάδα και στα υπόλοιπα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανάλογα με τη θέση τους στην εσωτερική ιεραρχία. Οι φυσικές καταστροφές επιτρέπουν τη στρατιωτικοποίηση για την επιβολή της αναδιάρθρωσης στη Νέα

Ο πόλεμος αυτός με άλλα μέσα πρόκειται να θέσει σε κρίση την ίδια την ύπαρξη της μισθωτής εργασίας ως τρόπο αναπαραγωγής του προλεταριάτου σε παγκόσμιο επίπεδο, φυσικά με διαφορετική έκφανση στα κράτη ανάλογα με τη θέση τους στην παγκόσμια καπιταλιστική ιεραρχία. Η τάση όμως σύγκλισης των συνθηκών του πολέμου, άρα και του αγώνα, είναι πολύ σημαντική. Στους αγρότες του παγκόσμιου νότου που μετατρέπονται σε εποχιακούς επισφαλείς εργάτες για να επιβιώσουν, στους μετανάστες από τις περιοχές που ο πόλεμος ή οι φυσικές καταστροφές έχουν κάνει αβίωτες τις συνθήκες, στους εργάτες των νέων κέντρων συσσώρευσης που βρέθηκαν κατευθείαν στο αναδιάρθρωμένο μοντέλο των εργασιακών σχέσεων, στους νεόπτωχους επισφαλείς εργαζόμενους των πρώην κέντρων συσσώρευσης, στους κατοίκους των παραγκουπόλεων που ζουν χάρη στη μαύρη οικονομία της ανταλλαγής και του «εγκλήματος», σε όλους ο σύγχρονος καπιταλισμός της κρίσης επιφυλάσσει ακόμη μεγαλύτερη επισφάλεια και δυσκολία αναπαραγωγής, επιφυλάσσει αναγκαστικές συγκρούσεις για την ίδια την αναπαραγωγή τους.

Η απαξίωση κεφαλαίου που θα προκύψει αναγκαστικά από αυτή τη διαδικασία, αν ξεπεραστεί προσωρινά η κρίση και δεν μετατραπεί σε εξεγερτική κρίση, θα έχει σημαντικά αποτελέσματα. Θα διευρυνθεί με ταχύτερους ρυθμούς το τμήμα της τάξης που δεν θα έχει καμία πρόσβαση στην εργασία με αποτέλεσμα να πρέπει να βρει τρόπους αναπαραγωγής έξω από την επίσημη οικονομία. Θα είναι πολύ δύσκολο να διατηρηθεί η μικρή εμπορική ιδιοκτησία με αποτέλεσμα να επιβαρυνθεί ακόμη περισσότερο το ζήτημα του προλεταριακού υπερπληθυσμού. Θα προκύψουν συγχωνεύσεις των εταιρειών εργολαβιών, με αποτέλεσμα ακόμη μεγαλύτερη μείωση των μισθών των εργαζομένων τους, που αποτελούν δείκτη των χαμηλότερων πραγματικών μισθών.

Επίσης, είναι πολύ πιθανή η γενίκευση τάσεων οργάνωσης της ανακύκλωσης της εργατικής δύναμης με μορφές όπως αυτές της *ενοικίασης εργαζομένων* σε ό,τι αφορά το κομμάτι της εργατικής δύναμης που είναι ελεύθερο με την αστική έννοια του όρου και της *εκμετάλλευσης των φυλακισμένων*. Η ενοικίαση εργαζομένων, με την τοποθέτηση ενός ενδιάμεσου φορέα διαχείρισης της δεξαμενής της εργατικής δύναμης, θέτει σε αμφισβήτηση τη σύμβαση εργασίας του εργαζόμενου με τον καπιταλιστή που τον εκμεταλλεύεται, δηλαδή, την ίδια την ελευθερία του προλεταρίου να πουλάει την εργατική του δύναμη. Αυτή η μορφή είναι σημαντική γιατί, όντας μια θεσμοθετημένη μορφή «μαύρης εργασίας», δείχνει προς την κατεύθυνση του αδιεξόδου της κατάστασης του *ελεύθερου εργάτη* η οποία αποτελεί και οριακό σημείο της επερχόμενης κρίσης της εργασίας. Η άλλη όψη αυτής της κρίσης είναι η ολοένα και μεγαλύτερη από τα μέσα του 1980 τάση να εκμεταλλεύεται το κράτος και το ιδιωτικό κεφάλαιο την εργασία των φυλακισμένων. Η τάση αυτή εμφανίζεται κυρίως στις ΗΠΑ, όπου το 1,5% του συνολικού πληθυσμού είναι στη φυλακή. Το 2005 ο αμερικανικός στρατός δημοσιοποίησε το σχέδιο μετατροπής στρατιωτικών μονάδων σε στρατόπεδα εργασίας για φυλακισμένους και τα τελευταία χρόνια το

Ορλεάνη (τυφώνας Κατρίνα 2006), στη Χιλή και την Αϊτή (σεισμοί 2010). Πολλοί μικροί αγρότες στην Ινδία αυτοκτονούν υπό την πίεση των χρεών και έτσι επιταχύνεται η απαλλοτρίωση της γης που απαιτείται ώστε να εφαρμοστεί και στην Ινδία το αναδιάρθρωμένο μοντέλο συσσώρευσης.

αγροτικό κεφάλαιο αντικαθιστά μικρό μέρος της εργατικής δύναμης των μεταναστών με εργατική δύναμη φυλακισμένων. Στις χώρες της Ευρώπης είναι δύσκολο να εφαρμοστεί κάτι τέτοιο ακόμη αλλά ο σχηματισμός στρατοπέδων συγκέντρωσης για τους μετανάστες θα θέσει κάποια στιγμή αναγκαστικά το ζήτημα της κάλυψης του κόστους ύπαρξης των στρατοπέδων αυτών μέσα στην κρίση χρέους που αντιμετωπίζουν τα κράτη. Έτσι κι αλλιώς, οι περιπτώσεις των εργατών γης στη Μανωλάδα Ηλείας το 2008 δείχνουν προς αυτήν την κατεύθυνση.

Αυτές οι διαπιστώσεις και η προβολή τους στο μέλλον δεν είναι τίποτα περισσότερο από μια προσπάθεια περιγραφής του λογικού αδιεξόδου στο οποίο βρίσκεται η αντίφαση του κεφαλαίου σήμερα. Το λογικό αδιέξοδο δεν σημαίνει ότι υπάρχει μια αναπόδραστη πορεία για το κεφάλαιο προς την κατάρρευση, ούτε υπάρχει κάποιου είδους όριο στη διευρυμένη αναπαραγωγή κάποιας μορφής καπιταλισμού. Μόνο με την κυοφορούμενη επανάσταση στην ταξική πάλη της σύγχρονης περιόδου μπορεί να ξεπεραστεί ο καπιταλισμός.

Η καταστολή ως κοινωνική αναπαραγωγή

Αντιμετωπίζουμε τις όλο και πιο προκλητικές και αλαζονικές συμπεριφορές μιας αστυνομίας μόνιμα οπλισμένης κι έτοιμης να βλάψει, και της οποίας η πανταχού παρουσία στιγματίζει το έδαφος. Αυτή η εμπειρία δεν καταχωρήθηκε σε καμία στατιστική, είμαστε όμως αμέτρητοι εμείς πάνω στους οποίους την εξασκεί -και ακόμα περισσότεροι για τους οποίους υπάρχει ως απειλή. Αμολώντας σκυλιά πάνω σε μεθυσμένους ξενύχτηδες έξω από κάποια γιορτή στη γειτονιά, ψεκάζοντας με χημικά θαμώνες ενός μπαρ επειδή διαμαρτυρήθηκαν για έναν έλεγχο, πλαστικές σφαίρες στο πρόσωπο μετά από μια ήρεμη διαδήλωση, εκκενώσεις καταλήψεων, χειροπέδες σε 14χρονα κορίτσια επειδή ανέβηκαν στο λεωφορείο χωρίς εισιτήριο, ψάξιμο στις τσάντες για ναρκωτικά με σκυλιά μέσα στα λύκεια, ριζιμο στο έδαφος με λαβή στο μπράτσο για μια λέξη πιο έντονη απ' τις άλλες, ξυλοδαρμοί και προσαγωγές οδηγών επειδή κόρναραν σε ασφαλίτικο που έκλεινε το δρόμο, εκφοβισμοί και βιαιοπραγίες κάθε είδους, απ' τις οποίες οι μπάτσοι βγαίνουν πάντα κερδισμένοι - με αποκορύφωμα τις αποζημιώσεις ατυχημάτων που εισπράττουν μετά από ξυλοδαρμούς πολιτών.

(Απόσπασμα από κείμενο του Alessi Dell'Umbria για την αλληλεγγύη στους συλληφθέντες των ταραχών που ξέσπασαν στο Villiers-le-Bel του Παρισιού το Νοέμβριο του 2007, μετά τη δολοφονία δύο νεαρών από μπάτσους, μπφ: rioter.info).

Η δεύτερη φάση της αναδιάρθρωσης, αν επιβληθεί, θα ωθήσει ακόμη περισσότερο τις τάσεις αποσύνδεσης της αξιοποίησης από την κοινωνική αναπαραγωγή και μετατροπή της τελευταίας σε εκφάνσεις καταστολής. Η όψη αυτή συνδέεται με την αποσάθρωση της εργατικής τάξης ως συλλογικού υποκειμένου μέσα από τις αλλαγές στις εργασιακές διαδικασίες.

Το κόστος αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης, δηλαδή, η περίθαλψη, η ασφάλιση, η εκπαίδευση, η καταστολή, στην κεϋνσιανή φάση ανάπτυξης του κεφαλαίου περιλαμβανόταν στις κρατικές δαπάνες. Στον αναδιάρθρωμένο

καπιταλισμό η στρατηγική ήταν να μειωθούν αυτές οι κρατικές δαπάνες μέσω της ιδιωτικοποίησης αρκετών σχετικών κλάδων. Στην πράξη όμως, κυρίως λόγω της γήρανσης του πληθυσμού, οι κρατικές δαπάνες για την περίθαλψη αυξήθηκαν σε όλα τα ανεπτυγμένα κράτη (The Economist 29/06/2010). Σήμερα, μέσα στην κρίση χρέους των κρατών, από τις δαπάνες αυτές απονομιμοποιούνται όλες οι υπόλοιπες και θεωρούνται απολύτως αναγκαίες μόνο οι δαπάνες για την καταστολή. Υπάρχει συνεχής μείωση κάθε είδους έμμεσου μισθού ακόμη και προσπάθεια από το κράτος να περιορίσει τα κέρδη των ιδιωτικών εταιριών περίθαλψης και ασφάλισης στις ΗΠΑ³⁰. Χαρακτηριστικό παράδειγμα κατασταλτικής διαχείρισης της αναπαραγωγής πλεονάζουσας εργατικής δύναμης είναι η αποστολή από την κυβέρνηση του Ομπάμα 1200 στρατιωτών για να περιπολούν τα αμερικανο-μεξικάνικα σύνορα, καθώς η εισροή εργατών «πρέπει να σταματήσει» μετά την απομάκρυνση των *maquilas*³¹. *Η αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης τείνει να αποσυνδεθεί από τη διαδικασία αξιοποίησης του κεφαλαίου.*

Ο δημόσιος χώρος καταρχήν στο κέντρο των πόλεων που αποτελεί την χωροταξική έκφραση της ελευθερίας κίνησης του ελεύθερου εργάτη (φορέα του εμπορεύματος εργατικής δύναμης) τείνει να εκλείψει ως επικίνδυνο στοιχείο για ξέσπασμα ξαφνικών ταραχών. Ο αποκλεισμός από την αγορά εργασίας που αντικειμενικά αφορά πρώτα τους νέους, ορίζει τους νέους (και όσο βαθιάει η κρίση η λογική αυτή αγγίζει τους εφήβους) ως επικίνδυνο υλοκείμενο³². Ειδικά στην Ελλάδα οι σχετικοί φόβοι της αστικής

30. Όσο οι κοινωνίες γίνονται πλουσιότερες, οι πολίτες όλο και περισσότερο θέλουν καλύτερα σχολεία, καλύτερη ιατρική περίθαλψη και άλλες κρατικές υπηρεσίες. Αυτή η χώρα [ΗΠΑ] ακολουθεί το ίδιο μοτίβο, αλλά χωρίς να πληρώνει τους απαραίτητους φόρους. Αυτός ο συνδυασμός μας βάζει σε τροχιά ενός χρέους τύπου Ελλάδας. Μ' έναν πρόχειρο υπολογισμό, η κυβέρνηση θα χρειαστεί να προχωρήσει σε περικοπή δαπανών και αύξηση φόρων συνολικού ποσού ίσου με 7 έως 10% του ΑΕΠ. Όσο περισσότερο περιμένουμε, τόσο μεγαλύτερες θα πρέπει να είναι οι περικοπές (λόγω των συσσωρευόμενων τόκων). 7% του ΑΕΠ είναι σχεδόν 1 τρις δολάρια σήμερα. Με ασφαλή στοιχεία, ολόκληρος ο προϋπολογισμός της Medicare (κρατικής ιατρικής πρόνοιας) είναι περίπου 450 δις. Οι προϋπολογισμοί για την εκπαίδευση, την ενέργεια, την ασφάλεια, τη δικαιοσύνη, την εργασία, το κράτος, τις μεταφορές και τα τμήματα υποθέσεων των βετεράνων είναι λιγότερο από 600 δις. (NY Times 12/5/2010)

31. Αξιωματικοί του Πενταγώνου στο παρελθόν εξέφρασαν την ανησυχία τους ότι η χρήση της Εθνοφρουράς με ένα τέτοιο τρόπο μπορεί να παρερμηνευθεί ως στρατιωτικοποίηση των συνόρων, αν και κάποιοι πιθανόν να υποστηρίξουν ότι μια αυξημένη παρουσία της αστυνομίας θα μπορούσε με παρόμοιο τρόπο να είναι μια μορφή στρατιωτικοποίησης. (<http://libcom.org/news/obama-send-1200-national-guard-troops-us-mexico-border-28052010>)

32. Απόσπασμα από συνέντευξη του M. Davis ήδη από το 1997 για την κατάσταση στην Καλιφόρνια: Αυτό που βλέπει κανείς να συμβαίνει παντού είναι τα μέτρα που λαμβάνονταν κάποτε για συγκεκριμένες φυλετικές μειονότητες να επεκτείνονται σιγά σιγά αργά και στη νεολαία. Όλες οι ανεπτυγμένες χώρες αντιμετωπίζουν τους νέους ως εγκληματίες. Ακόμη και τα πλουσιότερα παιδιά στο L.A., αντιμετωπίζουν την αστυνομική καταστολή. Δεν μπορούν να κοιμηθούν ένα βράδυ στην παραλία. Οι αστυνομικοί κατάσχουν τα megafona των αυτοκινήτων τους επειδή παίζουν πολύ δυνατά μουσική. Είναι ενδιαφέρον, γιατί, ίσως, συσσωρεύονται οι συνθήκες ξεσπάσματος μιας νεανικής εξέγερσης. Αυτή η προσπάθεια να ελεγχθεί και να αστυνομευθεί ο δημόσιος χώρος ορίζει εκ νέου την πολιτική κατηγορία «νεολαία». Είναι πλέον αδύνατο να συζητήσει κανείς στις ΗΠΑ για το ζήτημα των θέσεων εργασίας [...] Αν μιλούσε κανείς για το ζήτημα της πλήρους

τάξης γίνονται ολοένα και μεγαλύτεροι: «Επίσης στην κυβέρνηση έχουν πλέον γνώση ότι ο αντισυστημικός κύκλος, ειδικώς στη ζώνη της νεολαίας, τείνει να διευρυνθεί, ξεπερνά κατά πολύ πια τα όρια των Εξαρχείων και όπως όλα δείχνουν, βρίσκει πολλούς πρόθυμους να στρατευθούν και να συμμετάσχουν σε ομάδες και σχήματα άκρως επιθετικά» (εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ 27/6/2010).

Η αύξηση του τμήματος της τάξης που δεν έχει πρόσβαση σε επίσημη απασχόληση μόνιμα ή για πολύ μεγάλα διαστήματα και η διάχυση του φαινομένου και σε μεγαλύτερες ηλικίες θα σημάνει αύξηση της «εγκληματικότητας», με πιο πιθανή απάντηση του κράτους την γκετοποίηση-αποκλεισμό ολόκληρων περιοχών μέσα στους αστικούς πολεοδομικούς σχηματισμούς. Η τάση δημιουργίας gated communities, δηλαδή φυλασσόμενων περιοχών κατοικιών, νησίδων ασφαλείας μέσα σε μια θάλασσα περιοχών κατοικιών χωρίς επαρκείς υποδομές θα γίνει ακόμη πιο ισχυρή. Η κατοικία, για μέρος του πληθυσμού, θα υπαχθεί σταδιακά στη σφαίρα της ανεπίσημης οικονομίας, με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Η αύξηση της βίας σε μοριακό επίπεδο και η ανάληψη της επιβολής του νόμου και της τάξης από μικρομαφίες κάθε τύπου, που θα βρίσκονται σε συνεννόηση με το κράτος ή υπό την ανοχή του, θα θέτουν ολοένα και περισσότερο την ύπαρξη του ελεύθερου εργάτη ως τέτοιου σε κρίση.

Για όλους αυτούς τους λόγους η διεκδίκηση της ύπαρξης του μισθού, που ήδη αποτελεί κεντρικό ζήτημα της ταξικής αντιπαράθεσης παγκόσμια, θα αποτελέσει το επόμενο διάστημα το πεδίο στο οποίο η ταξική σύγκρουση θα οξυνθεί. Το ζήτημα αυτό θα δημιουργήσει ρήξεις στο εσωτερικό των αγώνων, οι οποίες στον πολλαπλασιασμό τους θα οδηγήσουν στην αμφισβήτηση του κεφαλαίου, άρα και του προλεταριάτου ως τάξης. Για να δούμε πως προκύπτει η εξέλιξη αυτή πρέπει να μελετήσουμε τους αγώνες της τάξης που συμβαίνουν τώρα και να δούμε τι προεικονίζεται σε αυτούς.

Οι σύγχρονοι αγώνες του παγκόσμιου προλεταριάτου³³

Η σημερινή κρίση παράχθηκε από τη διαδικασία συσσώρευσης του κεφαλαίου από τη δεκαετία του 1970 και μετά. Η αναδιάρθρωση που επέφερε ανάκαμψη της κερδοφορίας από το 1982 έως το 1997 αποτέλεσε το μετασχηματισμό της εκμεταλλευτικής σχέσης και των αγώνων που εμπεριέχονται σε αυτήν. Το περιεχόμενο της κυοφορούμενης επανάστασης κάθε ιστορικής περιόδου, συνεπώς και της τρέχουσας, προεικονίζεται στους καθημερινούς αγώνες του

απασχόλησης μπροστά σε κοινό, οι ακροατές θα κουνούσαν το κεφάλι τους και θα έφευγαν από την αίθουσα. Πριν από 25 χρόνια η πλήρης απασχόληση ήταν το πρόγραμμα του Δημοκρατικού κόμματος, δηλαδή, της μίας πτέρυγας του αμερικάνικου καπιταλισμού. Τώρα είναι εντελώς αδύνατο να πάρει κανείς στα σοβαρά κάποιον που μιλάει για πλήρη απασχόληση. Από την άλλη πλευρά δύο μήνες πριν ο κυβερνήτης της Καλιφόρνια είχε μια σοβαρή, ήρεμη και λογική συζήτηση σχετικά με το αν θα έπρεπε να εκτελούν 16χρονους, να τους στέλνουν στους θαλάμους αερίων, ή να τους εκτελούν με ένεση. Η Καλιφόρνια έχει γίνει πια μια κοινωνία στην οποία το θέμα αυτό συζητείται σοβαρά. Αλλά οποιαδήποτε συζήτηση για θέσεις εργασίας είναι ουτοπική, κατά κάποιον τρόπο, εξωφρενική.

33. Αυτό το κομμάτι του κειμένου συμπληρώνεται από το κείμενο Δημοκρατία: Καμία διέξοδος.

προλεταριάτου. Αυτό συμβαίνει γιατί οι αγώνες είναι συστατικό στοιχείο της καπιταλιστικής σχέσης, η σύγκρουση των πόλων της αντίφασης που συνεχώς μετασχηματίζει την αντίφαση (εκμετάλλευση), από την οποία και μόνο είναι δυνατό να παραχθεί ιστορικά η επανάσταση και μέσα από την επανάσταση ο ριζικός μετασχηματισμός του κεφαλαίου ή η καταστροφή του: το ξεπέραςμα της εκμετάλλευσης. Η σημερινή εκμεταλλευτική σχέση παράγει τους αγώνες του κατακερματισμένου και ολοένα και πιο επισφαλώς αναπαραγόμενου προλεταριάτου, του προλεταριάτου του αναδιάρθρωμένου καπιταλισμού.

Το κεφάλαιο επιτέθηκε συντονισμένα στο προλεταριάτο ειδικά στα βασικά κέντρα συσσώρευσης του μετά την ήττα των εργατικών αγώνων της περιόδου του «1968». Η περίοδος αυτή δεν ταυτίζεται για όλα τα καπιταλιστικά κράτη, συνεπώς δεν υπάρχει κανένα χρονικό σημείο απόλυτης ύφεσης των αγώνων σε πλανητικό επίπεδο. Πρόκειται για μια περίοδο που έχει τελειώσει αλλά το περιεχόμενο των αγώνων που αναπτύσσονται και ολοένα πληθαίνουν είναι διαφορετικό, είναι ιστορική παραγωγή της σύγχρονης μορφής της εκμετάλλευσης. Οι καθημερινοί διεκδικητικοί αγώνες της τρέχουσας ιστορικής περιόδου διαφέρουν από τους αγώνες των προηγούμενων ιστορικών φάσεων σε ένα βασικό σημείο. Οι διεκδικήσεις σήμερα δεν σχηματίζουν ένα επαναστατικό πρόγραμμα όπως γινόταν μέχρι την αρχή της αναδιάρθρωσης, την «περίοδο του '68». Αυτό δεν συμβαίνει λόγω κάποιας «υποκειμενικής αδυναμίας» ή «έλλειψης συνείδησης» της εργατικής τάξης. Ο μετασχηματισμός των διεκδικήσεων των σύγχρονων αγώνων, οι ολοένα και δυναμικότεροι αγώνες έξω από το πεδίο της διαδικασίας παραγωγής υπεραξίας, η μοριακή και διάσπαρτη ανάπτυξη των αγώνων, η μείωση του ποσοστού της εργατικής τάξης που οργανώνεται στα συνδικάτα, η παραγωγή πρακτικών που αμφισβητούν την ίδια τη διεκδικητική αφητηρία του αγώνα και το ίδιο το συλλογικό υποκείμενο που αγωνίζεται ως τέτοιο και αποτελούν «ρήξη» στο εσωτερικό των αγώνων, η αύξηση των «ταραχών χωρίς διεκδικήσεις», όλα αυτά σημαίνουν ότι η επανάσταση σήμερα δεν προεικονίζεται στις «νίκες των αγώνων» του προλεταριάτου, ούτε στην «ενότητα της εργατικής τάξης». Ο μετασχηματισμός των διεκδικήσεων έχει ως όριο την ίδια την ουσία της προλεταριακής διεκδίκησης.

Η σύγχρονη διάρθρωση της σχέσης κεφάλαιο εκφράζεται στο γεγονός ότι κάθε διεκδίκηση από το προλεταριάτο βρίσκει, ακόμη και στις λίγες περιπτώσεις που ικανοποιείται και πάλι την πραγματικότητα του κεφαλαίου, όπως αυτό είναι σήμερα: Την εντεινόμενη αναδιάρθρωση και τη διεθνοποίηση, την επισφάλεια, τη δυσκολία αναπαραγωγής της ζωής, την καταστολή. Το γεγονός ότι οι προλεταριακοί αγώνες, ανεξάρτητα από το πόσο μαχητικοί είναι, δεν μπορούν να αντιστρέψουν αυτήν την πορεία και να οδηγήσουν προς μία νέου τύπου κεϋνσιανή ρύθμιση δεν είναι ένδειξη αδυναμίας αλλά καθοριστικό περιεχόμενο της παρούσας διάρθρωσης της εκμεταλλευτικής σχέσης. Αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος είναι μέσα στους καθημερινούς αγώνες να παράγονται πρακτικές έξω από το διεκδικητικό πλαίσιο, πρακτικές που μέσα στην εξέλιξη του διεκδικητικού αγώνα αμφισβητούν την ίδια τη διεκδίκηση. Οι πρακτικές αυτές παράγονται ως ρήξεις μέσα σε σημαντικούς ταξικούς αγώνες (όπως ο αγώνας ενάντια στο CPE στη Γαλλία το 2006, η γενική απεργία στη Καραϊβική το 2009, οι αντιδρά-

σεις των εργαζομένων στις απολύσεις το 2009, το αμερικανικό φοιτητικό κίνημα του 2009-10, οι εξεγέρσεις στα κέντρα κράτησης των μεταναστών στην Ιταλία το φθινόπωρο του 2009, οι διεκδικήσεις για τα βασικά αγαθά στην Αλγερία, τη Ν. Αφρική, την Αίγυπτο τα τελευταία χρόνια) ή/και ως αγώνες χωρίς αιτήματα (όπως ο Νοέμβρης του 2005 στη Γαλλία, και ο Δεκέμβρης του 2008 στην Ελλάδα). Μελετώντας τους αγώνες διεθνώς διαπιστώνουμε ότι οι πρακτικές αυτές πολλαπλασιάζονται. Μέσα από τον πολλαπλασιασμό της «ρήξης με τη διεκδικηση» η εργατική τάξη ανασυντίθεται, όχι πια ως τάξη για τον εαυτό της, αλλά ως *τάξη ενάντια στο κεφάλαιο και συνεπώς ενάντια και στον εαυτό της*.

Οι σύγχρονοι αγώνες της εργατικής τάξης είναι η υλική έκφραση των διεκδικήσεων και των προσδοκιών μέσα στην καπιταλιστική πραγματικότητα της κρίσης αναπαραγωγής της εργατικής τάξης ως παραγωγικής δύναμης και της ατομικής αναπαραγωγής του κάθε προλετάριου. Σήμερα πρόκειται για αγώνες που λαμβάνουν χώρα σε ένα πολυδιασπασμένο κοινωνικό περιβάλλον. Οι αγώνες συμβαίνουν μέσα στην αναδιάρθρωση του κεφαλαίου και είναι συστατικό στοιχείο της. Το πλαίσιο τους είναι *η αμφισβήτηση της σύμβασης εργασίας, η αμφισβήτηση του μισθού* από το κεφάλαιο παγκόσμια, ουσιαστικά η παραγόμενη αμφισβήτηση της μισθωτής εργασίας όπως τη γνωρίζουμε μέχρι σήμερα. Οι διαφορετικές εκφάνσεις της αναδιάρθρωσης, σε διαφορετικά κράτη ή/και διαφορετικούς κλάδους του κεφαλαίου, ορίζουν τους διαφορετικούς αγώνες της τάξης αλλά υπάρχουν κάποια στοιχεία που συνθέτουν το γενικό περίγραμμα και διαφοροποιούν τους αγώνες αυτής της περιόδου από τους αγώνες της περιόδου του '68.

Οι αγώνες (α) εμφανίζονται ολοένα και περισσότερο έξω από τη σφαίρα της παραγωγής αξίας (ειδικά στα ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη της δύσης και στα κράτη που βρίσκονται στα τελευταία σκαλιά της καπιταλιστικής ιεραρχίας) και (β) ακόμη και στη σφαίρα της παραγωγής τείνουν όλο και περισσότερο να γίνουν αγώνες διεκδίκησης της ίδιας της αναπαραγωγής καθώς αυτή αμφισβητείται για ολοένα και μεγαλύτερο τμήμα του παγκόσμιου προλεταριάτου (δες και το κείμενο *Δημοκρατία: Καμία διέξοδος*). Οι προλετάριοι διεκδικούν με αγώνες που δίνονται κυρίως σε μοριακό επίπεδο. Εμφανίζονται συγκρούσεις πρόσωπο με πρόσωπο που γίνονται πλέον περισσότερο σε επίπεδο συγκεκριμένης επιχείρησης παρά σε κλαδικό ή διακλαδικό επίπεδο. Αυτό συμβαίνει γιατί η κατάσταση γενικευμένης επισφάλειας οδηγεί σε συγκρούσεις που αφορούν άμεσα το ζήτημα της διατήρησης της δυνατότητας αναπαραγωγής και δεν τίθεται ζήτημα συνολικής αλλαγής της κατάστασης αυτής, μέσα στη σχέση του κεφαλαίου. Οι προλετάριοι, κυρίως οι νεότεροι, αλλά όσο διαχέεται η επισφάλεια με τη συνέχιση της αναδιάρθρωσης και οι μεγαλύτεροι σε ηλικία, δε συνδέουν το μέλλον τους με το μέλλον της επιχείρησης στην οποία εργάζονται, πόσο μάλλον με το μέλλον του κλάδου τους. Η αντικειμενική τους κατάσταση είναι τέτοια που δεν επιτρέπει, όχι μόνο τη *σχεδίαση καριέρας* αλλά ούτε και την αίσθηση ασφάλειας που προσφέρει μια δουλειά από την οποία μπορεί να ζήσει κανείς αξιοπρεπώς. Η επισφάλεια θέτει το επείγον ζήτημα της αναπαραγωγής: *«να τη βγάλουμε τώρα και βλέπουμε»*. Το αποτέλεσμα είναι να μην μπορούν αγώνες που δίνονται σε τέτοια βάση να συνδεθούν μεταξύ τους σε ένα στρατηγικό-προγραμματικό επίπεδο.

Στις προηγούμενες περιόδους, στις οποίες φαινόταν περισσότερο δυνατό να υπάρξει μια «πολιτική ενοποίηση» της εργατικής τάξης μέσα από τους διεκδικητικούς αγώνες της, αυτό οφειλόταν στα πρακτικά διακυβεύματα των αγώνων

που δημιουργούσαν αυτές τις συνδέσεις. Στην προηγούμενη περίοδο, που το κεφάλαιο χαρακτηριζόταν από τη σύνδεση του μισθού με την παραγωγικότητα (ο βαθμός σύνδεσης φυσικά επιτυγχανόταν μέσα από σκληρούς αγώνες), είχε νόημα να παλέψει ο νέος επισφαλής για να μπει στον εργοστασιακό στρατό που θα του εξασφάλιζε την αναπαραγωγή της ζωής του. Στη συνέχεια οι νικηφόροι διεκδικητικοί αγώνες γεννούσαν τους επόμενους αυτού του είδους με στόχο ακόμη ευνοϊκότερη διανομή του αποτελέσματος της αύξησης της παραγωγικότητας. Το όριο της ιστορικής παραγωγής αγώνων της περιόδου 1945-1979 εκφράζεται στην «αυτονομία της εργατικής τάξης»³⁴. Στο τελευταίο διάστημα της περιόδου αυτής,

34. Μπορούμε να μιλάμε για αυτονομία μόνο αν η εργατική τάξη είναι ικανή να σχετίζεται με τον εαυτό της ενάντια στο κεφάλαιο και να βρίσκει σ' αυτή τη σχέση με τον εαυτό της τη βάση και την ικανότητα να επιβεβαιωθεί ως κυρίαρχη τάξη. Η αυτονομία υποθέτει ότι ο ορισμός της εργατικής τάξης δεν είναι μια σχέση αλλά είναι εγγενής σε αυτή. Επρόκειτο για ένα ζήτημα τοποποίησης αυτού που είμαστε στη σημερινή κοινωνία ως βάση για τη νέα κοινωνία, η οποία θα φτιαχτεί ως η απελευθέρωση αυτού που είμαστε. Από το τέλος του πρώτου παγκοσμίου πολέμου μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '70, η αυτονομία και η αυτοοργάνωση δεν ήταν απλώς η άγρια απεργία και μια περισσότερο ή λιγότερο συγκρουσιακή σχέση με τα συνδικάτα. Η αυτονομία ήταν το σχέδιο μιας επαναστατικής διαδικασίας που εκτεινόταν από την αυτοοργάνωση μέχρι την επιβεβαίωση του προλεταριάτου ως κυρίαρχης τάξης της κοινωνίας, μέσω της απελευθέρωσης και της επιβεβαίωσης της εργασίας ως τρόπου οργάνωσης της κοινωνίας. Απελευθερώνοντας την «αληθινή κατάσταση» της εργατικής τάξης από την ενσωμάτωσή της στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, μια ενσωμάτωση η οποία αντιπροσωπευόταν σε όλους τους πολιτικούς και συνδικαλιστικούς θεσμούς, η αυτονομία ήταν η επανάσταση εν εξελίξει, η εν δυνάμει επανάσταση. Αν αυτή ήταν ακριβώς η ημερήσια διάταξη της Υπεραριστεράς, δεν ήταν μόνο μια ιδεολογία. Η αυτοοργάνωση, η ισχύς των συνδικάτων και το εργατικό κίνημα ανήκαν στον ίδιο κόσμο της επανάστασης ως επιβεβαίωσης της τάξης. Η επιβεβαίωση του αληθινού επαναστατικού είναι, που εκδήλωνε τον εαυτό της στην αυτονομία, δε θα μπορούσε να έχει τον παραμικρό υπαινιγμό πραγματικότητας αν δεν ήταν η καλή, μη αλλοτριωμένη πλευρά της ίδιας πραγματικότητας που ανήκε στο ισχυρό εργατικό κίνημα το οποίο «περιόριζε» την τάξη. Το ίδιο το εργατικό κίνημα ήταν επίσης η εγγύηση της ανεξαρτησίας της τάξης η οποία ήταν έτοιμη να επαναοργανώσει τον κόσμο καθ' εικόνα της. Ήταν αρκετό να αποκαλυφθεί η αληθινή φύση αυτής της εξουσίας στην ίδια μέσω της απογραφειοκρατικοποίησής της, της αποαλλοτριώσής της. Καθόλου σπάνιο δεν ήταν το να περνούν οι εργάτες από την αναγκαστικά εφήμερη συγκρότηση αυτόνομων οργανώσεων αγώνα στο παράλληλο σύμπαν του σταλινισμού που είχε θριαμβεύσει ή, στη βόρεια Ευρώπη, στη δημιουργία ισχυρών συνδικάτων. Η αυτονομία και το εργατικό κίνημα τροφοδοτούσαν και ενθάρρυναν το ένα το άλλο με έναν αμοιβαίο τρόπο. Ο σταλινικός ηγέτης ήταν ίσως «για τους εργάτες το ισοδύναμο του αφεντικού ελέω θεού», αλλά ήταν επίσης και το θεσμικό αντίστοιχο της αυτονομίας. Η αυτοοργάνωση ως επαναστατική θεωρία είχε νόημα στις ίδιες συνθήκες ακριβώς με αυτές που δόμησαν το «παλιό εργατικό κίνημα». Η αυτοοργάνωση είναι ο αυτοοργανωμένος αγώνας με την αναγκαστική επέκτασή του στην αυτοοργάνωση των παραγωγών· με μια λέξη, απελευθερωμένη εργασία· με μια άλλη λέξη, αξία [...] Αυτονομία είναι η πρακτική, η θεωρία και το επαναστατικό σχέδιο της εποχής του «φορντισμού». Το υποκείμενό της είναι ο εργάτης και θεωρεί ότι η κομμουνιστική επανάσταση είναι η απελευθέρωσή του, δηλαδή η απελευθέρωση της παραγωγικής εργασίας. Προϋποθέτει ότι οι διεκδικητικοί αγώνες είναι βήματα προς την επανάσταση, και ότι το κεφάλαιο αναπαράγει και επιβεβαιώνει την εργατική ταυτότητα εντός της εκμεταλλευτικής σχέσης. (Theorie Communiste, Self-organisation is the first act of the revolution ; it then becomes an obstacle which the revolution has to overcome, <http://libcom.org/library/self-organisation-is-the-first-act-of-the-revolution-it-then-becomes-an-obstacle-which-the-revolution-has-to-overcome>)

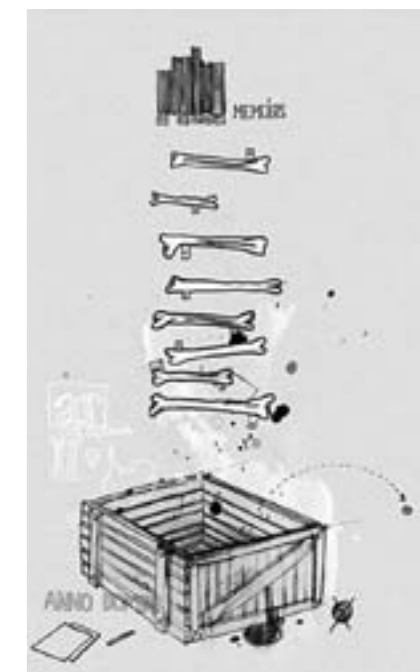
η προλεταριακή αυτονομία εκφράστηκε και ως «αυτό-άρνηση του προλεταριάτου». Η ενσωμάτωση της αναπαραγωγής της εργατικής τάξης στη διαδικασία αναπαραγωγής του κεφαλαίου είχε πάμπολλες πρακτικές συνέπειες στην οργάνωση της κοινωνικής ζωής την περίοδο αυτή και, ειδικότερα, στην κατάσταση της νεολαίας: όλες οι πτυχές της προετοιμασίας της για να γίνει κρέας για υπεραξία επιδέχονταν μια αμφισβήτηση η οποία ήταν μεν αμφισβήτηση της καπιταλιστικής οργάνωσης της κοινωνικής αναπαραγωγής, αλλά ήταν ταυτόχρονα και αμφισβήτηση μιας δυναμικής, μελλοντικής κατάστασης. Αυτό ισχύει, τηρουμένων των αναλογιών, και για τις άλλες πτυχές της κοινωνικής ζωής και εκφράστηκε μέσα στα «νέα κοινωνικά κινήματα» της εποχής. Η αμφισβήτηση όμως της «προλεταριακής ύπαρξης», δηλαδή τελικά των προλεταριακών συνθηκών, δεν μπόρεσε να ξεπεράσει το όριο της αυτονομίας γιατί εντάσσεται στο ίδιο πλαίσιο, έστω κι αν εκφράστηκε με διαφορετικό πρόσημο. Η άρνηση της εργασίας, ο αναχωρητισμός, ο εναλλακτικός τρόπος ζωής, τα ναρκωτικά, η ειδική φεμινιστική αμφισβήτηση της σχέσης του φύλου, κάθε στρατηγική, κάθε τακτική, κάθε προσπάθεια να αποφευχθεί η ταξική θέση μέσα σ' αυτό το σύστημα σχέσεων τελικά εντάχθηκε και εντάσσεται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στο αναδιαρθρωμένο κεφάλαιο. Η απελευθέρωση από την προλεταριακή συνθήκη δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο με την καταστροφή της ίδιας της αξίας, δηλαδή την καταστροφή των σχέσεων που την παράγουν, κάτι που δεν μπορεί να αποτελεί άθροισμα ατομικών επιλογών αποστασιοποίησης από την κοινωνική ζωή ή άθροισμα στρατηγικών επιθέσεων στην κάθε επιμέρους μορφή του κεφαλαίου ξεχωριστά.

Σήμερα, μέσα στην κρίση του αναδιαρθρωμένου καπιταλισμού, μέσα σε ένα περιβάλλον ισχυρότατου ανταγωνισμού και μεταξύ των κεφαλαίων και μεταξύ των προλεταρίων παγκόσμια, μια στρατηγική της τάξης για τον εαυτό της, η οποία προκύπτει από την ενδυνάμωση της θέσης της μέσα στο κεφάλαιο είναι εκτός θέματος. Ο επισφαλής προλετάριος δεν είναι η αντικατάσταση της εργατικής φιγούρας του εργάτη-μάζα, είναι η ενσάρκωση της διάχυσης της επισφάλειας της αναπαραγωγής της ζωής σε μια προλεταριακή φιγούρα που κινείται συνεχώς μεταξύ εργασίας και ανεργίας κάτω από ένα καθεστώς ασφυκτικής καταστολής χωρίς εγγυήσεις για το μέλλον.

Αυτή η ασφυκτική κατάσταση ορίζει την εργατική δύναμη ως κάτι ρευστό που χάνει και τα τελευταία υπολείμματα ακαμψίας με τη συνέχιση της αναδιαρθρωσης. Η απομαζοποίηση της εργατικής τάξης είναι ταυτόχρονα η δυσκολία διεξαγωγής του διεκδικητικού αγώνα και η δυνατότητα ιστορικής παραγωγής από τους καθημερινούς αγώνες των πρακτικών που θα πολλαπλασιαστούν γρήγορα και εκρηκτικά και θα ξεκινήσουν την επαναστατική διαδικασία καταστροφής του καπιταλισμού. Το επίπεδο και η ένταση της σύγκρουσης με το κεφάλαιο οδηγούν σε συγκρούσεις στο εσωτερικό των αγώνων. Ο μετασχηματισμός αυτός χαρακτηρίζει τη σύγχρονη αντίφαση μεταξύ των τάξεων, και εκφράζεται ως συγκεκριμένη κάθε φορά πρακτική ενός αγώνα σε μια δεδομένη στιγμή, μέσα σε δεδομένες συνθήκες. Η διαδικασία αυτή προεκκινείται σε σημαντικούς αγώνες στην περίοδο της κρίσης:

Από την εξέγερση στη Γαλλία του 2005-06
στην εξέγερση στην Ελλάδα τον Δεκέμβρη του 2008

Η απουσία αιτημάτων της εξέγερσης στα προάστια των γαλλικών πόλεων το 2005 έθεσε σε αμφισβήτηση τη δυνατότητα εξεύρεσης οποιασδήποτε λύσης για την κρίση αναπαραγωγής του πιο καταπιεσμένου και αποκλεισμένου κομματιού του προλεταριάτου που ζει στη Γαλλία. Η απουσία των αιτημάτων διακήρυξε ότι πλέον το αίτημα δεν μπορεί να έχει το ρόλο που είχε πριν φτάσει το τρέχον μοντέλο συσσώρευσης κοντά στην κατάρρευση του. Το κίνημα δεν ήταν αποτελεσματικό. Οι πρακτικές του έδειχναν ότι οι εξεγερμένοι δεν ήταν σε θέση να διεκδικήσουν την ένταξη τους στην προλεταριακή κανονικότητα, στη θεσμοθετημένη μισθωτή εργασία. Η θέση των προλεταρίων που συμμετείχαν ώθησε τη διαδικασία μετασχηματισμού του αιτήματος να πάρει τη μορφή απουσίας αιτήματος. Η θέση των φοιτητών του κινήματος ενάντια στο CPE λίγους μήνες αργότερα διατήρησε την ύπαρξη ενός αιτήματος (την απόσυρση του νόμου) το οποίο όμως επίσης δεν μπορούσε να παίξει έναν ενοποιητικό ρόλο με άλλα κομμάτια της τάξης, ούτε μπορούσε να αποτελέσει τη βάση μιας πολιτικής στρατηγικής. Το αίτημα δεν μπορούσε να θέσει σε αμφισβήτηση την επισφάλεια, έθεσε έναν περιορισμό στην ταχύτητα της εμβάθυνσης της. Το κίνημα συνέκλινε αναγκαστικά με βάση το περιεχόμενο του προς την εξέγερση των προαστίων, αλλά δεν μπορούσε να συνυπάρξει ειρηνικά με τους συμμετέχοντες σ' αυτήν. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε την αμφισβήτηση του αιτήματος, άρα και του κινήματος αυτού. Η σύγκλιση δεν ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί στη βάση μιας «σύμβασης εργασίας αορίστου χρόνου», κάτι παντελώς άσχετο με τους εξεγερμένους των προαστίων. Έτσι, η συνύπαρξη των νέων από τα προάστια με τους φοιτητές και τους εργαζόμενους του κινήματος του Μαρτίου του 2006 ήταν συγκρουσιακή. Η πλειοψηφία των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων ήταν φίλα προσκείμενη σε ένα κίνημα μόνο κατ' όνομα φοιτητικό καθώς αφορούσε τις εργασιακές σχέσεις των νεοεισερχόμενων στην εργασία, αλλά δε συμμετείχε στο κίνημα αυτό. Η ιστορική παραγωγή της αναδιαρθρωμένης εκμεταλλευτικής σχέσης στην Ελλάδα αποτελεί ανάπτυξη που συνδέεται με την εμπειρία στη Γαλλία. Οι νέοι επισφαλείς εργαζόμενοι/άνεργοι στην Αθήνα συναντήθηκαν με καλύτερους όρους με το πιο αποκλεισμένο κομμάτι του προλεταριάτου. Οι μάχες σε κάποιες περιπτώσεις δόθηκαν από κοινού και οι συγκρούσεις μεταξύ των επισφαλών και των περισσότερο αποκλεισμένων ήταν εσωτερικές, ήταν στο πλαίσιο μιας συνάντησης των πρακτικών. Η σχέση του Δεκέμβρη όμως με το «σταθερό» κομμάτι της μεγαλύτερης σε ηλικία εργατικής τάξης³⁵ παρέμεινε στο επίπεδο της συμπάθειας. Οι ιδιαιτερότητες της ανάπτυξης του καπιταλισμού σε δύο χώρες πολύ διαφορετικές, που ανήκουν σε διαφορετική κατηγορία δημιούργησαν διαφορετικά όρια στις εξεγέρσεις. Εκείνο όμως που συνδέει τις εξεγέρσεις αυτές είναι α) η οριακή έκφραση του μετασχηματισμού του περιεχομένου των αιτημάτων ως απουσία αιτημάτων και β) η αδυναμία της εξέγερσης να διαχυθεί στο πιο «σταθερό» κομμάτι του προλεταριάτου ώστε να αμφισβητήσει την παραγωγή υπεραξίας.

35. Για τους αγώνες αυτούς στην Ελλάδα και στη Γαλλία δες και Blaumachen τ.3.

Η εξέγερση στην Καραϊβική

Η έκκληση για ηρεμία από τον ηγέτη της LKP

Αντιμέτωπος με αυτόν τον βίαιο ξεσηκωμό ο Elijah Domota, ο αρχηγός της «ένωσης εναντίον της υπερ-εκμετάλλευσης (LKP)», ενός οργανισμού που καθοδηγούσε την απεργία η οποία παρέλυσε τις επιχειρηματικές δραστηριότητες και την καθημερινότητα στο νησί από τις 20 Ιανουαρίου, έκανε «έκκληση για ηρεμία» τα μεσάνυχτα. «Μη βάζετε τη ζωή σας σε κίνδυνο, μη βάζετε τις ζωές άλλων σε κίνδυνο», είπε. «Μην απαντάτε στις προκλήσεις» είπε απευθυνόμενος στους νέους ζητώντας την ίδια στιγμή από το νομάρχη «να αποσύρει την αστυνομία». Το πρωί μιλώντας στο RTL ο Domota κατηγορήσε την αστυνομία για ρατσιστική συμπεριφορά απέναντι στους διαδηλωτές. Σύμφωνα μ' αυτόν η Γουαδελούπη αντιμετωπίζεται με «περιφρόνηση».

Le Parisien 18/2/2009

Η γενική απεργία που κηρύχθηκε στη Γουαδελούπη στις 20 Ιανουαρίου του 2009, διαδόθηκε γρήγορα στην υπόλοιπη Καραϊβική, εξελίχθηκε πολύ γρήγορα σε συγκρούσεις με την αστυνομία, λεηλασίες και καταστροφές κρατικών κτιρίων και κράτησε 44 ημέρες. Σε ένα «νομό της Γαλλίας» που η σχέση του με το κέντρο έχει ακόμη αποικιακά χαρακτηριστικά, ένας αγώνας που εντάσσεται στο πλαίσιο των "food riots", καθώς ταραχές με παρόμοιες αιτίες έχουν ξεσπάσει πρόσφατα στην Αίγυπτο, την Ινδία και πολλά ακόμη κράτη, είναι λογικό να έχει έντονα αντι-αποικιακά χαρακτηριστικά. Η ανεργία είναι στο 22% και το 8% του πληθυσμού ζει αποκλειστικά από «επιδόματα φτώχειας». Η βιομηχανία κατά κύριο λόγο είναι τουριστική, κάτι που ευνοεί τη μαύρη εργασία και τη δημιουργία δικτύων ανεπίσημης οικονομίας. Η ξαφνική αύξηση των τιμών πυροδότησε την κήρυξη γενικής απεργίας από το LKP³⁶, μια πολύ ισχυρή ομοσπονδία συνδικάτων και οργανώσεων, με αντι-αποικιακό πολιτικό προσανατολισμό, το οποίο προσπάθησε να συμπυκνώσει τον αγώνα για την αναπαραγωγή σε ένα μισθολογικό αίτημα αύξησης 200€. Το LKP εκπροσωπούσε το σταθερό κομμάτι της εργατικής τάξης (κυρίως δημοσίους υπαλλήλους). Σε πολύ μεγάλο βαθμό το συγκεκριμένο αίτημα δεν αφορούσε τους ανέργους και τους νέους οι οποίοι με τις πρακτικές της καταστροφής το έθεσαν σε αμφισβήτηση. Παρά το γεγονός αυτό, η ρήξη που δημιουργήθηκε μέσα στο κίνημα από τα διαφορετικά κομμάτια με τις διαφορετικές πρακτικές τους δεν πήρε βίαιη μορφή (παρά το θάνατο ενός συνδικαλιστή στα οδοφράγματα) και δεν έθεσε τελικά σε αμφισβήτηση το ίδιο το διεκδικητικό κίνημα. Η ιστορική κληρονομιά της αποικιοκρατίας έπαιξε μεγάλο ρόλο στο να *συνπλάθουν παράλληλα* τα διαφορετικά κομμάτια. Έτσι την ημέρα υπογραφής της συμφωνίας αύξησης των μισθών, στη Μαρτινίκα (στην οποία επεκτάθηκε το κίνημα) το πλήθος τραγουδούσε "Matinik leve" (Μαρτινίκα ξεσηκώσου) και έβριζε τους "Bekes", τη μειονότητα των λευκών που ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό με την καπιταλιστική τάξη.

36. Lyannaj kont pwofitasyon (LKP), συμμαχία κατά των υπερκερδών, της υπερ-εκμετάλλευσης

Ένα χρόνο μετά, το LKP κάνει ό,τι μπορεί για να συγκρατήσει ένα νέο ξέσπασμα του επισφαλούς και άνεργου κομματιού του προλεταριάτου. Η αύξηση του μισθού έχει εξανημιστεί κυρίως από τις αυξήσεις στα καύσιμα, αλλά το LKP δεν προκηρύσσει γενική απεργία φοβούμενο «το κακό που θα κάνει κάτι τέτοιο στην οικονομία της Γουαδελούπης».

Ο νομάρχης της Γουαδελούπης Nicolas Desforges, ο αντιπρόσωπος του γαλλικού κράτους, χαιρέτησε το «νέο ξεκίνημα» του νησιού. "Αυτή είναι μια σημαντική στιγμή." είπε. «[Η Γουαδελούπη] πρέπει να γυρίσει στη δουλειά από αύριο. Πρέπει να καλύψει την καθυστέρηση. Πρέπει να δουλέψει δύο φορές πιο σκληρά γιατί για να δοθούν οι αυξήσεις των 200 ευρώ πρέπει πρώτα να υπάρχουν οι εταιρείες που θα τις δώσουν, και για να τις δώσουν πρέπει να ευημερούν και για να ευημερούν απαιτείται δουλειά».

BBC 5/3/2009

Οι συνεχώς εντεινόμενες ταραχές στην Κίνα

Τις τελευταίες εβδομάδες έχει κυκλοφορήσει ευρύτατα στο internet η ομιλία του εξέχοντος Κινέζου διανοούμενου Yu Jianrong. Στην ομιλία αυτή ο κ. Yu περιγράφει την ανάδυση ενός νέου τύπου κοινωνικής αναταραχής την οποία αποκαλεί «εκρηκτικά περιστατικά» (*venting incidents*): *σύντομα, αυθόρμητα ξεσπάσματα οργής του κόσμου εναντίον των αρχών ή των πλουσίων. Οι προσπάθειες της Κίνας να επιβάλει «άκαμπτη (καθόλου ευέλικτη) σταθερότητα», σύμφωνα με τον ίδιο, δεν είναι πλέον ανεκτές και θα μπορούσαν να καταλήξουν σε «μεγάλη κοινωνική καταστροφή».* Ακόμη και τα στελέχη της κυβέρνησης, σημειώνει, προειδοποιούν μιλώντας σε κλειστούς κύκλους ότι τα χειρότερα έπονται.

(Economist 31/3/2010)

Η είσοδος της Κίνας στην παγκόσμια οικονομία μετά το 1989 συνέβαλε σημαντικά στη διατήρηση της ανάκαμψης της κερδοφορίας του κεφαλαίου και αποτέλεσε το πιο σημαντικό βήμα της διεθνοποίησης του κεφαλαίου. Η άντληση υπεραξίας, με την απόλυτη μορφή της μέσω του εξαναγκασμού των κινέζων εργατών να δουλεύουν πάρα πολλές ώρες την ημέρα για πολύ χαμηλούς μισθούς³⁷ και με τη σχετική μορφή της μέσω της μεταφοράς εξελιγμένων τεχνολογικά μέσων παραγωγής από τα δυτικά κράτη, ήταν πολύ πιο αποδοτική στην Κίνα από ό,τι στα ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη. Το γεγονός αυτό ευνόησε μια μαζική, άνευ προηγουμένου μεταφορά της παραγωγής εκεί κάτι που είχε ως αποτέλεσμα μια ταχύτατη διαδικασία τύπου πρωταρχικής συσσώρευσης η οποία έλαβε χώρα με τις *εργασιακές διαδικασίες της αναδιάρθρωσης*. Η ταχύτητα με την οποία διευθύνει τη μεταφορά των επενδύσεων το χρηματιστικό κεφάλαιο ψάχνοντας

37. Ο κατώτερος μισθός στην Κίνα ήταν περίπου το 15% του μέσου κατώτερου μισθού σε ολόκληρο τον πλανήτη μέχρι τα τέλη του Μάη 2010 (World Wage Research, 31/5/2010). Τον Ιούνιο του 2010 ξεκίνησαν να δίνονται αυξήσεις μισθών σε απάντηση των δυναμικών εργατικών αγώνων.

το δυνητικά φθηνότερο και πιο υπάκουο εργατικό δυναμικό οδήγησε μέσα σε λίγα χρόνια ορισμένες περιοχές της Κίνας από την εκβιομηχάνιση στην αποβιομηχάνιση. Η κατάσταση αυτή γέννησε κοινωνικές εντάσεις κάθε τύπου: α) αντιδράσεις των αγροτών που χάνουν την (κοινή) γη τους, β) αντιδράσεις της υπάρχουσας προ του 1990 βιομηχανικής-εργατικής τάξης στην αναδιάρθρωση, γ) αγώνες των άνεργων-επισφαλών εργατών που δημιουργήσε η αναδιάρθρωση και δ) κινήματα πολιτικών δικαιωμάτων.

Η ανάλυση των ταξικών αγώνων στην Κίνα είναι ένα πολύπλοκο ζήτημα το οποίο δεν είναι δυνατό να αναπτυχθεί στα πλαίσια αυτού του κειμένου³⁸. Η ανάλυση θα περιοριστεί στην εξέταση της ποιότητας της αναπτυσσόμενης κοινωνικής αναταραχής³⁹. Η ταχύτατη αύξηση του αριθμού των απεργιών, πορειών και συγκρούσεων από μόνη της δείχνει ότι το μονολιθικό μοντέλο της κατασταλτικής επιβολής της αναδιάρθρωσης στην Κίνα βρίσκεται σε κρίση. Εκείνο όμως που έχει ακόμη μεγαλύτερη σημασία είναι ότι το περιεχόμενο των συγκρούσεων δείχνει ότι η συνοχή ολόκληρου του κοινωνικού ιστού που βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό στο κράτος και στην παράδοση βρίσκεται σε κίνδυνο.

Οι κοινωνικές εντάσεις των τεσσάρων τύπων που αναφέρθηκαν προηγουμένως έχουν κοινή βάση τη διεκδίκηση της αναπαραγωγής η οποία έχει τεθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό σε κίνδυνο μέσα από τη διαδικασία μετασχηματισμού της Κίνας σε «καπιταλιστικό κράτος δυτικού τύπου χωρίς δημοκρατία» που ξεκίνησε από το 1978. Ακόμη και πίσω από τα κινήματα των πολιτικών δικαιωμάτων βρίσκεται η διεκδίκηση της αναπαραγωγής, όπως αναφέρει σε μια διάλεξη του ο κοινωνιολόγος Yu Jianrong: «Πιστεύω ότι το πραγματικό κίνητρο των κινήματων για τα πολιτικά δικαιώματα είναι οικονομικό. Είτε συμμετέχουν εργάτες, είτε αγρότες το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό των κινήματων αυτών είναι ότι πρόκειται για μάχες με οικονομικά διακυβεύματα και όχι πολιτικά. Απλώς θέλουν λεφτά. Δε θέλουν να πάρουν την εξουσία, ούτε να καταλάβουν κυβερνητικές θέσεις. Κανείς δε βγαίνει στους δρόμους για να ζητήσει να παραδώσει το Κομμουνιστικό Κόμμα, ή η τοπική διοίκηση, την εξουσία. Κανείς δεν προτείνει να ξεσηκωθεί ο λαός για να καταλάβει την εξουσία όπως στην Πολιτιστική Επανάσταση. Ακόμη και αν έπεφτε η κυβέρνηση αυτό θα γινόταν λόγω των οικονομικών αιτημάτων και [ο λαός] δε θα

38. Η κατάσταση δεν είναι ίδια σε ολόκληρη την Κίνα. Πολύ διαφορετικές εκφάνσεις της αναπαραγωγής του κεφαλαίου εμφανίζονται στην ανεπτυγμένη παραλιακή ζώνη του νότου, στην αναπτυσσόμενη ενδοχώρα που βρίσκεται κοντά στα αστικά κέντρα των ακτών και στην απομακρυσμένη, ακόμη αγροτική σε μεγάλο βαθμό, ενδοχώρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των αντιφάσεων αποτελεί η έλλειψη εργατικού δυναμικού στις ακτές που έχει προκαλέσει η βιομηχανική ανάπτυξη της ενδοχώρας και οι αυξήσεις μισθών που έχουν δοθεί μετά από αγώνες των εργατών στις παράκτιες πόλεις τους τελευταίους μήνες. Για μια περιγραφή των ταξικών αγώνων, Aufheben: Class conflicts in the transformation of China

39. Τα πιο πρόσφατα στατιστικά επιβεβαιώνουν τους φόβους για αστάθεια του συστήματος. Μέσα στο πρώτο τρίμηνο και ενώ οι απώλειες θέσεων εργασίας και οι επιστροφές των εσωτερικών μεταναστών στη γενέτειρα τους έχουν αυξηθεί κατακόρυφα στην Κίνα έλαβαν χώρα 58000 «μαζικές διαμαρτυρίες» Η ίδια η κυβέρνηση μιλάει για απεργίες, διαδηλώσεις, μπλοκαρίσματα δρόμων και άλλες μορφές μαζικής διαμαρτυρίας. Αν αυτή τάση συνεχιστεί το 2009 θα ξεπεράσει με πάνω από 230.000 συμβάντα όλες τις προηγούμενες χρονιές. Το 2008 καταγράφηκαν 120.000 μαζικές διαμαρτυρίες και το 2006 90.000.

ζητούσε να πάρει την εξουσία. Κανείς δεν προτείνει να πέσει αυτή η κυβέρνηση για να αναλάβει μια άλλη τη διακυβέρνηση της χώρας». Το πιο σημαντικό στοιχείο των διεκδικήσεων όλων των τύπων είναι ότι παίρνουν ολόένα και πιο άγρια μορφή. Μια αυθόρμητη απεργία που ξεκίνησε όταν ανακοινώθηκε η ιδιωτικοποίηση μιας κρατικής μεταλλευτικής εταιρείας οδήγησε στη δολοφονία του αφεντικού-κρατικού λειτουργού: Από την ίδια ομιλία του Yu: «Στις 24 Ιουλίου 2009 κατά τη διάρκεια μιας απεργίας στην εταιρεία Tonghua Iron and Steel δολοφονήθηκε ο γενικός διευθυντής. Ο Chen [ο γενικός διευθυντής] ανακοίνωσε ότι οι περισσότεροι εργαζόμενοι θα απολύονταν σε τρεις μέρες, σύμφωνα με την ανακοίνωση της αστυνομίας. Όταν τους ανακοίνωσε ότι ο αριθμός των εργαζομένων θα μειωθεί από 30000 σε 5000 και απαίτησε να γυρίσουν αμέσως στη δουλειά τους, το πλήθος ξεερράγη από θυμό... Χτυπημένος από τους εργάτες, ο Chen Guojun πέθανε την ίδια νύχτα. Τρεις μέρες αργότερα ο όμιλος Jianlong Steel ανακοίνωσε την ακύρωση της εξαγοράς του εργοστασίου... Οι εργάτες πολλών πρώην κρατικών επιχειρήσεων σε πολλά μέρη άρχισαν να φωνάζουν συνθήματα σχετικά με αυτό το γεγονός. Ένα από αυτά ήταν: «τι κάναμε στο μεγάλο αφεντικό της Tonghua που ήταν κακό»; Αυτό τρομοκράτησε πολλά διευθυντικά στελέχη των πρώην κρατικών επιχειρήσεων που επιχειρούσαν αναδιάρθρωση και άρχισαν να μην εμφανίζονται στη δουλειά. Γιατί; Φοβούνταν μην τους σκοτώσουν».

Ακόμη και φαινομενικά ασήμαντα περιστατικά οδηγούν σε ταραχές μεγάλης έκτασης οι οποίες περιλαμβάνουν καταστροφές κρατικών κτιρίων και λεηλασίες εμπορευμάτων. Στην πόλη Chizhou στις 26 Ιουνίου 2005 η επίπληξη ενός οδηγού σε ένα αγόρι που πέρασε απρόσεκτα το δρόμο και χτυπήθηκε από το αυτοκίνητο του οδηγού είχε ως αποτέλεσμα να γίνει καταστροφή του αστυνομικού τμήματος, συγκρούσεις, καταστροφές κρατικών κτιρίων και λεηλασίες στις οποίες συμμετείχαν χιλιάδες. Η κρίσιμη λεπτομέρεια είναι ότι ο οδηγός ήταν ένας γνωστός πλούσιος ιδιοκτήτης επιχείρησης στην πόλη και η συμπεριφορά του θεωρήθηκε ενδεικτική της κτηνωδίας της καταστολής που ασκείται από τα αφεντικά και άξια εκδίκησης. Ένα αντίστοιχο περιστατικό στην πόλη Chongqing στις 18 Οκτωβρίου 2004 είχε οδηγήσει στην καταστροφή του αστυνομικού τμήματος και του κτιρίου περιφερειακής διοίκησης. «Γεγονότα αυτού του τύπου τα ονομάζω εκρηκτικά κοινωνικά περιστατικά (social venting incidents)» λέει ο Yu. «... Είπα ότι στην Κίνα πρόσφατα έχουμε μαζικά κοινωνικά γεγονότα που διαφέρουν από τα κινήματα υπεράσπισης δικαιωμάτων... Το πρώτο χαρακτηριστικό αυτών των περιστατικών είναι ότι οι συμμετέχοντες σε αυτά δε διατυπώνουν αιτήματα [προς το κράτος]. Κυρίως εκφράζουν προς ολόκληρη την κοινωνία συναισθήματα δυσαρέσκειας και θυμού. Με τι είναι θυμωμένοι; Με την κυβερνητική εξουσία και τους πλούσιους. Το δεύτερο χαρακτηριστικό αυτών των γεγονότων είναι ότι οι συμμετέχοντες δεν είναι οργανωμένοι. Οι ταραχές ξεκινούν ξαφνικά και τελειώνουν ξαφνικά... Ένα ακόμη χαρακτηριστικό τους είναι ότι πρόκειται για εντελώς ανεξέλεγκτες καταστάσεις. Ξυλοδαρμοί, σπασίματα, λεηλασίες, καψίματα, πράξεις αυτού του είδους συμβαίνουν σ' αυτές τις περιπτώσεις. Φέτος [2009] έχουν συμβεί αρκετά τέτοια γεγονότα». Σημαντικές ταραχές έχουν ξεσπάσει για διάφορους, φαινομενικά άσχετους μεταξύ τους, λόγους: Τον Αύγουστο του 2006 κάτοικοι κατέστρεψαν ένα εργοστάσιο και όλα τα κρατικά κτίρια της Rui'an γιατί θεώρησαν υπεύθυ-

νο τον ιδιοκτήτη του εργοστασίου για την αυτοκτονία μιας εργάτριας που είχε παντρευτεί. Το 2007, αγρότες της περιοχής Shanwei λεηλάτησαν κατοικίες τοπικών κομματικών στελεχών οι οποίοι είχαν πουλήσει κοινή γη, κάτι που θεωρήθηκε προδοσία. Πολλά κομματικά στελέχη μετακόμισαν από φόβο σε άλλες περιοχές αφήνοντας κενό εξουσίας για κάποιο διάστημα. Το 2008 την ημέρα της εθνικής γιορτής έγιναν εκτεταμένες λεηλασίες σε καταστήματα που ήταν κλειστά λόγω αργίας και επενέβη ο στρατός στη Hunan. Στη Shishou, στις 17 Ιουνίου 2009, χιλιάδες εργαζόμενοι συγκρούστηκαν με τις δυνάμεις της εθνοφρουράς γιατί δεν αποδόθηκαν ευθύνες στο αφεντικό για το θάνατο ενός εργαζόμενου που έπεσε από τον πρώτο όροφο του κτιρίου όπου εργαζόταν.

Όλα αυτά τα γεγονότα είναι έκφραση της απελπισμένης οργής ενός προλεταριάτου που υπέστη το «σπάσιμο του κοινωνικού συμβολαίου» το οποίο αποτελούσε το θεμέλιο της κοινωνικής συνοχής στην Κίνα μέχρι το 1989. Η εγγυημένη αναπαραγωγή έστω και σε χαμηλό επίπεδο και το μοίρασμα της φτώχειας για το μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού σε συνδυασμό με την ισοπεδωτική κρατική καταστολή είχε ως αποτέλεσμα να υπάρχουν οι αρχικές συνθήκες για τις επενδύσεις του διεθνούς κεφαλαίου και της συνεπαγόμενης ανάπτυξης του κινεζικού. Τώρα, όμως, όλο και περισσότερο γίνεται αισθητό ότι το κράτος που συνεχώς απαλλοτριώνει ή εκποιεί γη και ιδιωτικοποιεί επιχειρήσεις αποτελεί ολοένα και περισσότερο τον κατασταλτικό μηχανισμό που διασφαλίζει τη χαμηλή τιμή της εργατικής δύναμης. Οι νέοι εργαζόμενοι, κυρίως οι εσωτερικοί μετανάστες οι οποίοι δε διαθέτουν τα κοινωνικά δικαιώματα στέγασης και περίθαλψης που θα διέθεταν αν παρέμεναν στη γενέθλια γη τους, ακόμη και αυτοί που διαθέτουν πτυχία (ant tribes), βρίσκονται σε απελπιστική κατάσταση φτώχειας. Οι πρόσφατες αυτοκτονίες στην εταιρεία FoxConn, πολύ νέων σε ηλικία εργατών πιστοποιεί την ύπαρξη «κρίσης στις εργασιακές σχέσεις»⁴⁰ η οποία σε συνδυασμό με τη δημογραφική εξέλιξη που έχει επιφέρει η επιβολή της «πολιτικής του ενός παιδιού» θα αρχίσει να εκφράζεται ολοένα και περισσότερο με δυναμικές απεργίες όπως αυτή στην Honda. Οι απεργίες αυτές ήδη (Ιούνιος 2010) οδηγούν σε σημαντικές μισθολογικές αυξήσεις γενικά στον βιομηχανικό τομέα στην Κίνα. Κάτι τέτοιο δεν φαίνεται δυνατό προς το παρόν να εκτονώσει τις κοινωνικές πιέσεις μέσα στην Κίνα, καθώς το απόλυτο μέγεθος των μισθών είναι πάρα πολύ χαμηλό. Αν η τάση αύξησης των μισθών συνεχιζόταν θα είχε αλυσιδωτές επιπτώσεις στο πρόβλημα πραγματοποίησης της αξίας παγκόσμια και θα ενέτεινε τις πιέσεις στα ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη.

40. Τουλάχιστον το ένα τρίτο των εργατών των εργοστασίων είναι σε καθεστώς μαθητείας, η χρήση φοιτητών και εποχιακών εργατών στα κατασκευαστικά εργοστάσια στην Κίνα είναι ευρύτατη καθώς η ζήτηση εργατικής δύναμης ξεπερνά την προσφορά. Αυτή η κατάσταση από την άλλη πλευρά έχει αυξήσει τη διαπραγματευτική δύναμη των εργατών σε ολόκληρη τη νότια Κίνα. «Η υπερπροσφορά εργατικής δύναμης που υπήρχε στην Κίνα προηγουμένως σήμαινε ότι η παραγωγή μπορούσε να από-αυτοματοποιηθεί και η φθηνή εργασία να αντικαταστήσει τις μηχανές» δήλωσε ο Arthur Kroeber, διευθύνων σύμβουλος της εταιρείας συμβούλων επιχειρήσεων Dragonomics που εδράζεται στο Πεκίνο. «Ακόμη και αν δεν άρεσε στους εργάτες αυτή η κατάσταση ήξεραν ότι υπήρχαν τουλάχιστον 10 άλλοι που περίμεναν στη σειρά για να κάνουν την ίδια δουλειά μ' αυτούς. Τώρα δεν υπάρχει κανένας να τους πάρει τη δουλειά». (Financial Times 2/6/2010).

Σε κάθε περίπτωση, η εντεινόμενη επισφαλειοποίηση της ζωής στην Κίνα, δημιουργεί τις ρήξεις που εμφανίζονται και στους αγώνες στη δύση. Η ένταση και η ταχύτητα των αλλαγών σε συνδυασμό με την καταστροφή της παραδοσιακής ισορροπίας του κινεζικού κοινωνικού σχηματισμού οδηγεί σε ιδιαίτερα βίαιες εκφάνσεις της αντίφασης ανάμεσα στις διεκδικητικές και καταστροφικές πρακτικές.

Από την ίδια διάλεξη του κοινωνιολόγου Yu: «Καθώς οι συγκρούσεις θα εντεινούνται η κοινωνική πίεση θα γίνεται ολοένα και μεγαλύτερη. Όταν ο καθένας θα αισθάνεται ότι δεν υπάρχει διέξοδος, όλων των ειδών οι κοινωνικές δυνάμεις θα αναζητούν μια συμβιβαστική λύση. Αν δεν γίνει εφικτό να βρεθεί κάποιος συμβιβασμός ο κοινωνικός ξεσηκωμός θα καταστρέψει εντελώς την κοινωνική τάξη».

Οι απαγωγές αφεντικών, οι καταστροφές εργοστασίων

Η μεγάλη κρίση που ξεκίνησε το 2007 συνοδεύεται μέχρι και σήμερα από αναγκαστική απαξίωση κεφαλαίου ή/και από συγχωνεύσεις εταιριών κάθε κλάδου, καθώς εντείνεται ο ανταγωνισμός των κεφαλαίων και επιβιώνουν τα μεγαλύτερα από αυτά. Μέσα στο 2009 ανακοινώθηκε σε διάφορα μέρη του κόσμου το κλείσιμο εργοστασίων ή/και γραφείων, το οποίο συνοδεύονταν από απολύσεις του συνόλου ή μέρους των εργαζομένων που δούλευαν σε αυτά. Σε αρκετές περιπτώσεις οι αποζημιώσεις που προτεινόταν στους απολυμένους ήταν κάτω των νόμιμων ή απλώς τους ανακοινώθηκε ότι δεν ήταν δυνατό να λάβουν αποζημιώσεις. Οι σημαντικές αντιδράσεις σε αυτές τις εξελίξεις⁴¹ ήταν δύο ειδών: α) έγιναν καταλήψεις των εργοστασίων και κινητοποιήσεις με αίτημα τη διατήρηση της λειτουργίας του εργοστασίου και β) έγιναν καταλήψεις και επιθετικές δράσεις όπως απαγωγές των αφεντικών ή των διευθυντών ή καταλήψεις με απειλές για καταστροφές σταθερού κεφαλαίου⁴² με σκοπό τη λήψη των υψηλότερων δυνατών αποζημιώσεων. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι εκβιαστικές δράσεις για τη λήψη αποζημιώσεων οδηγήθηκαν τελικά σε εκτεταμένες καταστροφές σταθερού κεφαλαίου. Σε κάποιες περιπτώσεις οι καταστροφές ήταν αυθόρμητες και δεν συνδέονταν με κάποιο αίτημα.

41. Περισσότερες πληροφορίες σε άρθρο του Le Monde που βρίσκεται στην <http://dndf.org/?p=3381> και στο *The Waltz before the storm: Summary of struggles, kidnapping and actions in factories and companies, 2009* (<http://polisson.blogspot.de/archiv-braves/last-months/the-waltz-before-the-storm-summary-of-struggles-kidnapping-and-actions-in-factories-and-companies-2009/>).

42. Οι φιάλες γκαζιού είναι μέσα στο εργοστάσιο, έτοιμες να εκραγούν αν χρειαστεί. Οι 366 εργάτες του New Fabris Chatellerault, ειδικευμένοι στο χυτήριο αλουμινίου για αυτοκίνητα, αποφάσισαν να χρησιμοποιήσουν ριζικές απειλές. Η εταιρεία βρίσκεται σε καθεστώς εκκαθάρισης και οι εργαζόμενοι απαιτούν καταβολή αποζημίωσης 30000 ευρώ ανά εργαζόμενο από τους βασικούς πελάτες της PSA και Renault μέχρι τις 31 Ιουλίου για να μην πραγματοποιήσουν τις απειλές τους (dndf.org)... Εργάτες του Γαλλικού κατασκευαστή εξαρτημάτων αυτοκιβήτων Sodimatex απειλούν ότι θα καταστρέψουν το εργοστάσιο αν δεν τους δοθεί μεγαλύτερη αποζημίωση για την απόλυση τους από αυτή που τους προσφέρεται. (<http://libcom.org/news/sacked-factory-workers-threaten-blow-plant-12042010>)

Οι αγώνες αυτοί μπορούν να θεωρηθούν η πρώτη άμεση αντίδραση κομματιών του προλεταριάτου που απειλούνται με κατάρρευση του βιοτικού τους επιπέδου. Στην περίπτωση του αιτήματος για συνέχιση της λειτουργίας του εργοστασίου οι εργαζόμενοι βρίσκονται στη θέση να επιζητούν την εκμετάλλευση τους, να απαιτούν τη συνέχεια του καπιταλισμού *ενάντια* στους καπιταλιστές, γιατί στην ιστορική φάση της πραγματικής υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο που βρισκόμαστε δεν υπάρχει άλλη εναλλακτική λύση για την αναπαραγωγή τους. Το όνειρο της εισόδου στη μικροαστική τάξη είτε μέσω της ανόδου στην εταιρική ιεραρχία είτε μέσω «της δημιουργίας μιας δικής τους μικρής επιχείρησης που θα βασίζεται σε μια καλή ιδέα» έχει αποδειχτεί οριστικά όνειρο θερινής νυκτός. Οι αγώνες με αίτημα τη συνέχιση της λειτουργίας εμφανίζονται κυρίως σε κράτη με σχετικά υψηλό βιοτικό επίπεδο των χαμηλόμισθων εργαζόμενων και στο αρχικό στάδιο των κλεισιμάτων όταν ακόμη δεν ήταν αισθητό στους περισσότερους το εύρος και η ένταση της παρούσας κρίσης. Γύρω στα μέσα του 2009 όταν πλέον οι παραγωγικοί τομείς της οικονομίας πλήττονται με μεγάλη σφοδρότητα και η απαξίωση κεφαλαίου επιταχύνεται απότομα αρχίζουν να πολλαπλασιάζονται οι αντιδράσεις των εργαζομένων που προσανατολίζονται προς τις αποζημιώσεις⁴³ και όχι προς τη συνέχιση της λειτουργίας των επιχειρήσεων. Στα κράτη με χαμηλότερο βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων όλοι οι μισθολογικοί αγώνες των βιομηχανικών εργατών έχουν πιο βίαιη και καταστροφική μορφή με αποκορύφωμα την περίπτωση του Μπαγκλαντές τον Μάιο του 2009⁴⁴ και τον Ιούνιο του 2010. Η εξέλιξη αυτή αποτελεί τη ρήξη που δημιουργήθηκε μέσα στην πρώτη αυτή φάση των προλεταριακών αντιδράσεων. Το ζήτημα είναι πως θα εξελιχθούν οι αντιδράσεις αυτές καθώς τώρα, μέσα στην κρίση, βρίσκεται στα πρώτα της βήματα η προσπάθεια επιβολής της δεύτερης φάσης της αναδιάρθρωσης και οι εξελίξεις είναι: α) μεγάλο μέρος των εργαζόμενων που αγωνίστηκαν για να παραμείνουν εργαζόμενοι ή για αποζημιώσεις που

43. Το αίτημα για αποζημίωση αποτελεί ήδη μια ρήξη με προηγούμενα αιτήματα αγωνιζόμενων ανέργων για «εγγυημένο εισόδημα». Το αίτημα για κατώτερο εγγυημένο εισόδημα δηλαδή για κοινωνικό μισθό ήταν ουσιαστικά μια διεκδίκηση επιστροφής μέρους των κερδών που αποκομίζει το συνολικό κοινωνικό κεφάλαιο ώστε να αποφευχθεί το αδιέξοδο της αναπαραγωγής του προλεταριάτου. Ένα τέτοιο αίτημα είναι αντιφατικό καθώς το όριο του είναι η απόλυτα βέβαιη μη ικανοποίηση του μέσα στην αναδιάρθρωση. Η κρίση απονομηματοδότησε το αίτημα του κοινωνικού μισθού το μετέτρεψε σε «αίτημα για αποζημίωση απόλυσης». Το όριο αυτού του αιτήματος παράγει τον αγώνα που θα ταυτίζει την αναπαραγωγή με το ξεπέρασμα του καπιταλισμού.

44. Ο μισθός του ανειδίκευτου εργάτη στην υφασματοβιομηχανία είναι περίπου 0,86 \$ στην Κίνα, 0,51 \$ στην Ινδία, 0,44 \$ στην Ινδονησία, 0,38 \$ στο Βιετνάμ και 0,22 \$ στο Μπαγκλαντές. Παρά το γεγονός αυτό ο πληθωρισμός είναι περίπου 20%. Στις περισσότερες χώρες του κόσμου με πολύ χαμηλούς μισθούς ... Ο αριθμός των βίαιων απεργιών λόγω μη καταβολής των μισθών ή των απολύσεων αυξάνεται σταθερά. Το νέο σημαντικό στοιχείο αυτή τη φορά είναι ότι οι εργάτες καταστρέφουν συστηματικά τα εργοστάσια και τον εξοπλισμό. Εκατοντάδες εργοστάσια έχουν βανδαλιστεί τους τελευταίους μήνες. Προφανώς οι μηχανές τις οποίες χειρίζονται αποτελούν κυρίως τους στόχους των εργατών, οι οποίοι με θυμό τις καταστρέφουν χτυπώντας τις με λιοστούς. 20000 εργάτες λεηλάτησαν και μετά έβαλαν φωτιά σε εργοστάσια παραγωγής βαμβακερών ενδυμάτων. Οι κυριότερες αρτηρίες της χώρας μπλοκαρίστηκαν και πολλά οχήματα πυρπολήθηκαν. Οι δρόμοι μετατράπηκαν σε πεδία μάχης μεταξύ των εργατών και του στρατού. Το ίδιο βράδυ σε πολλά άλλα εργοστάσια κατασκευής υφασμάτων και ενδυμάτων στο Μπαγκλαντές ξέσπασαν ταραχές..

θα διασφαλίσουν την αναπαραγωγή τους για κάποιο διάστημα σε λίγο θα βρεθούν εντελώς μετέωροι, β) αυτοί που παραμένουν εργαζόμενοι καλούνται να δουλέψουν για πολύ χαμηλούς μισθούς⁴⁵.

Η κομμουνιστικοποίηση (communisation) ως ιστορική παραγωγή της αντίφασης κεφαλαίου- εργασίας

Η σύγχρονη μορφή της εκμετάλλευσης μέσα στην κρίση παράγει το *αδιέξοδο* της μισθολογικής διεκδίκησης. Η προλεταριακή δραστηριότητα της μισθολογικής διεκδίκησης τείνει, σήμερα, μέσα στην ιστορική εξέλιξη της σχέσης του κεφαλαίου, να καταστεί *παράνομη*. Η μισθολογική διεκδίκηση έρχεται σε αντίφαση με τη διεκδίκηση της ύπαρξης των θέσεων εργασίας καθώς η τελευταία, μέσα στη σύγχρονη διάρθρωση του κεφαλαίου και την κρίση της, εξαρτάται πλέον άμεσα από την ελαχιστοποίηση του μισθού. Αυτή η αντίφαση παράγει τις πρακτικές ξεπεράσματος της προλεταριακής διεκδίκησης, προεικονίζει την ταύτιση της διεκδίκησης της αναπαραγωγής μέσα στην επαναστατική κρίση με την καταστροφή του κεφαλαίου. Η σύγχρονη κρίση δεν είναι μια «αντικειμενική πορεία κατάρρευσης του καπιταλισμού». Το κεφάλαιο δεν είναι αντικείμενο αλλά σχέση σε κίνηση. Η κρίση είναι ιστορικά παραγόμενη από την εξελισσόμενη αντίφαση κεφαλαίου- εργασίας (την ταξική πάλη) μέσα στην τρέχουσα περίοδο. Η κρίση είναι η διαδικασία μετασηματισμού της εκμετάλλευσης και των αγώνων. Η σχετική αδυναμία συσσώρευσης κεφαλαίου και οι παραγόμενες ρήξεις μέσα στη διεκδικητική δραστηριότητα του προλεταριάτου είναι η διαλεκτική ενότητα της ταξικής πάλης που κυφορεί την επανάσταση της τρέχουσας περιόδου.

Σήμερα η επανάσταση είναι η ιστορική παραγωγή, μέσα από τους ταξικούς αγώνες, της καταστροφής του κεφαλαίου *άρα και του προλεταριάτου ως τάξης*. Η καταστροφή του προλεταριάτου ως τάξης, μέσα από τους αγώνες του, είναι ταυτόχρονα η καταστροφή της καπιταλιστικής κοινωνίας και ταυτόχρονα κάθε τύπου κοινωνίας στην οποία οι άνθρωποι σχετίζονται μεταξύ τους μέσω της ανταλλαγής παραγόμενων προϊόντων (με οποιοδήποτε τρόπο). Η επανάσταση που παράγει η σύγχρονη αντίφαση κεφαλαίου εργασίας είναι η άμεση κατάργηση των καπιταλιστικών σχέσεων, χωρίς τη διαμεσολάβηση της μεταβατικής περιόδου του κράτους ή της αυτοδιαχείρισης. Η επανάσταση είναι η δημιουργία άμεσων σχέσεων μεταξύ των ατόμων και η καταστροφή του διαχωρισμού παραγωγικών και μη-παραγωγικών δραστηριοτήτων. Στην επανάσταση η παραγωγή και αναπαραγωγή της ζωής δεν είναι μέσο για την παραγωγή προϊόντων, δηλαδή, αξίας. Η παραγωγή και αναπαραγωγή της ζωής είναι αποτέλεσμα και προϋπόθεση των άμεσων σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων.

Αν παρατηρήσουμε το *αντιφατικό σύνολο* των αγώνων της τάξης τότε θα

45. Οι εργάτες σε τρία εργοστάσια παραγωγής εξαρτημάτων αυτοκινήτων της Visteon ξεκίνησαν απεργία διάρκειας το απόγευμα της 22 Μαρτίου 2010. «Όχι στους μισθούς φτώχειας. Αύξηση 5% ή τίποτα» ήταν το κεντρικό τους αίτημα. (<http://libcom.org/news/indefinite-strike-begins-visteon-france-26032010>)

δούμε ότι η έκφραση της ρήξης μέσα στο σύνολο των αγώνων είναι οι μη διεκδικητικοί αγώνες όπως αυτοί του Νοέμβρη του 2005 στη Γαλλία και του Δεκέμβρη του 2008 στην Ελλάδα. Αυτοί οι αγώνες είναι σημαντικοί γιατί αποτελούν τις ρήξεις που εμφανίζονται εντός των ορίων του σημερινού ταξικού κινήματος. Τα όρια θα ξεπεραστούν με την εξέλιξη των ταξικών αγώνων μέσα στην κρίση. Ο πολλαπλασιασμός και το ξεπέρασμα των πρακτικών αυτών των αγώνων θα προκύψει μέσα από τους καθημερινούς αγώνες ως ρήξη. Το προλεταριάτο μέσα στον αγώνα του ενάντια στο κεφάλαιο, θα λαμβάνει μέτρα συνέχισης του αγώνα τα οποία θα σχετίζονται με την επιβίωση του όσο θα βαθιάει η κρίση αναπαραγωγής. Τα μέτρα της απαλλοτρίωσης των αγαθών θα προκύψουν μέσα στην εξέλιξη τη ρήξης. Τα μέτρα της κατάργησης του κράτους, της κατάργησης κάθε τύπου ιδιοκτησίας και κάθε τύπου ανταλλαγής θα εφαρμόζονται ως αναγκαιότητα για τη συνέχιση του αγώνα. Αυτά τα μέτρα *είναι* η καταστροφή του προλεταριάτου ως τάξης. Η λήψη των συγκεκριμένων μέτρων δεν θα είναι αποτέλεσμα «βούλησης» ή «επαναστατικής συνείδησης του προλεταριάτου» αλλά πρακτική απάντηση στις ολοένα και πιο ξεκάθαρες αντιξοότητες του ταξικού αγώνα. Το προλεταριάτο θα βρει μπροστά του ως *πρακτικό ζήτημα* το ζήτημα της καταστροφής του εαυτού του ως τάξης και μαζί της καταστροφή της καπιταλιστικής κοινωνίας συνολικά. Η επαναστατική διαδικασία θα προχωρήσει με εσωτερικές συγκρούσεις και αντιφάσεις, και η εξέλιξη της θα παράγει τα όρια της. Τα όρια της επανάστασης θα εμφανίζονται και θα ξεπερνώνται, θα εμφανίζονται εκ νέου μετασχηματιζόμενα μέσα σε μια συνεχή κατάσταση πάλης. Το ξεπέρασμα των ορίων θα παραχθεί μέσα στις εσωτερικές αυτές συγκρούσεις. Αυτή είναι η ιστορική διαδικασία της κομμουνιστικοποίησης. Η κομμουνιστικοποίηση θα είναι το περιεχόμενο της συνέχισης του ταξικού αγώνα και όχι το πρόγραμμα το οποίο θα πρέπει να υλοποιήσει.

Σήμερα βρισκόμαστε στην περίοδο της κρίσης του αναδιάρθρωμένου καπιταλισμού, το πρώτο κύμα της κρίσης και οι αγώνες που το οριοθέτησαν μέσα στο 2009 και στις αρχές του 2010 έχει περάσει. Η εξέλιξη, όπως σε κάθε περίοδο κρίσης είναι ταχύτατη. Βρισκόμαστε στο σημείο που οι μισθολογικοί αγώνες στα κέντρα συσσώρευσης της Ασίας διαδίδονται με επιδημικούς ρυθμούς και το προλεταριάτο στα ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη υφίσταται τα πρώτα καταγιστικά πυρά του κεφαλαίου, στην προσπάθεια επιβολής της δεύτερης φάσης της αναδιάρθρωσης. Οι εξελίξεις στο μέτωπο της ταξικής πάλης στα διάφορα πεδία σύγκρουσης συνδέονται πάντα με λογικο-ιστορικό τρόπο. Σήμερα οι αγώνες για την αναπαραγωγή στο ανεπτυγμένο κέντρο συνδέονται με μια διαδικασία ανάδρασης με τους μισθολογικούς αγώνες στα κέντρα συσσώρευσης. Επέρχεται ένα ακόμη μεγαλύτερο κύμα κρίσης που θα φέρει ακόμη πιο έντονες συγκρούσεις ανάμεσα στους αποκλεισμένους προλετάρους από την παραγωγική διαδικασία (παλιότερα και πρόσφατα αποκλεισμένους μέσω της κρίσης), τους επισφαλείς προλετάρους που παραμένουν στην παραγωγική διαδικασία και το κεφάλαιο. Η αμφισβήτηση της προλεταριακής ταυτότητας θα αποκτήσει άμεσο χαρακτήρα σύγκρουσης με το κεφάλαιο και θα υπάρξουν νέες προσπάθειες πολιτικοποίησης και οριοθέτησης του αγώνα μέσα στην καπιταλιστική πραγματικότητα. Το κίνημα ξεπεράσματος της καπιταλιστικής κοινωνίας θα βρει τα όρια που θα πρέπει να ξεπεράσει μέσα στον ίδιο του τον εαυτό. Τα όρια θα είναι οι πρακτικές της *εναλλακτικής οργάνωσης μιας νέας κοινωνίας (δηλαδή ενός νέου τύπου οργάνωσης ειδικά παραγωγικών σχέσεων) έξω από ή ενάντια στο κεφάλαιο.*

Σημαντικό χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου είναι η συνολική στροφή του κεφαλαίου στην καταστολή σαν έσχατο μέσο συγκράτησης του κύματος αντιδράσεων, κάτι που η σχέση κεφάλαιο παράγει ως αναγκαιότητα για την αναπαραγωγή της. Εκεί ακριβώς βρίσκεται η *δύναμη και το όριο των σύγχρονων ταξικών αγώνων*. Από τη μία πλευρά η τάση της κοινωνικής αναπαραγωγής να εμφανίζεται ξεκάθαρα ως καταστολή και τίποτε άλλο, δημιουργεί την αναγκαία απόσταση ανάμεσα στους πόλους της σχέσης κεφάλαιο για να ξεκινήσει μια σύγκρουση, το περιεχόμενο της οποίας είναι η αμφισβήτηση της καταστολής, δηλαδή της ίδιας της αναπαραγωγής του προλεταριάτου. Στη σύγκρουση αυτή, καθώς το προλεταριάτο θα μάχεται, θα βρίσκεται συνεχώς απέναντι στην ύπαρξη του *ως κεφάλαιο*. Η δύναμη του αγώνα του θα αποτελεί το όριο του, η ριζοσπαστικότητα του προλεταριακού αγώνα, κάθε περισσότερο τολμηρή διεκδίκηση θα βρίσκεται μέσα στη διεξαγωγή του αγώνα *το όριο του καθρέφτη*. Όλες οι ιδεολογίες και πρακτικές της (προλεταριακής) πρωτοπορίας, όλες οι ιδεολογίες και πρακτικές της (προλεταριακής) πολιτικής, θα συγκλίνουν σε μια αντικαταστατική προσέγγιση, που οδηγεί στη δυνατότητα ανάδυσσης μιας ακόμη (ύστατης;) μορφής ρεφορμισμού *της παρούσας περιόδου*.

Η πιο ριζοσπαστική έκφραση της ταξικής πάλης σήμερα και ταυτόχρονα το ρεφορμιστικό της όριο είναι η *άμεση δράση*. Οι πρακτικές της άμεσης δράσης που προέκυψαν ως ριζοσπαστική ρήξη του κινήματος της αντιπαγκοσμιοποίησης της δίνουν την ιδιότητα να δημιουργεί την *ταυτότητα του αγωνιζόμενου* ατόμου-προλετάρου που ανήκει στο σύγχρονο ολοένα και περισσότερο επισφαλές ή/και άνεργο προλεταριάτο. Η άμεση δράση, που εμφανίζεται με πολλές μορφές, οι οποίες διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους και στις περισσότερες περιπτώσεις συνυπάρχουν συγκρουσιακά, παράγεται από την *σύγχρονη* αντίφαση της προλεταριακής κατάστασης άμεσα και χωρίς διαμεσολαβήσεις.

Η άμεση δράση με τις σημερινές μορφές της, είτε ως «ριζοσπαστικός συνδικαλισμός», είτε ως «τοπικά κινήματα πόλης» είτε, το χειρότερο, λόγω των συνεπειών που επιφέρει, ως «ένοπλη πάλη» αποτελεί την *αναγκαία ριζοσπαστική και ταυτόχρονα ρεφορμιστική μορφή* του προλεταριακού κινήματος. Πρόκειται για *το ξεπέρασμα των ταξικών ταυτοτήτων* και την παραγωγή της ατομικής ταυτότητας του αγωνιστή, βασισμένης στην *ηθική* στάση του εν δυνάμει ηττημένου αγωνιζόμενου, κάτι που είναι λογικό, αφού το επίδικό του αγώνα μέσα στον αναδιάρθρωμένο καπιταλισμό, μπορεί πρακτικά να είναι μόνο η σχετική αναχαίτιση της επίθεσης του κεφαλαίου. Ακόμη και οι «νικηφόροι αγώνες» δεν δημιουργούν κατάσταση ευφορίας σε κανέναν. Η σύγχρονη πραγματικότητα τείνει να παίρνει τη μορφή της γενίκευσης της καταστολής. Έτσι παράγεται η ταυτότητα «αυτού που αγωνίζεται απέναντι σε όλες τις εκφάνσεις της καταστολής», οι οποίες στην πραγματικότητα είναι οι εκφάνσεις της αναπαραγωγής της εκμεταλλευτικής σχέσης μέσα και έξω από την διαδικασία παραγωγής της αξίας. Ο ριζοσπαστικός συνδικαλισμός προσανατολίζεται αναγκαστικά στην προστασία από τις απολύσεις και στη διασφάλιση αποζημιώσεων, δηλαδή στη διεκδίκηση της αναπαραγωγής, αφού δεν έχει νόημα, *σήμερα*, η διεκδίκηση σημαντικών μισθολογικών αυξήσεων (με εξαίρεση τα κέντρα συσσώρευσης της ανατολικής Ασίας). Οι αγώνες, σ' αυτό το επίπεδο, καταστέλλονται άμεσα, είτε απευθείας από τα αφεντικά, είτε με τη διαμεσο-

λάβηση του κράτους⁴⁶. Τα τοπικά κινήματα πόλης είναι προσανατολισμένα στην προστασία της ελευθερίας μετακίνησης και επικοινωνίας, ενάντια στην προωθούμενη από το κράτος γκετοποίηση/στρατιωτικοποίηση του μητροπολιτικού χώρου, και μέσα από αυτές τις δράσεις πιέζουν για τη διατήρηση του έμμεσου μισθού. Οι δύο αυτές τάσεις της άμεσης δράσης θα συγκλίνουν στο άμεσο μέλλον μέσα στην όξυνση της κρίσης. Η όξυνση της κρίσης θα οδηγήσει σε «πρακτικές αυτομειώσης»⁴⁷ και σε αντιπαράθεση με τις δυνάμεις καταστολής σε επίπεδο γειτονιάς. Αυτό το πεδίο διεκδίκησης της αναπαραγωγής, σε μια κατάσταση κρίσης, υψηλής ανεργίας και μόνιμης επισφάλειας, θα είναι το πεδίο σύγκλισης των τοπικών κινήματων και του ριζοσπαστικού συνδικαλισμού, το πεδίο σύγκλισης των αγώνων μέσα και έξω από την παραγωγική διαδικασία. Η αυτοαποκαλούμενη «ένοπλη πάλη» προσανατολίζεται στην υποτιθέμενη τιμωρία φραξιών του συστήματος κάτι σαν αυτοπροσκαλούμενη προστασία από την υπερ-εκμετάλλευση. Η έκφανση αυτή της άμεσης δράσης με την πρωτοποριακή και μιλιταριστική ιδεολογία της και το απόλυτο αδιέξοδο (θάνατος ή φυλακή) της στρατηγικής που προωθεί (στρατιωτική σύγκρουση μικρών ομάδων με το κράτος), είναι αντικειμενικά επικίνδυνα για το κίνημα⁴⁸ και βολεύει πλήρως το κράτος στην παρούσα φάση.

Οι συμμετέχοντες στα κινήματα άμεσης δράσης εκφράζουν την αμφισβήτηση της αντιφατικής προλεταριακής τους κατάστασης με τον *υποτιθέμενο διαχωρισμό τους από την ίδια την («αδρανή» ή/και «ρεφορμιστική» κατ' αυτούς) τάξη*. Με αυτόν τον τρόπο εκφράζεται, μέσα στους αγώνες τους, το οριακό σημείο της περιόδου στο οποίο το προλεταριάτο *περισσεύει*. Αυτοαποκαλούνται επαναστάτες την ώρα που δεν υπάρχει ακόμη επανάσταση και βρίσκουν καταφύγιο στο επιχείρημα της «συνείδησης» για να παρακάμψουν αυτήν την αντίφαση. Δημιουργούν άμεσες (συντροφικές) σχέσεις μεταξύ τους μέσα στους αγώνες τους και ταυτόχρονα ιδεολογικοποιούν τις σχέσεις αυτές σαν «επανάσταση στο παρόν» παρακάμπτοντας το γεγονός ότι ο κομμουνισμός δεν είναι τοπικό ζήτημα ή ζήτημα μιας μικρής ομάδας ατόμων. Μ' αυτόν τον τρόπο βρίσκονται συνεχώς στο μεταίχμιο του εναλλακτισμού. Σε μεγάλο βαθμό αντιμετωπίζουν το κομμάτι του προλεταριάτου που έχει ακόμη (σχετικά) σταθερή εργασία ως «προνομιούχο» ή ακόμη και ως την «πραγματική εργατική τάξη», με τη «μικροαστική της συνείδηση» στην οποία οι ίδιοι ως επισφαλείς-άνεργοι υποτίθεται ότι «δεν ανήκουν οργανικά ως άτομα», ή στην περίπτωση των συνδικαλιστών, η οποία πρέπει να ενωθεί ως «τάξη για τον εαυτό της».

Αυτή είναι η σημερινή κατάσταση της ταξικής πάλης μέσα στην κρίση της αναδιάρθρωσης. Το ταξικό κίνημα είναι δυνατό να παραμένει εγκλωβισμένο στη διεκδίκηση της ύπαρξης της *τάξης για τον εαυτό της*, να μην ξεπερνάει

το διαχωρισμό παραγωγής και αναπαραγωγής, να μην επιτίθεται ευθέως στην παραγωγική διαδικασία, δηλαδή στην ίδια την παραγωγή της αξίας, συνεπώς στο ίδιο το κεφάλαιο και άρα να μην ξεπερνάει τον εαυτό του ως πρακτική της παραγωγικής τάξης του κεφαλαίου. *Το ξεπέραςμα όμως θα παραχθεί μέσα από το σημερινό όριο*. Η αμφισβήτηση της προλεταριακής κατάστασης από το κίνημα της άμεσης δράσης (με τον αντιφατικό τρόπο που εκφράζεται) προεικονίζει το ξεπέραςμα της από τους ταξικούς αγώνες του προλεταριάτου, την μελλοντική καταστροφή του προλεταριάτου ως τάξης. Η δημιουργική δραστηριότητα των ατόμων στα εγχειρήματα των κινήματων πόλης προεικονίζουν την οργάνωση της ζωής στη βάση ελεύθερου χρόνου, την ταύτιση ατομικής και κοινωνικής δραστηριότητας, το ξεπέραςμα των ειδικά παραγωγικών σχέσεων. Γι' αυτό άλλωστε και οι πρακτικές της άμεσης δράσης υιοθετούνται στις ρήξεις που εμφανίζονται στους σύγχρονους διεκδικητικούς αγώνες, γι' αυτό οι πρακτικές της άμεσης δράσης υιοθετήθηκαν και ξεπεράστηκαν από τους εξεγερμένους του Δεκέμβρη του 2008. Ο μόνος τρόπος με τον οποίο η ταξική πάλη θα ξεπεράσει τον εαυτό της είναι *η πολλαπλή παραγωγή ρήξεων μέσα στην εξέλιξη των ίδιων των ρεφορμιστικών μορφών της*. Ο πολλαπλασιασμός των πρακτικών ρήξης θα παράγεται στο εσωτερικό αυτών των μορφών, και θα θέτει σε αμφισβήτηση κάθε πιθανή σταθεροποίηση, κάθε «προλεταριακή επιτυχία». Οι πρακτικές αυτές θα συνεχίζουν αναγκαστικά τον αγώνα, ο οποίος θα είναι αγώνας για την αναπαραγωγή της ζωής *ενάντια στο κεφάλαιο*. Ο αγώνας αυτός μέσα στην ένταση και την πολλαπλότητα του θα οξύνει την κρίση, μέσα στην οποία ήδη βρίσκεται η προλεταριακή συνθήκη, και ταυτόχρονα θα αμφισβητήσει την προλεταριακή κατάσταση για το σύνολο του προλεταριάτου, δηλαδή, την ύπαρξη της καπιταλιστικής κοινωνίας συνολικά.

Η επανάσταση και ο κομμουνισμός σήμερα παράγονται μέσα στους αγώνες του προλεταριάτου ως αναγκαία ρήξη με το περιεχόμενο τους και όχι ως πρόγραμμα ή στρατηγική που έχει οριστεί από πριν (Ο κομμουνισμός δεν είναι μια κατάσταση πραγμάτων που πρέπει να εγκαθιδρωθεί, ένα ιδεώδες που σ' αυτό πρέπει να προσαρμοστεί η πραγματικότητα). Η πλήρης διάλυση της εργατικής ταυτότητας, η αναδιάρθρωση της ταξικής πάλης, μετασχημάτισε το περιεχόμενο του κομμουνισμού: Από επιβεβαίωση της μίας τάξης του κεφαλαίου, που ήταν το περιεχόμενο της επανάστασης μέχρι το τέλος της κεϋνσιανής ρύθμισης, σε άμεση καταστροφή και των δύο τάξεων, συνεπώς, της καπιταλιστικής κοινωνίας γενικά.

Woland

46. Οι ελάχιστες εξαιρέσεις αποσόβησης απολύσεων κυρίως αγωνιστών με πολλές διασυνδέσεις στο ευρύτερο κίνημα απλώς επιβεβαιώνουν τον κανόνα.

47. Πρόκειται για πρακτικές αντίστοιχες με αυτές που χρησιμοποιούσε το προλεταριάτο στην Ιταλία τη δεκαετία του 1970 και ονομάζονταν *autoreduzione*: Άρνηση πληρωμής, ή πληρωμή μέρους των λογαριασμών, εισιτηρίων, διοδίων, ενοικίων, δόσεων δανείων κ.ο.κ.

48. Ένα κείμενο κριτικής στο «κόμμα του ένοπλου» που εκδόθηκε τον Δεκέμβρη του 2009 και αναπτύσσει περισσότερο το ζήτημα μπορεί να βρεθεί στο: http://athens.indymedia.org/front.php3?lang=el&article_id=1112328

Για τον Μαρξ, η *τυπική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο* είναι η μορφή της καπιταλιστικής διαδικασίας παραγωγής που στηρίζεται πάνω στην απόλυτη υπεραξία. Αυτή «αντιδιαστέλλεται μόνο τυπικά από τους προηγούμενους τρόπους παραγωγής, από τη βάση των οποίων προέρχεται άμεσα». Κατά την τυπική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο, η εργασιακή διαδικασία μετατρέπεται σε μέσο της διαδικασίας αξιοποίησης, της διαδικασίας αυτοαξιοποίησης του κεφαλαίου, δηλαδή της παραγωγής υπεραξίας. Η εργασιακή διαδικασία υπάγεται στο κεφάλαιο και ο καπιταλιστής εμφανίζεται ως διευθυντής. Έτσι, είναι άμεση διαδικασία εκμετάλλευσης ξένης εργασίας. Η τυπική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο «είναι η γενική μορφή οποιοδήποτε καπιταλιστικού προτοσές παραγωγής: είναι όμως συγχρόνως μια *ιδιαιτέρη* μορφή δίπλα στον αναπτυσσόμενο *ειδικά καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής*, γιατί η τελευταία περιλαμβάνει την πρώτη, η πρώτη όμως με κανέναν τρόπο απαραίτητα την τελευταία». Για τον Μαρξ, με την ανάδειξη του ειδικά καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, πάνω στη βάση της τυπικής υπαγωγής της εργασίας, πραγματοποιείται η *πραγματική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο*, η οποία «αναπτύσσεται σε όλες εκείνες τις μορφές που αναπτύσσουν τη σχετική υπεραξία σε αντιδιαστολή με την απόλυτη». Με την πραγματική υπαγωγή συντελείται μια πλήρης και διαρκώς συνεχιζόμενη επανάσταση στον ίδιο τον τρόπο παραγωγής, στην παραγωγικότητα της εργασίας και στη σχέση καπιταλιστή και εργάτη. «Οι παραγωγικές δυνάμεις της εργασίας *κοινωνικοποιούνται* και γίνονται άμεσα *κοινωνικές* (συλλογικές) μέσα από την συνεργασία, τον καταμερισμό της εργασίας μέσα στο εργαστήριο, την χρησιμοποίηση *μηχανολογικού εξοπλισμού*, και γενικά με τη μετατροπή του προτοσές παραγωγής σε συνειδητή *εφαρμογή* των φυσικών επιστημών [...] Αυτή η ανάπτυξη της δύναμης παραγωγής της *αντικειμενοποιημένης εργασίας* σε αντίθεση με λιγότερο ή περισσότερο μεμονωμένη εργασία του καθενός σα μονάδα και μαζί μ' αυτήν η *εφαρμογή της επιστήμης*, [...] όλο αυτό παριστάνεται σαν *παραγωγική δύναμη του κεφαλαίου*, όχι σαν παραγωγική

δύναμη της εργασίας [...]». Για περισσότερα βλέπε Καρλ Μαρξ, *Αποτελέσματα της άμεσης διαδικασίας παραγωγής*, εκδόσεις Α/συνέχεια, απ' όπου και τα αποσπάσματα που παρατίθενται παραπάνω. Επίσης, βλέπε το μέρος *Η παραγωγή της σχετικής υπεραξίας* στον Α' τόμο του Κεφαλαίου, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή.

Η ΤC, με τη σειρά της, ιστορικοποιεί την αντιφατική σχέση ανάμεσα στο κεφάλαιο και το προλεταριάτο με βάση την περιοδολόγηση της υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο. Ωστόσο, όπως γράφει το περιοδικό Endnotes στον Επίλογο του 1^{ου} τεύχους (<http://endnotes.org.uk/>), «για την ΤC, η υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο δεν είναι μόνο ζήτημα της τεχνικής οργάνωσης της εργασίας στην άμεση παραγωγική διαδικασία, όπου η τυπική υπαγωγή θα ταίριαζε με την άντληση απόλυτης υπεραξίας και η πραγματική υπαγωγή με την άντληση σχετικής υπεραξίας. Στην αντίληψη της ΤC, ο χαρακτήρας και η έκταση ή ο βαθμός υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο καθορίζονται επίσης, ίσως θεμελιωδώς, από τον τρόπο με τον οποίο οι δύο πόλοι της σχέσης κεφαλαίου-εργασίας, δηλαδή το κεφάλαιο και το προλεταριάτο, σχετίζονται ο ένας με τον άλλο ως τάξεις της καπιταλιστικής κοινωνίας. Έτσι, για την ΤC, ο αποφασιστικός παράγοντας στην ιστορία του κεφαλαίου είναι ο μεταβαλλόμενος τρόπος *αναπαραγωγής* των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων ως σύνολο σύμφωνα με τη διαλεκτική ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ των τάξεων». Σε μια πολύ ενδιαφέρουσα συζήτηση μεταξύ των περιοδικών ΤC και Aufheben, η ΤC λέει για τη διάκριση τυπικής και πραγματικής υπαγωγής:

«Η άντληση απόλυτης υπεραξίας μπορεί να γίνει αντιληπτή σαν έννοια μόνο στο επίπεδο της εργασιακής διαδικασίας και αυτό εμπεριέχεται στον ίδιο τον ορισμό της. Το κεφάλαιο κυριαρχεί σε μια ήδη υπάρχουσα εργασιακή διαδικασία την οποία επιμηκώνει και εντατικοποιεί, το πολύ-πολύ αρκείται στο να επανακαταναείμει τους εργάτες. Η σχέση μεταξύ της άντλησης σχετικής υπεραξίας και της πραγματικής υπαγωγής είναι πολύ πιο πολύπλοκη. Δεν αρκεί να ορίσουμε την πραγματική υπαγωγή μόνο στο επίπεδο των μετασχη-

ματισμών της εργασιακής διαδικασίας. Μάλιστα, προκειμένου η εισαγωγή των μηχανών να γίνει συνώνυμη με την αύξηση της σχετικής υπεραξίας, θα έπρεπε η αύξηση στην παραγωγικότητα, που αυτή η εισαγωγή έχει ως αποτέλεσμα, να επηρεάζει και τα αγαθά που εισέρχονται στην κατανάλωση της εργατικής τάξης. Αυτό καθιστά αναγκαία την εξαφάνιση της μικρής κλίμακας γεωργίας και την επικράτηση του κεφαλαίου στον τομέα 2 της παραγωγής (αυτόν που αφορά τα μέσα κατανάλωσης). Αυτό συμβαίνει, κατά την εξέλιξη του, πολύ μετά την είσοδο των μηχανών στην εργασιακή διαδικασία. Αλλά ακόμα και αυτή η καπιταλιστική εξέλιξη στον τομέα 2 δε θα πρέπει να γίνεται δεκτή χωρίς επιφυλάξεις. Είναι γεγονός ότι τόσο η γαλλική όσο και η αγγλική υφαντουργική παραγωγή στις αρχές του 19ου αιώνα δεν προοριζόταν κυρίως προς την εργατική κατανάλωση, αλλά για τις αγροτικές αγορές (και έτσι εξαρτιόταν από τους κύκλους της αγροτικής παραγωγής), τις αγορές της μεσοαστικής τάξης των πόλεων ή για εξαγωγή. Η απόσπαση σχετικής υπεραξίας επηρεάζει όλες τις κοινωνικές συνιστώσες, από την εργασιακή διαδικασία μέχρι τις πολιτικές μορφές της εργατικής αντιπροσώπευσης, δια μέσου της ενσωμάτωσης της αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης στον κύκλο του κεφαλαίου, το ρόλο του πιστωτικού συστήματος, την εγκαθίδρυση μιας ειδικά καπιταλιστικής παγκόσμιας αγοράς (όχι μόνο του μερκαντιλιστικού καπιταλισμού), την υποταγή της επιστήμης (αυτή η υπαγωγή της κοινωνίας συμβαίνει με διαφορετικούς ρυθμούς στις διάφορες χώρες. Ιστορικά η Βρετανία έπαιξε πρωτοποριακό ρόλο). Η πραγματική υπαγωγή είναι ο μετασχηματισμός της κοινωνίας και όχι απλώς της εργασιακής διαδικασίας. [...]

Μπορούμε να μιλήσουμε για πραγματική υπαγωγή μόνο τη στιγμή που όλες οι κοινωνικές συνιστώσες επηρεάζονται. Η διαδικασία μέσω της οποίας επηρεάζεται η ολότητα έχει το δικό της κριτήριο. Η πραγματική υπαγωγή γίνεται ένα οργανικό σύστημα,

δηλαδή ξεκινά από τις ίδιες τις προϋποθέσεις της προκειμένου να δημιουργήσει από τον εαυτό της τα όργανα που είναι απαραίτητα γ' αυτήν. Αυτός είναι ο τρόπος με τον οποίο γίνεται μια ολότητα. Η πραγματική υπαγωγή αυτοδιαμορφώνεται, ενώ η τυπική υπαγωγή μετασχηματίζει και διαπλάθει έναν προϋπάρχοντα κοινωνικό και οικονομικό ιστό με βάση τα συμφέροντα και τις ανάγκες του κεφαλαίου.

Αυτό μας επιτρέπει να εισάγουμε ένα τρίτο σημείο: η πραγματική υπαγωγή της εργασίας (άρα και της κοινωνίας) στο κεφάλαιο είναι από τη φύση της πάντοτε ημιτελής. Είναι στη φύση της πραγματικής υπαγωγής να φτάνει σε σημεία ρήξης, επειδή η πραγματική υπαγωγή υπερκαθορίζει τις κρίσεις του κεφαλαίου ως μια ημιτελής ποιότητα της καπιταλιστικής κοινωνίας [...] Η πραγματική υπαγωγή είναι από τη φύση της μια διαρκής αυτό-κατασκευή που διέπεται από κρίσεις. Η αρχή αυτής της αυτό-κατασκευής έγκειται στη βασική της αρχή, την άντληση σχετικής υπεραξίας. Αλλά, ακόμα κι αν θεωρήσουμε ότι η παρούσα αναδιάρθρωση έχει ολοκληρωθεί, είναι ένα καθοριστικό στοιχείο της περιόδου. Η αναδιάρθρωση δε θα είναι ποτέ ολοκληρωμένη με την έννοια ότι οι πολιτικές της αναδιάρθρωσης έχουν εξαντληθεί. Αντιθέτως, θα επιδιωχθούν με ένα σταθερό τρόπο, η «νεοφιλελεύθερη επίθεση» δε θα σταματήσει, συνεχώς θα έχει νέες ακαμψίες να ανατρέψει. [...] Η πραγματική υπαγωγή έχει μια ιστορία επειδή έχει μια δυναμική αρχή που τη διαμορφώνει, την κάνει να εξελιχθεί, θέτει συγκεκριμένες μορφές της διαδικασίας αξιοποίησης ή της κυκλοφορίας σαν δεσμά και τις μετασχηματίζει. Η σχετική υπεραξία, η οποία επηρεάζει την εργασιακή διαδικασία και όλες τις κοινωνικές συνιστώσες της σχέσης μεταξύ του προλεταριάτου και του κεφαλαίου, και κατά συνέπεια τη σχέση μεταξύ κεφαλαίων, είναι αυτό που επιτρέπει την ύπαρξη μιας συνέχειας ανάμεσα στις φάσεις της πραγματικής υπαγωγής.»

Η στρατηγική επιβολής μέτρων είναι συνολική. Σχεδόν σε κάθε κράτος της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιβάλλονται μέτρα. Ενδεικτικά, στην **Ισπανία** εγκρίθηκαν το Μάρτιο περικοπές δαπανών 50 δισ. ευρώ στο δημόσιο τομέα και στις κοινωνικές παροχές, αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης από τα 65 στα 67 χρόνια, αύξηση του ΦΠΑ από 16% σε 18%. Οι επίσημα καταγεγραμμένοι άνεργοι είναι 4 εκατομμύρια (20% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού), το 44,5% των Ισπανών κάτω των 25 χρόνων, είναι άνεργοι. Στις 12 Μαΐου, ο Ισπανός πρωθυπουργός Χοσέ Θιαπατέρο ανακοίνωσε επιπλέον μέτρα με στόχο την μείωση ελλείμματος και χρέους. Συγκεκριμένα, ανακοίνωσε την μείωση κατά 5% των αποδοχών στο δημόσιο τομέα, περιορισμό κατά 6 δις ευρώ του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων για την επόμενη διετία, αλλά και μειώσεις σε μια σειρά επιδομάτων κοινωνικής πολιτικής. Το πλέον «σκληρό» μέτρο που ανακοινώθηκε αφορά στην κατάργηση περί των 13.000 θέσεων εργασίας στον ευρύτερο δημόσιο τομέα της Ισπανίας! Στην **Πορτογαλία** το Μάρτιο ανακοινώθηκε πάγωμα μισθών στο Δημόσιο μέχρι το 2013 και περικοπές στα επιδόματα, παύση των προσλήψεων στο δημόσιο και ιδιωτικοποίηση σειράς κρατικών επιχειρήσεων. Το Μάιο η κυβέρνηση της Πορτογαλίας αποφάσισε την επιβολή νέου έκτακτου φόρου εισοδήματος ως και 1,5%, την αύξηση του ΦΠΑ στο 21. Παράλληλα ανακοίνωσε μείωση των μισθών κατά 5% στους «υψηλά αμειβομένους δημόσιους υπαλλήλους». Στην **Ιρλανδία** το Μάρτιο ανακοινώθηκαν περικοπές μισθών ύψους 1 δισεκατομμυρίου ευρώ, από 8% έως 15%, για περίπου 300.000 δημόσιους υπάλληλους (μέτρα μόνιμου χαρακτήρα), πρόσθετη «φορολογική εισφορά» ύψους 7% στους δημόσιους υπάλληλους, μειώσεις σε όλες τις συντάξεις, περικοπές 760 εκατομμυρίων ευρώ (4,1% για όλους τους δικαιούχους) στις προνοιακές παροχές, μείωση του «επιδόματος παιδιού» κατά 10% (μέσος όρος), μείωση επιδόματος ανεργίας κατά 4%, μείωση κατά 36 ευρώ του επιδόματος αναπηρίας και του επιδόματος για τη νοσηλευτική φροντίδα, μείωση δα-

πανών για την Υγεία κατά 400 εκατομμύρια ευρώ, περικοπές 980 εκατομμυρίων ευρώ στις δαπάνες των σχολείων και των νοσοκομείων, επιβολή «φόρου διοξειδίου του άνθρακα» στα καύσιμα (έμμεσος φόρος), που οδήγησε σε αύξηση της τιμής των καυσίμων και του πετρελαίου θέρμανσης περίπου 5%, επιβολή φόρου στην υδροδότηση (ήταν δωρεάν). Την προηγούμενη άνοιξη είχε επιβληθεί μείωση μισθών κατά 7%. Στη **Γερμανία** το Μάιο ανακοινώθηκε μείωση των συντάξεων 5% κατά μέσο όρο, μείωση των κρατικών δαπανών (δηλαδή των κοινωνικών παροχών) κατά 5,9 δισ. ευρώ για το 2010. Αυτά, ενώ το Γενάρη του 2010 υπήρξε αύξηση κατά 4,3% των βιομηχανικών παραγελιών στις μεγάλες βιομηχανίες συγκριτικά με τον Δεκέμβρη του 2009 (επίσημα στοιχεία του υπουργείου Οικονομικών της Γερμανίας). Τον Ιούνιο ανακοινώθηκαν τα αυστηρότερα μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ύψους 86,3 δισ. ευρώ, ώστε το δημόσιο έλλειμμα να περιοριστεί στο 3% του ΑΕΠ έως το 2013. Προβλέπονται η μείωση κατά 10 χιλιάδες των θέσεων εργασίας στο δημόσιο, που σήμερα υπολογίζονται στους 450 χιλιάδες, αλλαγές στην παροχή επιδομάτων ανεργίας, τα οποία δεν θα υπολογίζονται με βάση τον ισχύοντα ειδικό νόμο, περικοπές των ειδικών επιδομάτων νέων γονέων, «πάγωμα» του Δώρου Χριστουγέννων των δημοσίων υπαλλήλων. Στην **Ιταλία** το χειμώνα θεσμοθετήθηκε η ενίσχυση των ατομικών συμβάσεων εργασίας και της απελευθέρωσης των απολύσεων και ανακοινώθηκε η περικοπή 43.000 θέσεων έκτακτων καθηγητών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το Μάιο η ιταλική κυβέρνηση έδωσε στη δημοσιότητα ένα νέο πακέτο μέτρων συνολικού ύψους 24 δισ. ευρώ σε περικοπές του προϋπολογισμού την επόμενη διετία. Το μεγαλύτερο μέρος των υπόλοιπων περικοπών θα προέλθουν από το πάγωμα των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων για περίοδο τριών ετών που αναμένεται να εξοικονομήσει περίπου 6 δισ. ευρώ για την ιταλική κυβέρνηση. Όσον αφορά στο συνταξιοδοτικό, αποφασίστηκε η εξίσωση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης ανδρών και γυναι-

κών στα 65 τους χρόνια, από το 2012 - και όχι στα 61, όπως ίσχυε έως τώρα. Στη **Γαλλία** τον Ιούνιο πέρασε νόμος σχετικά με τη σταθεροποίηση των λειτουργικών δαπανών του κράτους για τρία χρόνια με σκοπό τη μείωση του ελλείμματος στο 3% του ΑΕΠ ως το 2013. Έτσι μειώνονται κατά 10% όλα τα βοηθήματα που δίνει το κράτος στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, όπως επιδοτήσεις ενοικίου, επιδόματα σε ανέργους, αγρότες, ΑΜΕΑ και κρατικές υποτροφίες. Επίσης περιορίζεται ο αριθμός των υπαλλήλων του δημόσιου τομέα καθώς για κάθε δύο υπαλλήλους που συνταξιοδοτούνται θα προσλαμβάνεται μόνο ένας. Επίσης, η κυβέρνηση σκοπεύει να αυξήσει το όριο ηλικίας συνταξιοδότησης στα 62 ή 63 έτη, μεταρρύθμιση την οποία δρομολογούσε πριν από την κρίση χρέους στην Ευρώπη. Στη **Βρετανία**, τα μέτρα που ανακοίνωσε στις 22/6/2010 ο βρετανός υπουργός οικονομικών Όσμπορν περιλαμβάνουν την αύξηση από 17,5 σε 20% του ΦΠΑ από τον Ιανουάριο, το πάγωμα των μισθών στο δημόσιο τομέα για δύο χρόνια σε όσους έχουν μισθό πάνω από 21.000 λίρες, καθώς και το πάγωμα για τρία χρόνια των οικογενειακών επιδομάτων και των επιδομάτων που πληρώνει η κυβέρνηση στα νεογέννητα παιδιά. Οι περισσότερες δημόσιες υπηρεσίες

στη Βρετανία θα αντιμετωπίσουν περικοπές της τάξεως του 25% τα επόμενα τέσσερα χρόνια. Επίσης, ο στρατός της χώρας που υπηρετεί στο Αφγανιστάν θα εισπράττει διπλάσιο επίδομα και θα μειωθεί σταδιακά στο 24% το ποσοστό φόρου των εταιρειών. Το δημόσιο χρέος έχει εκρηκτική άνοδο και βρίσκεται στα 900 δισεκατομμύρια λίρες (1.077 δισ. ευρώ) ή στο 62% του ΑΕΠ. Στη **Δανία** θα μειωθεί από τέσσερα σε δύο χρόνια τη διάρκεια παροχής επιδόματος ανεργίας. Εκτός από τις αλλαγές στο επίδομα ανεργίας, προβλέπεται επιβολή πλαφόν στα οικογενειακά επιδόματα. Στη **Ρουμανία** το Μάιο ανακοινώθηκαν αυστηρά μέτρα λιτότητας για να αποφευχθεί η απόκλιση του δημοσίου ελλείμματος στη χώρα που βρίσκεται σε κρίση και δέχεται βοήθεια από το ΔΝΤ. Μεταξύ άλλων, οι μισθοί του δημοσίου στη χώρα θα υποστούν μείωση κατά 25% ενώ τα επιδόματα ανεργίας και οι συνταξιοδοτικές παροχές κατά 15%. Η απόφαση του ανώτατου συνταγματικού δικαστηρίου να κηρύξει παράνομα τα μέτρα τον Ιούνιο και η ακόλουθη απόφαση του ΔΝΤ να καθυστερήσει τη δόση του δανείου μέχρι να κάνει η κυβέρνηση ότι υποσχέθηκε ορίζει την έναρξη της φάσης της κρίσης ως κρίσης εθνικής κυριαρχίας. (Από indymedia και εφημερίδες).

Για την ιστορική καταγωγή της

«Théorie Communiste»

[Από το κείμενο Qui sommes nous?]

Το πρώτο τεύχος του περιοδικού «Théorie Communiste» (TC) κυκλοφόρησε το 1977. Η αρχική ομάδα σχηματίστηκε το 1975. Νωρίτερα, κάποια από τα μέλη αυτής της ομάδας εξέδιδαν το περιοδικό «Intervention Communiste» (κυκλοφόρησαν δύο τεύχη το '72 και το '73) και συμμετείχαν στην έκδοση «Cahiers du Communisme de Conseils». Αυτό το περιοδικό εκδιδόταν στη Μασσαλία ανάμεσα στο '68 και το '73 και ήταν στενά συνδεδεμένο με την ICO («Informations et Correspondance Ounvière», η οποία αργότερα έγινε «Echanges et Mouvement»). Η ομάδα διαχωρίστηκε από τα «Cahiers du Communisme de Conseils» όταν το περιοδικό αυτό άρχισε να συγχωνεύεται με τη «Révolution Internationale» («International Communist Current»). Το σύντομο ιστορικό που ακολουθεί μας επιτρέπει εν μέρει να κατανοήσουμε τους προβληματισμούς και τα ερωτήματα που οδήγησαν στη γέννηση της TC.

Στις αρχές της δεκαετίας του '70, μια ολόκληρη τάση που αντιμετώπιζε ήδη κριτικά την ιστορική υπεραριστερά άρχισε να βρίσκει ορισμένες όψεις της ανάλυσης της υπεραριστεράς ανεπαρκείς, συγκεκριμένα την κριτική όλων των πολιτικών και συνδικαλιστικών διαμεσολαβήσεων που μορφοποιούν το γεγονός ότι το προλεταριάτο ανήκει, ως τάξη, στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Στα συμπεράσματα που μπορούμε να αντλήσουμε από το κύμα των ταξικών αγώνων του τέλους της δεκαετίας του '60, η ίδια η έκκληση να δράσει η τάξη για τον εαυτό της αποκρύπτει το ουσιώδες πρόβλημα: το ζήτημα δεν είναι να ανακαλύψουμε ξανά μια καθαρή επιβεβαίωση του προλεταριάτου. Η επανάσταση, η καταστροφή του κεφαλαίου, θα είναι η άμεση άρνηση όλων των τάξεων, συμπεριλαμβανομένου του προλεταριάτου. Ωστόσο, δεν θέλαμε να υιοθετήσουμε την προσέγγιση της «Invariance» η οποία, εκκινώντας από αυτή την παρατήρηση, κατέληγε να αρνηθεί κάθε ταξική προσέγγιση των αντιφάσεων της υπάρχουσας κοινωνίας και της επανάστασης, ούτε αυτή του «Mouvement Communiste», με επικεφαλής τον Jean Barrot (Ζιλ Ντωβέ), το οποίο επιδίωξε να ριζοσπαστικοποιήσει την προβληματική της υπεραριστεράς με μια δόση μπορντιγκισμού.

Αρχικά, το θεωρητικό έργο της TC (σε συνεργασία με την ομάδα που εξέδιδε τη «Négation») συνίστατο στην επεξεργασία της έννοιας του εργατικού προγράμματος, του «προγραμματισμού». Η κρίση του τέλους της δεκαετίας του '60/ αρχής της δεκαετίας του '70 ήταν η πρώτη κρίση του κεφαλαίου κατά τη διάρκεια της πραγματικής υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο. Σηματοδοτούσε το τέλος όλων των προηγούμενων κύκλων, οι οποίοι από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα είχαν ως άμεσο περιεχόμενο και ως στόχο την ενίσχυση της τάξης εντός του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και την επιβεβαίωσή της ως τάξης της παραγωγικής εργασίας, μέσω της κατάληψης της εξουσίας και της έναρξης μιας μεταβατικής περιόδου. Πρακτικά και θεωρητικά, ο προγραμματισμός χαρακτηρίζει το σύνολο αυτής της περιόδου των ταξικών αγώνων του προλεταριάτου. Παρόλο που αναγκαστικά ανανέωσε αυτή την προβληματική, η «Echanges» (που εκδίδεται στα αγγλικά και τα γαλλικά) παραμένει στην ίδια γενική βάση, δηλαδή στο ότι μέσα σε κάθε αγώνα το προλεταριάτο οφείλει να ανακαλύψει ξανά τον εαυτό του· η επανάσταση γίνεται έτσι η εξέλιξη των αγώνων, η εξέλιξη αυτής της κατάκτησης του εαυτού.

«Théorie Communiste»

[κείμενο που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «THÉORIE COMMUNISTE»

αριθ. 14, Δεκ. 1997]

Η αφορμή για το γράψιμο του κειμένου αυτού δόθηκε όταν μια ομάδα «νεαρών» Λυωνέζων, που τους απασχολούσε ένας θεωρητικός προβληματισμός πάνω στην ιταλική και την ολλανδική υπεραριστερά, ζήτησε να «παρουσιάσει» το περιοδικό «Théorie Communiste». Αυτό στάθηκε για μας μια ευκαιρία να συνοψίσουμε την προβληματική μας και τις σημερινές μας θέσεις. Μέσα στη σύντομη αυτή ενσωματώνουμε κάπου-κάπου ορισμένες παραγράφους από παλαιότερα τεύχη του περιοδικού, αλλά το ουσιώδες είναι η συνολική και σύντομη έκθεση της θεωρητικής μας δουλειάς και εκείνων που σήμερα αποτελούν τους θεμελιώδεις της άξονες.

Το θεμελιώδες πρόβλημα στο οποίο αναπόφευκτα οδηγείται κάθε θεωρητική παραγωγή, το οποίο οφείλει να αντιμετωπίσει και να προσπαθήσει να επιλύσει, είναι το ακόλουθο: *πώς μπορεί το προλεταριάτο, δρώντας αποκλειστικά και μόνο ως τάξη αυτού του τρόπου παραγωγής, στο πλαίσιο της αντίφασής του με το κεφάλαιο στο εσωτερικό του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, να καταργήσει το κεφάλαιο, άρα και τις τάξεις, άρα και τον εαυτό του, δηλαδή να παραγάγει τον κομμουνισμό;*

Η γενεαλογία αυτού του ζητήματος μάς οδηγεί στην κληρονομιά της υπεραριστεράς, και κυρίως της γερμανο-ολλανδικής. Θα μπορούσαμε βέβαια να φτάσουμε ως τον Μαρξ, ή τον Μπακούνιν στη διαμάχη του με τον Μαρξ, και ως μερικούς αναρχικούς θεωρητικούς. Πιο κάτω θα δούμε γιατί η λεγόμενη Ιταλική Αριστερά δεν έφτασε ως την αναγκαιότητα αυτού του ερωτήματος.

Το βασικό πρόβλημα που αντιμετώπισε η TC από τις απαρχές της το 1975 είναι εκείνο που θέτει, σε μια προοπτική που παραμένει ταξική, η παραγωγή του κομμουνισμού ως κατάργηση του κεφαλαίου και συνεπώς των τάξεων, ως υπέρβαση όλων των σημερινών κατηγοριών μέσα στις οποίες ορίζονται το κεφάλαιο και οι τάξεις: ανταλλαγή, αξία, κράτος, ύπαρξη των τάξεων ως ιδιαιτεροποίηση της κοινότητας, καταμερισμός της εργασίας, ιδιοκτησία, σύστημα της μισθωτής εργασίας, συσσώρευση, παραγωγικές δυνάμεις, επιχειρηματικό πλαίσιο, ύπαρξη και άρα διαχείριση της οικονομίας. Ο κομμουνισμός δεν είναι η εργατική διαχείριση αυτού του τρόπου παραγωγής, ο συνειδητός επωμισμός των αντιφάσεων του, η συνέχιση του δικού του προγράμματος ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων το οποίο δεν θα μπορούσε να φέρει σε πέρας ο ίδιος· ο κομμουνισμός δεν

είναι τρόπος παραγωγής, δεν είναι ούτε καν κοινωνία, με την έννοια μιας ολότητας όπου θα ήταν εμβαπτισμένες οι σχέσεις που τα άτομα ορίζουν αναμεταξύ τους μέσα στη μοναδικότητά τους, επειδή δεν θεωρεί τίποτε από τα όσα υπάρχουν ως κάτι που πρέπει να αναπαραχθεί. Ο κομμουνισμός είναι αυτό που το προλεταριάτο βρίσκει μέσα του την ικανότητα να παραγάγει, καταργώντας το κεφάλαιο και τον εαυτό του.

Τοποθετούμαστε λοιπόν μέσα στην «κληρονομιά» της γερμανο-ολλανδικής υπεραριστεράς, αλλά χρειάζεται να εξηγήσουμε ποια είναι για εμάς η δυναμική αυτής της «κληρονομιάς». Το να τοποθετείται κάποιος στο πλαίσιο αυτής της «κληρονομιάς» δεν συνίσταται στην επανάληψη του οποιουδήποτε αναλλοίωτου χαρακτήρα των θέσεων του Κ.Α.Ρ.Δ., της Α.Α.Υ.Δ. ή θεωρητικών όπως ο Γκόρτερ, ο Πάννεκουκ ή ο Ρύλε. Δεν είναι καν σταχυολόγηση από ένα σύνολο θέσεων· το σημαντικό είναι το θεωρητικό σύστημα, η προβληματική.

Η γερμανική επανάσταση βρίσκει την πιο ολοκληρωμένη θεωρητική της έκφραση στα κείμενα και στην οργανωτική πρακτική των διάφορων τάσεων της υπεραριστεράς, μέσα ακριβώς από το πλήθος των διασπάσεων και συσπειρώσεων. Η υπεραριστερά εκφράζει, αφενός, την *περάτωση* ενός προηγούμενου μακρόχρονου κύκλου αγώνων (από το 1871 ή ακόμη από το 1848) και, αφετέρου, την αποτυχία αυτού του κύκλου. Ωστόσο, εξαιτίας του ίδιου του περιεχομένου της ταξικής πάλης και μάλιστα στην ήττα της, εξαιτίας του τρόπου με τον οποίο η υπεραριστερά αποσαφήνισε αυτό το περιεχόμενο και θεωρητικοποίησε την ήττα, η υπεραριστερά προαναγγέλλει μια *νέα περίοδο*, μια νέα δόμηση τη ταξικής πάλης από πρακτική και θεωρητική άποψη.

Ο κύκλος αγώνων που περατώνεται με τη γερμανική επανάσταση του 1918-1923 είναι εκείνος της επανάστασης και του κομμουνισμού ως *επιβεβαίωσης* της τάξης – η οποία αναγορεύεται άρχουσα τάξη, εγκαθιδρύει μια μεταβατική περίοδο, επωμίζεται την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και τον ιστορικό τερματισμό των αντιφάσεων του καπιταλισμού. Πρόκειται για την «κοινωνία των συνασπισμένων παραγωγών» που περιγράφει ο Μαρξ στο «Κεφάλαιο», για τα μέτρα που σκιαγραφεί το «Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος» του 1848 ή η «Κριτική του προγράμματος της Γκότα». Για να φτάσουμε σ' αυτή την «αποθέωση» του προλεταριάτου που γίνεται άρχουσα τάξη, οι προϋποθέσεις της επανάστασης, αλλά και η ίδια η επανάσταση, εκδηλώνονται με την ενίσχυση της τάξης στο εσωτερικό του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής: ενίσχυση του κόμματος (του οποίου η ίδια η έννοια και η ύπαρξη συνδέονται με τη συγκεκριμένη δόμηση της ταξικής πάλης), συνδικαλιστική πίεση, συνταγματικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, κοινοβουλευτισμός. Στην πραγματικότητα, μέσα σ' αυτή την προοπτική όπου η επανάσταση είναι επιβεβαίωση της τάξης, ο ρεφορμισμός ενυπάρχει στην ίδια τη διαδικασία της ταξικής πάλης. Δεν πρόκειται για σφάλματα, για παρεκκλίσεις από κάποια ορθοδοξία. Το γεγονός ότι το προλεταριάτο θέτει την επανάσταση ως επιβεβαίωσή του, αναγόρευσή του σε άρχουσα τάξη και γενίκευση της

προλεταριακής συνθήκης στο σύνολο της κοινωνίας· ότι η ενίσχυσή του στο εσωτερικό του υπάρχοντος τρόπου παραγωγής αποτελεί τη βασιλική οδό αυτής της επιβεβαίωσης· ότι η τελευταία συγγέεται μάλιστα με την ενίσχυση του ίδιου του κεφαλαίου – όλα αυτά έχουν να κάνουν με τον τρόπο με τον οποίο δομείται η αντίφαση μεταξύ των τάξεων, μέσα σ' αυτή την ιστορική φάση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής την οποία, ακολουθώντας την περιοδολόγηση του Μαρξ, αποκαλούμε τυπική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο.

Στη φάση αυτή, το κεφάλαιο –για να εκφραστούμε συνοπτικά– αποτελεί έναν εξωτερικό καταναγκασμό από τον οποίο το προλεταριάτο μπορεί να απελευθερωθεί· το ζητούμενο είναι η απελευθέρωση της εργασίας, η οποία μπορεί τότε να φαίνεται σαν πραγματικά διαφορετική από τη μισθωτή εργασία, δηλαδή σαν σχέση της εργασίας με τον εαυτό της στον βαθμό που η εργασία θεωρείται επιδεκτική απελευθέρωσης. Έτσι όμως η επανάσταση και ο κομμουνισμός γίνονται ανέφικτα. Όχι επειδή από καταβολής κόσμου η επανάσταση είναι κάτι άλλο. Αλλά επειδή η επιβεβαίωση της τάξης –όταν τίθεται πρακτικά με τέτοιο τρόπο μέσα την πάλη των τάξεων– και η διαδικασία την οποία απαιτεί στο εσωτερικό του καπιταλισμού, βρίσκουν στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου την αναγκαιότητά τους, την ύπαρξή τους. Βρίσκουν το εγγενές όριό τους στην ίδια την ανάπτυξη του κεφαλαίου, αναγκαία μορφή αυτής της ενίσχυσης της τάξης και της οργάνωσής της.

Πράγματι, από τη στιγμή που η μετάβαση στην πραγματική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο έχει προχωρήσει σημαντικά (τέλος 19ου αιώνα), η αυτόνομη επιβεβαίωση της τάξης έρχεται σε αντίθεση με την ενίσχυσή της στο εσωτερικό του κεφαλαίου, κατά το ότι αυτή η ενίσχυση είναι σε ολόένα μεγαλύτερο βαθμό η ίδια η κίνηση της αναπαραγωγής του κεφαλαίου. Ταυτόχρονα, η [αυτόνομη] επιβεβαίωση δεν μπορεί παρά να βρίσκει σ' αυτή την ενίσχυση το θεμέλιό της, τον ορισμό των στόχων της και τον λόγο ύπαρξής της. Η γενική κρίση της σοσιαλδημοκρατίας, όχι μόνο της γερμανικής, είναι η πολιτική, κοινωνική και θεωρητική εκδήλωση αυτής της δυναμικής. Η επανάσταση ως επιβεβαίωση λειτουργεί βάσει μιας δυαδικότητας όρων που αναπτύσσεται ιστορικά ως αντίθεση ανάμεσα στην *αυτόνομη επιβεβαίωση* της τάξης και την *ενίσχυσή* της μέσα στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Οι όροι της αντίθεσης, που ως το 1871 μπορούσαν να συνυπάρχουν στο εργατικό κίνημα κατά το μάλλον ή ήττον «φιλικά», δεν το μπορούν πια... Η γερμανική επανάσταση, κι επομένως και οι διάφορες τάσεις της υπεραριστεράς, παγιδεύονται από αυτή την κατάσταση: η αυτόνομη επιβεβαίωση του προλεταριάτου συγκρούεται με ό,τι είναι, με ό,τι έχει γίνει το προλεταριάτο μέσα στο κεφάλαιο, συγκρούεται με την ίδια την ισχύ της τάξης ως τάξης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. *Η επανάσταση ως επιβεβαίωση της τάξης βρίσκεται αντιμέτωπη με την ίδια της την άρνηση* (η αντεπανάσταση είναι εγγενώς συνδεδεμένη μαζί της) *μέσα σ' αυτό που αποτελεί τον λόγο ύπαρξής της*. Σε σχέση με τη γερμανική επανάσταση έγινε λόγος για «τραγωδία», και η έκφραση θα ήταν σχεδόν σωστή – αν δεν υπονοούσε μια εσωτερική αντίφαση της τάξης (οι δύο εξαναγκασμοί του τραγικού ήρωα). Η ισχύς της τάξης, ως τάξης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, είναι στην πραγματικότητα ισχύς του κεφαλαίου στο οποίο η ισχύς της τάξης πάντα υπάγεται και το οποίο την κάνει πραγματικά δική του εξ ορισμού, σαν δική

του κίνηση. Στην περίοδο της πραγματικής υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο, η ενίσχυση της τάξης, μέσα στην οποία η εργασία τίθεται σαν ουσία του κεφαλαίου, συγγέεται με την ίδια την ανάπτυξη του κεφαλαίου. Έτσι, από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά, η ενίσχυση της τάξης μπορεί να αναγορευθεί διαχείριση του κεφαλαίου, να γίνει καθαυτήν η οξεία μορφή της αντεπανάστασης. Αναγνωρίζοντας ως περιεχόμενό της την ανταλλαγή, την αξία, το πλαίσιο της επιχείρησης (πάντοτε η τάξη υπάρχει κάπου για το κεφάλαιο), τη συσσώρευση βάσει των τομέων, τον σχεδιασμό, η επιβεβαίωση της τάξης θέτει την αναπαραγωγή του κεφαλαίου ως προϋπόθεσή της και, σύμφωνα με την ιστορικά προσδιορισμένη φύση της, θέτει την επανάσταση ως ανέφικτη. Η ρωσική επανάσταση υπήρξε το υπόδειγμα αυτού του ανέφικτου, αυτής της διαδικασίας, έστω κι αν χρειάστηκαν ιδιαίτερες περιστάσεις προκειμένου να είναι η ίδια η επιβεβαίωση της τάξης εκείνη που ολοκληρώνεται ως αντεπανάσταση και ανάπτυξη του κεφαλαίου (ο προσδιορισμός της σύνθεσης της καπιταλιστικής τάξης παρουσιάζει σχετικό μόνο ενδιαφέρον).

Μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο (για να τοποθετήσουμε χρονολογικά τη ρήξη), η μετάβαση του κεφαλαίου στην πραγματική υπαγωγή, ύστερα από τη μακρόχρονη ύφεση στα τέλη του 19ου αιώνα, έχει ξεκινήσει για τα καλά. Η πραγματική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο σημαίνει ότι η αναπαραγωγή του προλεταριάτου ενσωματώνεται, κατά συγκρουσιακό τρόπο, στον ίδιο τον κύκλο του κεφαλαίου (σχετική υπεραξία)· σημαίνει ότι η απορρόφηση της ζωντανής εργασίας από το κεφάλαιο πραγματοποιείται μέσα στην ίδια την άμεση διαδικασία παραγωγής, η οποία, χάρη στην ανάπτυξη του παγίου κεφαλαίου, έχει εναρμονιστεί με την έννοια του κεφαλαίου· σημαίνει ότι η ανταλλαγή στις τιμές παραγωγής εκμηδενίζει –στο επίπεδο της συνολικής αναπαραγωγής του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής– τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της εργασίας ως εργασίας που παράγει αξία· σημαίνει ότι η εργασία που παράγει υπεραξία, με τη μορφή της σχετικής υπεραξίας, προσδιορίζεται πλήρως ως μισθωτή εργασία. Η ιστορία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής είναι συνεχώς, και θεμελιωδώς, ιστορία της αντίφασης ανάμεσα στο προλεταριάτο και το κεφάλαιο. Η μετάβαση του τρόπου παραγωγής στην πραγματική υπαγωγή οικοδομεί τους ιστορικούς καθορισμούς της στην περίοδο του επαναστατικού κύματος που ακολούθησε τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η μετάβαση αυτή θα φέρει τα «στίγματα» της ως ιδιαιτεροποίηση της εργατικής τάξης και επιβεβαίωση μιας εργατικής ταυτότητας στο εσωτερικό της ίδιας της αναπαραγωγής του κεφαλαίου (βλ. «Προβληματικές της αναδιάρθρωσης», Τ.Σ. 12).

Η γερμανική επανάσταση, και η θεωρητική της έκφραση στη γερμανο-ολλανδική υπεραριστερά, *από τη μια πλευρά* εκφράζουν την πάλη εναντίον αυτής της ενσωμάτωσης της αναπαραγωγής της εργατικής τάξης στον ίδιο τον κύκλο του κεφαλαίου. Πρόκειται για την έμπρακτη κριτική όλων των μεσολαβήσεων της ενίσχυσης της τάξης στο εσωτερικό του τρόπου παραγωγής σαν διαδικασίας της ίδιας της επανάστασης: συνδικαλισμός, μαζικό κόμμα, κοινό μέτωπο, κοινοβουλευτισμός. Ορισμένες μερίδες της υπεραριστεράς φτάνουν μάλιστα στο σημείο να επικρίνουν κάθε μισθολογικό αγώνα ότι εκτρέπει την τάξη από την επανάσταση, επειδή οι αγώνες αυτοί είναι «αυτοαναγνώριση» της τάξης μέσα στο σύστημα. *Από την άλλη πλευρά*, η υπεραριστερά ανάγει τον κομμουνισμό σε αποκάλυψη

του είναι του προλεταριάτου ως τάξης παραγωγικής, τάξης της εργασίας, της συνεργατικής εργασίας μεγάλης κλίμακας. Θεωρείται ότι τίποτε δεν χωρίζει πια την τάξη από κάτι που αυτή περιέχει άμεσα, που το φέρει εντός της: τον κομμουνισμό. Η μορφή συμβούλιο είναι επομένως η φυσική μορφή της δραστηριότητάς της. Αλλά τότε ο κομμουνισμός δεν είναι τίποτε άλλο από την εκ μέρους του προλεταριάτου διαχείριση της παραγωγής βάσει των κατηγοριών που ορίζουν και το ίδιο: ιδιοκτησία (συλλογική, κοινωνική, κρατική...), καταμερισμός της εργασίας, ανταλλαγή, ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, ύπαρξη μιας οικονομίας ως τομέα της αντικειμενοποίησης των κοινωνικών σχέσεων. Εκδηλώνοντας με τον σαφέστερο τρόπο την ενσωμάτωσή του, δηλαδή το γεγονός ότι ορίζεται από το κεφάλαιο, το προλεταριάτο δεν μπορεί πια μέσα στον αγώνα του παρά μόνο να ενισχύσει συγκρουσιακά τον αντίπαλό του (το κεφάλαιο είναι ακριβώς η διαδικασία αυτής της σύγκρουσης) και να αναγνωρίσει την αναγκαιότητά του¹.

Την ενσωμάτωση που πραγματοποιείται στη μετάβαση προς την πραγματική κυριαρχία του κεφαλαίου επί της εργασίας η υπεραριστερά την είδε μόνο στις μεσολαβήσεις της ενίσχυσης της τάξης, και διαχώρισε τις μεσολαβήσεις αυτές από τον ορισμό του προλεταριάτου ως τάξης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Ο κομμουνισμός ήταν η αποκάλυψη, η απελευθέρωση του ίδιου του είναι της τάξης, όπως η τάξη υπάρχει στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής και όπως ορίζεται απ' αυτόν. Η ιταλική υπεραριστερά δεν έφτασε ως ένα τέτοιο σημείο ρήξης που παράγει ερωτήματα και υπερβάσεις. Περιορίστηκε στην κριτική των μεσολαβήσεων όχι καθεαυτές, όχι επειδή ήταν μεσολαβήσεις, αλλά κατά τυπικό τρόπο: τις μορφές αυτών των μεσολαβήσεων τις κατανοούσε μόνο ως μορφές και έτσι ακριβώς διατύπωνε την κριτική της γι' αυτές (μαζικό κόμμα, ενιαίο μέτωπο, αντιφασισμός...). Ήθελε τις μεσολαβήσεις (κόμμα, συνδικάτα, μεταβατική περίοδος, εργατικό κράτος) της ενίσχυσης της τάξης μέσα στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής ή της επιβεβαίωσής της, χωρίς αυ-

1. «[Οι TC] μιλούν για τη σχέση εκμετάλλευσης ανάμεσα στο προλεταριάτο και το κεφάλαιο, λένε ότι η σχέση αυτή είναι ιστορία και ότι η επανάσταση και ο κομμουνισμός είναι ιστορικά προϊόντα της δράσης του προλεταριάτου με αφετηρία την καθορισμένη θέση του σε αυτή τη σχέση εκμετάλλευσης. Δεν θέτουν σαν θεμέλιο των αναλύσεών τους τη σχέση έρωτα ή μίσους του προλετάριου με την εργασία. Λένε ότι ένα ορισμένο περιεχόμενο της σχέσης εκμετάλλευσης (τυπική υπαγωγή, πρώτη φάση της πραγματικής υπαγωγής) έχει αποτέλεσμα ότι η δραστηριότητα του προλεταριάτου κατά του κεφαλαίου θέτει ή παράγει την επανάσταση ως απελευθέρωση της εργασίας. Δεν φαντάζονται πως, αν οι προλετάριοι θέλουν να απελευθερώσουν τη δραστηριότητά τους από την εκμετάλλευση, ο λόγος είναι ότι λατρεύουν την εργασία στο πλαίσιο της εκμετάλλευσης (ή ακόμα και μετά), το αντίθετο μάλιστα. Η απελευθέρωση της εργασίας από την καπιταλιστική εκμετάλλευση σημαίνει λιγότερη και διαφορετική εργασία, καθώς και απελευθέρωση χρόνου για την αναψυχή, την απόλαυση και την κουλτούρα. Αν οι εργάτες ήταν ερωτευμένοι με την εργασία τους, δεν θα αντιμετώπιζαν την επανάσταση –τον Φεβρουάριο και Ιούνιο του 1848, το 1871 στο Παρίσι, το 1921 στην Κρονονστανδη– ως απελευθέρωση της εργασίας, ούτε τον νόμο της αξίας ως ιδεώδες μιας μεταβατικής περιόδου που θα τους έβγαζε από την εκμετάλλευση. Αν η επανάσταση δεν ήταν απελευθέρωση της εργασίας, δεν θα έκαναν –μέσω των Συμβουλίων και των Σοβιέτ– τη θέση των εργαζομένων μοχλό της απελευθέρωσής τους ως εργαζομένων». Από το κείμενο *Η Σύνοδος της Εφέσου* που δημοσιεύτηκε στο 19^ο τεύχος της TC.

τές να εκφράζουν την ύπαρξη της τάξης ως τάξης αυτού του τρόπου παραγωγής (βλ. τις συζητήσεις του «Bilan» σχετικά με τον συνδικαλισμό και μάλιστα ακόμη και σχετικά με την ύπαρξη του προλεταριάτου).

Η εμβάθυνση της πραγματικής υπαγωγής δεν μπορούσε παρά να αποβεί μοιραία για την υπεραριστερά. Γινόταν ολοένα καταφανέστερο –όχι σαν διανοητική ανακάλυψη αλλά ως πρακτική της τάξης μέσα στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής– ότι ο συνδικαλισμός, ο κοινοβουλευτισμός, ο ενστερνισμός της δημοκρατίας (στον βαθμό που η δημοκρατία αποτελεί τον αναγκαίο φετιχισμό αυτής της κοινωνίας, συμμαχία των τάξεων), η εκ μέρους του εργαζομένου υπεράσπιση της συνθήκης του, η οργάνωση σε κόμμα, όλα αυτά δεν ήταν μεσολαβήσεις εξωτερικές από το είναι της τάξης, απ' ό,τι η τάξη ήταν εξ ορισμού μέσα στην αμοιβαία συνεπαγωγή της με το κεφάλαιο. *Ο ισχυρισμός, παράλληλα προς την κριτική όλων των μεσολαβήσεων, ότι το είναι της τάξης φέρει άμεσα τον κομμουνισμό δεν μπορούσε να αφήσει «ανέπαφο» αυτό το είναι σαν επαναστατική φύση προς ελευθέρωση.* Γινόταν φανερό, μέσα στην κριτική αυτών των μεσολαβήσεων και όλων των πρακτικών που παίρνουν την ονομασία «παλιό εργατικό κίνημα», ότι εκείνοι που διατύπωναν την κριτική απλώς «έδειχναν» και προσέκρουαν στο γεγονός ότι το προλεταριάτο ανήκει στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής και ορίζεται μέσα του, ενώ ταυτόχρονα επέμεναν να αντιλαμβάνονται τον κομμουνισμό ως αποκάλυψη και ελευθέρωση αυτού του είναι. Εμμένοντας στην κατάφαση αυτού του είναι, δεν μπορούσαν να ξεπεράσουν την αντίληψη της επανάστασης ως απελευθέρωσης της τάξης, ενώ ταυτόχρονα, με την κριτική των μεσολαβήσεων, καταργούσαν κάθε δυνατότητα υλοποίησης αυτής της κατάφασης. Διατηρούσαν εξάλλου μια προοπτική του κομμουνισμού ως εργατικής διαχείρισης του κεφαλαίου.

Ωστόσο, η ιστορία της γερμανο-ολλανδικής υπεραριστεράς δεν είναι απλώς και μόνο μια πορεία προς αυτό το αδιέξοδο· η γερμανο-ολλανδική υπεραριστερά είχε επίσης, σχεδόν ενάντια στον εαυτό της (όπως δείχνει η ίδια η ιστορία των διασπάσεων της στις δεκαετίες του 1920 και 1930), παραγάγει τις προϋποθέσεις και τα θεωρητικά όπλα της υπέρβασής της. Ο προβληματισμός της σχετικά με το «παλιό εργατικό κίνημα», η ανάλυσή της για τη ρωσική επανάσταση και οι κριτικές της για την εργατική πολιτική οδήγησαν τη γερμανο-ολλανδική υπεραριστερά να θεωρήσει ότι το προλεταριάτο κάνει την επανάσταση, φέρει τον κομμουνισμό, όντας σε αντίφαση με όλα όσα συνιστούν και εκφράζουν την άμεση ύπαρξή του σ' αυτή την κοινωνία και καταστρέφοντάς τα. Διατηρούσαν την επανάσταση ως κατάφαση του είναι της τάξης, ενώ συγχρόνως κριτικάριζαν όλες τις μορφές ύπαρξης αυτού του είναι. Πάντα σε μια προοπτική κατάφασης της τάξης, η υπεραριστερά βρισκόταν σε αδιέξοδο αλλά η κριτική της για την ύπαρξη της τάξης αποτελούσε την οδό διαφυγής από το αδιέξοδο. Θα αρκούσε να μη θεωρείται πια ότι αυτή η ύπαρξη της τάξης βρίσκεται σε αντίφαση με το είναι της.

Εκείνο που η «Υπεραριστερά» (ο όρος εμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1920, σχηματοποιώντας, μετά τον θρίαμβο της αντεπανάστασης, όλες τις προόδους της Αριστεράς μέσα στο επαναστατικό κύμα) δεν κατόρθωσε ποτέ να πει ήταν ότι η τάξη είναι επαναστατική βρίσκοντας μέσα στον ίδιο τον ορισμό της ως τάξης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής

την ικανότητα και την αναγκαιότητα να αρνηθεί, ενάντια στο κεφάλαιο, τον εαυτό της ως τάξη. Όταν το κατόρθωσε, στην κρίση του τέλους της δεκαετίας του 1960, ήταν το κύκνειο άσμα της. Όσοι πλησίασαν περισσότερο αυτή την αντίληψη δεν μπόρεσαν, μέσα στην υποβλητικότητα της εργατικής ταυτότητας σ' αυτή την πρώτη φάση της πραγματικής υπαγωγής, παρά να εγκαταλείψουν τη θεωρία του κομμουνισμού ως θεωρία του προλεταριάτου (όπως, στα τέλη της δεκαετίας του 1920 και στις αρχές της δεκαετίας του 1930, η ομάδα «Κομμουνιστής Εργάτης»· ορισμένοι από το «Bilan»· η «τάση του Έσπεν» του K.A.P.D., που συνάντησε τις θεωρίες των «Jungen» σχετικά με τον εργάτη-άτομο· και όλοι όσοι εγκατέλειψαν «μην πιστεύοντας πια στο προλεταριάτο»). Χρειάστηκε να περιμένουμε τη δεκαετία του 1960 για να ξανατεθεί το ζήτημα· αυτή ήταν η βασική συνεισφορά της «Καταστασιακής Διεθνούς», αν και με παραπλανητικό τρόπο. Οι ορισμοί του προλεταριάτου και του θεάματος προϋποθέτουν ότι το πρόβλημα έχει ήδη λυθεί, καθώς περιορίζονται στο επίπεδο του ατόμου και του εμπορεύματος· είχαμε και πάλι την αλλοτρίωση, αλλά όχι την αμοιβαία συνεπαγωγή μεταξύ προλεταριάτου και κεφαλαίου. Τελικά η «Invariance» έλυσε το πρόβλημα καίγοντας τα χλωρά μαζί με τα ξερά: «Το καταληκτικό σημείο έχει ήδη υποδειχθεί: να τοποθετήσουμε τα όρια της θεωρίας του προλεταριάτου σε ιστορικό επίπεδο, δηλαδή να δείξουμε ότι κατά τους επαναστατικούς αγώνες αυτού του αιώνα το προλεταριάτο δεν πρότεινε μίαν άλλη κοινωνία, έναν άλλο τρόπο ζωής· ότι σε τελική ανάλυση διεκδικούσε απλώς μίαν άλλη διαχείριση του κεφαλαίου [...] Επιβλήθηκε τότε η ανάγκη να οριοθετηθούν τα όσα εκείνοι (οι αγώνες της δεκαετίας του 1920) είχαν κατορθώσει να δώσουν, καθώς και να κατανοηθεί γιατί το δρών κίνημα των ημερών μας δεν κατόρθωνε να ξεπεράσει αυτά τα προηγούμενα. Προέκυψε πως δεν θα μπορούσαμε να βγούμε από το αδιέξοδο αν δεν εγκαταλείπαμε τη θεωρία του προλεταριάτου» (Jacques Camatte, «Invariance», σειρά II αριθ. 6, σελ. 39, 1975).

Στον βαθμό που εμβαθύνονταν η πραγματική υπαγωγή, η οποία ήταν η πραγματική αντεπανάσταση επί το έργον σε σχέση με την περίοδο των αρχών της δεκαετίας του 1920, φαινόταν ότι οι μεσολαβήσεις της ύπαρξης της τάξης μέσα στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής όχι μόνο δεν ήταν εξωτερικές από αυτό το «είναι» της τάξης, ώστε να πρέπει να επιβεβαιωθεί εναντίον τους, αλλά δεν ήταν άλλο από αυτό το είναι σε κίνηση, μέσα στην αναγκαία συνεπαγωγή του με τον άλλο πόλο της κοινωνίας. Η υπεραριστερά έφτανε ταυτόχρονα, αφενός, στην κριτική κάθε σχέσης ανάμεσα στην ύπαρξη της τάξης στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής και τον κομμουνισμό και, αφετέρου, στην επιβεβαίωση της αρμονικής αντιστοιχίας του κομμουνισμού και του είναι της τάξης· η αντίφαση ξεπερνιόταν προσωρινά με την κατανόηση (περιορισμό) της ενσωμάτωσης σαν απόρροια όλων των μεσολαβήσεων που τίθενται ανάμεσα στο είναι της τάξης και τον κομμουνισμό. Κατά την υπεραριστερά, έπρεπε να καταπολεμήσουμε και να εξαλείψουμε όλες αυτές τις μεσολαβήσεις. Το προλεταριάτο έπρεπε να αρνηθεί τον εαυτό του ως τάξη του κεφαλαίου (να αποκτήσει την αυτονομία του) για να πραγματώσει εκείνο που το προλεταριάτο αληθινά ήταν και που υπερέβαινε το κεφάλαιο: τάξη της εργασίας και της κοινωνικής της οργάνωσης, της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων. Αλλά η ξεροκέφαλη πραγματικότητα επέβαλλε να δούμε ότι το αληθινό είναι του προλεταριάτου ήταν ακριβώς εκείνο που επέτρεπε στις μεσο-

λαβήσεις να υπάρχουν, βρισκόταν σε μίαν αναγκαία σχέση με αυτές τις μεσολαβήσεις. Η υπεραριστερά μάς είχε υποδηλώσει ότι «η επανάσταση και ο κομμουνισμός δεν είναι επιβεβαίωση της τάξης όπως αυτή υπάρχει μέσα στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής». Αλλά δεν κατόρθωσε η ίδια να αντλήσει τις συνέπειες αυτής της διαπίστωσης ως προς ό,τι θεωρούσε επαναστατικό είναι του προλεταριάτου, το οποίο πάντοτε το έθετε σαν διαχωρισμένο από την «ύπαρξη» του προλεταριάτου (η υπεραριστερά λειτουργούσε βάσει μιας δυναδικότητας που μπορούσε να πάρει τη μορφή: προλεταριάτο/ εργατική τάξη).

Η υπεραριστερά, παρ' όλους της τους περιορισμούς, μάς είχε οδηγήσει ίσαμε το θεμελιώδες θεωρητικό σημείο του κομμουνισμού ως άρνησης του προλεταριάτου (κάτι που ακόμη και σήμερα χρειάζεται να ορίσουμε). Μόνο μετά την επαναστατική ανάκαμψη του τέλους της δεκαετίας του 1960 και των αρχών της δεκαετίας του 1970 υποχρεωθήκαμε να αντλήσουμε τα θεωρητικά διδάγματα όλου αυτού του κύκλου αγώνων, που άρχισε τη δεκαετία του 1920, και να τον ξεπεράσουμε. Η εμπειρία αυτών των χρόνων δεν μπορούσε πια να αφήσει καμία ψευδαισθηση ότι οι διαχειριστικές προοπτικές είναι επαναστατικές. Η ιταλική υπεραριστερά είχε ήδη ενστερνισθεί αυτή την κριτική, αλλά χωρίς να τη συνδέει –κάθε άλλο μάλιστα– με την άρνηση της τάξης από την ίδια την τάξη, εκτός ίσως κατά έναν τρόπο που ήταν «λαθρόβιος» σε σχέση με τον επίσημο λόγο της (βλ. τις αμφιβολίες του Μπορντίγκα που τόνισε ο Camatte στο βιβλίο «Bordiga et la passion du communisme», εκδ. Spartacus). Ο κύκλος αγώνων που είχε περατωθεί μάς άφηνε δύο βεβαιότητες: η επανάσταση και ο κομμουνισμός είναι κατάργηση του καπιταλισμού κι επομένως και κατάργηση των τάξεων, όλων των τάξεων, συμπεριλαμβανομένου του προλεταριάτου (εδώ έχουμε την κομμουνιστική θεωρία ως θεωρία της επανάστασης)· η αντίφαση μεταξύ του προλεταριάτου και του κεφαλαίου είναι η ίδια η διαδικασία μέσα στην οποία παράγεται ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής, η ίδια η διαδικασία της συσσώρευσής του ως ποιοτική κίνηση, και η ίδια η διαδικασία των αναδιαρθρώσεών του (εδώ έχουμε την κομμουνιστική θεωρία ως θεωρία της αντεπανάστασης). Έτσι εξαλειφόταν αυτομάτως η δυνατότητα να αναζητήσουμε αλλού, και όχι στις αυστηρά καπιταλιστικές συνθήκες αυτής της αντίφασης, την ικανότητα του προλεταριάτου να παραγάγει τον κομμουνισμό. Ξαναβρισκόμασταν λοιπόν αδυσώπητα αντιμετώπι με το ερώτημα που τέθηκε στην αρχή αυτού του κειμένου: «πώς μια τάξη που δρα αποκλειστικά και μόνο ως τάξη μπορεί να καταργήσει τις τάξεις»;

Διατυπώθηκαν τότε, στις συνθήκες των αρχών της δεκαετίας του 1970, δύο τύποι απαντήσεων. Η πρώτη συνίστατο στην υιοθέτηση των συνεισφορών της υπεραριστεράς, χωρίς τη διαχειριστική πτυχή (περιοδικό και βιβλίο «Le Mouvement Communiste») ή αφήνοντάς την σε εκκρεμότητα· στην περίπτωση αυτή οδηγούμασταν απλώς και μόνο σε έναν κατάλογο «επαναστατικών θέσεων» («Bail à céder»), των οποίων οι «επαναστάτες» ήταν θεματοφύλακες (Le Mouvement Communiste 4). Η συλλογιστική αυτή συνεχίζεται αργότερα σε περιοδικά όπως το «La Banquise»

ή το «La Guerre Sociale», αλλά σε ολοένα μεγαλύτερο βαθμό στηρίζεται σε μια ανθρωπιστική κατανόηση του προλεταριάτου, η οποία είναι εμφανής στα περιοδικά «Le Brise-glace» και «Mordicus»: απελευθέρωση της ανθρώπινης δραστηριότητας κάτω από την εργασία ή τις τάξεις, το κεφάλαιο ως καταπίεση, το προλεταριάτο ως φτωχοί. Τελικά, μη μπορώντας πια να συλλάβει την αντίφαση μεταξύ προλεταριάτου και κεφαλαίου ως πηγή δημιουργίας του κομμουνισμού, η συνολική αντίληψη συνίστατο σε μια αντίθεση ανάμεσα στην τάση προς τον κομμουνισμό και στον καπιταλισμό. Αυτό οδηγεί σε μια κατανόηση της πορείας της κοινωνίας ως αντίθεσης ανάμεσα στην αληθινή ανθρώπινη κοινότητα και την ψευδή: τη δημοκρατία (εδώ βρήκε έδαφος η παρεκτροπή του ιστορικού «αναθεωρητισμού» περί του Ολοκαυτώματος, βλ. T.C. 13).

Η δεύτερη απάντηση ήταν να μιλάμε για *αυτοάρνηση* του προλεταριάτου («Négation»· «Intervention Communiste», «Théorie Communiste» αριθ. 1· «Crise Communiste»). Παραδόξως, βρισκόμασταν ακόμη μέσα στην προηγούμενη προβληματική: εξακολουθούσαμε να αναφερόμαστε σε μια επαναστατική φύση του προλεταριάτου. Αυτή η επαναστατική φύση ήταν μια εσωτερική αντίφαση ανάμεσα στην ένταξη του προλεταριάτου σ' αυτή την κοινωνία και την άρνησή της, η οποία γινόταν αντιληπτή ως «τάση» που υπάρχει στο προλεταριάτο και που έρχεται σε ρήξη με αυτή την ένταξη. Η αυτοάρνηση αναγεννούσε την ουσία του ανθρώπου· βρισκόμασταν ακόμη στον σχολαστικισμό και την τελολογία: η ουσία, η ύπαρξη, το είναι, οι τάξεις, οι σημασίες, οι ιδιότητες... Μέσα σ' εκείνη την προβληματική απείχαμε πάντα μόνο δυο βήματα από την εγκατάλειψη της ταξικής θεωρίας και τη μετάπτωση σε μια θεωρία της ανθρωπότητας και/ή του ατόμου («Crise et Communisme»· «L'unique et son ombre»).

Ξεκινώντας από εκεί, επιχειρήσαμε μια δουλειά θεωρητικού επαναπροσδιορισμού της αντίφασης μεταξύ προλεταριάτου και κεφαλαίου. Έπρεπε, σε μια πρώτη φάση, να επαναπροσδιορίσουμε την αντίφαση κατά τρόπο ώστε να είναι αντίφαση που φέρει ως επίλυσή της τον κομμουνισμό και ταυτόχρονα αναπαραγωγική και δυναμική αντίφαση του κεφαλαίου. Έπρεπε να θεμελιώσουμε την ταυτότητα του προλεταριάτου ως τάξης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και ως τάξης επαναστατικής. Αυτό συνεπαγόταν ότι δεν θα αντιλαμβανόμασταν πια αυτή την «επαναστατικότητα» ως φύση της τάξης η οποία προσαρμόζεται, εξαφανίζεται, αναγεννάται ανάλογα με τις περιστάσεις και τις συνθήκες.

Η αντίφαση αυτή είναι η εκμετάλλευση:

1) Ορίζει τις υπάρχουσες τάξεις μέσα σε μια αυστηρή σχέση αμοιβαίας συνεπαγωγής.

2) Όντας συσσωρευση, θέτει άμεσα την αντίφαση μεταξύ των τάξεων ως ιστορία.

3) Τους όρους της δεν τους ορίζει ως πόλους με καθορισμένη φύση οι οποίοι τροποποιούνται μέσα στην ιστορία, οι οποίοι δρουν σε σχέση με μια εξωτερική πορεία της συσσωρευσης που τίθεται ως προϋπόθεση της δράσης τους· την «ουσία» των όρων της την ανάγει στη σχέση των όρων αυτών μεταξύ τους και στην πορεία αυτής της σχέσης.

4) Ως αντίφαση μεταξύ του προλεταριάτου και του κεφαλαίου, είναι η διαδικασία της ιστορικής σημασίας του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής· ορίζει ποιοτικά τη διαδικασία συσώρευσης του κεφαλαίου ως διαδικασία κατά την οποία η εργασία γίνεται επουσιώδης, ως «αντίφαση εν κινήσει»· ορίζει τη συσώρευση του κεφαλαίου ως τη νεκρολογία του² (βλ. Μαρξ, «Grundrisse»).

5) Έχει τη συνέπεια ότι το προλεταριάτο ποτέ δεν επιβεβαιώνεται στη σχέση του με το κεφάλαιο: η εκμετάλλευση είναι υπαγωγή. Ο ίδιος ο τρόπος με τον οποίο η εργασία υπάρχει κοινωνικά, δηλαδή η αξιοποίηση, αποτελεί την αντίφαση μεταξύ προλεταριάτου και κεφαλαίου. Οριζόμενο από την εκμετάλλευση, το προλεταριάτο βρίσκεται σε αντίθεση με την αναγκαία κοινωνική ύπαρξη της εργασίας του ως κεφαλαίου, δηλαδή ως αξίας αυτονομημένης και η οποία παραμένει έτσι μόνο εφόσον αξιοποιείται: *η πτώση του ποσοστού κέρδους είναι αντίφαση μεταξύ των τάξεων*. Η εκμετάλλευση ως αντίφαση αποαντικειμενοποιεί την πορεία του κεφαλαίου.

6) Το προλεταριάτο βρίσκεται διαρκώς σε αντίφαση με τον ίδιο του τον ορισμό ως τάξης:

* η αναγκαιότητα της αναπαραγωγής του είναι κάτι που το βρίσκει απέναντί του και που αντιπροσωπεύεται από το κεφάλαιο·

* το προλεταριάτο δεν βρίσκει ποτέ την επιβεβαίωσή του στην αναπαραγωγή της κοινωνικής σχέσης της οποίας ωστόσο αποτελεί αναγκαίο πόλο·

* το προλεταριάτο βρίσκεται σε αντίθεση όχι με μια αυτόματη πορεία αναπαραγωγής του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής αλλά με μια άλλη τάξη: το κεφάλαιο είναι κατ' ανάγκη καπιταλιστική τάξη. Για το προλεταριάτο η ίδια του η ταξική υπόσταση περνά από μια μεσολάβηση, την ανταγωνιστική τάξη.

2. Σχετικά με την ιστορική σημασία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, παραθέτουμε μερικές γραμμές από το βιβλίο του Roland Simon, *Théorie du communisme, volume 1 : Fondements critiques d'une théorie de la révolution – Au-delà de l'affirmation du prolétariat*, εκδ. Senonevero 2001: «Το κεφάλαιο δεν είναι απλώς εμπόδιο για την επανάσταση. Είναι σε θέση, μέσω της ίδιας του της ανάπτυξης, να επιλύει μια αντίφαση που φέρει ως υπέρβασή της τον κομμουνισμό. Αν το κεφάλαιο είναι «αντίφαση εν κινήσει» όπως εκθέτει ο Μαρξ στα Grundrisse, αν η ανάπτυξή του είναι παραγωγή των συνθηκών –όχι μόνο των υλικών αλλά και υπό μορφή δραστηριότητας του προλεταριάτου– οι οποίες μπορούν να επιφέρουν τη διάλυση αυτής της στενής βάσης που είναι η αξία-εργασία, τότε εκείνο που περιγράφεται δεν είναι μόνο η νεκρολογία του αλλά ταυτόχρονα η *δύναμή του* και η ιστορική σημασία του. Επειδή ακριβώς όλη η ανάπτυξή του, που θεμελιώνεται πάνω στην ιδιοποίηση και την άρνηση της ζωντανής εργασίας, είναι αντίφαση εν κινήσει, το κεφάλαιο συνεπάγεται και αναπαράγει κατά αντιφατικό τρόπο το προλεταριάτο. Το προλεταριάτο ως επαναστατική τάξη και η ανάπτυξη του κεφαλαίου ως αντίφαση εν κινήσει είναι οι δύο όψεις της ίδιας διαδικασίας, της ίδιας σχέσης παραγωγής. Επειδή ακριβώς το κεφάλαιο είναι αυτή η αντιφατική διαδικασία που το υπονομεύει, έχει μια ιστορική σημασία· αλλά τότε το να έχει μια ιστορική σημασία δεν είναι άλλο, μέσα στο ίδιο το περιεχόμενο της ανάπτυξής του, από τη δυνατότητα να επιβάλλει, ενάντια στην επαναστατική τάξη, *την ίδια του την αναπαραγωγή και συσώρευση ως απάντηση που έχει ένα ιστορικό νόημα απέναντι στην επανάσταση*. Είναι σε θέση, για τον λόγο αυτό, να μετασχηματίζει τους τρέχοντες προσδιορισμούς του κύκλου αγώνων σε όρια».

7) Η εκμετάλλευση δεν μπορεί να επιτρέψει να ορισθούν οι τάξεις έξω από την αμοιβαία συνεπαγωγή τους και από την ιστορική πορεία τής μεταξύ τους αντίφασης (η αντίφαση είναι ακριβώς αυτή η ιστορική πορεία), αλλά δεν παύει να προσδιορίζει τη θέση κάθε τάξης μέσα σ' αυτή τη συνεπαγωγή. Το προλεταριάτο πάντοτε υπάγεται στο κεφάλαιο, και το κεφάλαιο πρέπει στο τέλος κάθε κύκλου να αναπαραγάγει την κατάσταση όπου αυτό βρίσκεται απέναντι στην εργασία· πράγματι, η εκμετάλλευση καταλήγει στον ουδέποτε εξασφαλισμένο μετασχηματισμό της υπεραξίας σε πρόσθετο κεφάλαιο (εδώ πρόκειται για το κεφάλαιο ως διαδικασία αυτοπροϋπόθεσης).

Με την εκμετάλλευση ως αντίφαση μεταξύ των τάξεων αντιλαμβανόμαστε την ιδιαιτεροποίησή τους ως ιδιαιτεροποίηση της κοινότητας, δηλαδή ταυτόχρονα ως αμοιβαία συνεπαγωγή τους. Πράγμα που σημαίνει ότι αντιλαμβανόμαστε: το ανέφικτο της επιβεβαίωσης του προλεταριάτου· την αντίφαση μεταξύ προλεταριάτου και κεφαλαίου ως ιστορία· την κριτική κάθε αντίληψης για μια επαναστατική φύση του προλεταριάτου ως ορίζουσας ουσίας η οποία θάβεται ή συγκαλύπτεται από τη συνολική αναπαραγωγή (αυτοπροϋπόθεση του κεφαλαίου). Είχαμε *ιστορικοποιήσει* την αντίφαση, και άρα την επανάσταση και τον κομμουνισμό, και όχι μόνο τις περιστάσεις τους. Η επανάσταση και ο κομμουνισμός είναι όπως ακριβώς παράγονται ιστορικά μέσα από τους κύκλους αγώνων³ που σημαδεύουν την ανάπτυξη της αντίφασης.

3. «Ονομάζουμε κύκλο αγώνων το σύνολο των αγώνων, των οργανώσεων και των θεωριών που απαρτίζουν μια ιστορικά προσδιορισμένη πρακτική του προλεταριάτου μέσα στην αμοιβαία συνεπαγωγή των δύο όρων της εκμετάλλευσης που είναι η δυναμική αντίφαση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. [...] Ακόμα κι αν τα χρονολογικά ορόσημα είναι ταυτόσημα, η έννοια του κύκλου αγώνων δεν συμπίπτει με αυτή της ιστορικής περιόδου του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Στην έννοια του κύκλου αγώνων, η πρακτική του προλεταριάτου ορίζεται ως η εξέχουσα όψη μιας ολότητας μέσω της οποίας αυτή η ολότητα παράγει το ξεπέρασμά της. Κατά συνέπεια, ένας κύκλος αγώνων είναι μια περίοδος του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής θεωρημένη στο βαθμό που παράγει το ξεπέρασμά της. [...] Το προλεταριάτο παράγει τον κομμουνισμό ενάντια στο κεφάλαιο, κάτι που σημαίνει ότι είναι το υποκείμενο αυτού του ξεπεράσματος, όχι ως εκτελεστής ή ως μαμή, αλλά ως πόλος της ίδιας της αντίφασης. Αν, ξεκινώντας από την εκμετάλλευση, βυθίζουμε ό,τι κάνει το προλεταριάτο επαναστατική τάξη σε ό,τι το ορίζει ως τάξη του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, δηλαδή στην αμοιβαία συνεπαγωγή του με το κεφάλαιο, η αναγκαία σύνδεση ανάμεσα στην καθημερινή πορεία της ταξικής πάλης και την επανάσταση, σύνδεση θεωρημένη ως ιστορική φάση, αποτελεί έναν κύκλο αγώνων. [...] Το ζήτημα δεν είναι ούτε να μετατρέψουμε κάθε επόμενο κύκλο αγώνων σε μοντέλο για τους προηγούμενους κύκλους ούτε να σκεφτούμε το κύκλο στον οποίο βρισκόμαστε σαν να έχει με απομονωμένο τρόπο τον κομμουνισμό ως την επίλυσή του. Κάθε κύκλος αγώνων συνιστά μια ιδιαίτερη ολότητα, μέσω των προσδιορισμών του και του τρόπου με τον οποίο η επανάσταση και ο κομμουνισμός ορίζονται από το ιστορικό στάδιο της αντίφασης ανάμεσα στο προλεταριάτο και το κεφάλαιο που αυτός ο κύκλος εκφράζει. Ωστόσο, η διαδοχή των κύκλων αγώνων δεν εμφανίζεται ως παράθεση οριοθετημένων ολοτήτων: υπάρχει μια πρόοδος, ένα ξεπέρασμα των ορίων του προηγούμενου κύκλου στην ιδιαιτερότητα του νέου κύκλου. Την ίδια στιγμή που ο νέος κύκλος αποτελεί το ξεπέρασμα του προηγούμενου, συνθέτει τα χαρακτηριστικά, τη μορφή, τους προσδιορισμούς αυτού του κύκλου με όρους ορίων, αντιφάσεων· μέσω αυτού φανερώνει ότι ο ίδιος ο προηγούμενος κύκλος μπορεί να αναλυθεί σαν να παρήγαγε, να έφερε και να απαιτούσε το ξεπέρασμά του σε σχέση, αναγκαία αλλά διαμεσολαβημένη από τον επόμενο κύκλο, με τον κομμουνισμό όπως αυτός ο τελευταίος κύκλος τον ορίζει. Τα χαρακτηριστικά των προηγούμενων κύκλων φέρουν έτσι, μέσα στην κατανόηση που παρέχει ο επόμενος κύκλος, τον κομμουνισμό όπως ορίζεται από αυτόν τον τελευταίο. Το λάθος θα ήταν να ξεχάσουμε την αφετηρία της ανάλυσης, να

Το τελευταίο αυτό σημείο είναι θεμελιώδες. Η αποτυχία του κύκλου αγώνων ήταν επομένως μια ιστορική αποτυχία· δεν έπρεπε ούτε να κάφουμε τα χλωρά μαζί με τα ξερά ούτε να επιζητήσουμε να ξανακάνουμε τη γερμανική επανάσταση «επί το ριζοσπαστικότερο» (μείον τη διαχείριση). Ο τρόπος με τον οποίο τέθηκαν η επανάσταση και ο κομμουνισμός στον καιρό της τυπικής υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο ήταν η επιβεβαίωση της τάξης· κι έπειτα, από τη δεκαετία του 1920 και μετά, ήταν η αποσύνθεση αυτής της επιβεβαίωσης. Χωρίς πάντως να ξεχνάμε ότι ταυτόχρονα, κατά δεσπόζοντα τρόπο, η ταξική πάλη αυτής της περιόδου είχε την προοπτική να ωθήσει την ενσωμάτωση μέχρι του σημείου να επιζητεί να οδηγήσει στην κατάργηση της αντίφασης που δεν θα είχε πια λόγο ύπαρξης (σοσιαλδημοκρατία, κομμουνιστικά κόμματα). Το κίνημα που εκφραζόταν από την υπεραριστερά δεν απέτυχε επειδή ήταν διαχειριστικό αλλά επειδή δεν μπορούσε παρά να είναι διαχειριστικό, αφού ο κύκλος αγώνων ήταν κύκλος επιβεβαίωσης της εργασίας. Δεν επρόκειτο για αποτυχία της Επανάστασης με κεφαλαίο «Ε», αλλά της επανάστασης όπως αυτή ήταν ιστορικά. Δεν μπορούσε να τεθεί ζήτημα να κάνουμε ένα είδος διαλογής ανάμεσα στις διάφορες θέσεις· εκείνο που έπρεπε να ξεπεραστεί ήταν ολόκληρη η προβληματική της επανάστασης ως επιβεβαίωσης της τάξης. Το γεγονός ότι, σε μιαν άλλη προβληματική, ορισμένα θεωρητικά στοιχεία ανασύρονται και χρησιμοποιούνται είναι εντελώς διαφορετικό⁴.

Περνούσαμε από μια προοπτική όπου το προλεταριάτο βρίσκει μέσα του απέναντι στο κεφάλαιο την ικανότητά του να παραγάγει τον κομμουνισμό, σε μια προοπτική όπου η ικανότητα αυτή δεν αποκτάται παρά μόνο ως εσωτερική κίνηση εκείνου που η ίδια καταργεί [Σ.τ.Ε.: δηλαδή της σχέ-

ξεχάσουμε την πραγματικότητα του τωρινού κύκλου και να σκεφτούμε ότι ο προηγούμενος κύκλος φέρει τον κομμουνισμό ανεξάρτητα από την ύπαρξη του τωρινού κύκλου. Και μόνο η ύπαρξη αυτού του νέου κύκλου κάνει αυτή την 'αφετηρία' όχι μια υποκειμενική οπτική αλλά μια αντικειμενική σχέση». R.S. *Le concept de cycle de lutttes* στο <http://meeting.communisation.net>.

4. «Αν λέμε *τώρα* ότι τα επαναστατικά κινήματα του παρελθόντος ηττήθηκαν με βάση ό,τι τα ίδια ήταν, ότι μέσα τους βρισκόταν η εσώτερη σύνδεσή τους με την αντεπανάσταση, αν δεν ξαναγράψουμε την ιστορία υποθέτοντας πως οι επαναστάσεις αυτές θα μπορούσαν να ήταν διαφορετικές, αυτό δεν σημαίνει πως εντοπίζουμε μέσα τους κάποια έλλειψη, δεν σημαίνει πως τους αποδίδουμε εξ ορισμού την τωρινή συνείδηση, που είναι ακριβώς αποτέλεσμα των αποτυχιών τους και των αντεπανάστασεων. Οι Ρώσοι προλετάριοι του 1917, οι Γερμανοί του 1919, οι Ισπανοί του 1936, οι Γάλλοι ή Ιταλοί του 1968, έδρασαν όπως ήταν, έκαναν τα επαναστατικά τους κινήματα και τις εξεγέρσεις τους με πλήρη συνείδηση και με όλες τους τις αντιφάσεις. Καμία από τις ενέργειές τους δεν ήταν γι' αυτούς τυχαία· το όριο του κινήματός τους το έπιβλήθη από την αντεπανάσταση που είχαν να αντιπαλέψουν, μια αντεπανάσταση που δεν ήταν γι' αυτούς ένα ανυπερβλήτο εσωτερικό όριο αλλά η ίδια η φύση του αγώνα τους. Αυτό που μπορούμε να πούμε τώρα για τα κινήματα αυτά το λέμε *τώρα*, και αν μπορούμε να πούμε γιατί τα κινήματα αυτά ηττήθηκαν το οφείλουμε στους αγώνες όπως πραγματικά δόθηκαν και στην αντεπανάσταση που τους συνέτριψε (οι αντεπανάστασεις είναι επίσης και κυρίως η σχέση μας με τις επαναστάσεις του παρελθόντος). *Η ανάλυσή μας είναι ένα αποτέλεσμα, το αποτέλεσμα δεν προϋπήρχε στο πράγμα*. Για εμάς, τώρα, όλη η σπουδαιότητα των επαναστάσεων αυτών έγκειται σε ό,τι μας φαίνεται ως εσωτερικές αντιφάσεις τους, στο ανέφικτό τους όπως παρήχθη μέσα στους ίδιους τους όρους όπου οι αγώνες αυτοί υπήρχαν και βίωνονταν». Το απόσπασμα που αναπαράγουμε εδώ για λόγους αποσαφήνισης είναι από αδημοσίευτο κείμενο της TC.

σης κεφάλαιο]. Έτσι η ικανότητα αυτή τοποθετείται μέσα σε μια ιστορική διαδικασία, ορίζει την υπέρβαση της σχέσης και όχι τον θρίαμβο ενός από τους όρους της σχέσης με τη μορφή της γενίκευσής του. Με την εκμετάλλευση ως αντίφαση, το προλεταριάτο ως τάξη του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής ταυτιζόταν με το προλεταριάτο ως επαναστατική τάξη.

Όσον αφορά ωστόσο τον δεύτερο όρο της σχέσης, αυτό μπορούσε ακόμη να φαίνεται προβληματικό. Βέβαια η εκμετάλλευση δεν επιβεβαιώνει ποτέ το προλεταριάτο και η διαδικασία του κεφαλαίου ως αντίφαση μεταξύ των τάξεων είχε αποαντικειμενοποιηθεί, έτσι που η ιστορική διαδικασία του κεφαλαίου ήταν ταξική πάλη και η ταξική πάλη είχε νόημα ως «αντίφαση εν κινήσει» (έως και ο νόμος της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους αναλυόταν ως αντίφαση μεταξύ προλεταριάτου και κεφαλαίου). Βέβαια η εκμετάλλευση θέτει μια σχέση μέσα στην οποία το προλεταριάτο ορίζεται ως η άρνηση όλων των υπαρχουσών συνθηκών (ανταλλαγή, αξία, τάξη, καταμερισμός εργασίας, ιδιοκτησία κτλ.) πάνω στη βάση και ως ανάπτυξη αυτών των υπαρχουσών συνθηκών (βλ. παρακάτω). Όμως αυτό δεν έπρεπε να απολιθωθεί, η αντιφατική αυτή σχέση είναι ιστορία, δεν είναι η πορεία μιας επαναστατικής φύσης που κινείται μέσα σε ποικίλες συνθήκες. Ποια ήταν λοιπόν ιστορικά η διάρθρωση της αντίφασης που βρισκόταν επί το έργο στα τέλη τη δεκαετίας του 1970; Εκείνα τα χρόνια η σχέση μεταξύ προλεταριάτου και κεφαλαίου αναδιάρθρωνόταν.

Όλος ο προηγούμενος κύκλος αγώνων (από την αναδιάρθρωση του μεσοπολέμου έως την κρίση στα τέλη της δεκαετίας του 1960) στηριζόταν, αφενός, στην ενσωμάτωση της αντιθετικής αναπαραγωγής του προλεταριάτου στον κύκλο αναπαραγωγής του κεφαλαίου. Έτσι, ήταν πράγματι διαδικασία αποσύνθεσης της επανάστασης ως επιβεβαίωσης της τάξης. Αφετέρου, στηριζόταν στην ιδιαιτεροποίηση του προλεταριάτου στο εσωτερικό της αυτοπροϋπόθεσης του κεφαλαίου, και κατά τούτο το προλεταριάτο λειτουργούσε πάντα πάνω στη βάση μιας εργατικής ταυτότητας απέναντι στο κεφάλαιο. Από εδώ πήγαζε η δεσπόζουσα θέση της εργατικής ταυτότητας μέσα στην αποσύνθεση του «προγραμματισμού»⁵

5. [Σ.τ.Ε.] «Όταν λέμε 'προγραμματισμός' εννοούμε ένα μοντέλο εργατικών αγώνων και επαναστατικού ξεπεράσματος βασιζόμενο σε μίαν αυξανόμενη ισχύ της εργατικής τάξης, ισχύ μέσω της οποίας επιβάλλονται οι απαιτήσεις μιας κοινωνικής ανάπτυξης του κεφαλαίου που προετοιμάζει την απελευθέρωση της εργατικής τάξης. [...] Ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα, στο εσωτερικό του 'προγραμματισμού', η ενίσχυση της τάξης (καθώς ήταν ενσωματωμένη στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου) στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής ήρθε σε αντίθεση με τη δυνατότητα της επαναστατικής αυτόνομης επιβεβαίωσής της. Τις σπάνιες φορές που αυτή η τελευταία αρχίζει να υλοποιείται έμπρακτα, όπως στη Ρωσία, στην Ιταλία ή στην Ισπανία, τίθεται κατ' ανάγκη υπό την αιγίδα των οργανώσεων του εργατικού κινήματος, αντιστρέφεται αμέσως για να μετατραπεί σε αυτό που δεν μπορεί παρά να είναι: μια νέα μορφή κινητοποίησης της εργασίας υπό τον καταναγκασμό της αξίας και άρα της 'μέγιστης απόδοσης' (όπως ζητούσε η CNT από τους εργάτες της Βαρκελώνης το 1936), αναπαράγοντας αυτομάτως, έστω και οριακά, όλες τις αντιδράσεις απομάκρυνσης ή αντίστασης των εργατών». Από την απάντηση της TC στο Aufheben που δημοσιεύτηκε στο 19^ο τεύχος του περιοδικού.

(«Προβληματικές της αναδιάρθρωσης», Τ.Σ. 12).

Η προηγούμενη κατάσταση της ταξικής πάλης, και το εργατικό κίνημα, στηρίζονταν, στην πρώτη αυτή φάση της πραγματικής υπαγωγής που ολοκληρώνεται τη δεκαετία του 1970, στην αντίφαση ανάμεσα, αφενός, στη δημιουργία και την ανάπτυξη μιας εργατικής δύναμης που ενεργοποιείται από το κεφάλαιο με ολοένα συλλογικότερο και κοινωνικότερο τρόπο και, αφετέρου, τις μορφές –που φαίνονταν περιορισμένες– της ιδιοποίησης αυτής της εργατικής δύναμης από το κεφάλαιο στην άμεση διαδικασία παραγωγής και στη διαδικασία αναπαραγωγής. Ίδου η αντιθετική κατάσταση που αναπτυσσόταν ως *εργατική ταυτότητα*, που έβρισκε τα διακριτικά της γνωρίσματα και τους άμεσους τρόπους αναγνώρισής της (την επιβεβαίωσή της) στο μεγάλο εργοστάσιο, στη διχοτομία μεταξύ απασχόλησης και ανεργίας, εργασίας και επαγγελματικής εκπαίδευσης, στην εξάρτηση της εργασιακής διαδικασίας από τη συγκέντρωση εργαζομένων, στις σχέσεις μεταξύ μισθών, οικονομικής μεγέθυνσης και παραγωγικότητας μέσα στα όρια ενός εθνικού χώρου, στις θεσμικές αντιπροσωπεύσεις που όλα αυτά συνεπάγονται τόσο στο εργοστάσιο όσο και σε επίπεδο κράτους. Υπήρχε όντως αυτοπροϋπόθεση του κεφαλαίου, όπως συνεπάγεται η έννοια του κεφαλαίου, αλλά η αντίφαση μεταξύ προλεταριάτου και κεφαλαίου δεν μπορούσε να τοποθετηθεί στο επίπεδο αυτό, στον βαθμό που στο εσωτερικό αυτής της αυτοπροϋπόθεσης παραγόταν και επιβεβαιωνόταν μια εργατική ταυτότητα μέσω της οποίας η ταξική πάλη διαρθρωνόταν ως εργατικό κίνημα. Τέτοια ήταν η κατάσταση όλου του κύκλου αγώνων που ολοκληρώνεται τη δεκαετία του 1970 και που αναπτυσσόταν σε τρία επίπεδα:

α – επιβεβαίωση της ταυτότητας αυτής (κομμουνιστικά κόμματα, συνδικάτα, ορισμένες σοσιαλδημοκρατικές φράξιες), η οποία, αντίθετα με την κατάσταση στην περίοδο της τυπικής υπαγωγής, δεν μπορεί να εμπεριέχει ως ανάπτυξη της μια επαναστατική προοπτική διαφορετική από έναν οργανωμένο ή αριστεροκεϋνσιανό καπιταλισμό – απ' όπου ο αριστερισμός, που ανήκει στο ίδιο αυτό επίπεδο ως αιώνια δυσαρέσκεια·

β – αυτοοργάνωση, δηλαδή ρήξη με την ενσωμάτωση της αναπαραγωγής και της υπεράσπισης της προλεταριακής συνθήκης στο εσωτερικό της ίδιας της αναπαραγωγής του κεφαλαίου. Η αυτοοργάνωση συναρτάται επίσης με την ικανότητα του προλεταριάτου να αναφέρεται στον εαυτό του μέσα στην αμοιβαία συνεπαγωγή του με το κεφάλαιο. Ως μαχητικός ιδεολογικός λόγος, προϋποθέτει ότι έχουν διαχωριστεί, αφενός, η ουσία του προλεταριάτου ως εκμεταλλευμένης και επαναστατικής τάξης μέσω της επιβεβαίωσης των όσων τη χαρακτηρίζουν (εργασία, κοινωνικοποιημένη παραγωγή κτλ.) και, αφετέρου, η ύπαρξή του μέσα στην αμοιβαία συνεπαγωγή του με το κεφάλαιο (κάτι που ωστόσο αποτελεί την ίδια την κίνηση της αντίφασης ως εκμετάλλευσης). Η ύπαρξη του προλεταριάτου ως τάξης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής ανάγεται λοιπόν στις πολιτικές και συνδικαλιστικές μεσολαβήσεις (πρόκειται για την αντίληψη της υπεραριστεράς)·

γ – αυτοάρνηση: κατάληξη των προηγούμενων πρακτικών και θεωρητικοποιήσεων, τοποθετείται ύστερα απέναντί τους ως προοπτική επίλυσης των αδιεξόδων τους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι κάθε ένα από τα τρία επίπεδα ακατάπαυστα συσχετίζεται με τα άλλα και προσδιορίζεται συνεχώς σε σχέση με αυτά: η αυτοάρνηση των αρνητών της εργασίας εναντίον των αυτοοργανωμένων, οι αυτοοργανωμένοι εναντίον των συνδικάτων.

Η αναδιάρθρωση, που βρίσκεται επί το έργον από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, καθιστά τη διαδικασία συνολικής αναπαραγωγής της κοινωνίας κατάλληλα προσαρμοσμένη στην παραγωγή σχετικής υπεραξίας. Αυτό συμβαίνει διότι δεν περιέχει πια κανένα σημείο καθήλωσης μέσα στον «διπλό μύλο» (ή «μάγγανο») της συνολικής αναπαραγωγής, ο οποίος ακατάπαυστα αναπαράγει και θέτει αντιμέτωπους το προλεταριάτο και το κεφάλαιο: «Η καπιταλιστική διαδικασία παραγωγής αναπαράγει λοιπόν από μόνη της τον διαχωρισμό μεταξύ εργαζομένου και προϋποθέσεων της εργασίας. Με τον τρόπο αυτό αναπαράγει και διαιωνίζει τις συνθήκες που αναγκάζουν τον εργάτη να πουληθεί για να ζήσει και δίνουν στον καπιταλιστή τη δυνατότητα να τον αγοράσει για να πλουτίσει. Εκείνο που τους τοποθετεί στην αγορά τον έναν απέναντι στον άλλο, ως πωλητή και αγοραστή, δεν είναι πια η τύχη. Είναι ο διπλός μύλος της ίδιας της διαδικασίας, ο οποίος πάντοτε ρίχνει τον πρώτο στην αγορά ως πωλητή της εργατικής του δύναμης και πάντοτε μετατρέπει το προϊόν του σε αγοραστικό μέσο για τον δεύτερο. Στην πραγματικότητα ο εργαζόμενος ανήκει στην καπιταλιστική τάξη προτού πουληθεί σε κάποιον συγκεκριμένο καπιταλιστή. Η οικονομική του υποδούλωση διαμεσολαβείται, και ταυτόχρονα συγκαλύπτεται, από την περιοδική ανανέωση αυτής της πράξης αγοράς, από το μύθευμα της ελεύθερης σύμβασης, από την αλλαγή των συγκεκριμένων αφεντικών και από τις διακυμάνσεις των αγοραίων τιμών της εργασίας. Η καπιταλιστική διαδικασία παραγωγής, αν γίνει αντιληπτή στη συνέχειά της, δηλαδή ως αναπαραγωγή, δεν παράγει επομένως μόνο εμπορεύματα ούτε μόνο υπεραξία· παράγει και διαιωνίζει την κοινωνική σχέση μεταξύ καπιταλιστή και μισθωτού» (Μαρξ, «Το Κεφάλαιο», τόμος 3).

Όλα τα χαρακτηριστικά της άμεσης διαδικασίας παραγωγής (συνεργασία, εργασία στην αλυσίδα παραγωγής, παραγωγή-συντήρηση, συλλογικός εργαζόμενος, συνέχεια της διαδικασίας παραγωγής, ανάθεση εργασιών σε υποκατασκευαστές, κατακερματισμός της εργατικής δύναμης), όλα τα χαρακτηριστικά της αναπαραγωγής (εργασία, ανεργία, επαγγελματική κατάρτιση, πρόνοια), όλα τα χαρακτηριστικά που έκαναν την τάξη να είναι προσδιοριστικό στοιχείο της αναπαραγωγής του ίδιου του κεφαλαίου (περιχαράκωση της συσσώρευσης σε έναν εθνικό χώρο, έρπων πληθωρισμός, «μοίρασμα των οφελών από την αύξηση της παραγωγικότητας», δημόσιος χαρακτήρας παρεχόμενων υπηρεσιών), όλα όσα έθεταν το προλεταριάτο ως εθνικό συνομιλητή σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, δηλαδή όλα όσα θεμελιώναν μια εργατική ταυτότητα με αφετηρία την οποία διεξαγόταν η διεκυστίνδα του ελέγχου στο σύνολο της κοινωνίας υπό μορφή διαχείρισης και ηγεμονίας – όλα αυτά τα χαρακτηριστικά συντρίβονται ή αναστατώνονται. Πρόκειται για όλα όσα μπορούν να παρεμποδίσουν τον «διπλό μύλο» της αυτοπροϋπόθεσης του κεφαλαίου, να μην τον αφήνουν να λειτουργεί απρόσκοπτα: Από τη μια πλευρά βρίσκουμε όλους τους διαχωρισμούς, τις προστασίες, τις ιδιαιτεροποιήσεις που ορθώνονται απέναντι στην πτώση της αξίας της εργατικής δύναμης. Αυτό συμβαίνει διότι εμποδίζουν μια κατάσταση όπου το σύνολο της εργατικής τάξης, σε παγκόσμια κλίμακα, μέσα στη συνέχεια της ύπαρξής της, της αναπαραγω-

γής της και της διεύρυνσής της, θα υποχρεωνόταν να βρεθεί αντιμέτωπη ως τάξη με το σύνολο του κεφαλαίου. Πρόκειται για τον πρώτο μύλο, για το μύλο της αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης.

Από την άλλη πλευρά βρίσκουμε όλους τους περιορισμούς της κυκλοφορίας, της ανακύκλωσης, της συσσώρευσης, οι οποίοι παρεμποδίζουν το δεύτερο μύλο, το μύλο της μετατροπής του υπερπροϊόντος σε υπεραξία και πρόσθετο κεφάλαιο. Οποιοδήποτε υπερπρόϊόν πρέπει να μπορεί οπουδήποτε να βρει την αγορά του, οποιαδήποτε υπεραξία πρέπει να μπορεί να βρει οπουδήποτε τη δυνατότητα να λειτουργήσει ως πρόσθετο κεφάλαιο, δηλαδή να μετατραπεί σε μέσα παραγωγής και εργατική δύναμη, χωρίς αυτή η μετατροπή να προκαθορίζεται από μια σχηματοποίηση του διεθνούς κύκλου (ανατολικές χώρες, περιφέρεια). Η λειτουργία κάθε μύλου δεν γίνεται απρόσκοπτη παρά μόνο μέσα στον άλλο και μέσω του άλλου.

Συνολικά, η αναδιάρθρωση ορίζεται ως διάλυση όλων των σημείων αποκρυστάλλωσης του διπλού μύλου της αυτοπροϋπόθεσης του κεφαλαίου – από όλα όσα συγκροτούν την εργατική ταυτότητα μέχρι τον διαχωρισμό μεταξύ κέντρου και περιφέρειας, τον διαχωρισμό του παγκόσμιου κύκλου σε δύο χώρους συσσώρευσης και, τέλος, το νομισματικό σύστημα. Με τη σημερινή αναδιάρθρωση οι δύο βραχίονες του μύλου γίνονται κατάλληλα προσαρμοσμένοι στην παραγωγή σχετικής υπεραξίας, ταυτόχρονα με την άμεση διαδικασία παραγωγής, την τομή τους, που προσδίδει στον καθένα την ενέργειά του και την αναγκαιότητα της μεταμόρφωσής του. Με αυτήν ακριβώς την έννοια η παραγωγή υπεραξίας και η αναπαραγωγή των συνθηκών αυτής της παραγωγής συμπίπτουν. Σε τέτοιο μάλιστα βαθμό ώστε η αντίφαση μεταξύ των τάξεων τίθεται εφεξής στο επίπεδο της αναπαραγωγής τους ως τάξεων. Αυτό το επίπεδο της αντίφασης συνεπάγεται: εξαφάνιση κάθε εργατικής ταυτότητας· η ύπαρξη του προλεταριάτου ως τάξης είναι ταυτόσημη της αντίφασής του με το κεφάλαιο· το προλεταριάτο δεν είναι φορέας κανενός σχεδίου κοινωνικής αναδιοργάνωσης με βάση το τι είναι το ίδιο. Πρόκειται για τα χαρακτηριστικά του νέου κύκλου αγώνων.

Για το προλεταριάτο, αυτό σημαίνει ότι το να βρίσκεται σε αντίφαση με το κεφάλαιο ισοδυναμεί με το να βρίσκεται σε αντίφαση με την ίδια του την ύπαρξη ως τάξης· δεν υπάρχει καμία εσωτερική αντίφαση, αλλά σύγκρουση με τον άλλο, καθ' όλα πραγματικό και αυτόνομο όρο της σχέσης: το κεφάλαιο. Στη διάρκεια αυτού του κύκλου αγώνων, η πρακτική της τάξης κατά του κεφαλαίου, μέσα στην επερχόμενη φάση κρίσης της συνολικής αναπαραγωγής, εμπεριέχει την ικανότητα του προλεταριάτου να αμφισβητήσει την ίδια του την ύπαρξη ως τάξης. Η ίδια διάρθρωση της αντίφασης βρίσκεται επί το έργον στην πορεία των διεκδικητικών αγώνων· και τότε βρίσκει στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου το ειδικό της όριο και ταυτόχρονα τη ριζοσπαστικότητά της. Το να παράγει ο προλετάριος την ταξική του ιδιότητα μέσα στο κεφάλαιο ως εξωτερικό καταναγκασμό, ως κάτι ενδεχόμενο και όχι αναγκαίο, σημαίνει την υπέρβαση –μέσα στην επανάσταση, στην κρίση της αμοιβαίας συνεπαγωγής– της καθημερινής πορείας των διεκδικητικών αγώνων, υπέρβαση που παράγεται με αφετηρία αυτούς τους ίδιους αγώνες και μέσα στους κόλπους τους. Πρόκειται για την προοπτική που προσφέρει αυτός ο κύκλος αγώνων, όχι ως μετεξέλιξη αλλά ως παραγόμενη υπέρβαση (βλ. «Από τους σημερινούς αγώνες στην επανάσταση», Τ.Σ. 13).

Για να κατανοήσουμε την παραγωγή του κομμουνισμού, θα πρέπει να ενδιαφερθούμε για το περιεχόμενο αυτής της αμφισβήτησης, από το προλεταριάτο, τη ίδιας του τη ύπαρξης ως τάξης. Η τάξη βρίσκεται τότε, μέσα σε ό,τι αυτή είναι ενάντια στο κεφάλαιο, την ικανότητα να κομμουνιστικοποιήσει την κοινωνία, ενώ ταυτόχρονα αντιμετωπίζει την ίδια της την ταξική φύση ως εξωτερικευμένη μέσα στο κεφάλαιο. Η αντίφαση μεταξύ των τάξεων έχει γίνει η «προϋπόθεση» της ίδιας της της επίλυσης ως κοινωνικής αμεσότητας του ατόμου.

Το προλεταριάτο, που ορίζεται μέσα στην εκμετάλλευση, είναι η διάλυση των υπαρχουσών συνθηκών κατά το ότι είναι μη κεφάλαιο. Εκεί βρίσκεται το περιεχόμενο της *επαναστατικής δράσης* του με τη μορφή *κομμουνιστικών μέτρων*: κατάργηση της ιδιοκτησίας, του καταμερισμού της εργασίας, της ανταλλαγής, της αξίας.

Επειδή ακριβώς το προλεταριάτο, στην αντιφατική του σχέση με το κεφάλαιο, είναι η διάλυση των υπαρχουσών συνθηκών, η αντίφαση –η εκμετάλλευση– μπορεί να πάρει αυτή τη μορφή του ταξικού ανήκειν ως εξωτερικού καταναγκασμού μέσα στο κεφάλαιο. Η έσχατη αυτή διάρθρωση της αντίφασης μεταξύ προλεταριάτου και κεφαλαίου δεν είναι άλλο από αυτό το περιεχόμενο (δηλαδή το προλεταριάτο ως διάλυση των υπαρχουσών συνθηκών πάνω στη βάση των υπαρχουσών συνθηκών) εν κινήσει, αυτό το περιεχόμενο ως μορφή. Η δόμηση αυτή της αντίφασης δεν είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα εκδηλωνόταν ένα αναλλοίωτο περιεχόμενο, μια επαναστατική φύση της τάξης, ένας προϋπάρχων ορισμός. Η αντίφαση μεταξύ προλεταριάτου και κεφαλαίου, που είναι η εκμετάλλευση, μπορεί να δομηθεί ως εξωτερικευση του ταξικού ανήκειν μέσα ακριβώς απ' ό,τι βρίσκεται στον πυρήνα αυτής της κατάστασης διάλυσης των υπαρχουσών συνθηκών στην αντιφατική σχέση με το κεφάλαιο: δηλαδή μέσα από τη μη επιβεβαίωση του προλεταριάτου στο εσωτερικό της αντίφασης, μέσα από το γεγονός ότι κανένα από τα στοιχεία του ορισμού της δεν είναι κάτι που να το επιβεβαιώνει στο εσωτερικό της σχέσης. Αυτή η δόμηση της ταξικής πάλης γίνεται τότε καθεαυτήν ένα περιεχόμενο, δηλαδή μια πρακτική. Το να είναι το προλεταριάτο ως τάξη η διάλυση των υπαρχουσών συνθηκών επιβάλλεται, μέσα στην εξωτερικευση του ταξικού ανήκειν, ως *κάτι που πρέπει να ξεπεραστεί*, ενώ ταυτόχρονα επιβάλλεται ως *προϋπόθεση αυτής της υπέρβασης*, παρέχει τους άξονες της υπέρβασης ως πρακτική, ως κομμουνιστικά μέτρα μέσα στην επανάσταση.

Το προλεταριάτο είναι η διάλυση της *ιδιοκτησίας* πάνω στη βάση της ιδιοκτησίας. Ως ιδιοκτησία, η ίδια του η δραστηριότητα ορθώνεται απέναντί του. Πάνω στη βάση της ιδιοκτησίας, το προλεταριάτο είναι η διάλυση της αυτόνομης μορφής του πλούτου. Ως άρνηση της ιδιοκτησίας μέσα σε μια σχέση που βρίσκεται στο εσωτερικό της ιδιοκτησίας, το προλεταριάτο είναι η αναγκαία προϋπόθεση για την υπέρβαση της κτητικής οικειοποίησης, τη διάλυση της αντικειμενικότητας που αντιπαρατίθεται στη δραστηριότητα ως υποκειμενικότητα, την υπέρβαση του αντιφατικού προσδιορισμού του πλούτου ως αντικειμενικότητας και υποκειμενικότητας.

Το προλεταριάτο είναι η διάλυση του *καταμερισμού της εργασίας* πάνω στη βάση του καταμερισμού της εργασίας. Η αλλοτρίωση την οποία αντιπροσωπεύει ο καταμερισμός της εργασίας δεν έγκειται σε αυτό καθαυτό το γεγονός ότι κάθε άτομο καθλώνεται σε μια μονομερή ανάπτυξη, αλλά στο ότι η καθήλωση αυτή υπάρχει μόνο σε συσχέτιση με την αυτόνομη του κοινωνικού χαρακτήρα της ανθρώπινης δραστηριότητας. Στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, ο καταμερισμός της εργασίας φτάνει σε ένα στάδιο όπου μια τάξη μπορεί να είναι η εσωτερική του διάλυση και, ως επαναστατική δραστηριότητα, η προϋπόθεση της υπέρβασής του.

Ως ζωντανή εργασία, το προλεταριάτο βρίσκεται αντιμετώπιμο με τη συνάρμοση της αντικειμενοποιημένης κοινωνικής εργασίας μέσα στο κοινωνικό κεφάλαιο. Όντας παραγωγός υπεραξίας, το προλεταριάτο σχετίζεται με κάθε κεφάλαιο ως μέρος του συνολικού κεφαλαίου. Η ικανότητα του προλεταριάτου να αντιμετωπίζει αυτή τη συνάρμοση ως ολότητα δεν απορρέει μόνο από το γεγονός ότι, επειδή είναι παραγωγός υπεραξίας, η εργασία του δεν είναι συνυφασμένη με καμία ιδιαίτερη παραγωγή· το ότι είναι παραγωγός υπεραξίας προϋποθέτει επίσης την πλήρη ανάπτυξη του βιομηχανικού καταμερισμού. Ο άκρος βιομηχανικός καταμερισμός της εργασίας σχετίζεται με τη συγκεκριμένη εργασία, αλλά υπάρχει μόνο επειδή αυτή η συγκεκριμένη εργασία πρέπει να αποδεικνύεται αφηρημένη εργασία, μόνο χάρη στον διπλό χαρακτήρα της εργασίας. Έτσι, για το προλεταριάτο, το ότι είναι η διάλυση του καταμερισμού της εργασίας πάνω στη βάση του καταμερισμού της εργασίας, επειδή είναι ζωντανή εργασία που παράγει αξία και υπεραξία, του δίνει τις βάσεις για να παραγάγει τον κομμουνισμό, καθώς είναι σε θέση να αντιμετωπίσει την ανθρώπινη δραστηριότητα ως ολότητα. Εξάλλου, η σχέση που υπάρχει μέσα στο προλεταριάτο ανάμεσα στον κοινωνικό και τον βιομηχανικό καταμερισμό της εργασίας του δίνει τις βάσεις να αντιμετωπίσει την ανθρώπινη δραστηριότητα ως ολότητα με αφετηρία κάθε ιδιαίτερη δραστηριότητα που εμπεριέχει αυτή την ολότητα. Το ζήτημα επομένως δεν είναι πια να γίνει αντιληπτή η ανθρώπινη δραστηριότητα ως ολότητα μέσα από μια αναδιοργάνωση της παραγωγής, μια συνολικοποίηση, μια σχεδιοποίηση, που απλώς θα όριζε τα μέρη ως τυχαία επεισόδια της ολότητας (βλ. τον καταμερισμό της εργασίας στον ασιατικό τρόπο παραγωγής ή στην παραδοσιακή κοινότητα). Εκεί ακριβώς, σ' αυτή τη διπλή όψη της καταμεριζόμενης εργασίας (διπλή όψη που οι συνιστώσες της αλληλοπροσδιορίζονται μέσα στην καπιταλιστική παραγωγή της αξίας), βρίσκεται η ικανότητα να παραχθεί αυτή η αμεσότητα της γενικής συνάρμοσης της κοινωνικής εργασίας μέσα σε κάθε συγκεκριμένη δραστηριότητα και όχι ως συνολικοποίηση ή απόρροια αυτών των δραστηριοτήτων. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι η ανθρώπινη δραστηριότητα δεν έχει τότε άλλο στόχο από τον εαυτό της και το αντικείμενό της, στο οποίο εφαρμόζεται, και όχι πια έναν εξωτερικό σκοπό (κεφάλαιο, αξία, αναπαραγωγή της ανώτερης ενότητας κτλ.).

Το προλεταριάτο είναι η διάλυση της *ανταλλαγής και της αξίας* πάνω στη βάση της ανταλλαγής και της αξίας. Στο σύστημα της αξίας, η άρνηση της αξίας περνάει αναγκαστικά από την εν κινήσει μορφή της: την ανταλλαγή.

Η πρώτη πλευρά μέσω της οποίας το προλεταριάτο είναι άρνηση της ανταλλαγής πάνω στη βάση της ανταλλαγής εδραζόταν στην ανταλλαγή της ζωντανής εργασίας με αντικειμενοποιημένη εργασία. Σ' αυτή την

ανταλλαγή σε τελική ανάλυση ο καπιταλιστής δεν έκανε τίποτε άλλο παρά να επιστρέφει στον εργάτη ένα μέρος της προηγουμένως αντικειμενοποιημένης εργασίας του. Ξεκινώντας από εκεί, ενάντια στο κεφάλαιο, το προλεταριάτο βρίσκει σε ό,τι είναι το ίδιο την ικανότητα, καταργώντας το κεφάλαιο, να παραγάγει και να αντιμετωπίσει την ανθρώπινη δραστηριότητα ως την ίδια του τη διαδικασία ανανέωσης πέρα από κάθε άλλη προϋπόθεση.

Η δεύτερη πλευρά μέσω της οποίας το προλεταριάτο είναι άρνηση της ανταλλαγής πάνω στη βάση της ανταλλαγής εδράζεται στο γεγονός ότι το κεφάλαιο είναι μια αντίφαση εν κινήσει, κατά το ότι, για να αξιοποιηθεί, κινητοποιεί εργασία που έχει αναγορευθεί κοινωνική εργασία αλλά που είναι τέτοια μόνο στον βαθμό που έχει απέναντί της τον αντικειμενοποιημένο κοινωνικό χαρακτήρα της· μόνο μέσα στη σχέση αυτή μπορούμε να τη χαρακτηρίσουμε ως άμεσα κοινωνική εργασία. Τα χαρακτηριστικά της συσσώρευσης του κεφαλαίου, η καθολικοποίηση και η κοινωνικοποίηση της εργασίας ως αντιθετικότητα προς την ίδια την εργασία, παρέχουν στο προλεταριάτο την ικανότητα, καταργώντας το κεφάλαιο, να παραγάγει την κατάσταση στην οποία κάθε δραστηριότητα βρίσκει τον σκοπό της μέσα της, κατά το ότι την προϋποθέτει η δραστηριότητα όλης της κοινωνίας και συμπυκνώνει τη δραστηριότητα αυτή.

Το προλεταριάτο είναι λοιπόν η άρνηση της ανταλλαγής πάνω στη βάση της ανταλλαγής, κατά το ότι η ανταλλαγή είναι η επιβεβαίωση του κοινωνικού χαρακτήρα κάθε δραστηριότητας μέσα στην αλλοτρίωση ως εξωτερικού προς την ίδια τη δραστηριότητα. Η καπιταλιστική διαδικασία παραγωγής και εκμετάλλευσης δεν μπορεί να θέσει σε ενέργεια παρά μόνο μια κοινωνικοποιημένη εργασία με στόχο τη δημιουργία αξίας· πρόκειται για μια αντίφαση εν κινήσει, που στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής αποκτά την απολύτως πραγματική μορφή της αδυναμίας της ζωντανής εργασίας να αξιοποιήσει την αυξανόμενη μάζα του παγίου κεφαλαίου μέσα στο οποίο αντικειμενοποιείται, διαχωρισμένος από την ίδια, ο κοινωνικός χαρακτήρας της.

Το προλεταριάτο είναι, ως τάξη, η *διάλυση των τάξεων*. Το να είναι η διάλυση των τάξεων δεν σημαίνει πως είναι κάτι διαφορετικό από τη διάλυση των υπάρχουσών συνθηκών, αλλά δεν πρόκειται για το ίδιο επίπεδο: το να είναι η διάλυση των τάξεων σημαίνει πως είναι η διάλυση των υπάρχουσών συνθηκών ως πρακτική, ως ταξική πάλη· είναι η διάλυση των υπάρχουσών συνθηκών κατά το ότι, ως ιδιαίτερη τάξη, η διάλυση αυτή είναι υποκειμένο, επαναστατική πρακτική. Το προλεταριάτο ποτέ δεν επιβεβαιώνεται στην ταξική του κατάσταση από την αναπαραγωγή της κοινωνικής σχέσης της οποίας είναι ένας από τους πόλους. Δεν μπορεί λοιπόν να θριαμβεύσει με το να γίνει ο απόλυτος πόλος της κοινωνίας (βλ. πιο πάνω σχετικά με τη ρωσική επανάσταση).

Ενάντια στο κεφάλαιο, μέσα στην αμεσότερη πτυχή της πρακτικής του, δηλαδή των όσων κάνει, το προλεταριάτο δεν θέλει να παραμείνει όπως είναι· δεν πρόκειται εδώ για εσωτερική αντίφαση. Το προλεταριάτο όντως δρα ως τάξη: το να αλλάξει τον εαυτό του και το να αλλάξει αυτές τις συνθήκες συμπίπτουν. Στο επίπεδο αυτό έχουμε τη διάλυση των υπάρχουσών

συνθηκών ως δράση ενός υποκειμένου, ως πρακτική που συνοψίζει τη διάλυση των υπάρχουσών συνθηκών μέσα σε μια τάξη – τάξη που είναι η διάλυση των τάξεων απλώς και μόνο επειδή αγωνίζεται ως τάξη. Μέσα ακριβώς στην αντίφασή του με το κεφάλαιο, το προλεταριάτο είναι μια τάξη που ποτέ δεν προσδιορίζεται θετικά προς τα έσω· είναι επομένως διάλυση των τάξεων μόνο ενάντια στο κεφάλαιο και όχι αφεαυτού.

Το ταξικό ανήκειν δεν είναι καθαυτό αλλοτρίωση σε σχέση με ένα απομονωμένο άτομο, ένα πρόσωπο, το οποίο θα έπρεπε να οριστεί ή να μην οριστεί κοινωνικά ως μέλος μιας τάξης. Το ταξικό ανήκειν, η ύπαρξη κάποιου ως συγκεκριμένου ατόμου, είναι αλλοτρίωση στο βαθμό που το άτομο αυτό θέτει αναγκαστικά την αντίπαλη τάξη, το διαχωρισμό από την κοινότητα, ως το δικό του ορισμό της συμμετοχής στην κοινότητα.

Η ανάλυση του προλεταριάτου σύμφωνα με την οποία αποτελεί, ως ιδιαίτερη τάξη, τη διάλυση των τάξεων οδηγεί απλώς και μόνο στην κατανόηση πώς το προλεταριάτο, καταργώντας το κεφάλαιο, βρίσκει σε ό,τι το ίδιο είναι μέσα σ' αυτή την αντίφαση την ικανότητα να παραγάγει τον κομμουνισμό ως ανάπτυξη της ανθρωπότητας, μη θεωρώντας τίποτε από τα ήδη παραχθέντα ως όριο: αυτοπαραγωγή της ανθρωπότητας που δεν θέτει καμία κοινωνική σχέση ως προϋπόθεση προς αναπαραγωγή, αυτοπαραγωγή ως έλλειψη, πάθος, καταστροφή και συνεχής δημιουργία, που θέτει αδιάκοπα το γίνεσθαι ως προαπαιτούμενο. Όπως στο προλεταριάτο, ως ιδιαίτερη τάξη που είναι η διάλυση των τάξεων, είχαμε τη σύνθεση κάθε διάλυσης την οποία αποτελεί το προλεταριάτο (ιδιοκτησία, ανταλλαγή, αξία, καταμερισμός της εργασίας), έτσι στην κατάργησή του ως τάξης, κατάργηση που παράγεται μέσα στην επανάσταση, ξαναβρίσκουμε το θετικό περιεχόμενο της υπέρβασης όλων των αλλοτριώσεων, που στην ποικιλομορφία της αποτελεί το περιεχόμενο των κομμουνιστικών μέτρων που παίρνονται από το προλεταριάτο κατά τη διάρκεια της επανάστασης.

Η κοινωνική αμεσότητα του ατόμου σημαίνει κατά βάση την κατάργηση της διαίρεσης της κοινωνίας σε τάξεις, αυτού του σχίσματος με το οποίο η κοινότητα γίνεται ξένη προς το άτομο. Πάνω στη βάση αυτή μπορούμε να αντιληφθούμε με θετικό τρόπο τι είναι τα άμεσα κοινωνικά άτομα, ή μάλλον τι είναι οι σχέσεις των άμεσα κοινωνικών ατόμων μέσα στη μοναδικότητά τους (στο στάδιο αυτό ο ίδιος ο όρος «κοινωνικά» γίνεται διφορούμενος, ίσως να μην είναι πια αναγκαίος). Η αυτοπαραγωγή τους μέσα στις αμοιβαίες σχέσεις τους δεν συνεπάγεται ποτέ αναπαραγωγή σε μια κατάσταση που θα ήταν μια ιδιαιτεροποίηση της κοινότητας – αντίθετα απ' ό,τι συνεπάγονται ο καταμερισμός της εργασίας, η ιδιοκτησία και οι τάξεις. Τα άμεσα κοινωνικά άτομα αντιμετωπίζουν συνειδητά κάθε αντικείμενο ως ανθρώπινη δραστηριότητα και διαλύουν την αντικειμενικότητα σε μια ροή δραστηριοτήτων (υπέρβαση του προλεταριάτου ως διάλυση της ιδιοκτησίας πάνω στη βάση της ιδιοκτησίας)· αντιμετωπίζουν την ίδια τους τη δραστηριότητα ως ιδιαίτερη συγκεκριμενοποίηση της ανθρώπινης δραστηριότητας (παρόμοια όπως πριν για τον καταμερισμό της εργασίας)· θεωρούν έμπρακτα ότι η παραγωγή τους και το προϊόν τους, μέσα στη σύμπτωσή τους, είναι ο ίδιος ο αυτοσκοπός τους και περιέχουν τους προσδιορισμούς τους, τις δυνατότητες πραγματοποίησής τους και τις επιδιώξεις τους (παρόμοια όπως πριν για την ανταλλαγή και την αξία)· και,

τέλος, θέτουν την κοινωνία ως συνεχώς προς παραγωγή μέσα στη σχέση μεταξύ ατόμων, και κάθε σχέση ως προαπαιτούμενο του μετασχηματισμού της (παρόμοια όπως πριν για τις τάξεις).

Η υπέρβαση των υπαρχουσών συνθηκών είναι υπέρβαση της αντικειμενοποίησης της παραγωγής. Από την άποψη αυτή ο κομμουνισμός είναι υπέρβαση όλης της περασμένης ιστορίας, δεν είναι ένας νέος τρόπος παραγωγής και δεν μπορεί να θέσει στον εαυτό του το ζήτημα της διαχείρισης της παραγωγής. Αποτελεί πλήρη ρήξη με τις έννοιες της οικονομίας, των παραγωγικών δυνάμεων, του αντικειμενοποιημένου μέτρου της παραγωγής. Ο άνθρωπος είναι αντικειμενικό ον (που συμπληρώνει τον εαυτό του με εξωτερικά αντικείμενα τα οποία κάνει να γίνονται γι' αυτόν): σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας του η μη σύμπτωση μεταξύ της ατομικής δραστηριότητας και της κοινωνικής δραστηριότητας –που είναι προϊόν της ίδιας της ιστορίας του και δεν χρειάζεται ούτε να αποδειχθεί ούτε να συναχθεί με αφηρημένο τρόπο– έπαιρνε, σ' αυτό το αντικειμενικό ον, τη μορφή του διαχωρισμού (της αντικειμενοποίησης) της παραγωγικής πράξης και της παραγωγής από το ίδιο, διαχωρισμού που γινόταν ο κοινωνικός χαρακτήρας της ατομικής του δραστηριότητας. Στην ιστορική πορεία του διαχωρισμού της δραστηριότητας από τις προϋποθέσεις της, ο διαχωρισμός, η αλλοτρίωση, η αντικειμενοποίηση, συγκρότησαν τις προϋποθέσεις αυτές σε οικονομία, σε σχέση παραγωγής, σε τρόπο παραγωγής. Το προλεταριάτο, όντας ως τάξη η διάλυση των υπαρχουσών συνθηκών του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, και χωρίς να φαντάζεται ότι ο μοναδικός στόχος όλης της περασμένης ιστορίας ήταν να φτάσουμε σ' αυτή την κατάσταση, αποτελεί μέσα στην αντίφασή του με το κεφάλαιο την προϋπόθεση της υπέρβασης όλης αυτής της ιστορίας.

Πώς μπορεί μια τάξη, δρώντας αποκλειστικά και μόνο ως τάξη, να καταργήσει τις τάξεις; Η ιστορία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, ως αντίφαση μεταξύ του προλεταριάτου και του κεφαλαίου, μας δίνει τη λύση του αινίγματος. Προσοχή όμως: όταν δείχνουμε πάνω στο χάρτη τη διαδρομή που πρέπει να διανυθεί, αυτό δεν σημαίνει ότι φτάσαμε στον στόχο· το αίνιγμα θα πρέπει να λυθεί μέσα στην ταξική πάλη αυτού του κύκλου αγώνων.

TC

Επίμετρο

Théorie Communiste (2009)

Από την TC 14 στη θεωρία της απόκλισης

«Πώς μπορεί μια τάξη, δρώντας αποκλειστικά και μόνο ως τάξη, να καταργήσει τις τάξεις; Η ιστορία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, ως αντίφαση μεταξύ του προλεταριάτου και του κεφαλαίου, μας δίνει τη λύση του αινίγματος. Προσοχή όμως: όταν δείχνουμε πάνω στον χάρτη τη διαδρομή που πρέπει να διανυθεί, αυτό δεν σημαίνει ότι φτάσαμε στον στόχο· το αίνιγμα θα πρέπει να λυθεί μέσα στην ταξική πάλη αυτού του κύκλου αγώνων.»

Έτσι τελειώνει το κείμενο «Théorie Communiste», που γράφτηκε το 1996 και δημοσιεύτηκε στα τέλη του 1997. Από τότε πέρασαν πάνω από δέκα χρόνια. Η διαδικασία επίλυσης του αινίγματος συνεχίστηκε, και μάλιστα γνώρισε ορισμένες εξάρσεις.

Ύστερα από τόσα χρόνια αναδιάρθρωσης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, ο νέος κύκλος αγώνων έκανε τη διαδρομή του μέσα από την αναδιάρθρωση αυτή. Στο κείμενο «Théorie Communiste», ο τωρινός κύκλος αγώνων ορίζεται θεμελιωδώς από το γεγονός ότι, μέσα στην αναδιάρθρωση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, η αντίφαση μεταξύ των τάξεων υφάινεται στο επίπεδο της αντίστοιχης αναπαραγωγής τους, χωρίς αυτό να περιλαμβάνει (ή και να έχει σαν γενεσιουργό αιτία) την ύπαρξη μιας εργατικής ταυτότητας που επιβεβαιώνεται μέσα σε μια τέτοια δόμηση, κάτι που είχε ορίσει την πρώτη φάση της πραγματικής υπαγωγής. Αυτό σημαίνει ταυτόχρονα ότι η εκμετάλλευση είναι μια αντίφαση μέσα στην οποία το προλεταριάτο οδηγείται να αυτοαμφισβητηθεί. Αυτό συμβαίνει διότι δεν έχει άλλη ύπαρξη για τον εαυτό του εκτός από τις κατηγορίες του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Κατά συνέπεια, έχουμε την εξαφάνιση μιας εργατικής ταυτότητας που επιβεβαιώνεται μέσα στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου, το τέλος του εργατικού κινήματος και τη συνακόλουθη χρεωκοπία της αυτοοργάνωσης και της αυτονομίας ως επαναστατικής προοπτικής¹. Η δυναμική αυτού του κύκλου αγώνων έγκειται στο ότι φέρει την άμεση υπέρβαση του κεφαλαίου ως κατάργηση όλων των τάξεων, αλλά το ίδιο ακριβώς γεγονός συνιστά και την *ταύτιση αυτής της δυναμικής με το όριό της*: το να είναι το προλεταριάτο τάξη δεν σημαίνει τίποτα παραπάνω από το να είναι τάξη μέσα στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής· σημαίνει ότι δεν βρίσκει πια στην κατάστασή του καμία επιβεβαίωση ενός επέκεινα. «Η ίδια διάρθρωση της αντίφασης βρίσκεται επί το έργον στην πορεία των διεκδικητικών αγώνων· και τότε βρίσκει στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου το ειδικό της όριο και ταυτόχρονα τη ριζοσπαστικότητά της», γράφαμε στο κείμενο «Théorie Communiste». Την ταύτιση αυτή μπορούμε να τη διαπιστώνουμε καθημερινά, δηλαδή να δι-

1. Βλέπε το κείμενο Self-organisation is the first act of the revolution; it then becomes an obstacle which the revolution has to overcome στο <http://meeting.communisation.net>.

απιστώνουμε ότι όσο η δράση της τάξης παραμένει τέτοια δεν περιέχει άμεσα τίποτε άλλο από την αναπαραγωγή των καπιταλιστικών σχέσεων. Αλλά μπορούμε τώρα να διαπιστώσουμε ότι η ταύτιση (ύπαρξη του προλεταριάτου μόνο μέσα στις κατηγορίες του κεφαλαίου/ αυτοαμφισβήτησή του ως τάξης) δεν είναι συγχώνευση. Περιέχει και τη διαφορά ως απόκλιση στο εσωτερικό της και εκεί βρίσκεται η δυναμική αυτού του κύκλου αγώνων. Η απόκλιση αυτή είναι η ανομοιότητα των προσδιορισμών και των πρακτικών στην πορεία των αγώνων· είναι το διακύβευμα αυτών των αγώνων.

Η διατύπωση της θεωρίας της απόκλισης είναι ένας χαιρετισμός στον παλιόφιλό μας, στον γερο-τυφλοπόντικα που ξέρει να δουλεύει τόσο καλά κάτω από την επιφάνεια.

Όλα τα χαρακτηριστικά της ταξικής πάλης – τα χαρακτηριστικά που μας εμφανίζονταν στην πορεία της μόνο μέσα στην άμεση ταύτισή τους με το όριό τους, και άρα δεν αναγγέλλανε την υπέρβαση του κεντρικού ερωτήματος του κομμουνισμού (πώς μπορεί μια τάξη που δρα αποκλειστικά και μόνο ως τάξη να παραγάγει την κατάργηση όλων των τάξεων;) παρά μόνο μέσω ενός κατά βάση θεωρητικού συμπερασμού – άρχισαν να εμφανίζονται αυτοτελώς. Μπορούμε να αναγνωρίσουμε εμπειρικά τι πραγματικά είναι και να πούμε ότι «υπάρχει κάτι καινούργιο». Αυτήν ακριβώς την καινοτομία προσπαθούμε να μορφοποιήσουμε θεωρητικά με την έννοια της απόκλισης (écart). Σήμερα η ταξική πάλη του προλεταριάτου περιέχει ανιχνεύσιμα στοιχεία, δραστηριότητες που αναγγέλλουν την υπέρβασή της.

Εκ των υστέρων, μπορούμε έτσι να αντιληφθούμε τη θεωρητική δουλειά που πραγματοποιήθηκε ανάμεσα στη δημοσίευση του κειμένου «Théorie Communiste» στο 14ο τεύχος του περιοδικού (TC 14) και τη διατύπωση της θεωρίας της απόκλισης στην TC 20 ως μια διαδρομή προς αυτή την καινοτομία². Στη διαδρομή αυτή, το ζήτημα που συνεχώς εξεταζόταν και ετίθετο ξανά και ξανά, είτε αυτοτελώς είτε μέσω πιο ειδικών αναλύσεων, ήταν το ζήτημα της ταύτισης ανάμεσα στο όριο και τη δυναμική αυτού του κύκλου αγώνων: αφενός, το να δρας ως τάξη και να έχεις μοναδικό ορίζοντα την αναπαραγωγή του κεφαλαίου και, αφετέρου, το να αυτοαμφισβητείσαι ως τάξη μέσα στη δράση αυτή. Η θεωρία της απόκλισης είναι η προσωρινή κατάληξη αυτής της διαδρομής, με την αντίληψη για το ταξικό ανήκειν ως εξωτερικό καταναγκασμό.

Η σχέση εκμετάλλευσης είναι ο ορισμός του προλεταριάτου ως τάξης. Πρόκειται για μια σχέση αμοιβαίας συνεπαγωγής στην οποία κάθε όρος (η εργασία και το κεφάλαιο) βρίσκει στον άλλον την αναγκαιότητά του, τον λόγο ύπαρξής του. Η σχέση δεν είμαι όμως συμμετρική: το κεφάλαιο υπάγει την εργασία. Εκεί ακριβώς τα πράγματα περιπλέκονται.

Για το προλεταριάτο, ο ορισμός του και η αναγκαιότητα της αναπαραγωγής του είναι κάτι που το βρίσκει απέναντί του να αντιπροσωπεύεται

2. Κριτική του αντικειμενισμού (TC 14)· αποσαφήνιση της έννοιας της κομμουνιστικοποίησης (TC 16)· ορισμός και κριτική του ριζοσπαστικού δημοκρατισμού και του κινήματος άμεσης δράσης (TC 17 και TC 18)· ανάλυση της αναδιάρθρωσης (TC 19 και TC 22)· η επανάσταση και ο κομμουνισμός ως ιστορική παραγωγή (TC 16, TC 19 και TC 21).

από το κεφάλαιο. Ο ίδιος ο τρόπος με τον οποίο η εργασία υπάρχει κοινωνικά –η αξιοποίηση– είναι η αντίφαση ανάμεσα στο προλεταριάτο και το κεφάλαιο. Οριζόμενο από την εκμετάλλευση, το προλεταριάτο βρίσκεται σε αντίφαση με την αναγκαία κοινωνική ύπαρξη της εργασίας του ως κεφαλαίου, δηλαδή ως αυτονομημένης αξίας που παραμένει τέτοια μόνο στο βαθμό που αξιοποιείται. Για τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, το προλεταριάτο πάντα είναι αναγκαίο και πάντα περισσεύει. Εδώ βρίσκουμε την πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους ως αντίφαση μεταξύ προλεταριάτου και κεφαλαίου, αντίφαση μεταξύ τάξεων.

Το προλεταριάτο δεν βρίσκει ποτέ την επιβεβαίωσή του στην αναπαραγωγή της κοινωνικής σχέσης της οποίας είναι αναγκαίος πόλος. Ο ίδιος του ο ορισμός και η ύπαρξη ως τάξης είναι διαρκώς για τον εαυτό τους, μέσα στη σχέση με το κεφάλαιο, μια αντίφαση. Εξαιτίας ακριβώς της μη επιβεβαίωσης του προλεταριάτου μέσα στην αντίφαση, εξαιτίας δηλαδή του γεγονότος ότι κανένα από τα στοιχεία του ορισμού του δεν το επιβεβαιώνει μέσα στη σχέση αυτή, η αντίφαση μεταξύ προλεταριάτου και κεφαλαίου –η εκμετάλλευση– μπορεί, στην πρακτική του προλεταριάτου μέσα στην πάλη των τάξεων, να δομηθεί ως εξωτερική του ταξικού ανήκειν.

Σ' αυτόν τον κύκλο αγώνων, το να δρα το προλεταριάτο ως τάξη έγινε, μέσα στην ίδια τη δραστηριότητα του προλεταριάτου ως τάξης, το όριο αυτής της δραστηριότητας. Το ταξικό ανήκειν ως εξωτερικός καταναγκασμός είναι η δόμηση εκείνη της αντίφασης όπου το να δρα ως τάξη είναι το ίδιο το όριο της δραστηριότητας του προλεταριάτου – και έχει γίνει το *διακύβευμα* της ταξικής πάλης. Το ότι, για το προλεταριάτο, το να δρα ως τάξη αποτελεί το όριο της δράσης του ως τάξης είναι τώρα μια αντικειμενική κατάσταση της ταξικής πάλης· το ότι αυτό το όριο δομείται μέσα στους αγώνες ως τέτοιο και γίνεται *το ταξικό ανήκειν ως εξωτερικός καταναγκασμός*, είναι ένα διακύβευμα μέσα στους αγώνες αυτούς: επίπεδο της σύγκρουσης με το κεφάλαιο· συγκρούσεις στο ίδιο το εσωτερικό αυτών των αγώνων. Ο μετασχηματισμός αυτός είναι ένας προσδιορισμός της τωρινής αντίφασης μεταξύ των τάξεων, αλλά είναι η συγκεκριμένη κάθε φορά πρακτική ενός αγώνα σε μια δεδομένη στιγμή, μέσα σε δεδομένες συνθήκες.

Αν το προλεταριάτο δεν επιβεβαιώνεται ποτέ στην ταξική του κατάσταση με την αναπαραγωγή της κοινωνικής σχέσης της οποίας αποτελεί έναν πόλο, δεν μπορεί ούτε να θριαμβεύσει με το να γίνει ο απόλυτος πόλος της κοινωνίας. Επειδή ακριβώς το προλεταριάτο είναι μη-κεφάλαιο, επειδή είναι η διάλυση όλων των υπαρχουσών συνθηκών (εργασία, ανταλλαγή, καταμερισμός της εργασίας, ιδιοκτησία) μέσα στις συνθήκες αυτές και όχι απέναντί τους, η αντίφαση την οποία αποτελεί η εκμετάλλευση μπορεί να πάρει αυτή τη μορφή του ταξικού ανήκειν ως εξωτερικού καταναγκασμού. Το ταξικό ανήκειν ως εξωτερικός καταναγκασμός είναι τότε *το ίδιο* ένα περιεχόμενο, δηλαδή μια πρακτική. Ως μη-κεφάλαιο, το προλεταριάτο βρίσκει εκεί το περιεχόμενο της *επαναστατικής δράσης* του με τη μορφή *κομμουνιστικών μέτρων*: κατάργηση της ιδιοκτησίας, του καταμερισμού εργασίας, της ανταλλαγής, της αξίας. Η *κομμουνιστικοποίηση* δεν είναι τίποτε άλλο από τα *κομμουνιστικά μέτρα* που παίρνονται από το προλεταριάτο ως απλά *μέτρα αγώνα* ενάντια στο κεφάλαιο. Μέσα στον

αγώνα ενάντια στο κεφάλαιο, τα μέτρα αυτά είναι η ίδια η πραγματικότητα της παραγωγής του ταξικού ανήκειν ως εξωτερικού καταναγκασμού.

Το ότι η επανάσταση είναι η κατάργηση όλων των τάξεων υπάρχει ως επίκαιρο γεγονός κατά το ότι *η δράση του προλεταριάτου ως τάξης είναι, για την ίδια, ένα όριο*. Η κατάργηση των τάξεων δεν είναι ένας στόχος που θέτουμε, δεν είναι ένας ορισμός της επανάστασης ως νόρμας προς επίτευξη. Είναι ένα τωρινό περιεχόμενο μέσα σε ό,τι είναι η ίδια η ταξική πάλη. Είναι το «ιλιγγιώδες βήμα» που πρέπει να κάνουμε όσον αφορά τη θεωρητική κατανόηση και την πρακτική των τωρινών αγώνων. Το να παραγάγει το ταξικό του ανήκειν ως εξωτερικό καταναγκασμό σημαίνει για το προλεταριάτο ότι έρχεται σε σύγκρουση με την προηγούμενη κατάστασή του – δεν πρόκειται για «απελευθέρωση» ούτε για «αυτονομία». Μέσα σε ό,τι το ίδιο είναι μέσα στο κεφάλαιο, το προλεταριάτο βρίσκει την ικανότητα να κομμουνιστικοποιήσει την κοινωνία τη στιγμή που αντιμετωπίζει την ίδια του την ταξική φύση ως εξωτερική στο κεφάλαιο. Με την παραγωγή του ταξικού ανήκειν ως εξωτερικού καταναγκασμού, μπορούμε, ξεκινώντας από τους τωρινούς αγώνες, να κατανοήσουμε το *σημείο καμπής της ταξικής πάλης*, την υπέρβασή της, ως παραγόμενη υπέρβαση: στον αγώνα της ενάντια στο κεφάλαιο, η τάξη στρέφεται ενάντια στον εαυτό της, δηλαδή αντιμετωπίζει την ίδια της την ύπαρξη, όλα όσα την ορίζουν στη σχέση της με το κεφάλαιο (και η τάξη δεν είναι τίποτε άλλο από αυτή τη σχέση) ως όριο της δράσης της. Οι προλετάριοι δεν απελευθερώνουν μια «αληθινή ατομικότητα» που την αρνείται το κεφάλαιο· η επαναστατική πρακτική είναι ακριβώς η σύμπτωση ανάμεσα στην αλλαγή των περιστάσεων και την ανθρώπινη δραστηριότητα ή αυτομετασχηματισμό. Αυτή ακριβώς η μεταστροφή και η θεωρία της είναι, *σε παρόντα χρόνο*, η δυνατότητα της επανάστασης ως κομμουνιστικοποίησης³.

3. «Τι λέει ο άθεος, στριμωγμένος στη γωνίτσα του της ιστορίας; Ένας κύκλος αγώνων γνώρισε την ήττα, μια αναδιάρθρωση της σχέσης εκμετάλλευσης πραγματοποιήθηκε· αναπόφευκτα αυτός ο κύκλος αγώνων θέτει το ξεπέρασμά του με νέο τρόπο, όπου τα παλιά ερωτήματα έχουν υπερπηδηθεί και νέα προβλήματα ζητούν λύση. Αρνείται το δίλημμα ενός αναπόφευκτου ή ενδεχόμενου μέλλοντος, επειδή το μέλλον είναι ό,τι αυτός παράγει στο παρόν μέσα στο μόνο αναπόφευκτο πράγμα: την πάλη των τάξεων. Αλλά ο άθεος που δεν δέχτηκε την επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος, και συνεπώς δεν πιστεύει στην άχρονη ουσία και στην αναλλοίωτη ανάγκη της ανθρώπινης κοινότητας που ήδη και πάντα υπάρχει από καταβολής κόσμου, σκέφτεται την *κατάσταση* στην οποία βρίσκεται και λέει: «η πάλη των τάξεων στην οποία έχω αναπτρέπτα εμπλακεί είναι η αναχρονιστικότητα του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής». Αλλά εκεί που ο άθεος διαπράττει το μεγάλο κρίμα του είναι όταν δεν βλέπει μακρύτερα από τον δικό του κύκλο αγώνων και προσθέτει: «ο κύκλος αγώνων μου φέρει το τάδε περιεχόμενο και την τάδε διάρθρωση της σύγκρουσης μεταξύ προλεταριάτου και κεφαλαίου, και για μένα αυτό είναι η κομμουνιστική επανάσταση, επειδή μου είναι απολύτως αδύνατον να φανταστώ άλλες μορφές και άλλο περιεχόμενο». Ο δυστυχής, ενώ τον υποψιάζονται ότι βρίσκεται σε «λεωφόρο», απλώς διανύει ένα στενό μονοπάτι απ' όπου ο ορίζοντάς του είναι μόνο ένα μικρό θραύσμα ιστορίας· καθώς δεν είναι ούτε εγγελιανός ούτε συνοδικός πατέρας αρκείται σε αυτό, δεν μπορεί να έχει άλλη ιδέα για την επανάσταση παρά μόνο αυτή που περιέχεται στον ορίζοντά του. Δρα μέσα στη σημερινή καθορισμένη κατάσταση και δεν έχει *επιλέξει* να δρα. Ποτέ δεν είχε πει πως ο κομμουνισμός είναι αναπόφευκτος, και ακόμα λιγότερο πως ήταν απλώς μια δυνατότητα, επειδή υποπτεύεται πως ο πιθανοκράτης, με το όφελος του συντριπτικά προφανούς γεγονότος της αναπαραγωγής του κεφαλαίου, ποτέ δεν υποχρεώνεται να αποδείξει την άποψή του. Η ιεροσουλία του είναι ότι έχει συνδέσει, ως ιστορική διεργασία, τη σημερινή κατάσταση και την επανάσταση, ότι σκέφτεται την επανάσταση με βέβηλο τρόπο παίρνοντας ως αφετηρία τη σημερινή κατάσταση,

Η δυναμική αυτού του κύκλου αγώνων δεν είναι μια αφηρημένη αρχή, αλλά η *απόκλιση* που ορισμένες τωρινές πρακτικές δημιουργούν στο εσωτερικό εκείνου που αποτελεί το γενικό όριο αυτού του κύκλου αγώνων: του να δρα το προλεταριάτο ως τάξη.

Χάρη σε αυτήν ακριβώς την απόκλιση που ορισμένες πρακτικές δημιουργούν μέσα στους τωρινούς αγώνες, στο εσωτερικό του ίδιου του ορίου τους, η κομμουνιστικοποίηση γίνεται επίκαιρη, γίνεται τωρινό ζήτημα. Αλλά πρόκειται απλώς και μόνο για μια απόκλιση στο εσωτερικό του ορίου: του να δρα το προλεταριάτο ως τάξη.

Το να δρας ως τάξη σημαίνει σήμερα, από τη μια, ότι έχεις μοναδικό ορίζοντα το κεφάλαιο και τις κατηγορίες της αναπαραγωγής του, και από την άλλη, για τον ίδιο λόγο, ότι βρίσκεσαι σε αντίφαση με την ίδια σου την ταξική αναπαραγωγή, ότι τη θέτεις σε αμφισβήτηση. Πρόκειται για τις δύο όψεις της ίδιας της δράσης του προλεταριάτου ως τάξης. Αυτή η διαμάχη, αυτή η απόκλιση μέσα στη δράση της τάξης (αναπαραγωγή ως τάξη αυτού του τρόπου παραγωγής / αυτοαμφισβήτηση) υπάρχει στην πορεία των περισσότερων συγκρούσεων· η ήττα είναι η αποκατάσταση της ταύτισης ανάμεσα στα δύο.

Η ρήξη, το ποιοτικό άλμα ανάμεσα στην καθημερινή πορεία των αγώνων και την επανάσταση, αναγγέλλεται μέσα σε αυτή την καθημερινή πορεία ως πολλαπλασιασμός των αποκλίσεων στο εσωτερικό αυτής της ταύτισης. Το ζήτημα δεν είναι να θεωρήσουμε τα στοιχεία που συνθέτουν αυτή την αναγγελία ως σπόρους που πρέπει να αναπτυχθούν, αλλά ως εκείνο που κάνει αβίωτη αυτή την ταύτιση όποτε το προλεταριάτο, μέσα στη δράση του, εξωτερικεύει την ταξική του ύπαρξη ως καταναγκασμό που υφίσταται μέσα στο κεφάλαιο, απέναντι στο ίδιο. Ανάμεσα στη συγκρότηση της τάξης μέσα στην αντίφασή της με το κεφάλαιο και την αναγκαία αναπαραγωγή της μέσα στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου υπάρχει μια απόκλιση. Αυτή η απόκλιση είναι η ύπαρξη των πρακτικών με τις οποίες το προλεταριάτο, ενάντια στο κεφάλαιο, δεν αποδέχεται πια την ύπαρξή του ως τάξης αυτού του τρόπου παραγωγής, την ίδια του την ύπαρξη, τον ίδιο του τον κοινωνικό ορισμό. Δηλαδή, αφενός η ύπαρξη της τάξης, που δεν είναι πια παρά μόνο ύπαρξη για το κεφάλαιο –όπως κάθε αγώνας τη σχηματοποιεί μέσα στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου και όπως, μέσα στον αγώνα του, το προλεταριάτο δεν την αναγνωρίζει πια ως δική του– και, αφετέρου, η αμφισβήτησή του, η άρνηση της κατάστασής του, στα οποία οδηγούν το προλεταριάτο η συνέχιση και εμβάθυνση της αντίφασής του με το κεφάλαιο. Αυτή ακριβώς η απόκλιση αναγγέλλει, μέσα στην καθημερινή πορεία των αγώνων, την υπέρβασή του. Αυτή είναι ο λόγος ύπαρξης ενός ρεύματος της κομμουνιστικοποίησης. Σε κάθε αγώνα του, το προλεταριάτο βλέπει την ύπαρξή του ως τάξης να αντικειμενοποιείται στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου ως κάτι που του είναι ξένο και που, μέσα στον αγώνα του, οδηγείται να αμφισβητήσει.

και ότι λέει: «να μέσα στη σημερινή κατάσταση τι μας οδηγεί στην επανάσταση, επειδή ο κομμουνισμός είναι *στο παρόν* το περιεχόμενο της πάλης των τάξεων». Δεν λέει ότι ο κομμουνισμός, στο μέλλον, είναι αναπόφευκτος ή ενδεχόμενος· το ζήτημα αυτό τον αφήνει αδιάφορο». Από το κείμενο *Η Σύνοδος της Εφέσου (TC)*.

Από τους διεκδικητικούς αγώνες ως την επανάσταση δεν μπορεί να υπάρχει παρά μόνο ρήξη, ποιοτικό άλμα· αλλά η ρήξη αυτή δεν είναι ένα θαύμα, ούτε είναι απλώς η διαπίστωση από το προλεταριάτο ότι δεν μπορεί να γίνει πια τίποτε άλλο από την επανάσταση, αφού όλα τα υπόλοιπα αποτυχαίνουν. Το «μόνη λύση η επανάσταση» είναι ανοησία αντίστοιχη με την επαναστατική δυναμική των διεκδικητικών αγώνων. Η ρήξη αυτή παράγεται κατά θετικό τρόπο από την εκτύλιξη του κύκλου αγώνων που προηγείται, και μπορούμε να πούμε ότι εξακολουθεί να αποτελεί μέρος της. Η ρήξη αυτή *αναγγέλλεται* με τον πολλαπλασιασμό των *αποκλίσεων* στο εσωτερικό της ταξικής πάλης. Σήμερα, η επανάσταση εξαρτάται από το ξεπέραςμα μιας συστατικής αντίφασης της ταξικής πάλης: το να είναι τάξη αποτελεί για το προλεταριάτο το εμπόδιο που ο αγώνας του ως τάξης πρέπει να υπερπηδήσει / καταργήσει.

Αυτός ο κύκλος αγώνων είναι η δράση μιας εργατικής τάξης που έχει ανασυντεθεί. Στις κεντρικές ζώνες συσσώρευσης, πρόκειται για την εξαφάνιση των μεγάλων εργατικών προπυργίων και την προλεταριοποίηση των υπαλλήλων, για την «τριτογενοποίηση» της εργατικής απασχόλησης (συντηρητές, χειριστές μηχανημάτων, οδηγοί οχημάτων, μεταφορείς εμπορευμάτων, εργάτες αποθήκευσης και μετακίνησης εμπορευμάτων κτλ. – αυτός ο τύπος απασχόλησης είναι τώρα πλειοψηφικός στους εργάτες), για εργασία σε μικρότερες επιχειρήσεις και εγκαταστάσεις, για έναν νέο καταμερισμό εργασίας και μια νέα διαίρεση της εργατικής τάξης με την εξωτερική ανάθεση των δραστηριοτήτων χαμηλής προστιθέμενης αξίας (νεαροί εργαζόμενοι, που αμείβονται με τον βασικό μισθό, συχνά αναπληρωτές, χωρίς επαγγελματική προοπτική), για τη γενίκευση της διαχείρισης «μηδενικού αποθέματος» («just in time»), για την παρουσία νεαρών εργατών για τους οποίους η σχολική εκπαίδευση διέκοψε τη συνέχεια των γενεών και οι οποίοι απορρίπτονται μαζικά τη δουλειά στο εργοστάσιο και την εργατική συνθήκη γενικά, για τις μετεγκαταστάσεις επιχειρήσεων.

Οι μεγάλες συγκεντρώσεις εργατικού δυναμικού στην Ινδία ή την Κίνα εντάσσονται σε αυτή την παγκόσμια κατάτμηση της εργατικής δύναμης· τόσο εξαιτίας του παγκόσμιου ορισμού τους όσο και εξαιτίας της ίδιας τους της εθνικής ένταξης, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αναβιώνουν αλλού ό,τι εξαφανίστηκε στη «Δύση». Εκείνο που όριζε την εργατική ταυτότητα και εκφραζόταν στο εργατικό κίνημα ήταν ένα κοινωνικό σύστημα ύπαρξης και αναπαραγωγής, όχι η απλή ύπαρξη ποσοτικών υλικών χαρακτηριστικών.

Το παράδοξο αυτής της νέας ταξικής σύνθεσης είναι ότι εξαφανίζει την αναγνώριση της ύπαρξης της εργατικής τάξης την ίδια στιγμή που η εργατική συνθήκη επεκτείνεται. Αυτή η «εξαφάνιση» δεν είναι παρά αποτέλεσμα αυτής της νέας σύνθεσης και της κατάτμησης της εργατικής δύναμης. Η εργατική τάξη είναι παρούσα στο μέγιστο βαθμό και η ταξική πάλη είναι ο άξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η ιστορία, αλλά αφενός το προλεταριάτο δεν επιβεβαιώνεται πια στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου και αφετέρου η αντίφασή του με το κεφάλαιο περιέχει γι' αυτό την ίδια του την αμφισβήτηση.

Η ενότητα της τάξης δεν μπορεί πια να συγκροτηθεί πάνω στη βάση της μισθωτής εργασίας και του διεκδικητικού αγώνα ως προαπαιτούμενο της επαναστατικής δραστηριότητάς της. Η ενότητα του προλεταριάτου δεν μπορεί πια να είναι τίποτε άλλο από τη δραστηριότητα μέσα στην οποία αυτοκαταργείται καταργώντας όλα όσα το διαιρούν. Ένα τμήμα του προλεταριάτου, ξεπερνώντας το διεκδικητικό χαρακτήρα του αγώνα του, θα λάβει μέτρα κομμουνιστικοποίησης και θα δρομολογήσει έτσι την ενοποίηση του προλεταριάτου, η οποία δεν θα είναι διαφορετική από την ενοποίηση της ανθρωπότητας, δηλαδή από τη δημιουργία της ως συνόλου σχέσεων που τα άτομα δημιουργούν αναμεταξύ τους μέσα στη μοναδικότητά τους⁴.

Η κατάργηση του κεφαλαίου σημαίνει να αρνείσαι τον εαυτό σου ως εργαζόμενο και όχι να αυτοοργανώνεσαι ως τέτοιος· είναι ένα κίνημα κατάργησης των επιχειρήσεων, των εργοστασίων, του προϊόντος, της ανταλλαγής (με όλες τις μορφές της).

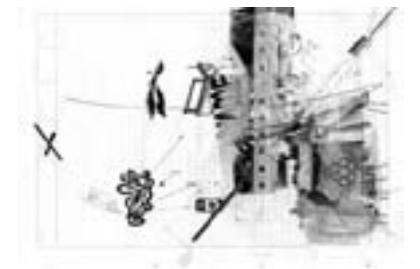
4. Σχετικά με το ζήτημα της ενότητας του προλεταριάτου στο σημερινό κύκλο αγώνων, ξανά από το ίδιο αδημοσίευτο κείμενο της TC: «Πώς θα μπορούσε να υπάρξει, στην κλίμακα του προλεταριάτου ως τάξης, μια αλληλεγγύη που να αναφέρεται σε μια κοινή ταυτότητα εκμεταλλευομένων; Δεν μπορούμε να θεωρούμε τις διαφορές απλώς περιστασιακές και καθαρά τυπικές. Είναι εγγενείς στον ίδιο τον ορισμό της κατάστασης του εκμεταλλευομένου. Στις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής, μπορεί να έχω τις καλύτερες προθέσεις του κόσμου και την καλύτερη δυνατή αντισυντεχνιακή, αντιρατσιστική, αντισεξιστική ταξική συνείδηση, αλλά αυτό δεν αλλάζει τίποτα αν στο πλαίσιο της εργασίας, αντικειμενικά ή νομικά, οι καταστάσεις μέσα στις οποίες υπάρχω είναι τέτοιες που με ευνοούν περισσότερο από άλλους. Δεν μπορούμε να κάνουμε λες και οι διαφορές, οι κατακερματισμοί, δεν είχαν καμία βάση, δεν ήταν αντικειμενικές σε σχέση με μια ανώτερη οντότητα: την κοινή κατάσταση των εκμεταλλευομένων. Αντικειμενικά, ο λευκός εργάτης δεν είναι ο μαύρος εργάτης και κατανοούμε ότι δεν έχει καμία όρεξη να γίνει. Θα μπορούσαν να ενωθούν (με δυσκολία) μόνο στο πλαίσιο μιας «εργατικής ταυτότητας», δηλαδή μιας ιστορικής μορφής αγώνα, και όχι βάσει μιας κοινής κατάστασης των εκμεταλλευομένων, η οποία είναι απλώς μια αποτελεσματική αφαίρεση που μας επιτρέπει να αναλύσουμε και να κατανοήσουμε όλες τις ιστορικές καταστάσεις.

Για να ενωθούν, οι εργάτες πρέπει να συντρίψουν τη σχέση μέσω της οποίας τους «συνενώνει» το κεφάλαιο. Δεν μπορούμε να θέλουμε ταυτόχρονα την ενότητα του προλεταριάτου και την κομμουνιστική επανάσταση, δηλαδή την ενότητα αυτή ως προαπαιτούμενο της επανάστασης, ως προϋπόθεση. Δεν θα υπάρξει πια ενότητα παρά μόνο μέσα στην κομμουνιστικοποίηση· μόνο αυτή, επιτιθέμενη στην ανταλλαγή και στη μισθωτή εργασία, θα ενοποιήσει το προλεταριάτο, δηλαδή δεν θα υπάρξει πια ενότητα του προλεταριάτου παρά μόνο μέσα στην ίδια την κίνηση της κατάργησής του. Το ζήτημα δεν είναι να πούμε ότι όσο πιο διαιρεμένη η τάξη τόσο το καλύτερο, αλλά ότι, για παράδειγμα, η γενίκευση ενός απεργιακού κινήματος δεν είναι αναγκαστικά συνώνυμο με την ενότητά του, δηλαδή με το ξεπέρασμα διαφορών που θεωρούνται καθαρά περιστασιακές και τυπικές (βλέπε τα κινήματα κατατμημένων αγώνων και την πολλαπλότητα των συλλογικοτήτων). Το ζήτημα είναι να αρχίσουμε να κατανοούμε τι διακυβεύεται σε αυτά τα διάχυτα, κατατμημένα και ασυνεχή κινήματα: η δημιουργία μιας απόστασης από αυτή την «ουσιώδη» ενότητα που αντικειμενοποιείται στο κεφάλαιο».

Συνοψίζοντας, αυτός ο κύκλος αγώνων ορίζεται ως μια κατάσταση όπου το προλεταριάτο δεν υπάρχει ως τάξη παρά μόνο μέσα στην αντιφατική του σχέση με το κεφάλαιο, μια σχέση που δεν εμπεριέχει την παραμικρή επιβεβαίωση μιας εργατικής ταυτότητας ούτε «αναδίπλωση» απέναντι στο κεφάλαιο: η αντίφαση με το κεφάλαιο είναι για το προλεταριάτο η ίδια του η αμφισβήτηση. Αυτό δεν σημαίνει όμως ότι το προλεταριάτο γίνεται ένα «καθαρά αρνητικό» ον – εκτός κι αν με τον χαρακτηρισμό αυτό εννοούμε την κριτική κάθε αντίληψης για μια επαναστατική φύση του προλεταριάτου.

Όντας διάλυση των υπαρχουσών συνθηκών, το προλεταριάτο ορίζεται ως τάξη μέσα στο κεφάλαιο και στη σχέση του με αυτό, δηλαδή ως τάξη της εργασίας που παράγει αξία και, ειδικότερα, υπεραξία. Εκείνο που εξαφανίστηκε στον τωρινό κύκλο αγώνων, ύστερα από την αναδιάρθρωση των δεκαετιών 1970 / 1980, δεν είναι αυτή η αντικειμενική ύπαρξη αλλά η επιβεβαίωση, μέσα στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου, μιας προλεταριακής ταυτότητας. Όταν λέμε ότι το προλεταριάτο δεν υπάρχει ως τάξη παρά μόνο μέσα και ενάντια στο κεφάλαιο, ότι παράγει όλο του το είναι, όλη του την οργάνωση, την πραγματικότητά του και τη συγκρότησή του ως τάξης μέσα στο κεφάλαιο και εναντίον του, λέμε ότι το προλεταριάτο είναι η τάξη της εργασίας που παράγει υπεραξία.

Το προλεταριάτο δεν μπορεί να είναι επαναστατικό παρά μόνο αναγνωρίζοντας τον εαυτό του ως τάξη· αναγνωρίζει τον εαυτό του κατ' αυτό τον τρόπο μέσα σε κάθε σύγκρουση και, κατά μείζονα λόγο, σε μια κατάσταση όπου η ύπαρξή του ως τάξης θα είναι, μέσα στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου, αυτό που θα έχει να αντιμετωπίσει. Εκείνο που δεν πρέπει να μας παραπλανά είναι το περιεχόμενο αυτής της «αναγνώρισης». Το να αναγνωρίσει το προλεταριάτο τον εαυτό του ως τάξη δεν θα είναι μια «αναδίπλωση» στον εαυτό του· θα είναι πλήρης εξωστρέφεια, αφού θα είναι αυτοαναγνώριση του προλεταριάτου ως τάξης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Αυτό που είμαστε ως τάξη δεν είναι άμεσα τίποτε άλλο από τη σχέση μας με το κεφάλαιο. Η «αναγνώριση» αυτή θα είναι στην πραγματικότητα μια πρακτική αναγνώριση, μέσα στη σύγκρουση, όχι του εαυτού μας και για τον εαυτό μας, αλλά του κεφαλαίου.

Bernard Lyon, 8/2008

Η παρέμβαση και το ρεύμα της κομμουνιστικοποίησης

Παρά τον τίτλο της, η συζήτηση αυτή δεν έχει να κάνει με το ζήτημα της παρέμβασης ως τέτοιας, αλλά με το κοινωνικό γίνεσθαι της έννοιας-κλειδιού της θεωρίας μας: της κομμουνιστικοποίησης. Πιο συγκεκριμένα, με τη διαμόρφωση μιας κατάστασης μέσα στην οποία θα πρέπει να οραματιστούμε ότι μια μορφή παρέμβασης είναι δυνατή, με κάθε επιφύλαξη για τη χρησιμοποίηση του όρου όταν σημαίνει μια δράση που έρχεται από έξω σε ένα πλαίσιο που την καλωσορίζει ή την απορρίπτει. Αυτό δεν σημαίνει ότι θα έπρεπε να απορρίψουμε όλη τη δουλειά που έχει να γίνει γύρω από την επιβεβαίωση μιας επαναστατικής θεωρίας, τη διάχυσή της, το σχηματισμό σ' αυτή τη βάση περισσότερο ή λιγότερο σταθερών πυρήνων και τις δραστηριότητες των πυρήνων αυτών. Ωστόσο αντί για «παρέμβαση», είναι προτιμότερο να κάνουμε λόγο για τη δραστηριότητα των υπέρμαχων της κομμουνιστικοποίησης που εμπλέκονται στους ταξικούς αγώνες καθώς και στις συγκρούσεις και τις αποκλίσεις¹ που διατρέχουν τους τελευταίους.

Η δραστηριότητα αυτή λαμβάνει χώρα στην καθημερινή πορεία της ταξικής πάλης που παράγει συγκεκριμένα και στην πραγματικότητα το ίδιο το ξεπέρασμά της ως κομμουνιστική επανάσταση. Αυτή η δραστηριότητα πρέπει να νοηθεί ως παραγόμενη εντός αυτής της πορείας, σαν να συγκροτεί έναν από τους πρακτικούς προσδιορισμούς της, ένα από τα στοιχεία της, και αυτό στα ίδια τα θεωρητικά χαρακτηριστικά της (με τη στενή έννοια του όρου «θεωρητικά»). Αυτή η θεωρητική παραγωγή δεν υφίσταται από μόνη της ως συγκροτημένο σώμα που αντικρίζει την άμεση πορεία της ταξικής πάλης όντας προγενέστερή της, και αυτός είναι ο λόγος που η θεωρία πρέπει να νοηθεί ως ένα πραγματικό στοιχείο της ταξικής πάλης. Η κατάσταση που προκύπτει από την αναδιάρθρωση του κεφαλαίου είναι τέτοια που δεν υπάρχει πλέον καμία βάση για την επιβεβαίωση του προλεταριάτου ώστε να απελευθερώσει την παραγωγική εργασία. Η άμεση εργασία (η μόνη που παράγει υπεραξία) δεν είναι πλέον το ουσιαστικό στοιχείο της διαδικασίας της εργασίας, ακόμα και αν παραμένει, και θα παραμένει πάντα, ουσιαστική στην παραγωγική διαδικασία ως παραγωγή υπεραξίας. Δεν υπάρχει πλέον μια διακριτή εργατική ταυτότητα που βρίσκεται απέναντι στο κεφάλαιο και που επιβεβαιώνεται από αυτό. Σήμερα η κοινωνική ύπαρξη του προλεταριάτου βρίσκεται και παραμένει απέναντί του ως το ίδιο το κεφάλαιο και μόνο. Έτσι, η αντίφαση του προλεταριάτου με το κεφάλαιο είναι άμεσα αντίφαση με την ίδια του τη φύση ως τάξης του κεφαλαίου. Η σχέση με το κεφάλαιο που ορίζει το προλεταριάτο ως τάξη εμφανίζεται ως εξωτερικός καταναγκασμός που επιβάλλεται από το κεφάλαιο.

Το ξεπέραςμα του κεφαλαίου είναι η κατάργηση όλων των τάξεων, επομένως και του προλεταριάτου, στα πλαίσια της κατάργησης του κεφαλαίου, της κομμουνιστικοποίησης της κοινωνίας η οποία έτσι καταργείται ως κοινότητα διαχωρισμένη από τα μέλη της. Η κοινωνία είναι η κοινότητα διαχωρισμένη από τα μέλη της, είναι πάντα μια ταξική κοινωνία ενσαρκωμένη στην άρχουσα τάξη. Η κατάργηση της άρχουσας τάξης, της τάξης του κεφαλαίου, είναι η κατάργηση του κράτους και της κοινωνίας που αυτό αντιπροσωπεύει ως το Κράτος του Κεφαλαίου. Οι προλετάριοι καταργούν το κεφάλαιο παράγοντας ενάντιά του μια κοινότητα που είναι άμεση

1. Δες το επίμετρο 'Από την TC14 στη θεωρία της απόκλισης' στο κείμενο 'Théorie Communiste'.

στα μέλη της. Μετατρέπονται σε άμεσα κοινωνικά άτομα, με άμεσες δι-ατομικές και υπερ-ατομικές σχέσεις. Σ' αυτές τις σχέσεις ανάμεσα σε μοναδικά άτομα και ομάδες συνάφειας ο καθένας δεν είναι πλέον η ενσάρκωση μιας κοινωνικής κατηγορίας, ούτε ακόμα και των αποκαλούμενων φυσικών κατηγοριών, που στην πραγματικότητα έχουν δοθεί από την κοινωνία, όπως τα κοινωνικά φύλα του άνδρα και της γυναίκας. Η κατάργηση των τάξεων, η κατάργηση της κοινωνίας είναι επίσης άμεσα η κατάργηση του έμφυλου διαχωρισμού της: η ανδρική κυριαρχία προσδιορίζει κάποιους ανθρώπους ως άνδρες, οι οποίοι μεσολαβούν στην καπιταλιστική εκμετάλλευση της αναπαραγωγικής ικανότητας του μισού πληθυσμού, δηλαδή της παραγωγής της εργατικής δύναμης, μιας λειτουργίας που ανατίθεται σε άλλους ανθρώπους ως γυναίκες. Η κατάργηση των τάξεων είναι η κατάργηση των αντρών και των γυναικών ως καθορισμένων κοινωνικών λειτουργιών.

Αυτή η επαναστατική διαδικασία είναι κομμουνιστικοποίηση, είναι παραγωγή του κομμουνισμού χωρίς άλλη μετάβαση από την επανάσταση την ίδια. Δεν υπάρχουν στάδια ανάμεσα στην επανάσταση και τον κομμουνισμό, ούτε ο σοσιαλισμός ούτε καμία άλλη μορφή εργατικής εξουσίας ή σταθερής εργατικής διαχείρισης. Η τωρινή κατάσταση της σχέσης ανάμεσα στις τάξεις είναι το προϊόν του συνόλου της ιστορικής εξέλιξης του κεφαλαίου: ως εκμετάλλευσης, ως τρόπου παραγωγής, ως οικονομίας, ως καπιταλιστικής κοινωνίας, ως κράτους, δηλαδή ως μιας μόνιμης αντίφασης (της εκμετάλλευσης), μιας αντίφασης αναλλοίωτης, που συνεχώς βαθαίνει, ανάμεσα στην καπιταλιστική τάξη και το προλεταριάτο. Στους προηγούμενους κύκλους αγώνων, το προλεταριάτο, στην αμοιβαία συνεπαγωγή του με το κεφάλαιο, παρήγε το κομμουνιστικό ξεπέρασμα με έναν τρόπο που αντιστοιχούσε στο περιεχόμενο της αντίφασής του με το κεφάλαιο. Αυτή η επανάσταση, παρόλο που ήταν αδύνατη με τους όρους της, ήταν το πραγματικό ξεπέρασμα. Η αδυνατότητά του είναι φανερή μόνο από τη σκοπιά του ξεπεράσματος που σήμερα παράγεται από την αντίφαση ανάμεσα στις τάξεις². Με τη διαμόρφωση της παρούσας κατάστασης, το προλεταριάτο πλέον δεν αντιπαραθέτει στο κεφάλαιο τη θετικότητα που το τελευταίο επιβεβαιώνει: το να είναι η τάξη της παραγωγικής εργασίας. Το προλεταριάτο παλαιότερα προέβαλλε αυτή του την επιβεβαίωση βάζοντας ως πρόγραμμα ένα ιστορικό στάδιο ελεύθερης ανάπτυξης της παραγωγικότητας μέσω του οποίου θα προέκυπτε η παρακμή της αξίας. Αυτό το μεταβατικό στάδιο προς τον κομμουνισμό ήταν ο αναγκαίος επωμισμός από το προλεταριάτο και κάτω από τον έλεγχό του, της ιστορικής διαδρομής του κεφαλαίου. Αυτή η περίοδος μπορούσε να σημαίνει Εργατικό Κράτος (για τους μαρξιστές) ή διαχείριση από την κομμούνια ή από το συνδικάτο (για τους αναρχικούς), δεν αλλάζει τίποτα σημαντικό. Η αδυνατότητα του επωμισμού της ιστορικής διαδρομής του κεφαλαίου ήταν η αδυνατότητα της αυτοεκμετάλλευσης, καθώς η εκμετάλλευση είναι πάντοτε μια σχέση ανάμεσα σε διακριτές τάξεις.

Στη Ρωσία πολύ γρήγορα, ύστερα από κάποιες απόπειρες αυτοδιαχείρισης, μια νέα εκμεταλλευτική τάξη αναδύθηκε από τις επαναστατικές δομές, καθώς η αστική τάξη είχε μεν εκδιωχθεί, η παραγωγική εργασία ωστόσο εξακολουθούσε να είναι προς ανάπτυξη. Ήταν μια αντεπανάσταση αντίστοιχη μιας προγραμματικής επανάστασης, όχι λιγότερο αιματηρή ή βάρβαρη από μια πιο προφανή αστική αντεπανάσταση. Είναι ακριβώς λόγω της φύσης αυτής της αντεπανάστασης που η υπεραριστερά αδυνατούσε να δει ότι αυτό που αποκαλούσε κρατικό καπιταλισμό ήταν σ' αλήθεια ο σοσιαλισμός. Πράγματι, η συγκεκριμένη αντεπανάσταση δεν επανέφερε την ατομική ιδιοκτησία, έλυσε το πρόβλημα της αδυνατότητας της αυτο-εκμετάλλευσης των εργατών επινοώντας μια εκμετάλλευση από ένα εργατικό κράτος και την τάξη του, το Κόμμα, το οποίο ήταν ανεχτικό σε μια επιλεκτική άνοδο των εργατών στην ιεραρχία. Αυτός ο εντελώς συγκεκριμένος τύπος καπιταλιστικής ανάπτυξης είναι που εξηγεί και το γιατί ένα μεγάλο κομμάτι της εργατικής τάξης των δυτικών αστικών καπιταλιστικών χωρών προσκο-

2. Ποτέ δεν τίθεται το ζήτημα αδυνατότητας ως ισχύς της άρχουσας τάξης. Η μόνη αδυνατότητα υπάρχει στο ίδιο το περιεχόμενο της επανάστασης όπως παράγεται ιστορικά, όπως εμφανίζεται τη δεδομένη στιγμή.

λήθηκε σ' αυτόν. Η «προγραμματική» αυτή μορφή του ταξικού αγώνα έχει πλέον παγκοσμίως ξεπεραστεί (μαζί και η αντεπανάστασή της) και ο ορίζοντας είναι πέρα για πέρα καπιταλιστικός. Ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» (που ήταν πραγματικά σοσιαλισμός, δηλαδή κρατικοποιημένη καπιταλιστική οικονομία, με εργατική ιδεολογία και χωρίς ελεύθερη αγορά εργασίας) κατέρρευσε με την αναδιάρθρωση της πραγματικής κυριαρχίας του κεφαλαίου, στην οποία δεν είχε πλέον θέση. Έγινε φανερό ότι η πραγματική κυριαρχία ερχόταν σε άμεση αντίθεση προς αυτή την αργiori κατανομή του κέρδους και την απουσία αγοράς εργασίας. Καθώς ο σοσιαλισμός είχε συναρθρωθεί με τον παγκόσμιο καπιταλισμό της ελεύθερης αγοράς, η πλανητική αναδιάρθρωση τον ξεφορτώθηκε, και η εξαφάνισή του ήταν τόσο απότομη που έδωσε την εκπληκτική εντύπωση ότι εξατμίστηκε κάτω από τους ήλιους του Τσέρνομπιλ και του Αφγανιστάν για να χαθεί στο σκοτάδι του «πολέμου των άστρων» του Ρέικαν.

Η εξαφάνιση αυτή, και η ταυτόχρονη εξαφάνιση του εργατικού κινήματος, διαιώνισαν το κεφάλαιο στο πεδίο της οικονομίας και της κοινωνίας, το μόνο χρονικό πεδίο που μπορεί να υπάρξει μέχρι την κατάργησή τους. Μέσα σ' αυτή τη διαιώνιση του κεφαλαίου, ο ριζοσπαστικός δημοκρατισμός έθαψε και συγχρόνως αναπλήρωσε τον προγραμματισμό, τοποθετώντας τους ταξικούς αγώνες μπροστά στο ίδιο τους το όριο: για το προλεταριάτο, η ίδια του η ύπαρξη ως τάξης είναι και το όριο που ο αγώνας του ως τάξης πρέπει να ξεπεράσει. Ο Ριζοσπαστικός Δημοκρατισμός είναι λοιπόν η αυτοτελής συγκρότηση των πραγματικών ορίων των αγώνων ως μια σειρά διεκδικήσεων και «λύσεων» στα προβλήματα του κεφαλαίου: απαιτώντας από το κεφάλαιο να φανεί αντάξιο της ιδεολογίας του, η οποία κηρύσσει τη δημοκρατία και την κοινωνική ισότητα, απαιτώντας την πλήρη δημοκρατία, το αλληλέγγυο εμπόριο και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Παρόλο που ο Ριζοσπαστικός Δημοκρατισμός μάλλον κορυφώθηκε ανάμεσα στο 1995 και το 2003, παραμένει ένα εμπόδιο που οι αγώνες πρέπει να γκρεμίσουν. Ο σημερινός χαρακτήρας της αντίφασης ανάμεσα στις τάξεις, που δεν επιτρέπει την ύπαρξη ενός (σοσιαλιστικού) «επέκεινα» του κεφαλαίου μέσα στο παρόν του κεφαλαίου, επιβεβαιώνει τη διαιώνιση του κεφαλαίου και ταυτόχρονα προσδιορίζει την κατάργησή του.

Ο διεκδικητικός χαρακτήρας των ταξικών αγώνων δεν μπορεί να ξεπεραστεί στην ίδια του τη βάση. Εντός της κρίσης της εκμεταλλευτικής σχέσης, η κυρίευση καπιταλιστικών μονάδων παραγωγής είναι μια άμεση ανάγκη επιβίωσης και συνεπάγεται την ανάπτυξη της αυτοδιαχείρισης άλλων στοιχείων που είναι απαραίτητα για την επιβίωση αυτών που είχαν αρχικά κυριευτεί. Η κίνηση αυτή επιβάλλει στον εαυτό της τη συνέχισή της σαν αγώνα· γίνεται ο ίδιος της ο σκοπός ως συνέχιση του αγώνα.

Η συγκρουσιακή επέκταση, εντός και ενάντια στο κεφάλαιο, της κυρίευσης κάθε είδους στοιχείων της καπιταλιστικής κοινωνίας, αυτή η ανάπτυξη της αυτοδιαχείρισης, έρχεται σε αντίφαση με τον ίδιο της τον εαυτό, ως αυτοδιαχείριση, εξαιτίας της εξέλιξης, η οποία λαμβάνει χώρα εντός της, του ξεπεράσματος της ανταλλαγής μέσω της χαριστικότητας και της ενοποίησης των στοιχείων που έχουν κυριευτεί. Συγκροτείται μια κοινότητα προλετάρων που δε θέλουν να παραμείνουν τέτοιοι και, μέσω του αγώνα, μετατρέπονται σε άτομα άμεσα κοινωνικά μέσα στη μοναδικότητά τους. Η αυτοδιαχείριση, η αυτο-οργάνωση, ξεπερνούν τον εαυτό τους και γίνονται κομμουνιστικοποίηση: ξεπερνούν τον εαυτό τους όταν αρνούνται κάθε παγίωση που θα σήμαινε τη δημιουργία μιας οικονομίας οργανωμένης από το κράτος ή μιας οικονομίας κρίσης που δυνητικά θα ήταν αντεπανάστατική. Αυτό το ξεπέρασμα είναι ένας αγώνας εσωτερικός και ταυτόχρονα αγώνας ενάντια στην καπιταλιστική κοινωνία.

Η κομμουνιστικοποίηση είναι επανάσταση μέσα στην επανάσταση.

Είναι αγώνας των προλετάρων για την ενότητά τους εντός του αγώνα, είναι αγώνας μέσα στον οποίο παύουν να είναι προλετάριοι! Η κομμουνιστικοποίηση δεν είναι η επανοικειοποίηση των επιμέρους κεφαλαίων από τους προλετάρους που καθένα από αυτά εκμεταλλεύεται· οι προλε-

τάριοι δεν επανοικειοποιούνται τίποτα. Τα κεφάλαια απο-καπιταλιστικοποιούνται ριζικά, δεν είναι ιδιοκτησία πια, απο-αντικειμενοποιούνται ως κεφάλαιο, ως πραγματοποίηση των κοινωνικών σχέσεων, επιστρέφουν στη ενδεχόμενη χρήση τους ως μέσα επιβίωσης και/ή επέκτασης της απο-καπιταλιστικοποίησης.

Η πραγματική κομμουνιστικοποίηση δεν είναι η πρακτική εφαρμογή μιας αφηρημένης θεωρητικής πρόβλεψης. Η έννοια της κομμουνιστικοποίησης δεν είναι μια διανοητική εφεύρεση που αντιστοιχεί σε μια πρακτική κοινωνική κατάσταση αφόρητη και βουβή, αλλά το προϊόν της αυτοκριτικής αντίληψης που φέρουν οι ίδιοι οι αγώνες, αγώνες που από τη δεκαετία του '60 δείχνουν το τέλος του προγράμματος, καθώς οι προλετάριοι δεν εκφράζουν πλέον καμιά επιθυμία να επιβεβαιώσουν τον εαυτό τους μέσω του κράτους. Οι αγώνες επίσης δείχνουν μέσω μεταβαλλόμενων δραστηριοτήτων, ταραχών, απεργιών χωρίς αιτήματα κατά τη δεκαετία του '70, μέσω αποκλίνουσων δραστηριοτήτων και ταραχών κατά τις δεκαετίες '90 και του 2000, την ενεργό άρνηση -ενάντια στο κεφάλαιο- της προλεταριακής συνθήκης, ακόμα και στο πλαίσιο της αυτοδιαχείρισης.

Η επεξεργασία της θεωρίας της κομμουνιστικοποίησης έλαβε χώρα στην αρχή της κρίσης που αντιμετώπισε ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής στα τέλη της δεκαετίας του '60 και στο ξεκίνημα της αντεπαναστατικής διαδικασίας που ήταν η αναδιάρθρωση του κεφαλαίου στην αρχή της δεκαετίας του '70. Είναι το ξεπέραςμα της αντίφασης στην οποία είχε βρεθεί εγκλωβισμένη η υπεραριστερά, η οποία ασκούσε κριτική στις μορφές της επιβεβαίωσης και ενίσχυσης του προλεταριάτου (κόμμα, συνδικάτο, κοινοβουλευτισμός) διατηρώντας ταυτόχρονα την αντίληψη της επανάστασης ως επιβεβαίωσης της τάξης. Είναι επίσης το ξεπέραςμα του αδιεξόδου -ευτυχώς λιγότερο αιματηρού- της εργατικής αυτονομίας των δεκαετιών '60/'70. Η μερική και τυπική κριτική της υπεραριστεράς, που ακόμα τασσόταν υπέρ της άμεσης επιβεβαίωσης [της τάξης] μέσω εργατικών συμβουλίων, ριζοσπαστικοποιήθηκε σε θεωρία της αυτο-άρνησης ενός θεωρητικού προλεταριάτου το οποίο πάντα αντιμετωπιζόταν ως επαναστατικό εκ φύσεως: ένα θεωρητικό επαναστατικό προλεταριάτο, ξεκάθαρα διαχωρισμένο από την αλλοτριωμένη εργατική τάξη, η οποία μπορούσε μόνο να γίνει αντιληπτή σαν προασπιστής της μισθωτής εργασίας. Καθώς η αναδιάρθρωση εξελισσόταν και η ταυτότητα της εργατικής τάξης εξαφανιζόταν, αυτή η ιδέα της αντίφασης μεταξύ προλεταριάτου και εργατικής τάξης οδήγησε στην εγκατάλειψη της ιδέας της επαναστατικής φύσης του προλεταριάτου, έστω και κρυμμένης πίσω από την εργατική τάξη. Η αντίφαση προλεταριάτου/εργατικής τάξης ήταν ένας μεταβατικός τρόπος για να παρακαμφθεί η αδυνατότητα της επιβεβαίωσης της τάξης, και αυτή η καθαρή μάχη εννοιών υπονοούσε ότι η φύση του προλεταριάτου μπορούσε να εκδηλωθεί μόνο με την καταστροφή όλων των μορφών ύπαρξης της τάξης στην καπιταλιστική κοινωνία, μιας τάξης που θα μπορούσε να ονομάζεται ακόμα και «μεταβλητό κεφάλαιο».

Οποιαδήποτε επιβεβαίωση μιας επαναστατικής φύσης, ακόμη και υπό τη μορφή της επιβεβαίωσης μιας καθαρής αρνητικότητας, ξεπερνιέται όταν η επανάσταση ως παραγωγή του κομμουνισμού είναι το μέσο τόσο της καταστροφής του καπιταλισμού όσο και της κατάρτησης των τάξεων. Σ' αυτή την παραγωγή, καμιά φύση του προλεταριάτου δεν εκφράζεται, μόνο η αντίφαση ανάμεσα στις τάξεις. Ο κομμουνισμός παράγεται ενάντια στο κεφάλαιο απλώς επειδή είναι συνειδητά αναγκαίος για τον αγώνα ενάντια στην εκμετάλλευση και την ίδια την κρίση της εκμετάλλευσης. Μια συνεκτική κριτική του κεφαλαίου, που περιλαμβάνει την ιστορική του διαδικασία, είναι τώρα αδιαχώριστη από την επιβεβαίωση της προοπτικής της κομμουνιστικοποίησης. Η κριτική αυτή που συστηματοποιεί το περιεχόμενο των αποκλίσεων μέσα στο όριο των αγώνων, βρίσκεται σε πολεμική με τους αριστερούς αναρχικούς και τους θιασώτες του κομμουνισμού-εδώ-και-τώρα. Η θεωρία της μελλοντικής κομμουνιστικοποίησης, δηλαδή ενός ξεπεράσματος της αυτοάμυνας των προλεταρίων ενάντια στο κεφάλαιο καθώς αυτό απειλεί την άμεση αναπαραγωγή τους, δεν προκύπτει ούτε ως λύση ούτε ως στρατηγική επιλογή που οι προλετάριοι πρέπει να κάνουν.

Η προοπτική της κομμουνιστικοποίησης υφίσταται ως μέσο αυτοκατανόησης του κινήματος υπέρβασης των αμυντικών αγώνων που έχουν απλά βλέψεις «κοινωνικοποίησης». Σήμερα αυτή η προοπτική αποτελεί απλώς μια ενίσχυση των δραστηριοτήτων που δείχνουν προς την κατεύθυνση αυτής της υπέρβασης, με το να ασκεί κριτική στην αυτοοργάνωση και την αυτοδιαχείριση της οικονομίας από τους εργαζομένους. Η προοπτική της κομμουνιστικοποίησης είναι μια συνάρθρωση ανάμεσα στον χαρακτήρα των αγώνων ως παραγωγών θεωρίας και την παραγωγή «θεωρίας» με τη στενή έννοια. Είναι μέσα σ' αυτή την κατάσταση που υπάρχει η πιθανότητα μιας επιδημικής επέκτασης της έννοιας της κομμουνιστικοποίησης.

Η συνέχιση της επεξεργασίας μιας προοπτικής κομμουνιστικοποίησης συνεπάγεται ότι αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα αυτή να μη μπορεί να παρακαμφθεί από κανέναν υπέρμαχο μιας επανάστασης, ακόμα και, όπως λένε μετριοπαθώς οι ριζοσπάστες δημοκράτες, ενός κοινωνικού μετασχηματισμού. Το επαναστατικό εργατικό πρόγραμμα δεν υφίσταται πλέον. Ο ριζοσπαστικός δημοκρατισμός ήταν η εξαφάνισή του και ό,τι απέμεινε από αυτό ως πολιτική (ή πολιτικάντικη) μορφή του ορίου των αγώνων. Σ' αυτόν τον κύκλο αγώνων η συνάρθρωση με τους άμεσους αγώνες θα πρέπει έτσι να γίνει αντιληπτή υπό το πρίσμα των παρακάτω θεωρητικών στοιχείων:

- Η θεωρία ως πραγματικό στοιχείο των αγώνων.
- Οι αγώνες ως παραγωγοί θεωρίας.
- Ο σχηματισμός αποκλίσεων στον ταξικό χαρακτήρα των αγώνων, δηλαδή μέσα στο όριό τους, που συμπίπτει με την ίδια τους τη φύση ως ταξικών.
- Η εμφάνιση ενός θεωρητικού ρεύματος της κομμουνιστικοποίησης.
- Η παραγωγή μιας υπέρβασης κατά τη διάρκεια της ολότητας του κύκλου αγώνων που ξεκίνησε τη δεκαετία του '70.
- Η υπέρβαση όχι ως μετεξέλιξη των αγώνων, άρα ως κάτι που καθιστά μια ρήξη αναγκαία.
- Η κατανόηση της οικονομικής κρίσης ως κρίσης της σχέσης εκμετάλλευσης, ως κρίσης της αναπαραγωγής των τάξεων.

Το στοιχείο σύνθεσης θα μπορούσε να είναι η ύπαρξη του ρεύματος της κομμουνιστικοποίησης.

Μπορούμε πιθανά να συσχετίσουμε τη δράση των υπέρμαχων της κομμουνιστικοποίησης με την εμφάνιση αποκλίσεων στους αγώνες, χωρίς να τους θεωρούμε ως πυροκροτητές, αλλά μάλλον «κυνηγούς» των αποκλίσεων. Η ιστορική περίπτωση συνεπάγεται τη δημιουργία αποκλίσεων εντός των αγώνων: οι υπέρμαχοι της κομμουνιστικοποίησης βρίσκονται, εκ φύσεως, στο ίδιο μήκος κύματος μ' αυτές τις δυνατότητες.

Είναι αδύνατο να σκεφτεί κανείς ότι η κομμουνιστικοποίηση θα μπορούσε να λάβει χώρα χωρίς να της δοθεί ένα όνομα. Όμως, η ηγεμονική επέκταση της έννοιας δεν είναι σε καμία περίπτωση προϋπόθεση της κομμουνιστικοποίησης, καθώς αυτή καθορίζεται από την επαναστατική κρίση της σχέσης εκμετάλλευσης. Ωστόσο, η διαδικασία της υπέρβασης που είναι η κομμουνιστικοποίηση θα δει την έννοια αυτή να εξαπλώνεται, με συγκρουσιακό τρόπο, μέσα στους αγώνες και μέσα στην αυτοοργάνωση. Ήδη υπάρχει μια σύγκρουση ανάμεσα στο ρεύμα της κομμουνιστικοποίησης και στα απολιθωμένα απομεινάρια της συμβουλικής-μπορντιγκιστικής υπεραριστεράς. Βέβαια, τα απομεινάρια αυτά είναι ασήμαντα, αλλά υπάρχει επίσης, αν όχι σύγκρουση, τουλάχιστον πολεμική με ένα ρεύμα του κομμουνισμού-εδώ-και-τώρα/εναλλακτισμού που είναι πολύ λιγότερο αμελητέο. Η ηγεμονία της έννοιας σήμερα απαιτεί περισσότερο μια αυτοκριτική ανάλυση των σύγχρονων αγώνων παρά την ήδη ξεπερασμένη κριτική του προγράμματος.

Αυτή η σύγκρουση και η πολεμική δεν έχουν σκοπό να κάνουν δημοφιλή την έννοια, που αφορά τη σημασία των αγώνων, τη σημασία της πορείας του κεφαλαίου, το αποτέλεσμα των αγώνων μέσα στην επερχόμενη κρίση. Ωστόσο, εξαπλώνουν την έννοια και αυτή μπορεί να ενσωματωθεί σε πολυάριθμα α-ριγιοί επαναστατικά σχέδια. Μπορεί να γίνει συνώνυμη με την κολεκτιβοποίηση, με την αυτοδιαχείριση (πιστέψτε με, το έχω δει!). Μπορεί να γίνει συνώνυμη με τη συγκρότηση της προλεταριακής ενότητας στον αγώνα. Οι αγωνιζόμενοι προλετάριοι δημιουργούν μεταξύ τους νέες σχέσεις των οποίων η μεσολάβηση είναι ο ίδιος ο αγώνας εναντίον της μεσολάβησης, δηλαδή του κεφαλαίου. Το να αποκαλεί κανείς την ενότητα αυτή στους αγώνες κομμουνιστικοποίηση, σημαίνει, για όσους το κάνουν, ότι όντως αντιλαμβάνονται την άμεση σύνδεση ανάμεσα στους τωρινούς αγώνες και την επανάσταση, και αυτό είναι ουσιώδες. Αλλά η σύνδεση αυτή έχει εδώ έναν χαρακτήρα «εδώ-και-τώρα», αυτονομεί τη δυναμική της περιόδου και κατασκευάζει την ιδεολογία της που αναπόφευκτα οδηγεί σε έναν εναλλακτικό τρόπο ζωής. Και δεν είναι αυτός ο τρόπος ζωής καθαυτός στον οποίο πρέπει να ασκηθεί κριτική, αλλά μάλλον στην παρεμβατική στάση που προκύπτει απ' αυτόν. Οι τάσεις αυτές θα είναι λάθος μέχρι ν' αποδειχθούν σωστές, αλλά τότε θα το ξέρουν όλοι! Ο όρος κομμουνιστικοποίηση θεωρήθηκε επίσης από ορισμένους ως σαφέστερος από τον αναρχοσυνδικαλισμό, χωρίς να κατανοείται η αντίθεση μεταξύ τους. Ο όρος μπορεί να λειτουργήσει ως πολιτική ετικέτα, που θα αποδοθεί σε όλους όσους μιλούν για κομμουνιστικοποίηση· θα είναι κομμουνιστικοποιητές, όπως κάποιος μπορεί να είναι τροτσκιστής ή υπεραριστερός, έτσι έχουν τα πράγματα και πρέπει να «ζήσουμε μ' αυτό».

Η ανάπτυξη της έννοιας, ένα έργο που το ρεύμα της κομμουνιστικοποίησης αναλαμβάνει μόνιμα, είναι επίσης η ανάπτυξη ενός δικτύου μικρών ομάδων και ατόμων που δεν είναι ομοιογενές και περιλαμβάνει διαφοροποιήσεις. Ακόμη πιο διαφορετικές θα είναι όμως, όπως έχουμε δει, οι οικειοποιήσεις της έννοιας πέρα από αυτό το δίκτυο. Οι διαφωνίες, ή ακόμη και οι αντιφάσεις, στην κατανόηση της έννοιας, η οποία αναφέρεται στη θετική καταστροφή του κεφαλαίου από τους προλετατίους που μετατρέπονται σε άμεσα κοινωνικά άτομα, είναι αναπόφευκτες, αλλά δεν φέρουν καμία πιθανότητα η πραγματική κομμουνιστικοποίηση να «πάρει το λάθος δρόμο», επειδή η έννοια δε δημιουργεί κίνημα: είναι μια απαραίτητη αυτοκατανόηση του κινήματος. Το ρεύμα της κομμουνιστικοποίησης αναπτύσσεται σε σύνδεση με τους αγώνες (όποια μορφή κι αν παίρνει αυτή η σύνδεση), οι έννοιές του χρησιμοποιούνται προκειμένου οι αγώνες να ενταχθούν σε μια προοπτική, αυτή η χρήση οδηγεί σε διαφωνίες και σε ερμηνείες που μπορούν να είναι υπέρ του εδώ-και-τώρα κομμουνισμού, του εναλλακτισμού, να είναι ιδεολογικές ή απίστευτα παραγωγικές!

Η θεωρία της κομμουνιστικοποίησης, στη σχέση της με την ταξική πάλη, παράγει το νερό μέσα στο οποίο κολυμπά. Το φυσιολογικό γίνεσθαι αυτής της θεωρίας είναι ήδη πραγματικό στοιχείο των αγώνων και θα της επιτρέψει να γίνει, ολοένα και περισσότερο, η κριτική θεωρία αγώνων οι οποίοι γίνονται όλο και περισσότερο παραγωγοί θεωρίας. Η επέκταση της έννοιας της κομμουνιστικοποίησης θα είναι η ενοποίηση των δύο μορφών της θεωρίας και θα τους επιτρέψει να έχουν κοινή γλώσσα. Η επέκταση αυτή θα δώσει έδαφος σε πολεμικές και στην ανάδυση, μέσα στους αγώνες, μιας πιθανής έκφρασης της προοπτικής της υπέρβασης που δε θα είναι πλέον, όπως συχνά είναι τώρα, ένα υπονοούμενο που πρέπει να αποκρυπτογραφηθεί.

Ας είμαστε προετοιμασμένοι να εκπλαγούμε και να αναστατωθούμε από την επιτυχία της κομμουνιστικοποίησης.

B.L.

Δημοκρατία: καμία διέξοδος

«Δημοκρατία: καμία διέξοδος.
Βγήκαν οι μεγάλες ψωλές.
Θα γαμήσουν ό,τι βρουν μπροστά τους.
Φυλάξτε τα νώτα σας.»

Χάρολντ Πίντερ
(Το είπε ήδη από το Φεβρουάριο του 2003)

Βρισκόμαστε πια στο ιστορικό σημείο που η αντίφαση του κεφαλαίου γίνεται ολοένα και πιο ξεκάθαρη σε παγκόσμιο επίπεδο. Σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη το προλεταριάτο βρίσκεται σε αναβρασμό καθώς δυσχεραίνεται ολοένα και περισσότερο η ίδια η αναπαραγωγή του. Καθώς οι προλετάριοι δυσκολεύονται πια να συνεχίσουν τη ζωή τους, είναι το ίδιο το κεφάλαιο ως εκμεταλλευτική σχέση που βρίσκεται σε κρίση αναπαραγωγής. Οι σύγχρονοι αγώνες του προλεταριάτου είναι η έκφραση της σύγχρονης μορφής αυτής της εκμεταλλευτικής σχέσης:

Τον τελευταίο χρόνο στην Κίνα που η οικονομία της αναπτύσσεται, ακόμη, με πολύ υψηλούς ρυθμούς, όλων των ειδών οι αντιφάσεις είναι σε έξαρση. Οι συγκρούσεις των εργατών με την αστυνομία είναι συχνές για μια σειρά από λόγους: για αυξήσεις των πολύ χαμηλών ακόμη μισθών (στο ύψος των οποίων βασίζεται η ιλιγγιώδης ανάπτυξη), για την αποτροπή των περιφράξεων όσης γης έχει μείνει στα χωριά, για την καταβολή αποζημιώσεων στους απολυμένους, για την ανεπάρκεια του συστήματος υγείας που έχει ως αποτέλεσμα μεγάλη παιδική θνησιμότητα. Στην Αμερική που εμφανίζεται ιστορικό χαμηλό των διεκδικητικών απεργιών των εργαζομένων, χιλιάδες άστεγοι και άνεργοι καταλαμβάνουν τα ακατοίκητα σπίτια που έχουν πάρει πίσω οι τράπεζες και οι φοιτητές καταλαμβάνουν τα πανεπιστήμια στην Καλιφόρνια και τη Ν. Υόρκη και γράφουν στα πανό τους: Έχουμε αποφασίσει να μην πεθάνουμε, διεκδικώντας έτσι ό,τι μέχρι πριν λίγο ήταν αυτονόητο, δηλαδή, απλώς τη δυνατότητα να

συνεχίσουν να είναι φοιτητές. Την αναπαραγωγή της ζωής τους (από πολύ χειρότερη βέβαια θέση η οποία τους επιβάλλεται από την ιεραρχία μεταξύ των καπιταλιστικών κρατών) διεκδικούν και οι προλετάριοι στη Νότια Αφρική και στην Αλγερία όταν συγκρούονται με την αστυνομία γιατί δεν έχουν ακόμη νερό και ηλεκτρικό και είναι αναγκασμένοι να ζουν σε παράγκες και στην Ινδία γιατί η τιμή του ψωμιού εκτοξεύεται ξαφνικά και δεν έχουν να φάνε. Τον τελευταίο χρόνο στην Ισπανία οι εργάτες των ναυπηγείων που κλείνουν πυρπολούν αστυνομικά οχήματα, στη Νότια Κορέα επίσης απολυμένοι καταλαμβάνουν εργοστάσια και συγκρούονται με την αστυνομία για δύομισι μήνες, στο Μπαγκλαντές, απολυμένοι και πάλι, συγκρούονται με την αστυνομία και βάζουν φωτιά στα εργοστάσια. Στη Γαλλία και στο Βέλγιο οι απολυμένοι εργάτες απαγάγουν τα αφεντικά τους, τοποθετούν εκρηκτικά στα εργοστάσια και απειλούν ότι θα τα ανατινάξουν αν δεν αποζημιωθούν για τις απολύσεις τους. Στην Ινδία και στην Κίνα σκοτώνουν το αφεντικό τους πάνω στη σύγκρουση για τις χιλιάδες επερχόμενες απολύσεις. **Σ' αυτή την ιστορική φάση οι προλεταριακοί αγώνες είναι αντικειμενικά αγώνες διεκδίκησης της αναπαραγωγής της ίδιας της ζωής.**

Ταυτόχρονα οι εργασιακές σχέσεις αναδιαρθρώνονται με πολύ μεγάλη ταχύτητα και η επισφάλεια γίνεται η κυρίαρχη κατάσταση για όλους πλέον. Η επισφάλεια εκφράζεται πια με τους χειρότερους όρους: με τις 43 αυτοκτονίες εργαζομένων της France Telecom σε δύο χρόνια αλλά και με το ένα εκατομμύριο άνεργους στις ΗΠΑ να περιμένουν

αγωνιωδώς να δουν αν ο Ομπάμα θα επιμηκύνει για δεύτερη φορά το επίδομα ανεργίας τους που λήγει και πάλι τον Απρίλιο ή θα μείνουν πια χωρίς τίποτα. Η ανεργία εκτινάσσεται και αναπτύσσεται με ρυθμούς άνευ ιστορικού προηγούμενου στις περισσότερες χώρες.

Βρισκόμαστε στην ιστορική φάση που το προλεταριάτο περισσεύει στο κεφάλαιο. Το κεφάλαιο δεν μπορεί να εκμεταλλευτεί επαρκώς το προλεταριάτο, δηλαδή, δεν μπορεί να παράγει τα κέρδη που απαιτούνται για να τοποθετηθεί μέρος τους εκ νέου σε κερδοφόρες επενδύσεις. Αυτή είναι η ουσία κάθε καπιταλιστικής κρίσης ανεξάρτητα από τη μορφή με την οποία αυτή εμφανίζεται. Η σημερινή μορφή της κρίσης αντικειμενικά τοποθετεί την αναπαραγωγή των προλεταρίων στο κέντρο της αντίφασης. Η κρίση που εμφανίστηκε αρχικά σαν κρίση χρέους των προλεταριακών νοικοκυριών στην Αμερική έχει ήδη μετατραπεί σε κρίση χρέους κρατών και είναι πιθανό να μετατραπεί σε νομισματική κρίση, δηλαδή σε κρίση χρέους μεγάλων κρατών με ισχυρά νομίσματα ή ολόκληρων συνασπισμών καπιταλιστικών κρατών όπως είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η κρίση χρέους είναι αυτή που οδηγεί το κεφάλαιο στη μοναδική του επιλογή αυτή τη στιγμή, που είναι να συνεχίσει τη στρατηγική που δημιούργησε την παρούσα κρίση δηλαδή να μειώσει ακόμη περισσότερο μισθούς και επιδόματα με κάθε δυνατό τρόπο. Αυτή είναι η μόνη επιλογή του κεφαλαίου γιατί η κρίση χρέους είναι το αποτέλεσμα της αναδιάρθρωσης και της διεθνοποίησης του κεφαλαίου από την οποία όμως δεν υπάρχει επιστροφή. Από τη σκοπιά του προλεταριάτου: «Παγιδευμένοι στον ασφυκτικό κλοιό του ανταγωνισμού που οδηγεί στη μείωση τιμών μέσω της μείωσης των μισθών και στη δουλεία του χρέους που έχει καταστεί εξίσου απαραίτητο με το εισόδημα για να μπορούν να ζήσουν, οι μισθωτοί έχουν μόνο την «επιλογή» της τυραννίας τους που την πληρώνουν κιόλας οι ίδιοι καθώς η ενίσχυση της ρευστότητας είναι μια διαδικασία χωρίς τέλος και τα χρήματα προέρχονται πάντα από τις δικές τους αποταμιεύσεις» (Le Monde diplomatique, Μάρτιος 2008). Από τη σκοπιά του κεφαλαίου είναι ένα ατέρμονο κυνήγι της χαμηλότερης δυνατής τιμής εργατικής δύναμης σε ολόκληρο τον πλανήτη, το οποίο όμως έχει ένα όριο που είναι η ύπαρξη και η αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης όπως αυτή ορίζεται κοινωνικά σε κάθε καπιταλιστικό κράτος.

Το κεφάλαιο είναι αναγκασμένο να προσπαθήσει να επιλύσει την κρίση με καταστροφή σταθερού κεφαλαίου (κτιρίων, μηχανών, υποδομών) και μεταβλητού κεφαλαίου (ανθρώπων) ώστε να αναδημιουργηθούν οι προϋποθέσεις της αναπαραγωγής του, χωρίς προς το παρόν να φαίνεται ότι μπορεί να το κάνει με το μόνο άμεσα αποτελεσματικό τρόπο: τον γενικευμένο, παγκόσμιο πόλεμο. Έτσι, προς το παρόν, η αναδιάρθρωση αναγκαστικά βαθαίνει. Οι μειώσεις των μισθών είναι μεγάλες σε σημείο που τείνει να εκλείψει η διαφορά μεταξύ κατώτερου μισθού και επιδόματος πράγμα που έχει ως αποτέλεσμα την εκρηκτική ανάπτυξη του χρέους όλο και μεγαλύτερου κομματιού του προλεταριάτου. Οι ιδιωτικοποιήσεις στους τομείς αναπαραγωγής (υγεία, παιδεία, κοινωνική ασφάλιση) πολλαπλασιάζονται, οι άνεργοι επιδοτούνται όλο και λιγότερο και εξωθούνται σε εκ περιτροπής καταναγκαστική εργασία με αμοιβές πολύ κάτω από το επίπεδο αναπαραγωγής. Η ιστορική φάση που διανύουμε φτάνει στα όρια της. Γι' αυτό το κράτος τοποθετεί διμοιρίες πάνοπλων αστυνομικών έξω από τα σχολεία στη Γαλλία και βάζει τους μπάτσους μέσα στα σχολεία στην Αμερική να συλλαμβάνουν τους απειθαρχούς μαθητές. Η μόνη διέξοδος του κεφαλαίου σήμερα είναι η καταστολή, δεν έχει δηλαδή καμία απολύτως διέξοδο. Το γεγονός αυτό γίνεται πασιφανές στις περιπτώσεις φυσικών καταστροφών όπως στην Αιτή και στη Χιλή. Στις περιπτώσεις αυτές η καπιταλιστική αναπαραγωγή αμφισβητείται άμεσα από το προλεταριάτο, το οποίο για να επιβιώσει, καθώς προσωρινά δεν μπορεί να είναι εργατική δύναμη, οργανώνει την απαλλοτρίωση των εμπορευμάτων και τη χρήση τους ανάλογα με τις ανάγκες του, και ο μόνος τρόπος να διατηρηθεί το καθεστώς καπιταλιστικής ιδιοκτησίας είναι η προσφυγή στη στρατιωτική βία. Επιβάλλονται απαγορεύσεις κυκλοφορίας τη νύχτα, γίνονται συνοπτικές εκτελέσεις (Αιτή) ή φυλακίσεις χωρίς δίκη (Χιλή) και η ζωή ξαφνικά μετατρέπεται σε ζωή εγκλείστων σε στρατόπεδα συγκέντρωσης όπως είναι η ζωή των μεταναστών χωρίς χαρτιά που κατά χιλιάδες ζουν φυλακισμένοι στα σύνορα κάθε καπιταλιστικού κράτους.

Η επίθεση του κεφαλαίου στο κομμάτι της εργατικής τάξης που ζει στην Ελλάδα είναι μια έκφανση αυτής της κρίσης αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης. Η Ελλάδα σήμερα βρίσκεται στο μάτι του κυκλώνα της κρίσης χρέους για πολλούς

λόγους. Ο πιο σημαντικός είναι ότι το επισφαλές κομμάτι του προλεταριάτου εξεγέρθηκε με τον τρόπο που όλοι γνωρίζουμε τον Δεκέμβρη του 2008. Η Ελλάδα αποτελεί το πειραματικό εργαστήριο εφαρμογής της νέας φάσης της παγκόσμιας αναγκαστικής αναδιάρθρωσης. Η αστική τάξη της Ελλάδας όπως πολλές φορές έχει κάνει στο παρελθόν ζητάει τη βοήθεια πιο ισχυρών αστικών τάξεων για να επιβάλλει τη νέα μορφή της εκμετάλλευσης (η κυβέρνηση ανακοίνωσε αμέσως μεγαλύτερο χρέος από αυτό που είχε ανακοινώσει η προηγούμενη για να επιταχυνθεί η επιβολή του Προγράμματος Σταθερότητας) αλλά και η ίδια βρίσκεται αναγκαστικά στο επίκεντρο της παγκόσμιας κρίσης. Ολόκληρος ο διεθνής οικονομικός τύπος αναμένει την αντίδραση του προλεταριάτου εδώ για να εκτιμήσει την κατάσταση διεθνώς. Τα μεγάλα μαγαζιά των τοκογλύφων ανταγωνίζονται για το ποιος θα δανείσει και άρα θα ελέγχει στο μέλλον το ελληνικό κράτος άρα και τη μορφή και την ένταση της εκμετάλλευσης του προλεταριάτου που ζει εδώ. Η δημιουργία Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου στα πρότυπα του ΔΝΤ δείχνει ξεκάθαρα ότι η αντίφαση του ανταγωνισμού μεταξύ των κεφαλαίων μπορεί και σήμερα να λυθεί προσωρινά αλλά και ότι για το προλεταριάτο δεν έχει σημασία ποιο είναι το αφεντικό του.

Κάθε προσπάθεια να εμφανιστεί η κατάσταση καλύτερη από ό,τι είναι πέφτει στο κενό. Η προσπάθεια να εμφανιστεί η αναδιάρθρωση σαν επίθεση των Γερμανών στην Ελλάδα κάνει μόνο για το Star Channel, κι ας προσπάθησε ο Σύριζα να την προωθήσει με τις ανοησίες για τα «ιερά χρήματα» (Γλέζος) της αποζημίωσης της κατοχής. Επιστρατεύεται αναγκαστικά η οργουελιανής μορφής προπαγάνδα των media τα οποία παρουσιάζουν την αναδιάρθρωση σαν φυσική καταστροφή. Προς το παρόν η προπαγάνδα αυτή έχει κάποια επιτυχία. Αρκετοί υπάλληλοι και εργάτες του ιδιωτικού τομέα επιχαίρουν για τις μειώσεις μισθών των υπαλλήλων στον κρατικό τομέα. Οι δημόσιοι υπάλληλοι διαιρούνται στη βάση του ποιος είναι «πραγματικά προνομιούχος» και ποιος όχι. Όλα

αυτά όμως έχουν ημερομηνία λήξης. Το τι σημαίνει προνομιούχος μπορεί κανείς να πάει να το ρωτήσει στους υπαλλήλους της Ολυμπιακής που αναγκάστηκαν να καταλάβουν το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους ενώ πριν από 15 μόλις μέρες αναγνώριζαν «το δύσκολο και αρκετά βεβαρυμμένο πρόγραμμα του συγκεκριμένου Υπουργείου» όταν τους έγραφε στα παπάρια του ο υφυπουργός ενώ τον παρακαλούσαν για μια συνάντηση. Επίσης για τις επιπτώσεις στην καθημερινότητα από την επιχειρούμενη αναδιάρθρωση μπορεί κανείς να ρωτήσει τους εργαζόμενους στο Εθνικό Τυπογραφείο οι οποίοι μόλις διάβασαν το κείμενο του νόμου και συνειδητοποίησαν ότι περικόπεται το 30% του εισοδήματος τους αποφάσισαν να καταλάβουν το κτίριο που δουλεύουν για να μην τυπωθεί το ΦΕΚ! Μπορεί επίσης να τους ρωτήσει για το ρόλο των συνδικαλιστών τους που έληξαν την κατάληψη επειδή τους «υποσχέθηκε η κυβέρνηση» προφορικά εγκύκλιο που τροποποιεί το νόμο!

Τίποτα δεν υπάρχει που να μπορεί να βελτιώσει την κατάσταση. Οι τελετουργικές πορείες που καλούνται από την αριστερά, όσο μένουν τέτοιες, δεν κάνουν τίποτα άλλο από το να αναδεικνύουν το αδιέξοδο. Είμαστε μπροστά στην απογύμνωση της πραγματικότητας από τα πέπλα της πολιτικής. Οι πέτρες που κάλυψαν τον ουρανό την προηγούμενη Παρασκευή 5/3 σίγουρα δε φτάνουν ούτε για να ιδρώσει το αυτί τους. Όταν οι ολοένα και περισσότεροι άνεργοι θα καταλαμβάνουν κτίρια και θα πρέπει να τους καταστέλλει η αστυνομία, όταν οι ολοένα και περισσότεροι επισφαλείς εργαζόμενοι/άνεργοι θα συγκρούονται με τις δυνάμεις καταστολής με την παραμικρή αφορμή, όταν το κοινωνικό χάος θα τείνει να οργανώνεται από μόνο του και να παίρνει τη μορφή της ταξικής εξέγερσης τότε το χαμόγελο των παρουσιαστών των δελτίων θα παγώσει και η αναμέτρηση θα είναι ανάλογη της βίας που έχει συσσωρευτεί από τόσα χρόνια συσσώρευσης του κεφαλαίου και απαλλοτρίωσης της ζωής του προλεταριάτου.

«Αυτό που θα συμβεί στην Ιστορία, αύριο, δε θα μπορεί παρά να συγκριθεί με τις μεγάλες γεωλογικές καταστροφές που αλλάζουν την όψη του πλανήτη...»

Βικτόρ Σερζ

πράκτορες του χάους

